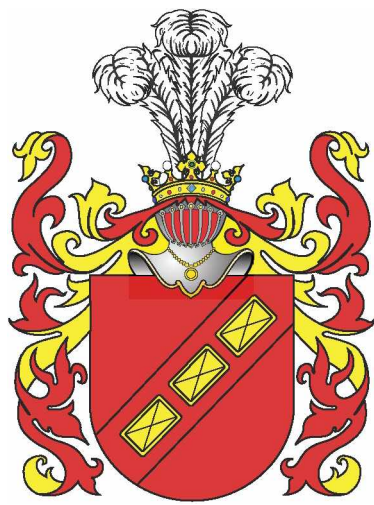

Emilian Prałat

CZYN ZBROJNY CHŁAPOWSKICH

Czyn zbrojny
Chłapowskich

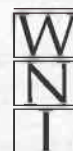

Emilian Prałat

Czyn zbrojny Chłapowskich

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W POZNANIU

WYDAWNICTWO NAUKA I INNOWACJE
POZNAŃ 2020

Copyright © by Emilian Prałat 2020, www.epralat.edu.pl
Copyright © by Archiwum Państwowe w Poznaniu
Copyright © by Wydawnictwo Nauka i Innowacje Sp. z o.o., Poznań 2020

Publikacja współfinansowana przez
Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych
Archiwum Państwowe w Poznaniu
Powiat Kościański
Gminę Kościan
Miasto Kościan
Fundację „Bonum adipisci” – Dążyć do dobra

Publikacja pod patronatem honorowym
Marszałka Województwa Wielkopolskiego pana Marka Woźniaka

Recenzent
prof. dr hab. Stanisław Sierpowski

Redakcja językowa
Janina Chodera

Odpisy i tłumaczenie listów niemieckich
Bartosz Małecki, Bernadeta Kosmowska-Czaprańska

Projekt okładki i stron działowych
Emilian Prałat, Wojciech Miatkowski

Streszczenie w języku angielskim
Marek Ciesielski

Projekt wnętrza i skład
Jacek Grześkowiak, Scriptor s.c., ul. Marszałkowska 25, 60-327 Poznań

Wszelkie prawa autorskie i wydawnicze zastrzeżone. Wszelkiego rodzaju reprodukowanie, powielanie (łącznie z kserokopiowaniem), przenoszenie na inne nośniki bez pisemnej zgody Autora jest traktowane jako naruszenie praw autorskich, łącznie z konsekwencjami przewidzianymi w Ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych (DzU. nr 24 z 23.02.1994 r., poz. 83).

Wydanie 1

ISBN 978-83-65988-51-5
APP ISBN: 978-83-926860-8-8

Archiwum Państwowe w Poznaniu
ul. 23 Lutego 41/43, 61-744 Poznań
(61) 852-46-01
www.poznan.ap.gov.pl

Wydawnictwo Nauka i Innowacje sp. z o.o.
ul. Rubież 46 A/216, 61-612 Poznań
tel. 61 622-69-61
e-mail: wni@ppnt.poznan.pl
www.wni.com.pl

Druk i oprawa
Totem

Spis treści

Słowo wstępne (Henryk Krystek) | 7

Słowo od rodziny Chłapowskich | 11

Wstęp | 13

ROZDZIAŁ I. Czyn zbrojny Chłapowskich | 19

Przed Generałem | 24

Po Generale | 30

Rozdział II. Sylwetki | 35

Gen. dyw. Dezydery Chłapowski (1788–1879) | 37

Mjr Jan Chłapowski (1863–1919) | 49

Ppor. Kazimierz Chłapowski (1872–1923) | 83

Ppor. Mieczysław Chłapowski (1875–1947) | 95

Płk Adam Chłapowski (1881–1937) | 109

Ppłk Konstanty Chłapowski (1883–1939) | 129

Kpt Michał Chłapowski (1884–1944) | 137

Por. Marian Chłapowski (1885–1932) | 147

Ppor. Emilia Chłapowska (1887–1974) | 165

Ppor. Stanisław Chłapowski (1888–1930) | 169

Wachmistrz Juliusz Chłapowski (1890–1920) | 179

Por. Zdzisław Chłapowski (1892–1920) | 185

Pchor. Kazimierz Chłapowski (1896–1976) | 201

Ppłk Kazimierz Chłapowski (1898–1969) | 209

Ppor. Dezydery Józef Chłapowski (1913–1997) | 219

Zakończenie | 235

Summary | 237

Wykazy | 239

Wykaz tablic genealogicznych | 239

Bibliografia | 241

Indeks osób | 247

Słowo o Archiwum (Henryk Krystek) | 253

Słowo wstępne

HISTORIA I PAMIĘĆ POTRZEBUJĄ NOŚNIKA, BY ISTNIEĆ. Podstawowym jest rzecz jasna przekaz ustny, najbardziej naturalny, który zarazem ze względu na emocjonalny, nierzadko osobisty oddźwięk, zyskuje na szczególnym znaczeniu. Jednakże przekaz ten często ulega fragmentaryzacji i narażony jest na brak ciągłości. Dlatego też tak ważne stało się znalezienie alternatywnych form, które stałyby się medium umożliwiającym już nie tylko przekazanie wiedzy i pamięci o przeszłości, ale które byłyby zarazem ich materialnym desygnatem. W ten sposób zrodziła się potrzeba tworzenia archiwów i specyfika źródeł historycznych, jakimi są przede wszystkim materiały archiwalne. One to są depozytariuszami naszej zbiorowej pamięci i tożsamości. Zaś kontynuacją przekazu ustnego, z którym zawsze wiązała się jakaś forma wspólnoty, bez której nie mógłby zaistnieć, stała się rytualizacja przeszłości, czego manifestacją są między innymi uroczystości rocznicowe, święta narodowe i różnego rodzaju celebracje mające na celu przypominanie – jednostkowe i zbiorowe.

Niezwykle ważna jest współcześnie – być może bardziej niż kiedykolwiek – troska o autentyczność przekazu historycznego, wielokrotnie w dziejach ludzkości naginanego do partykularnych potrzeb, przeinaczanego czy wręcz kwestionowanego. Z punktu widzenia historii jest to zjawisko dość powszechne, jednak wobec skali wspomnianych wyżej dążeń, nierzadko przekroczony zostaje punkt, w którym historia i przeszłość przestają być nauczycielkami nowych pokoleń, z przestrogą wskazującymi na potencjalne zagrożenia dnia dzisiejszego i jutrzejszego, a stają się źródłem konfliktu i symbolem podziału, prowadząc w konsekwencji do rozpadu różnego poziomu wspólnot.

W tym kontekście – zarówno tradycji, jak i współczesnych realiów – pojawia się książka Pana dr. Emiliana Prałata. Przyjmuję ją z uznaniem z trzech powodów. Po pierwsze, stanowi świadectwo tego, czym są i co dają rzetelnie przeanalizowane źródła, a te w tym przypadku stanowią w zdecydowanej większości nigdy dotychczas niepublikowane materiały z Centralnego Archiwum Wojskowego i zbiorów prywatnych. Po wtóre, wpisuje się w nurt interdyscyplinarnych badań naukowych służących zachowaniu naszej wspólnej historii, co należy docenić szczególnie z punktu widzenia i oczekiwania tak historyka, jak i regionalisty. I wreszcie po trzecie – nie buduje mitu, lecz pokazuje fakty. Jest to tym cenniejsze, że Autor połączył z jednej strony pewien wątek lokalny, jakim w odniesieniu do Wielkopolski stanowi dzieło rodu Chłapowskich (skądinąd arcyważne dla tożsamości regionu), z uniwersalnym wymiarem zjawiska aktywności militarnej, które znaczenia takowego nabiera

szczególnie w roku bieżącym za sprawą rocznicy związanej z wojną polsko-bolszewicką, w której śmierć poniosło dwóch członków omawianego rodu. Wpisuje się zatem – jednak na płaszczyźnie historycznego obiektywizmu – we wspomniane wcześniej inicjatywy honoryfikacyjne i komemoracyjne. Wielokrotnie zapominamy, iż wielka historia ma u swych podstaw historie pomniejsze, niemniej ważne, nie mniej barwne, a wielokrotnie bardziej przemawiające do współczesnych dzięki temu, że dotyczą osób i miejsc nam bliskich.

Czyn zbrojny Chłapowskich to kolejna książka w dorobku naukowym Pana dra. Emiliana Prałata. Kolejna oparta na źródłach archiwalnych, a więc doskonale wpisująca się w nurt badań podstawowych i fundamentalnych zarazem z poznawczego punktu widzenia. Biografistyka, źródłoznawstwo, historia wojskowości to trzy główne obszary badawcze, z którymi spotkamy się czytając niniejszą książkę. To nauka – solidna i rzetelna. Ale poza nią to także ludzkie historie. Setki nazwisk, dziesiątki miejsc i wydarzeń, ponad 200 unikatowych materiałów ilustracyjnych oraz wiele świadectw odwagi, prawości i odpowiedzialności – za siebie i historię.

Archiwum Państwowe w Poznaniu w naturalny sposób stało się instytucją, która podjęła się współpracy w zakresie pozyskania archiwaliów z Centralnego Archiwum Wojskowego i wydania książki, a tym samym – mam taką nadzieję – przypomniało, iż jest miejscem przechowywania dokumentów odzwierciedlających ziemskie ślady działalności człowieka, podkreślając tym samym podstawową swą rolę, jaką jest przechowywanie naszej pamięci zbiorowej. Jako kustosz tej instytucji zdaję sobie sprawę, jak zmienna i nietrwała jest w gruncie rzeczy pamięć współczesności. Dlatego też z jeszcze większym zaangażowaniem Archiwum włączyło się w realizację projektu wydawniczego, którego efekt trafia do Państwa rąk. Zintensyfikowane w ostatnich latach badania naukowe i działalność popularyzatorska, których Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych jest skutecznym inicjatorem i propagatorem, pozwoliły nie tylko upublicznić wiele niezwykle cennych źródeł archiwalnych, ale przyczyniły się też do znacznego poszerzenia spektrum badań, które możliwe są dzięki wykorzystaniu materiałów źródłowych. Nie inaczej było w przypadku tej książki, za co składam podziękowania Panu dr. Pawłowi Pietrzykowi, Naczelnemu Dyrektorowi Archiwów Państwowych. Wyrażam przekonanie, iż wsparcie tej inicjatywy przyczyni się do dalszego zintensyfikowania prac badawczych i naukowych oraz pogłębienia współpracy pomiędzy archiwami państwowymi a przedstawicielami szeroko rozumianego środowiska naukowego.

Drugim niezwykle ważnym aspektem współpracy w ramach przygotowywania książki poświęconej czynowi zbrojnemu Chłapowskich, który należy podkreślić, to ogromna życzliwość i wsparcie Wojskowego Biura Historycznego, zwłaszcza zaś jego dyrektora, Pana dr. hab. Sławomira Cenckiewicza. Bezcenne zbiory, których pokaźna część została zaprezentowana w niniejszej monografii, stanowią o wyjątkowości zasobu archiwalnego WBH, który – zwłaszcza w dobie bardzo ożywionych poszukiwań genealogicznych i wzmożonego zainteresowania materiałami wojskowymi – należy do najbardziej wartościowych repozytoriów unikatowych źródeł archiwalnych.

O wyjątkowości publikacji świadczą również materiały z prywatnego archiwum rodziny Chłapowskich, które udało się pozyskać Panu dr. Emilianoowi Prałatowi. Mając w pamięci ogromną skalę zniszczeń wojennych, które

niezadko strawiły setki lat historii utrwalonej w aktach, z tym większym uznaniem zapoznałem się z unikatowymi pamiątkami rodzinnymi, które Rodzina Chłapowskich zechciała udostępnić Autorowi i naszemu Archiwum, by w ten sposób nie tylko ocalić pamięć o swoich przodkach, ale także wskazać wzorzec etosu, który – jak powszechnie jest wiadomym – stanowi organiczną część wielkopolskiej tożsamości. Powyższe działanie bardzo dobrze wpisuje się też w realizowany od kilku lat przez archiwa państwowe projekt pn. „Archiwa Rodzinne Niepodległej”. Za udostępnienie tych materiałów serdecznie dziękuję. Wiele jest w tym zasługi Fundacji „Bonum adipisci” – Dążyć do dobra, której prezesem – na co warto zwrócić uwagę – jest sam Autor książki. Również tej instytucji bardzo dziękuję za włączenie się w wydanie publikacji.

Rola Chłapowskich w dziejach regionu jest niezwykle ważna, lecz niestety nadal niedoceniana. Dlatego tym bardziej budujące jest wydatne wsparcie okazane przez Gminę Kościan i jej wójta Pana Andrzeja Przybyłę, Powiat Kościański ze starostą Panem Henrykiem Bartoszewskim na czele, Miasto Kościan i jego burmistrza Pana Piotra Ruszkiewicza. Od lat obserwowana przez wiele wielkopolskich samorządów aktywność trzech wspomnianych jednostek samorządowych w obszarze kultury, nauki, historii i dziedzictwa narodowego, jest wyjątkowym, a zarazem godnym naśladowania świadectwem kultywowania spuścizny związanej m.in. z generałem Dezyderym Chłapowskim. Współpraca między samorządami Ziemi Kościańskiej a Archiwum Państwowym w Poznaniu od lat układa się modelowo, czego potwierdzenie stanowi również niniejsza publikacja. Z ogromną radością i wdzięcznością przyjąłem fakt, że książka, dzięki życzliwości profesora Ryszarda Wryka, mogła się ukazać w Wydawnictwie Wiedza i Innowacje.

Za merytoryczną korektę, lekturę, poświęcony czas i cenne uwagi, które – jak mamy nadzieję – przyczynią się do pozytywnego przyjęcia książki nie tylko przez środowisko naukowe, ale i regionalistów, bardzo dziękuję Panu prof. Stanisławowi Sierpowskiemu.

Wspominając w tym roku stulecie bitwy warszawskiej, pochylając się nad dziejami zmagani militarnych dopiero co odrodzonej Polski, z zaciekawieniem, uznaniem, ale i szeregiem pytań, próbujemy uzmysłowić sobie, czym były te działania, jakie niezadko z heroiczną odwagą podejmowało tak wielu naszych przodków. Poprzez tę książkę poznajemy kolejnych bohaterów tamtych wydarzeń, ale co równie ważne, zyskujemy pozycję, która – o czym jestem przekonany – będzie dla wielu z Państwa zachętą do rozpoczęcia lub kontynuacji odkrywania tajemnic przeszłości i nieznanых wydarzeń związanych z Państwa bliskimi.

Henryk Krystek
dyrektor Archiwum Państwowego
w Poznaniu

Słowo od rodziny Chłapowskich

ZWDZIĘCZNOŚCIĄ, RADOŚCIĄ I PRZYJEMNOŚCIĄ witamy kolejną książkę dra Emilianiana Prałata, historyka sztuki o znaczącym dorobku, filologa-slawisty i regionalisty, z serii poświęconej rodzinie Chłapowskich lub obiektom zabytkowym, które niegdyś były jej własnością. Doprawdy w pełni zasługuje on na miano „Chłapologa”. Chronologicznie jest „Chłapologiem” numer dwa, ponieważ pierwszym pod tym względem był i pozostanie niezapomniany Józef Świątkiewicz (1948–2009). Nie był on zawodowym historykiem, ale pełnym pasji badaczem amatorem, działaczem kulturalnym, regionalnym i publicystycznym. Zrobił bardzo wiele i pozostanie we wdzięcznej pamięci naszej i wielu osób w powiecie kościańskim. Jednak z merytorycznego punktu widzenia dr Emilian Prałat jest „Chłapologiem” numer jeden, a to z racji kompetencji badacza, ogromu dokonań twórczych i ofiarnej działalności społecznej na rzecz upamiętnienia Chłapowskich i aktywności jako prezes Fundacji „Bonum adipisci” – Dążyć do dobra. Panie Emilianie, dziękujemy!

Czyn zbrojny Chłapowskich to książka mająca w dużym stopniu charakter wydawnictwa źródłowego, w którym publikowane są niewykorzystane dotąd wojskowe akta personalne, co podnosi jej wartość i powoduje, że będzie przydatna dla historyków wojskowości polskiej XX wieku, zwłaszcza zajmujących się Powstaniem Wielkopolskim 1918–1919 i wojną polsko-bolszewicką 1920 roku. Jest bowiem oparta na dokumentach z Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie, które przechowuje dokumentację wytworzoną przez jednostki i instytucje wojskowe począwszy od XIX wieku. Dlatego Autor słusznie przyjął założenie, że czyn zbrojny Chłapowskich w okresach wcześniejszych, rozumiany wyłącznie i słusznie jako służba w siłach zbrojnych i udział w walkach, omówi skrótowo, traktując go jako obszerny wstęp i konieczne dopełnienie zasadniczej części opartej na źródłach Centralnego Archiwum Wojskowego.

Ze zrozumiałych względów wyjątek zrobił dla generała Dezyderego Chłapowskiego jako postaci w historii rodziny dominującej, a przede wszystkim wybitnej. Napisano o nim szereg prac naukowych i popularnonaukowych, jego imię noszą: park krajobrazowy, Ośrodek Szkolenia Poligonowego, szkoły, stowarzyszenia oświatowe, ulice itd., i to nie tylko w Wielkopolsce. Zwolniło to Autora od szczegółowego prezentowania życiorysu generała a charakter książki spowodował, że skupił się na generale jako wojskowym, słusznie pomijając jego działalność jako twórcy nowoczesnego rolnictwa polskiego,

społecznika i prekursora pracy organicznej, które to aspekty posiadają liczne opracowania.

Materiały źródłowe z Centralnego Archiwum Wojskowego i archiwów prywatnych, dotyczące każdego z piętnaściorga Chłapowskich, autor poprzedził biogramem osoby, której dotyczą. Dlatego książka będzie interesująca także dla specjalistów zajmujących się biografistyką historyczną. Liczne fotografie dokumentów dodatkowo podnoszą walor książki jako publikacji źródłowej.

Jako potomkowie opisanych w książce osób, jesteśmy pewni, iż stanie się ona cenną pozycją naukową, która zaowocuje kolejnymi badaniami i przysłuży się odbudowie i wzmocnieniu etosu, który stanowił fundament działań wielu członków rodu Chłapowskich.

Chłapowscy

Wstęp

W 1920 ROKU na froncie wojny polsko-bolszewickiej polegli bracia Juliusz i Zdzisław Chłapowscy – dwaj z czterech przedstawicieli linii szołdrskiej, którzy chwycili za broń, gdy pojawiła się taka konieczność. Ich dwaj bracia, Stanisław i Kazimierz, przeżyli wojnę, jednak dla ich rodziców – Teresy i Dezyderego utrata w jednym roku dwóch synów była wielkim ciosem. W tym burzliwym okresie, w którym przyszło im żyć, podobne tragedie przeżyło wiele rodzin. Zdzisław i Juliusz byli prawnukami generała Dezyderego Chłapowskiego, jednej z najważniejszych postaci XIX wieku. Wyrosli zatem w poszanowaniu etosu „chłapowszczyzny”, z którą wiązał się kult pracy, oddanie Ojczyźnie, autentyczny patriotyzm i prawość. Losy obu braci wpisują się z jednej strony w lokalny rozdział walk o niepodległość, z drugiej zaś wiążą się bezpośrednio z ogólnonarodowymi dziejami zmagania czasów Wielkiej Wojny, postania wielkopolskiego i wojny polsko-bolszewickiej. Przybliżając zatem losy opisywanego rodu i jego zaangażowanie w działania militarne, możemy dostrzec pewną prawidłowość, która dotyczyła dziesiątek tysięcy osób w burzliwym okresie odzyskiwania niepodległości. Najpierw służba w armii zaborczej (najczęściej jednoroczna), gdzie zdobywano podstawowe przeszkolenie i umiejętności, następnie walka w I wojnie światowej, powstaniu wielkopolskim, na froncie bolszewickim i w II wojnie światowej. To zarazem wyraźnie orientuje całe pokolenie, którego kilka lub kilkanaście lat życia naznaczonych było stygmatem walki i wojny.

Książka inicjuje badania nad czynem zbrojnym rodu Chłapowskich. Nie rości sobie ona prawa ani do wyczerpania tematu, ani też do bycia monografią. Przygotowując tę publikację, udało mi się zebrać szereg niepublikowanych źródeł, które pozwolą w przyszłości na poszerzenie biogramów poszczególnych postaci o działalność niezwiązaną ze służbą wojskową lub opracowanie kolejnego tomu na ten temat. W niniejszej pracy możliwość tę wykorzystałem tylko częściowo. Zgłębiając źródła archiwalne związane z czynem zbrojnym Chłapowskich, dochodzimy do kilku wniosków. Pierwszym – ale obecnym w wielu aspektach badań wnioskiem – jest przytłaczająca wręcz dominacja postaci generała Dezyderego, który staje się punktem odniesienia do innych członków rodziny. W odniesieniu do postaci Generała, zasłużonego nie tylko w dziejach Wielkopolski, ale i historii Polski, stwierdzić należy, iż współcześnie znajomość jego biografii i znaczenia dla dziejów jest coraz słabsza. Przyczyną tego jest chociażby jej pomijanie od okresu powojennego w podstawie programowej nauczania historii w edukacji szkolnej. Nie dziwi zatem słabnąca

świadomość znaczenia Chłapowskiego. Częstokroć sprowadza się ona wyłącznie do wiązania Dezyderego z zdrzewieniami śródpolnymi lub faktu bycia adiutantem Napoleona. Zaobserwować można także marginalizację jego dokonań w propagowaniu idei pracy organicznej i zawężanie jego spuścizny do prekursorstwa na polu rolnictwa. W tej perspektywie pojawia się zatem wniosek kolejny, a mianowicie bardzo ograniczona wiedza (podstawowa chociażby) o działaniach generała Chłapowskiego jako żołnierza i stratega. I mimo iż jest najsłynniejszym przedstawicielem rodu, to jednak wyobrażenie o nim funkcjonuje jako pewna kalka myślowa i siatka spłyconych skojarzeń. Z jednej strony obserwujemy takie właśnie zawężenie, z drugiej natomiast widoczna jest trudność w wymienieniu innych postaci wywodzących się z tego rodu, których działalność zasługuje na wspomnienie. To zaś prowadzi do następującej konkluzji: historia rodu Chłapowskich wymaga pogłębionych badań, a co najważniejsze – przywrócenia jej powszechnej świadomości, w pierwszym względzie Wielkopolski. Czyn zbrojny, który stał się tematem przewodnim tej książki, jako frazeologizm obrósł na przestrzeni dziejów szeregiem skojarzeń, które najczęściej wiążą się z pewnym apologetycznym ujęciem szeroko rozumianej działalności wojskowej. Znaczące świadectwa bitności, odwagi, umiejętności strategiczno-dowódczych stanowią o etosie żołnierza, niemniej jednak koncentrują się na pewnym wycinkowym prezentowaniu biografii poszczególnych postaci. W swej pracy chciałbym, aby czyn zbrojny postrzegany był w nieco szerszym aspekcie: jako całokształt działań zbrojnych podejmowanych przez wybranych członków rodziny Chłapowskich. Dlatego też znaleźć tutaj można zarówno spektakularne czyny generała Dezyderego, jak i udokumentowany przebieg służby wojskowej żołnierzy z tej rodziny, którzy nie mogli poszczycić się tak doniosłymi dokonaniem. Nie umniejsza to rzecz jasna w żaden sposób ich oddania sprawie czy bitności. Jednocześnie w pracy tej nie dążę do idealizacji postaci i gdy pojawiają się chociażby informacje o karach, naganach w trakcie służby czy o tragicznych w skutkach uzależnieniach, jak w przypadku jednego z żołnierzy i jego żony, to informacje te również uwzględniam.

Współcześnie jesteśmy świadkami pewnej mitologizacji historii, zwłaszcza dziejów polskiego oręża, któremu towarzyszy idealizacja połączona z ekspozowaniem aspektu martyrologicznego, co pod pewnymi względami przypomina również słowiańską, a dokładniej serbską tradycję związaną z ideą mitu kosowskiego. W obu przekazach pobrzmiwa wyraźnie gloryfikacja klęski militarnej postrzeganej jako moralne lub duchowe zwycięstwo. Mit przedmurza chrześcijaństwa, historiozoficzne postrzeganie roli narodu (wypływające jeszcze z idei mesjanizmu i prometeizmu) oraz narracja ukazująca ustawiczne militarne, polityczne lub kulturowe zagrożenie ze strony sąsiadów, innych obcych, prowadzą do podkreślania w obu wspomnianych tradycjach szczególnej roli „historycznego militarizmu” rozumianego jako ekspozowanie w historii roli oręża. Urasta on do roli najważniejszego elementu warunkującego zachowanie tożsamości narodowej. O ile praktyka taka jest w pełni uzasadniona w sytuacji realnego zagrożenia lub w czasach konfliktu, o tyle w dobie stopniowego słabnięcia idei homogenicznych państw narodowych i monolitów kulturowych, takie ujęcie ma pewne znamiona anachronizmu. Jednocześnie wpisuje się w tożsamość kulturową celebrowaną kolektywnie,

„nabywaną i przekazywaną z pokolenia na pokolenie w rytuałach sakralizujących przeszłość”¹, jakimi są niewątpliwie różnego rodzaju narracje podkreślające rolę tego czy innego zrywu militarnego bądź powstańczego. Osia wielu narracji historycznych jest autokreacyjny ich charakter i nierzadko selektywność doboru treści, które służą wzmocnieniu przekazu, stającego się niezbyt obiektywnym, lecz nośnym – zwłaszcza symbolicznie i ideowo – elementem budowania określonej formy władzy i wspólnoty wyobrażonej. W każdej tradycji nieodzowne są filary, którymi są najczęściej wybitne jednostki, wśród nich licznie zaś reprezentowani wojskowi. Wielkie sukcesy militarne, zdobycze terytorialne budują poczucie dumy narodowej, siły, a więc i prymatu w innych obszarach życia społecznego i politycznego, na które są one projektowane. Jednak częstokroć eksponowanie tychże sukcesów przyćmiewa znacznie częstsze w dziejach momenty związane z niepowodzeniami. Na szczęście zmienia się w ostatnich latach postrzeganie dziejów militarnych i większe w nich eksponowanie roli szeregowych żołnierzy. Jest to jednak zasługą przede wszystkim obserwowanego od niemal dwóch dekad ożywienia działalności towarzystw genealogicznych (dość wspomnieć internetową bazę powstańców wielkopolskich stworzoną przez Wielkopolskie Towarzystwo Genealogiczne „Gniazdo”), grup rekonstrukcyjnych i osób prywatnych poszukujących informacji o własnych przodkach. Publikacja niniejsza pokazuje zarówno jeden z filarów, jakim był generał Chłapowski, jak też innych członków tego rodu, których służby przebiegały bez spektakularnych momentów.

Podstawowym materiałem źródłowym wykorzystanym w oddawanym w ręce czytelników opracowaniu są akta personalne dotyczące członków rodziny Chłapowskich pochodzące z zasobu Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie oraz materiały udostępnione przez rodzinę Chłapowskich. Ze względu na wielość opracowań biograficznych poświęconych gen. Dezyderemu, w jego biogramie większy nacisk położono na wydarzenia związane z jego aktywnością wojskową aniżeli na pozostałe obszary jego działalności.

Poszczególne biogramy ułożono według kryterium chronologicznego, którym jest data urodzenia. Opracowano życiorys każdej postaci, w którym prezentowane są najważniejsze dane biograficzne, wywód genealogiczny, wykształcenie, po czym następują informacje o wojskach, w których dana postać służyła, ujęty w formę tabelaryczną wykaz kolejnych stopni wojskowych (tam, gdzie jest możliwe ustalenie następstwa). Uzupełniają je wiadomości dotyczące służby wojskowej i jej przebiegu wraz z odniesieniem do treści dokumentów źródłowych. One zaś stanowią dopełnienie części biograficznej, zamieszczone bezpośrednio po życiorysie. Dokumenty także prezentowane są w układzie chronologicznym. Nie sporządzono odpisów źródeł polskojęzycznych, których treść można odczytać bezpośrednio z ilustracji. Dokumenty mało czytelne zostały przepisane, a obcojęzyczne przetłumaczone. Celowo pomijam w książce szersze wywody genealogiczne ze względu na łatwość dotarcia do obszerniejszych informacji.

¹ Maria Delaperrière, *Miejsca pamięci czy pamięć miejsc? Kilka refleksji na temat uobecniania przeszłości w literaturze współczesnej*, [w:] *Kulturowa historia literatury*, red. Anna Łebkowska, Włodzimierz Bolecki, Warszawa 2015, s. 163.

Literatura poświęcona Chłapowskim jest stosunkowo bogata. Wydana w 1998 roku *Kronika rodzinna*², jest prymarnym źródłem informacji. Stanowi ona dla mnie punkt odniesienia i winna służyć czytelnikom jako podstawowe opracowanie kontekstowe i poszerzające treść przedstawioną w tym opracowaniu. Podobną rolę, lecz zawężającą perspektywę do głównych przedstawicieli rodziny, stanowi książka *Ród historii – historia rodu. Archiwum kopaszewskie Chłapowskich*³ prezentująca szereg dokumentów archiwalnych i pamiątek rodzinnych. Niezwykle istotne są *Wspomnienia z Turwi* Krzysztofa Morawskiego⁴ przybliżające historię głównej linii rodu. Szczególnie cenny – chociaż odnoszący się do adoptowanego spadkobiercy Tekli, wdowy po Zygmuncie, ostatnim męskim członku rodu Chłapowskich władającym dobrami turewskimi – jest opis służby wojskowej Morawskiego, stanowiący ostatni rozdział *Wspomnień z Turwi*. Ostatnim z dużych opracowań wartych odnotowania jest biografia Alfreda Chłapowskiego pióra Mariusza Wołosa⁵, w której skoncentrowano się na aktywności politycznej tego wybitnego ziemianina, polityka II RP, ministra rolnictwa i długoletniego ambasadora w Paryżu, zamordowanego przez Niemców 19 lutego 1940 roku w więzieniu w Kościanie.

Publikacja ta nie powstałaby, gdyby nie wsparcie Archiwum Państwowego w Poznaniu, zwłaszcza zaś jego dyrektora Pana Henryka Krystka, któremu składam słowa najgłębszej wdzięczności za nieocenioną pomoc, otwartość i życzliwość.

W sposób szczególny dziękuję Wojskowemu Biuru Historycznemu im. gen. broni Kazimierza Sosnkowskiego i Centralnemu Archiwum Wojskowemu za przekazanie materiałów, bez których nie byłoby możliwe zaprezentowanie tak wielu faktów związanych z czynem zbrojnym Chłapowskich.

Rodzinie Chłapowskich, zwłaszcza Marii Chłapowskiej-Naskalskiej, Marii Cieleckiej, Annie Mieczysławskiej, Krzysztofowi, Piotrowi, Kazimierzowi, Konstantemu, Stanisławowi, Antoniemu Chłapowskim dziękuję za udostępnienie archiwaliów rodzinnych i pamiątek. Dziękuję również Dorocie Michniewicz za weryfikację informacji źródłowych dotyczących fotografii z obozu jenieckiego w Lienzu, w którym przebywał Dezydery Chłapowski (1913–1997).

Muzeum Narodowemu w Poznaniu, Muzeum Martyrologii Wielkopolan – Fort VII, Wielkopolskiemu Muzeum Wojskowemu – Oddziałowi Muzeum Narodowego w Poznaniu, a szczególnie Pani Alinie Sokołowskiej składam wyrazy wdzięczności za umożliwienie zaprezentowania wyjątkowych zbiorów dotyczących rodu Chłapowskich, przechowywanych w WMW.

² Dezydery Chłapowski, Chłapowscy. *Kronika rodzinna*, uzup. i przygot. do druku Krzysztof Chłapowski, Warszawa 1998.

³ Emilian Prałat, *Ród historii – historia rodu. Archiwum kopaszewskie Chłapowskich*, Leszno 2016.

⁴ Krzysztof Morawski, *Wspomnienia z Turwi*, Kraków 1981.

⁵ Mariusz Wołos, *Alfred Chłapowski (1874–1940). Biografia ambasadora Polski we Francji*, Toruń 1999.

Ośrodkowi Poligonowemu Wojsk Lądowych im. gen. dyw. Dezyderego Chłapowskiego wraz z jego dowódcą ppłk. Przemysławem Mikołajczykiem wyrażam wdzięczność za możliwość skorzystania ze zbiorów izby pamięci jednostki oraz wszelką okazaną pomoc.

Profesorowi Stanisławowi Sierpowskiemu składam wyrazy wdzięczności za wszelkie uwagi, które przyczyniły się do uczynienia niniejszego opracowania pełniejszym.

Pani Janinie Choderze dziękuję serdecznie za trud włożony w redakcję językową książki. Jackowi Grześkowiakowi, firmie Scriptor oraz Wojciechowi Miatkowskiemu dziękuję za wysiłek włożony w przygotowanie edytorskiej strony publikacji.

Panu Bartoszowi Małeckiemu i Pani Beacie Kosmowskiej-Czapańskiej składam podziękowania za pomoc w tłumaczeniu tekstów niemieckojęzycznych.

Publikacja niniejsza nie ujrzałaby światła dziennego, gdyby nie wsparcie władz samorządowych Ziemi Kościańskiej, w sposób szczególny Powiatu Kościańskiego ze starostą Henrykiem Bartoszewskim na czele, Gminy Kościan i wójta Andrzeja Przybyły oraz Gminy Miejskiej Kościan i burmistrza Piotra Ruszkiewicza. Za ich nieustanną życzliwość i troskę o zachowanie świadectw minionych czasów, składam najszczerze podziękowania.

Słowa wdzięczności kieruję również pod adresem Fundacji „Bonum adipisci” – Dążyć do dobra, która zechciała włączyć się w wydanie opracowania.

Czyn zbrojny Chłapowskich

POLSKA HISTORIOGRAFIA, ale i w znacznej mierze tradycja narodowa, w sposób szczególny podchodzi do zagadnienia aktywności militarnej. Istotny i niepowtarzalny wkład Polaków w szereg zrywów narodowościowych i wojen doczekał się licznych opracowań¹, które jednak koncentrują się albo na wybranych postaciach (i w ten sposób wpisują się w konwencję pisarstwa biografistycznego) lub na ujęciach ogólnych, prezentujących możliwie szeroką perspektywę danego zrywu². Niewiele zaś powstało prac, które przybliżyłyby militarne dzieje wybranego rodu.

Pamięć o bohaterach związanych z walkami narodowowyzwoleńczymi stanowi jeden z najważniejszych elementów wychowania patriotycznego i tworzenia wzorców autoidentyfikacji, co zauważali już autorzy z okresu dwudziestolecia międzywojennego³. W tym należy upatrywać pojawiających się w początkach XX wieku kolejnych biografii generała Dezyderego Chłapowskiego, prezentujących zgodny z potrzebami czasu wzorzec bohatera narodowego, akceptowany przez większość frakcji politycznych i społeczeństwo. Był to zarazem niezwykle istotny moment w budowaniu mitu Chłapowskiego. Celowi temu służyło zamieszczanie artykułów w prasie, publikowanie barwnych życiorysów i opisów działań militarnych Generała. Władysław Bełza pod koniec XIX wieku upatrywał w tych działaniach, a poprzez nie w przeszłości jako takiej, „skarbiec pamiątek naszej nadziei i tarczy”⁴. Bardzo zróżnicowany

¹ *Wojna. Doświadczenie i zapis. Nowe źródła, problemy, metody badawcze*, red. Sławomir Buryła, Paweł Rodak, Kraków 2006; Jolanta Załęczny, *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2017.

² Dość wspomnieć prace: Benon Miśkiewicz, *Czyn zbrojny Powstania Wielkopolskiego*, Poznań 1968; Janusz Karwat, *Dowódcy wielkopolskich oddziałów kawalerii i broni pancernych*, Poznań – Wrocław 2004; tenże, *Wspomnienia z Powstania Wielkopolskiego*, wybór i oprac. Janusz Karwat, Biblioteka „Kroniki Miasta Poznania”, Poznań 2007; *Dzieje militarne Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej. Wybrane problemy*, pod red. Dariusza Stanisława Kozerańskiego, Warszawa 2005; Stanisława Oktafińska, *Czyn zbrojny nad Mienią i Świdrem. Szkice z dziejów Ziemi Otwockiej*, Otwock 2006; Rafał Kocoł, *Czyn zbrojny żołnierza polskiego 1914–1945. Kolekcja Jana Partyki. Komentarz do wystawy*, Rzeszów 2007; Zdzisław Grot, *Czyn zbrojny ludu wielkopolskiego 1918–1919*, Poznań 2008; Bogusław Polak, *Organizacja i rozwój wojska wielkopolskiego 1919 (marzec – listopad 1919 r.). Wybór dokumentów wojskowych*, Leszno 2008; *Czyn zbrojny Legionów Polskich 1914–1918*, pod red. Pawła Michałaka, Michała Polaka i Wawrzyńca Wierzejewskiego, Koszalin 2015; Jan Walter, *Czyn zbrojny wychodźstwa polskiego w Ameryce 1914–1920. Zbiór dokumentów i materiałów historycznych*, New York – Chicago 2018.

³ Stanisław Łempicki, *Polski ideał wychowawczy*, Lwów – Warszawa 1937; Hanna Pohoska, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1928.

⁴ Władysław Bełza, *Dawni królowie tej ziemi*, Lwów 1897, bez paginacji.

profil działalności Dezyderygo Chłapowskiego stanowił doskonały materiał ilustrujący postawę z jednej strony postępową, demokratyczną, momentami liberalną, co odpowiadało potrzebom odradzającego się państwa, z drugiej zaś pewien konserwatyzm i ujęcie tradycjonalistyczne, pozwalające na zachowanie bliskiego związku z przeszłością, a tym samym osadzenie teraźniejszości w historycznym kontekście.

Czyn zbrojny Chłapowskich pojawia się najobszerniej (i niemal wyłącznie) w pracach poświęconych generałowi Dezyderemu. Pierwszym i podstawowym źródłem informacji są jego dwutomowe *Pamiętniki*⁵ oraz biografia pióra Waleriana Kalinki⁶. W oparciu o nie powstały późniejsze prace, w których wyeksponowano okres napoleoński⁷ i czasy powstania listopadowego⁸. Mają one dwojaki charakter – są pracami powstałymi tuż po zakończeniu zmagania, a więc stanowią bezpośredni, wierny historycznej prawdzie zapis wydarzeń tamtych czasów, jak chociażby francuskojęzyczna praca poświęcona zrywowi lat 1830–1831⁹. Warto odnotować, że jedne z najstarszych prac dokumentujących czyn zbrojny Chłapowskiego powstały nie w języku polskim, a francuskim i niemieckim, co świadczy o popularności zarówno historii czasów napoleońskich, samej postaci Chłapowskiego, jak i szeroko rozumianej literatury batalistycznej. Nowszą publikacją, świadczącą o zainteresowaniu Chłapowskim, jest amerykańskie wydanie jego wspomnień¹⁰. W polskim piśmiennictwie prace poświęcone Chłapowskiemu (w których wątek wojskowy zajmował mniej eksponowane miejsce), pojawiły się późno¹¹. Prace Andrzeja Syty¹² i Jacka Tupalskiego¹³, wydane przez Ministerstwo Obrony Narodowej, zdecydowanie różnią się nie tylko objętością, ale również ujęciem tematu. Pierwsza z nich, skromnych rozmiarów, prezentuje w bardzo sumaryczny sposób dzieje walk toczonych przez Chłapowskiego. Z kolei Tupalski stworzył obszerną biografię, w której oparł się na *Pamiętnikach* i dziele Kalinki, tworząc szeroką, niezwykle bogatą opowieść o losach Chłapowskiego. W podobnej konwencji pisał Zdzisław Grot¹⁴, nie unikając przy

⁵ Dezydery Chłapowski, *Pamiętniki*, cz. I, *Wojny napoleońskie 1806–1813*; cz. II, *Wojna roku 1830–1831*, Poznań 1899.

⁶ Walerian Kalinka, *Dzieła ks. Waleryana Kalinki*, t. 11, *Jenerał Dezydery Chłapowski, Żywot Tadeusza Tyszkiewicza*, Kraków 1900.

⁷ *Szlakiem legionów. Z pamiętników Generała Dezyd. Chłapowskiego*, I, *Wojna 1807–1813*, Warszawa 1903; Dezydery Chłapowski, *Memoires sur les guerres de Napoleon, 1806–1813*, Paris 1908; tenże; *Als Ordonnanzffizier Napoleons in den Kriegen 1806–1813. Erinnerungen*, Berlin 1910; tenże; *Aus der Umgebung Bonapartes*, Berlin 1910; tenże; *Wojna w 1807 roku*, Kraków 1916.

⁸ *Szlakiem legionów. Z pamiętników Generała Dezyd. Chłapowskiego*, II, *Wojna 1830–1831*, Warszawa 1903; *Der Übertritt der polnischen Corps von Gielgud, Chłapowski und Rybinski auf das Königlich Preußische Gebiet, ihr Aufenthalt daselbst und die angeordnete Entfernung derselben unter Benutzung amtlicher Quellen von W. v. Dankbahr*, Königsberg 1832.

⁹ Dezydery Chłapowski, *Lettre du General Chłapowski sur les evenements militaires en Pologne et en Lithuanie*, Paris 1831.

¹⁰ Dezydery Chłapowski, *Memoirs of a Polish Lancer. The Pamiętniki of Dezydery Chłapowski*, Chicago 1992.

¹¹ *Odpisy listów Dezyderygo Chłapowskiego oraz listów Kazimierza Chłapowskiego*, [b.m.w.] 1939.

¹² Andrzej Syta, *Generał Dezydery Chłapowski 1788–1879*, Warszawa 1971.

¹³ Jacek Tupalski, *Generał Dezydery Chłapowski 1788–1879*, Warszawa 1983.

¹⁴ Zdzisław Grot, *Dezydery Chłapowski i Franciszek Morawski – generałowie powstania listopadowego*, Kościan 1980; tenże; *Dezydery Chłapowski 1788–1879*, Warszawa – Poznań 1983.

tym dyskusyjnych – zwłaszcza w odniesieniu do kwestii dotyczących życia rodzinnego – uproszczeń i nadużyć. Pomiędzy wydaniem pamiętnikarskimi a biografiami upłynęło blisko 80 lat, co pokazuje z jednej strony zapomnienie jego postaci w dwudziestoleciu międzywojennym (i celowe pomijanie w okresie PRL) i jego ponowne odkrycie pod koniec XX wieku¹⁵. W wolnej Polsce zainteresowanie Chłapowskim przeżyło renesans, jednak na pierwszy plan wysunięto jego zasługi na polu modernizacji rolnictwa, ukazując niejako na drugim planie jego działalność wojskową. Zainteresowaniu tym sprzyjało objęcie ochroną prawną pasów zadrzewień śródpolnych przez niego tworzonych, utworzenie w 1992 roku Parku Krajobrazowego jego imienia, powstanie Stowarzyszenia Oświatowego, którego stał się patronem, a co najważniejsze – nakręcenie na podstawie powieści Andrzeja Twerdochliba *Najdłuższa wojna* – serialu telewizyjnego pt. „Najdłuższa wojna nowoczesnej Europy”) w reżyserii Jerzego Sztwiertni, realizowanego w latach 1979–1981.

Spośród wszystkich wymienionych prac, największą wartość historyczną i dokumentacyjną mają autorskie prace Chłapowskiego. W polskiej literaturze militarnej jego wspomnienia odgrywają wyjątkową rolę. Poza bowiem niezwykle szczegółowym opisem wydarzeń – nierzadko relacjonowanym z godziny na godzinę – zawierają również odpisy ważniejszych dokumentów (m.in. planów bitew), do dnia dzisiejszego posiadające istotne walory poznawcze dotyczące dziejów strategii wojskowej. Niezwykle ważnym źródłem informacji pozostaje archiwum turewskie, współcześnie niedostępne¹⁶. Natomiast inne odnalezione i udostępnione archiwalia pozwalają rzucić nieco więcej światła na losy Chłapowskiego, głównie w perspektywie rodzinnej¹⁷. Przyglądając się idei czynu zbrojnego, warto podkreślić jego organiczne powiązanie z jednostkami, które odznaczając się wyjątkowymi cechami, zyskują wyjątkowe miejsce w zbiorowej świadomości społeczeństwa i – by sięgnąć do teorii Maksa Webera – wpisują się w typ przywództwa charyzmatycznego. Charyzma implikuje „[...] całkowicie osobiste oddanie oraz osobiste zaufanie do objawień, bohaterstwa lub innych właściwości przywódczych jednostki, [...] jakie sprawowali prorok lub, w sferze politycznej, wybrany na czas wojny wódz czy też władca plebiscytowy, wielki demagog i przywódca partii politycznej”¹⁸. W kontekście Dezyderego nie mamy do czynienia z ambicją, która kierowałaby jego poczynaniami w celu zdobycia władzy, chociaż nie można odmówić mu ambicji. Determinacja i zdyscyplinowanie – widoczne we wszystkich momentach jego życia – ostatecznie zapewniły mu powszechne uznanie, mimo iż nie wszyscy zgadzali się z jego poglądami. Niewątpliwie wpływ na to miał fakt jego osobistych kontaktów z Tadeuszem Kościusz-

¹⁵ Henryk Florkowski, *Dzieło Generała z Turwi*, Kościan 1979; Krzysztof Morawski, *Wspomnienia z Turwi*, Kraków 1981; Krzysztof Chłapowski, *Dezydery Chłapowski*, Warszawa 1998; *Gen. Dezydery Chłapowski – żołnierz i pionier postępu rolniczego w Wielkopolsce. Sprawozdanie z konferencji popularno-naukowej w Manieczkach w 200 rocznicę urodzin*, Manieczki 1989; *Dezydery Chłapowski, szwoleżer, prekursor nowoczesnego rolnictwa oraz pracy organicznej*, pod red. Wojciecha Szajdaka i Marka Szczepańskiego, Poznań 2018.

¹⁶ Fragmentarycznie jego zawartość opublikowano w pracy Krzysztofa Morawskiego, *Z Krakowa i Wielkopolski*, Warszawa 2016.

¹⁷ Emilian Prałat, *Ród historii – historia rodu. Archiwum kopaszewskie Chłapowskich*, Leszno 2016.

¹⁸ Max Weber, *Racjonalność, władza, odczarowanie*, Poznań 2004, s. 269.

ką i księciem Józefem Poniatowskim, których blask stał się niejako także jego udziałem. Pierwszego z nich podobno Chłapowski sportretował osobiście¹⁹. Obaj należeli do najbardziej popularnych bohaterów XIX i XX wieku. Szymon Askenazy uznawał insurekcję i jej wodza za „rdzenny pierwiastek genetyczny, za nieodbity, niewzruszony, nietykalny składnik dziejów narodowych”²⁰. Z takiego postrzegania historii wyrósł kult bohaterów, zwłaszcza przywódców kolejnych powstań. Doskonałym tego świadectwem była praca Józefa Straszewicza *Die Polen und Polinnen der Revolution vom 29. November 1830* wydana w Stuttgarcie w 1837 roku, w której znalazła się setka grafik portretowych, tworzących ikonograficzny panteon przywódców zrywu listopadowego (publikacja liczyła sobie 758 stron)²¹. W albumie znalazła się podobizna Chłapowskiego. Praca nawiązywała do grafiki Louisa Thomasa Bardela i ukazywała zwróconego w lewo młodego generała. Wspólnie z czterema znanymi pracami malarskimi oraz fotografiami portretującymi Chłapowskiego, tworzyła z jednej strony konwencjonalny jeżeli chodzi o formę, z drugiej zaś niezwykle charyzmatyczny wzorzec ikonograficzny. Już w portrecie dziecięcym, w stroju małego dobosza, ukazano wyraźne, silne rysy twarzy, niezwykle bystre i przenikliwe spojrzenie, które pojawia się również w dojrzałych wizerunkach. Kolejne podobizny ukazywały Chłapowskiego niemal zawsze w mundurze. Dopiero zdjęcia pochodzące z późnej starości łagodzą ten wzorzec, pokazując dostojnego nestora rodu w całkowicie codziennym stroju, lecz nadal – w posągowości swych rysów – emanującego wyjątkowym dostojeństwem i pewnym patosem.

Wśród znaczących podobizn Generała warto wymienić znajdujące się w Muzeum Regionalnym w Śremie (numer inwentarzowy MŚS-00049) jego popiersie dłuta Henryka Stattlera (1834–1877). Wykonane zostało z białego marmuru. Mierzy 69 cm wysokości i 51 cm szerokości. Osadzone jest na postumencie o wysokości 92 cm. Niebywale werystyczna i świetnie opracowana podobizna powstała w 1854 roku w Rzymie, w którym Stattler przebywał od 1852 roku, korzystając ze stypendium cesarza Franciszka Józefa I. Rzeźbiarz kształcił się wówczas w Akademii Świętego Łukasza. Wsparcie rodziny Czartoryskich pozwoliło mu na otwarcie pracowni przy via del Babuino 22. Pracownia była miejscem odwiedzanym przez licznych przedstawicieli nazarénizmu, w tym Johanna Friedricha Overbecka i Petera von Corneliusa, jak również Polaków mieszkających nad Tybrem. Bardzo silne były związki Stattlera ze zmarłychwstańcami, zwłaszcza księdzem Hieronimem Kajsiwiczem, którego dwa portrety wykonał w 1854 roku. Generał Chłapowski w październiku 1853 roku wyjechał z żoną Antoniną i córką Józefą do Rzymu i dotarł tam 4 listopada. Pozostał w Rzymie do wiosny roku kolejnego. W tym zatem czasie wyrzeźbiono popiersie. W październiku 1853 roku, podczas

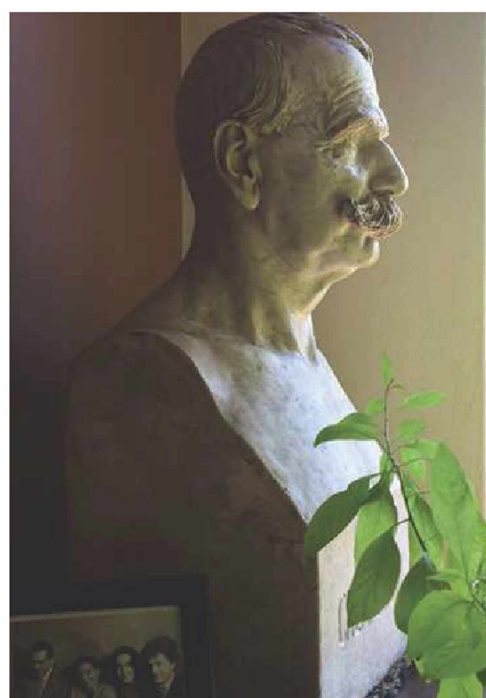
¹⁹ Szerzej: Emilian Prałat, *Miejsca i Sztuka. Turew*, Łódź 2017, s. 75–78.

²⁰ Szymon Askenazy, *Akta Powstania Kościuszki*, Kraków 1918, s. 5.

²¹ Wśród biografii i towarzyszących im portretów znalazły się noty poświęcone m.in.: Augustynowi Brzezańskiemu, Józefowi Chłopickiemu, Adamowi Czartoryskiemu, Józefowi Dwernickiemu, Alojzemu Janowiczowi, Wacławowi Jełowickiemu, Karolowi Kniaziewiczowi, Teofilowi Morawskiemu, Feliksowi Nowowiejskiemu, Kunegundzie Ogińskiej, Cezaremu Platerowi, Janowi Skrzyneckiemu, Emilii Sczanieckiej, Józefowi Szymanowskiemu, Janowi Umińskiemu, Tomaszowi Zanowi.

1. Henryk Stattler, **General Dezydery Chłapowski**, 1854, Muzeum Regionalne w Śremie.
Fot. ADCh

2. Władysław Marcinkowski, **Popiersie Generała Dezyderego Chłapowskiego**, kopia gipsowa, 1890, Kraków.

Fot. E. P., 2020

pobytu Chłapowskich w Rzymie, samobójstwo popełniła córka Generała – Zofia. Okres żałoby spowodował, że do pracowni rzeźbiarza Chłapowski zapewne udał się dopiero wiosną. W Rzymie Chłapowskimi opiekował się Kajsiewicz, z którym znali się z czasów jego pobytu w Wielkopolsce, zwłaszcza zaś w Turwi, gdzie zmartwychwstańcy osiedli na krótko, nie mogąc pozostać w Poznaniu. To zapewne on – znając doskonale polską kolonię artystyczną w Rzymie – zaproponował swym przyjaciołom usługi rzeźbiarza.

Warto wspomnieć również o niezwykle sugestywnym, pełnym siły popiersiu Chłapowskiego dłuta Władysława Marcinkowskiego (1858–1947) z 1890 roku, wykonanym w czerwonym granicie, a przechowywanym obecnie w Muzeum Historii Miasta Poznania. Ten rzeźbiarski portret ukazuje dojrzałego mężczyznę o porożym zmarszczkami czole i gęstych brwiach, zaciśniętych ustach, rysach silnych, chociaż dotkniętych już upływem czasu, masywnej, napiętej szyi. Nie jest to podobizna osoby łagodnej, lecz wręcz przeciwnie – jak gdyby nadal pragnącej działać, zmanifestować swoje niezadowolone czy złość. Szczególne wrażenie robią oczy – duże, szeroko otwarte, łukami brwiowymi jeszcze bardziej podkreślone i utkwione w obserwatorze. Wizerunek ten, w gipsowych kopiach, znajduje się m.in. w pałacu w Turwi oraz w posiadaniu praprawnuków Generała w Krakowie. Praca powstała już po jego śmierci, na podstawie zachowanych zdjęć i portretów. Artysta – nie charakteryzując elementami (fragmentarycznymi chociażby) stroju portretowanego, stworzył wyjątkowo ekspresyjne przedstawienie, niemal natychmiast przywołujące określoną siatkę asocjacji, co świadczy o celowym działaniu i tworzeniu za pomocą sztuki, wyraźnie zorientowanego wzorca ikonograficznego.

Przed Generałem

Omawiając czyn zbrojny Chłapowskich, przywołać należy jego epizody i postacie z nim związane, o kilka wieków wyprzedzające czasy Generała. Wśród skąpych informacji, znajdują się również te, które pośrednio dotyczą zajmującego nas problemu. Próbując dostrzec początki czynu zbrojnego Chłapowskich, natrafiamy na dość typowe zjawisko, które nieco komplikuje jego charakterystykę. Wielu bowiem członków rodu ochoczo podpisywało różnego rodzaju manifesty polityczne o charakterze wojskowym, wyrażając swoją wolę udziału w tym czy innym zrywie, jednakże wielokrotnie na owej pisemnej deklaracji się kończyło. Tak było w przypadku jednego z najwcześniej odnotowanych Chłapowskich, mianowicie Piotra z Chłapowa, który sygnował akt zawiązanej 2 września 1352 roku w Poznaniu, konfederacji Maćka Borkowica. Powodem jej zawiązania była chęć obrony swobód szlacheckich, którym zagrażały poczynania Wierzbęty z Paniewic, ówczesnego starosty generalnego Wielkopolski. W dokumencie wystawionym 6 września wśród konfederatów wymieniono Piotra z Chłapowa (Petrko de Chlapovo)²² który – w kontekście obecnego stanu badań – jest jednym z pierwszych wzmiankowanych członków rodu. Co jednak znamienne, Piotr – podobnie jak wielu innych szlachciców – ostatecznie nie wziął udziału w walkach.

Maciej Chłapowski, poległy w wojnie polsko-inflanckiej lat 1600–1602, rotmistrz królewski, był pierwszym zawodowym żołnierzem w rodzinie. Jego brat Andrzej, nie otrzymał zaległego żołdu po bracie, mimo iż domagał się tego sejmik średzki. Ich działania – w kontekście tematyki niniejszej książki – stawiają ich na początku listy otwierającej czyn zbrojny Chłapowskich. Trzej inni bracia: Jerzy (†1633/1644), Piotr († po 1638) i Stanisław († 1640/1643) walczyli w pospolitym ruszeniu 1621 roku.

W dalszej części przedstawieni zostaną kolejni członkowie rodu oraz ich aktywność militarna. Ze względu na zawiłości genealogiczne, nie będzie możliwe w pełni zachowanie chronologii, dlatego też przyjęto zasadę prezentacji czynu zbrojnego w konkretnych liniach, od najstarszych jego świadectw do najnowszych. Z tego zaś wynika konieczność pewnych przesunięć chronologicznych w zakresie prezentowania czynu zbrojnego.

Wraz z nabyciem w 1747 roku przez Ludwika Chłapowskiego klucza dóbr Turew, rozpoczęła się historia kolejnych członków rodu, prowadząca ku osobie generała Dezyderego. Najstarszy syn Ludwika – Stanisław (1720–1780), był podpułkownikiem wojsk koronnych (*de facto* stopień był wyłącznie honorowy). Był również podsędkiem ziemskim poznańskim i kasztelanem międzyrzeckim. 9 maja 1766 roku otrzymał Order Świętego Stanisława²³. Aktywnie (lecz nie zbrojnie) popierał konfederatów barskich. Brał udział

²² *Kodeks dyplomatyczny wielkopolski*, t. 2, Poznań 1879, dokument nr 1313: Mathyas palatinus Preczslaus castellanus Poznaniens et alii primores Maioris Polonie 1352 Sept. 2, Poznanie; fraternitatis foedus ineunt, quo contra hostes regis communiter stare, et in propriis necessitatibus se invicem iuvare sese obstringunt.

²³ Stanisław Łoza, *Kawalerowie Orderu Świętego Stanisława 1765–1813*, Warszawa 1925, s. 19.

3. Stanisław Chłapowski (1720–1780), ok. 1775.
Fot. ADCh

4. Józef Chłapowski (1756–1826), ok. 1825.
Fot. ADCh

w ich zjeździe w Poznaniu, w sierpniu 1769 roku²⁴. Zachowała się obszerna korespondencja Stanisława z Jerzym Mniszchem, rzucająca światło na jego polityczne aspiracje i zabiegi, które jednak nie zakończyły się nigdy udziałem Stanisława w walkach. Dożywszy słusznego wieku, zmarł 9 maja 1780 roku. Pochowano go na przyklasztornym cmentarzu bernardynów w Kościanie, a następnie przeniesiono na cmentarz przykościelny w Wyskoci, a ostatecznie na nekropolię rodową w Rąbinu²⁵.

Jego syn Józef (1756–1826) również otrzymał Order Świętego Stanisława²⁶, a także Order Orła Białego (20 czerwca 1792 roku)²⁷. Był jednym z wielkopolskich stronników postanowień Konstytucji 3 Maja. W 1806 roku został członkiem Komisji Wojewódzkiej Poznańskiej, a następnie wysłano go wraz z delegacją do Napoleona w Berlinie. W maju 1812 roku wydał przyjęcie dla pułku szwoleżerów Gwardii Honorowej, w której służył jego syn. Aktywnością wojskową jako taką Józef nie mógł się poszczycić. Podejmował natomiast zabiegi polityczne, jednak o ograniczonej skuteczności i znaczeniu. Zmarł 17 października 1826 roku w Lubiatówku. Spoczywa na cmentarzu rąbińskim²⁸.

Synem Józefa był Dezydery, któremu poświęcono osobny fragment w rozdziale drugim. Poprzedzający go Chłapowscy również zapisali się w historii, chociaż często ich działalność nie wiązała się z udziałem w walkach, niemniej jednak stanowiła manifestację potęgi militarnej, bardziej ceremonialnej,

²⁴ Wacław Szczygielski, *Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768–1770*, Warszawa 1970, s. 281.

²⁵ D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, dz. cyt., s. 49–50; E. Prałat, *Miejsc a Sztuka. Turew*, Łódź 2017, s. 39–41.

²⁶ S. Łoza, *Kawalerowie Orderu*, dz. cyt., s. 40.

²⁷ S. Łoza, *Historja Orderu Orła Białego*, Warszawa 1922, s. 77.

²⁸ D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, dz. cyt., s. 53–56; E. Prałat, *Miejsc a Sztuka. Turew*, dz. cyt., s. 41–47.

anizeli faktycznej, jednak nie pomniejsza to symbolicznego znaczenia w kontekście tworzenia wyobrażenia *vir militaris*.

W 1645 roku Władysław IV Waza oddelegował do Paryża orszak, mający sprowadzić do Polski jego narzeczoną Marię Ludwikę Gonzagę. Na jego czele stał Wacław Leszczyński, a wśród kompanii znajdował się porucznik piechoty Bogusław Chłapowski (†1675/1679). Wizerunek Bogusława znalazł się na jednym z rysunków Steffano della Belli z 1645 roku²⁹. Jednym z jego prawnuków był Ksawery (1755–1840). W 1790 roku został komisarzem prezydującym Komisji Porządkowej Cywilno-Wojskowej dla powiatu kościańskiego. 28 stycznia 1791 roku przystąpił do aktu generalnej konfederacji obojga narodów. Z żoną Nepomuceną z Chłapowskich (1762–1838) miał troje dzieci. Do historii przeszła najstarsza córka Barbara (1782–1848), późniejsza żona generała Jana Henryka Dąbrowskiego, przez wielu identyfikowana z Basią z *Mazurka Dąbrowskiego* Józefa Wybickiego, któremu jej rodzina była dobrze znana. 5 listopada w poznańskim ratuszu odbył się uroczysty bal na cześć Jana Henryka Dąbrowskiego. W jego trakcie generał poznał Barbarę Chłapowską, która prosiła wodza o pomoc w uwolnieniu brata Stanisława, oficera wojsk francuskich, który znalazł się w pruskim więzieniu³⁰. Stanisław (1783–1823) walczył w kampanii austriackiej w stopniu kapitana. W uznaniu zasług (m.in. za waleczność w bitwie pod Radoszycami pod rozkazami generała Alojzego Biernackiego) otrzymał 1 stycznia 1810 roku krzyż *Virtuti Militari*. Później został adiutantem przyszłego szwagra. Walczył z nim w kampanii moskiewskiej. 26 marca 1813 roku mianowano go majorem i przydzielono do 6. pułku ułanów Księstwa Warszawskiego. Z kolei 11 maja uhonorowano go Krzyżem Legii Honorowej. W sierpniu trafił do 4. pułku ułanów. W armii Królestwa Polskiego służył w randze podpułkownika. W 1816 roku na własną prośbę został zwolniony ze służby. Zmarł 23 lutego 1823 roku. Jego serce zostało pochowane w majątku szwagra, w Winnej Górze, na środku wysepki znajdującej się na stawie w pobliżu pałacu. Nagrobek otrzymał formę rozbudowanej, neogotyckiej, ażurowej sterczyny z dekoracją maswerkową i pinaklami.

Ślub Barbary z Dąbrowskim uwiecznił Feliks Sypniewski na obrazie przechowywanym dzisiaj w Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. O ślubie donosiła „Gazeta Poznańska”:

Na dniu onegdajszym, to iest, dnia 5. t.m. odbył się w tutejszym kościele katedralnym obchod ślubu JW. Jenerała Dywizyi Dąbrowskiego, Legią 3cią wojska Polskiego kommanderuiącego, ozdobionego Wielkim Orłem Legii Honorowej i Kommandera Korony Żelazney z W JPaną Podczaszanką Chłapowską. Licznie zgromadzone Obywatelstwo, całki korpus Oficerów, tak wojska liniowego iak i gwardyów Narodowych, parada kompaniów grenadyerskich, gwardyów narodowych, liczne wystrzały z armat uroczystość tę świetniejszą czyniły, a przypominienia, że właśnie w dzień ten przed rokiem JW. Jenerał Dąbrowski przybył do miasta naszego, na ziemi oyczystey nowe znowu zbierać laury i dać początek sile narodowej, nayprzyjemniejsze w każdym Polaku wzbudzało uczucia³¹.

²⁹ Seria rysunków Steffano della Belli przechowywana w British Museum, nr inwentarza muzealnego 1895,0617.398.

³⁰ Edmund Jezierski, *Jan Henryk Dąbrowski. Twórca legionów*, Warszawa 1918, s. 72.

³¹ *Z Poznania d. 6. Listopada*, „Gazeta Poznańska” 1807, nr 89, s. 1.

5. Feliks Sypniewski, *Wesele
Generała Jana Henryka
Dąbrowskiego z Barbarą
Chłapowską*, Muzeum Wojska
Polskiego w Warszawie,
nr inwentarzowy MWP 36001x.
Fot. domena publiczna

Jakkolwiek Barbara nie działała zbrojnie, to niewątpliwie stanowi ona jedną z ciekawszych postaci w rodzinie Chłapowskich, m.in. ze względu na dość zaskakującą decyzję o podążeniu za mężem do Rosji, gdy ten walczył pod Słuckiem i Borysowem. Do Dąbrowskiego dotarła pod Słonimem. Na froncie spędziła 12 dni będąc pod opieką gwardii Aleksandra Konopki. Uciekła następnie do Wilna, by uniknąć pochwylenia przez Kozaków, którzy wkroczyli na tereny zajmowane przez Polaków. Po jakimś czasie udała się ponownie na front, tym razem pod Borysowo. Tam Dąbrowski został ranny. Dzięki przytomności podówczas podpułkownika Dezyderego Chłapowskiego i energii żony, zdołał się ewakuować z oddziałami na Litwę i przez Warszawę wrócić do Wielkopolski. U boku męża obserwowała również oblężenie Lipska i Paryża. Owdowiawszy wiodła życie między Winną Górą a Dreznem, w którym jej dom stał się bezpiecznym portem dla wielu uciekających przed represjami powstańców listopadowych. Ostatnie lata życia spędziła w poznańskim Bazarze, gdzie też zmarła 22 stycznia 1848 roku. Pochowana jest obok męża w Winnej Górze.

Wspominając Barbarę, należy odnotować także jej stryja Antoniego Chłapowskiego (1757–1826), tytularnego szambelana królewskiego. Był zagorzałym zwolennikiem Konstytucji 3 Maja. Walczył w insurekcji kościuszkowskiej³². W ramach represji Prusacy zajęli należącą do niego podpoznańską Dąbrówkę³³.

W kolejnym powstaniu – listopadowym – obok generała Chłapowskiego walczył również Ignacy (1813–1863), syn Anieli ze Stęszewskich (1786–1853) i Michała Chłapowskich († 1763), właściciel Bagrowa koło Gieczu³⁴. Młodszy

³² Janina Muszyńska, *Uczestnicy Insurekcji 1794 r. w zaborze pruskim*, [w:] „Roczniki Historyczne” 1937, nr 13, s. 327.

³³ W 1792 roku poślubił Katarzynę Radolińską. Ich losy stały się częścią niezwykle barwnych pamiętników siostry Katarzyny – Wirydianny Wirydianna Fiszerowa, *Dzieje moje własne i osób postronnych. Wiązanka spraw poważnych, ciekawych*, tł. z fr. Edward Raczynski, Londyn 1975.

³⁴ D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, dz. cyt., s. 154.

brat Ignacego – Antoni (1817–1880) – co prawda nie walczył z bronią w rękę, wspierał jednak materialnie powstańców styczniowych, za co w odwecie wojska rosyjskie spaliły jego dwór w Kobylej Łące³⁵. W powstaniu wziął również udział Stefan Chłapowski (ok. 1810–1877), syn Tekli z Sokolnickich i Ludwika (1768–1831). Wcześniej należał do Korpusu Kadetów. Podczas powstania był adiutantem generała Tadeusza Suchorzewskiego. Pod Kłuszynem został ranny. Później walczył u boku generała Chłapowskiego na Litwie. Został odznaczony Krzyżem *Virtuti Militari*. Po powstaniu został przymusowo wcielony do armii pruskiej. Służył w Düsseldorfie. Po ślubie z Aleksandrą Szczerską (1811–1898) zamieszkał w Garzynie koło Leszna, gdzie też zmarł. Pochowany został w Sośnicy.

Z linii czerwonowiejskiej z kolei pochodził Ludwik Chłapowski, pierwszy przedstawiciel rodu obecny w miejscowości Czerwona Wieś, od której utworzono nazwę gałęzi. Był związany z konfederacją barską³⁶. Sygnował ją w Krotoszynie w 1767 roku i Radomiu. Później został wybrany do Izby Konsyliarskiej – organu władz konfederacji wielkopolskiej³⁷. W 1773 roku odnotowywany był jako pułkownik wojsk saskich³⁸, a od 1779 roku – generał major wojsk koronnych³⁹.

Niezwykle interesująca jest biografia Stanisława Chłapowskiego (1796–1863) z Czerwonej Wsi. Był synem Donaty (1776–1841) z Rogalińskich i Macieja (1771–1834). Już w okresie studiów angażował się politycznie, działając m.in. w organizacjach konspiracyjnych. Był członkiem organizacji „Wolni Polacy”. Po usunięciu z Uniwersytetu Warszawskiego trafił do Wrocławia, następnie do rosyjskiego aresztu, z którego w niedługim czasie zbiegł i szukał schronienia w wielkopolskich majątkach. W Poznańskim wstąpił do „Związku Kosynierów”⁴⁰. Walczył w powstaniu listopadowym, m.in. pod Olszynką Grochowską, a następnie u boku Dezyderego na Litwie i został wkrótce jego adiutantem. Został ranny w bitwie pod Długosiodłem. W późniejszym czasie dowodził kompanią strzelców. Odznaczony został krzyżem kawalerskim *Virtuti Militari*, jako podpułkownik 4. pułku ułanów⁴¹. W walkach o Wilno powierzono mu dowództwo kompanii strzelców. 25 lutego 1831 roku mianowano go podporucznikiem, a 13 czerwca 1831 porucznikiem. Po klęsce powstania udał się na emigrację do Francji. Znalazł się wśród założycieli Komitetu Emigracyjnego Tymczasowego. Z początkiem 1832 roku wrócił

³⁵ Tamże, s. 155.

³⁶ Wacław Szczygielski, *Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768–1770*, Warszawa 1970, s. 38.

³⁷ Tamże, s. 400; Władysław Konopczyński, *Konfederacja barska. Przebieg, tajemne cele i jawne skutki*, t. 1, Poznań 2017, s. 337, 606.

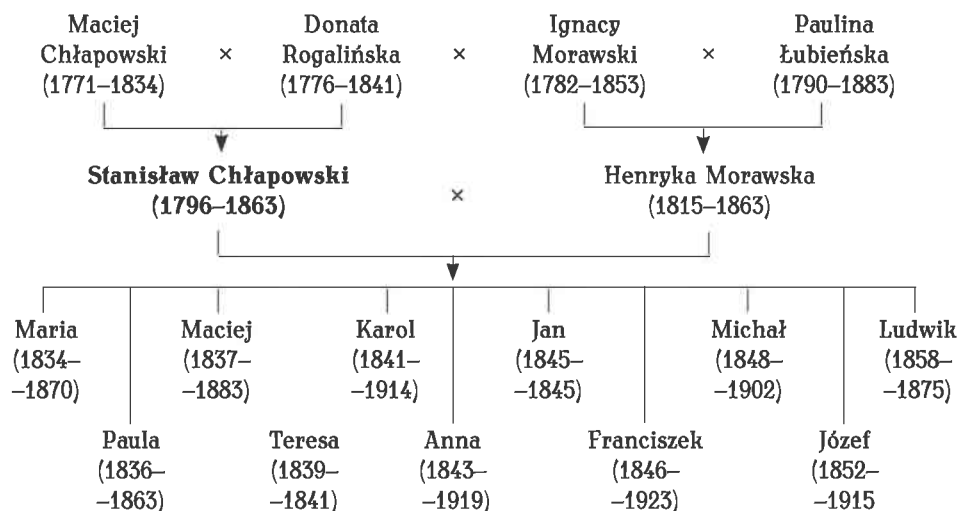
³⁸ Wacław Szczygielski, *Konfederacja barska*, dz. cyt., s. 285, 307. Ludwik został następnie wysłany do Berlina w celu zakupienia broni dla konfederatów, zob. s. 325.

³⁹ Więcej na temat biografii Ludwika zob.: E. Prałat, *Miejsca i Sztuka. Czerwona Wieś*, Turów – Leszno 2020, s. 30–31. W książce znajdują się biogramy innych członków linii, w których odnotowano również ich aktywność militarną.

⁴⁰ Organizacja działała między 1820 a 1826 rokiem. Przewodził jej Stanisław Kostka Mielżyński. Zarząd nad strukturami wielkopolskimi powierzono Janowi Nepomucenowi Umińskiemu. W 1821 roku Związek został włączony w struktury Narodowego Towarzystwa Patriotycznego.

⁴¹ Stanisław Tarnowski, *Księga Pamiątkowa w 50-letnią rocznicę powstania roku 1830; zawierająca spis imienny dowódców i sztabs-oficerów tudzież oficerów, podoficerów i żołnierzy Armii Polskiej w tymż roku krzyżem wojskowym „Virtuti Militari” ozdobionych*, Lwów 1881, s. 49.

TABLICA 1.
Drzewo genealogiczne
Stanisława i Henryki
Chłapowskich
Oprac. E. P.

do Wielkopolski i wkrótce poślubił Henrykę z Morawskich (1815–1863). 22 czerwca 1842 roku został odznaczony Orderem Orła Czerwonego przez króla Fryderyka Wilhelma IV, który przebywał wówczas w Poznaniu. W 1846 roku wybuchło powstanie krakowskie, którego to zrywu Stanisław był przeciwnikiem, opowiadając się za działaniami społeczno-politycznymi i wzmocnieniem gospodarki polskiej⁴². Był jednak w nie zamieszany, gdyż aresztowano go, po czym zwolniono, a na majątek czerwonowiejski nałożono kontrybucję. W 1846 roku był więziony w Kościanie. W późniejszym czasie zaangażował się w działalność społeczno-polityczną, był m.in. współzałożycielem Kasyna Gostyńskiego⁴³.

U generała Dezyderego wychowywał się syn Józefy († 1884) z Wojciechowskich i Kaspra († 1829), późniejszy uczestnik walk powstania wielkopolskiego 1848 roku – Kajetan Chłapowski († 1908). Uczestniczył w bitwie pod Książem, gdzie został pojmany przez Prusaków. Brał również udział – w bliżej nieokreślonym charakterze – w powstaniu styczniowym⁴⁴. Poza nim w zrywie tym uczestniczyli jeszcze dwaj Chłapowscy. Karol (1841–1914) z Czerwonej Wsi walczył w oddziale Mariana Langiewicza⁴⁵. Podczas walk został ranny, a następnie uwięziony. Przez sąd pruski został skazany na karę więzienia – 20 miesięcy spędził w więzieniach prowincji poznańskiej i w berlińskim Moabicie. 12 września 1868 roku poślubił Helenę Modrzejewską (1840–1909), wybitną aktorkę teatralną. Promowaniu jej kariery oddał się bez reszty. Aktywnie prowadził również działalność publicystyczną.

⁴² Stanisław Egbert Koźmian, *Stanisław Chłapowski*, „Tygodnik Katolicki” 1863, t. 4, nr 20, s. 96.

⁴³ E. Prałat, *Miejsca i Sztuka. Czerwona Wieś*, dz. cyt., s. 38–45.

⁴⁴ D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, dz. cyt., s. 153.

⁴⁵ M. Haiman, *Chłapowski Karol*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 304. Więcej na temat Karola Chłapowskiego zob. Franciszek Siedlecki, *Helena Modrzejewska*, Warszawa 1920; *Korespondencja Heleny Modrzejewskiej i Karola Chłapowskiego*, t. 1, wybór i oprac. Jerzy Got, Józef Szczublewski, Warszawa 1965; *Korespondencja Heleny Modrzejewskiej i Karola Chłapowskiego*, t. 1–2, oprac. Alicja Kędziora, Emil Orzechowski, Warszawa 2015; Józef Szczublewski, *Żywot Modrzejewskiej*, Warszawa 1975; Helena Modrzejewska, *Artykuły, referaty, wywiady, varia*, wybór i opracowanie Emil Orzechowski, Kraków 2008.

Po Generale

Czas życia i aktywności Dezyderego Chłapowskiego stanowi wyjątkową cezurę w omawianiu losów nie tylko rodziny, ale i samego czynu zbrojnego jej członków. W trakcie długiego życia Generała działało wielu jego krewnych, którzy również zapisali się w historii walk niepodległościowych, zarówno poprzez osobisty w nich udział, jak i wspieranie – materialne czy też polityczne – szeregu inicjatyw społecznych, politycznych i patriotycznych.

Protoplasta linii goździchowskiej i czerwonowiejskiej Ludwik (1768–1831), syn Karola (1733–1783) i Krystyny ze Zbijewskich, z Teklą Sokolnicką (1775–1848) miał siedmioro dzieci. Spośród nich syn Michał (1800–1848) walczył w powstaniu listopadowym, z kolei podczas powstania wielkopolskiego 1848 roku był komisarzem powiatu krotoszyńskiego-koźmińskiego. Podczas poddawania miasta Prusakom, Chłapowski wyszedł z białą flagą, by przekonać agresorów, iż miasto jest bezbronne. Został wówczas postrzelony przez żołnierza pruskiego i zmarł wkrótce (19 maja) na zamku koźmińskim, dokąd został przeniesiony, o czym pisze Maria Wicherkiewicz⁴⁶. Relację z tych wydarzeń podaje także Stanisław Karwowski:

Pod Koźminem pojawił się 21 kwietnia major Johnston na czele batalionu 7 pułku piechoty i trzeciego szwadronu 1 pułku ułanów i wysłał pomocnika Periego z kilkudziesięciu żołnierzami do miasta, by przysposobili kwatery, do wojska. Nie stawiano im oporu. Mimo to, gdy Perie rozmawiał na ratuszu z burmistrzem i komisarzem polskim, Michałem Chłapowskim z Sośnic, żołnierze stojący na rynku, zaczęli drażnić mieszkańców. Wtem przybiegli chłopci, uzbrojeni w kosy. Tych starał się Chłapowski nakłonić do rozejścia się, ale gdy do nich przemawiał, żołnierze dali ognia i uciekli. Padło kilku ludzi, pomiędzy nimi ranny Chłapowski. Kosynierów już nie było można powstrzymać; wpadli na ratusz, gdzie pozostało dwóch podoficerów i kilku żołnierzy, i dwóch z nich zabili.

Tymczasem całe wojsko zajęło miasto. Chłapowski zawlókł się na probostwo i radził dziekanowi Gagackiemu, aby się ratował ucieczką. Zaledwie dziekan posłuchał rady, żołnierze wtargnęli na probostwo i strzelając, splądrowali dom cały⁴⁷.

Na pamiątkę Michała ułożono dumkę *Nie masz już komu zaśpiewać piosneczki*. Najmłodszy syn postrzelonego w Koźminie Michała, również Michał (1847–1905), miał czworo dzieci. Wśród nich na nieco więcej uwagi poświęcono w rozdziale „Sylwetki” Mieczysławowi (1875–1947).

Prawnikiem Ludwika (1768–1831), a synem Józefa był kapitan Michał Chłapowski (1883–1944), również należący do linii sośnickiej. Kolejnym zaś prawnikiem Ludwika, a synem Tadeusza (1870–1938) był Zygmunt (1909–1949). W czasie II wojny światowej był członkiem Sztabu Obwodu Związku Walki Zbrojnej – Armii Krajowej w Rzeszowie. W 1942 roku, pod pseudonimem „Leon” i „Bill” działał w sztabie Inspektoratu Rzeszów Armii Krajowej oraz w wywiadzie i przewoził w tajemnicy broń dla wojska. Później został wcielony do Ludowego Wojska Polskiego i odkomenderowany jako adiutant przy Dowództwie Okręgu Wojskowego Poznań. Od 1945 roku należał do

⁴⁶ Maria Wicherkiewicz, *Bohater wielkopolskiej wiosny ludów*, Poznań 1938, s. 6.

⁴⁷ Stanisław Karwowski, *Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, t. 1, Poznań 1918, s. 419–420.

Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN) i kierował okręgiem szczecińskim. Rok później został zdemobilizowany. Był kawalerem orderu *Virtuti Militari* i Krzyża Walecznych. Za działalność na rzecz Armii Krajowej był szykany. Zmarł podczas przesłuchania przez Urząd Bezpieczeństwa 24 marca 1949 roku. Pochowano go w Szczecinie⁴⁸.

Jak już wspomniano, z linii Ludwika Chłapowskiego wywodziła się linia czerwonowiejska. Należał do niej Maurycy (1869–1933). Jego dwie córki – Anna (1912–1983) i Zofia (1914–1987) zapisały się w historii kobiecego czynu zbrojnego rodu. Pierwsza z nich w czasie drugiej wojny światowej walczyła w Armii Krajowej pod pseudonimami „Dalia” i „Ozyrys.” Druga, również żołnierz AK, należała do Inspektoratu Rzeszów, gdzie działała w konspiracji jako „Goździk”⁴⁹.

Z tej samej linii wywodził się Roman. Urodził się 12 sierpnia 1906 roku w Warszawie. Był synem Janiny z Popławskich (1884–1962) i Gustawa Chłapowskich (1871–1933). Uczęszczał do Gimnazjum im. Mikołaja Reja oraz *École libre des sciences politiques* w Paryżu. Pracował w kilku bankach, a następnie był korespondentem Polskiej Agencji Telegraficznej, pracownikiem Biura Ekonomicznego Banku Polskiego. W 1937 roku poślubił Różę Sobańską (1917–1969). W czasie wojny służył jako zastępca komendanta Szpitala Maltańskiego. Zginął 25 stycznia 1939 roku od odłamka granatu. Brat Romana – Julian (1910–1990) – podczas wojny walczył w oddziałach Armii Krajowej pod pseudonimem „Ludwik”. Brał czynny udział w powstaniu warszawskim. Osłaniał ewakuację szpitala czerniakowskiego. Został ranny odłamkiem moździerza w nogę, w konsekwencji czego musiano ją amputować. Po wojnie pracował w sektorze handlu międzynarodowego⁵⁰. Do linii czerwonowiejskiej należał również Andrzej (ur. 1921), syn Bronisławy z Ordęgów i Adama Chłapowskiego. W 1939 roku walczył jako ochotnik. Po zakończeniu kampanii wrześniowej przedostał się na Litwę, a następnie do Szwecji. Po krótkim tam pobycie przedostał się do Francji gdzie wstąpił do 2. Dywizji Strzelców Pieszych dowodzonej przez gen. Bronisława Prugar-Ketlinga. Po rozbiciu oddziału zdołał przedostać się z resztą towarzyszy broni do Szwajcarii, gdzie był internowany. Tam też po wojnie ukończył studia ekonomiczne i uzyskał doktorat na podstawie rozprawy *Die Bedeutung Polen als Absatzgebiet für die Schweizerische Maschinem und Apparate Industrie (Znaczenie Polski w obszarze sprzedaży szwajcarskich maszyn i aparatów przemysłowych)*. W 1948 roku poślubił Susanne Chodoire (1916–1997). Andrzej zmarł w 2016 roku.

Reprezentantem linii kopaszewskiej wywodzącej się z turewskiej, był najmłodszy syn generała Dezyderego Chłapowskiego – Kazimierz (1832–1916). Co prawda w niewielkim stopniu angażował się politycznie, jednak ważnym natomiast aspektem jego działalności było zachęcanie do zarzucenia tradycji pojedynków, czemu służyć miała założona w tym celu Liga ku ochronie czci

⁴⁸ Dezydery Chłapowski, *Chłapowski Zygmunt*, [w:] *Ziemianie Polscy XX w.*, t. 1, Warszawa 1992, s. 41–42.

⁴⁹ D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, dz. cyt., s. 182–183.

⁵⁰ D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, dz. cyt., s. 185; E. Prałat, *Miejsca i Sztuka. Czerwona Wieś*, dz. cyt., s. 61, 66–69.

i honoru. Opublikował kilka prac na ten temat⁵¹. Jego syn i spadkobierca majątku w Kopaszewie – Mieczysław (1874–1939) – wspólnie z żoną Wandą z Potworowskich (1882–1959), uznawani byli za parę najważniejszych działaczy społecznych dwudziestolecia międzywojennego⁵². Doskonale prowadzone gospodarstwo rolne pozwoliło Mieczysławowstwu na zaangażowanie się w działalność charytatywną i umożliwiło wsparcie szeregu inicjatyw patriotycznych. Podczas I wojny światowej oboje działali w Komitecie wspierającym ludność cywilną Królestwa Polskiego. Materialnie wspierali żołnierzy pochodzących z należących do nich majątków. O otwartości Chłapowskich świadczy fakt, iż w kolejnych latach pozwalali na osiedlanie się w swoich włościach uchodźcom z kresów wschodnich, pozbawionym majątków, lecz uważających się za Polaków. Mieczysław w 1918 roku został wybrany do Naczelnej Rady Ludowej, a następnie skierowany do Bydgoszczy, gdzie miał włączyć się w prace zmierzające do polonizacji tych ziem. Największe osiągnięcia miał jednak na polu rolnictwa. W 1938 roku – jako najbardziej wpływowy mieszkaniec powiatu kościańskiego – znalazł się na niemieckiej liście proskrypcyjnej. We wrześniu 1939 roku wspólnie z żoną przebywał w Warszawie, wspierając uchodźców z Poznańskiego. Po kapitulacji Warszawy wrócili do Kopaszewa, gdzie został aresztowany i 23 października rozstrzelany pod ścianą kościańskiego ratusza. Pochowany w masowym grobie, spoczął ostatecznie w mauzoleum na cmentarzu katolickim. Wanda wraz z wieloma ziemiankami i mieszkańcami powiatu, została wywieziona do powiatu sokołowskiego. Okres powstania warszawskiego spędziła w Kosowie Lackim. Działała w Radzie Głównej Opiekuńczej. Po wojnie mieszkała w Gostyniu i klasztorze Sióstr Miłosierdzia w Chełmie nad Wisłą. Zmarła w 1959 roku.

Aktywność militarna Chłapowskich związana była nie tylko z osobistym ich udziałem w akcjach wojskowych, ale również z niezwykle rozbudowaną działalnością na rzecz wojska, zwłaszcza zaś jego aprowizacji czy udostępniania terenów należących do nich posiadłości na potrzeby ćwiczeń i manewrów wojskowych. Świadectwem tych ostatnich są zachowane w archiwum kopaszewskim fotografie dokumentujące zakończenie manewrów w 1933 roku, kiedy to Mieczysław Chłapowski gościł w swych majątkach (Kopaszewie i Sobiejuchach) żołnierzy, udostępniając na cele skoszarowania zabudowania folwarczne oraz zapewniając aprowizację oddziałów.

W dalszej części omówione zostaną – w oparciu o dokumentację Centralnego Archiwum Wojskowego – biogramy przedstawicieli linii szołdrskiej: Jana († 1919) i Kazimierza († 1969). Warto jednak przywołać także osobę Stanisława – syna pierwszego, a brata drugiego z wyżej wymienionych. Urodził się 8 lutego 1903 roku w Goździchowie. Walczył w powstaniu wielkopolskim i wojnie polsko-bolszewickiej. Służył w 7. Pułku Strzelców Konnych. W uznaniu waleczności został odznaczony Krzyżem Walecznych. Okres dwudziestolecia międzywojennego spędził w licznych majątkach Wielkopolski, Wołyńia i Podlasia. Stosunkowo długi czas spędził w Radzynie Podlaskim, gdzie administrował majątkiem Zofii z Chłapowskich (1869–1961) i Bronisława

⁵¹ Kazimierz Chłapowski, *W sprawie pojedynków w armii*, „Przegląd Polski” 1900, R. 35, t. 138, s. 400–404; tenże, *Pojedynki a Liga ku ochronie czci i honoru*, Poznań 1911.

⁵² Dezydery Chłapowski, *Chłapowski Mieczysław Pius*, [w:] *Ziemianie XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 40–41.

6. Mieczysław Chłapowski (1874–1939), 1938.

Fot. APCh

10. Stanisław Chłapowski, 1970.

Fot. ASCh

7. Msza polowa przed pałacem w Kopaszewie na zakończenie manewrów w 1933 roku. Na pierwszym planie gen. Franciszek Wład (1888–1939) i płk Franciszek Ksawery Alter (1889–1945). Za generałem stoi Mieczysław Chłapowski (1874–1939).

Fot. ADCh

8. Defilada polowa na zakończenie manewrów w Kopaszewie, 1933.

Fot. ADCh

9. Mieczysław Chłapowski (drugi z lewej strony) z grupą oficerów i rodziną podczas manewrów w Sobiejuchach, 1928.

Fot. ADCh

11. Siedzą: dr med. Kazimierz Brodniewicz, mec. Marian Szoldrski, Klemens Wolski, Leon Dembiński, Ludwik Gniewosz, Apoloniusz Basiński. Stoją w pierwszym rzędzie: Waław Dziabasewski, Roman Majka, Józef Szenic, rotm. Michał Kwaliaszwili, Stanisław Olejniczak, Stanisław Chłapowski (1903–1971), Józef Strzyżowski. Stoją w drugim rzędzie: Bronisław Walczak, Mieczysław Muszyński, Kazimierz Żninski, Władysław Jasiński, Czesław Jagodziński, Jan Kurnatowski, Poznań, 13.09.1967.

Fot. ASCh

(1855–1939) Szlubowskich. Po ślubie z Wandą Czerwińską w 1935 roku zamieszkał w Górze koło Modlina. Doczekał się z nią ośmiorga dzieci. Nie przechowały się w ich wspomnieniach opowieści rodziców o czasach wojny, co wynikało z jednej strony z niechęci do mówienia o nim (również w obawie przed konsekwencjami ze strony władz komunistycznych), jak również – co dobitnie i nie bez właściwej sobie dozy ironii (zawartej w słowach: „Jako młody miałem bardzo lewicowe poglądy i nabijałem się z rodzinnych arystokratycznych i wojskowych przeszłości”) podkreślił najstarszy syn Stanisława – Kazimierz (ur. 1937). Wiadomo, iż Stanisław chorował na rupturę (przepuklinę). W czasie wojny został ranny w środkowy palec prawej dłoni.

We Lwowie, podczas okupacji, pracował w niemieckiej firmie zajmującej się pozyskiwaniem drewna z lasów Karpat. Miał glejty niemiecki, ukraiński i Armii Krajowej, upoważniające go do bezpiecznego poruszania się po całym obszarze objętym okupacją niemiecką. Najprawdopodobniej prowadził działalność wywiadowczą na rzecz AK. Nie zachowały się niemal żadne dokumenty dotyczące jego działalności wojskowej. Zmarł 13 grudnia 1971 roku. Pochowany jest w krypcie kościoła brodnickiego.

Sylwetki

W ROZDZIALE TYM przedstawiono sylwetki wybranych członków rodu Chłapowskich opracowane na podstawie materiałów z Centralnego Archiwum Wojskowego, Wielkopolskiego Muzeum Wojskowego oraz pamiątek rodzinnych. Zachowano układ chronologiczny zarówno biogramów, jak i obecnych w ich obrębie materiałów archiwalnych. Starano się zachować możliwie w jak największym stopniu oryginalną graficę (polską i niemiecką). Przy każdym z biogramów podano uproszczony wywód genealogiczny.

Gen. dyw. Dezydery Chłapowski (1788–1879)

DEZYDERY urodził się 23 maja 1788 roku w Turwi, w domu Urszuli z Moszczeńskich (1762–1796) i Józefa (1756–1826) Chłapowskich. Ukończył kolegium pijarów w Rydzynie. 24 czerwca 1802 roku rozpoczął służbę w pułku dragonów generała majora Karla-Friedricha von Brüsewitz (pozostał w nim do 1805 roku). Równolegle kształcił się w akademii artylerii w Berlinie. W momencie wybuchu wojny francusko-pruskiej jako jeden z pierwszych przywiózł do Poznania wiadomość o wkroczeniu Francuzów do Berlina. Przybyły do Poznania 6 listopada 1806 roku Jan Henryk Dąbrowski zainicjował utworzenie Gwardii Honorowej, w której znaleźli się synowie najważniejszych rodów Wielkopolski. 4 listopada wstąpił do niej Chłapowski. W Bytyniu oddział napotkał nadjeżdżającego Napoleona. Towarzyszący mu jako eskorta gwardziści zjechali w ciągu trzech tygodni okolice Poznania. Podczas jednego z obiadów, na który zaproszony był Chłapowski, Napoleon sprawdzał jego rozeznanie w sytuacji politycznej regionu oraz wiedzę wojskową. Wpływ na przedstawienie młodego Dezyderego Napoleonowi miał marszałek Gerard Duroc, który znał ciotkę Chłapowskiego Różę Engeström, oraz anegdota mówiąca o tym, że wskazując bezpieczny przejazd przez mokradła, 18-letni wówczas Chłapowski wydał okrzyk: „Un Polonais passe partout!” (Polak przejedzie wszędzie!). Wyjeżdżając z Wielkopolski, na polecenie wodza Dąbrowski awansował wszystkich gwardzistów na podporuczników, Chłapowski zaś został porucznikiem. Następnie wstąpił w szeregi 1. pułku piechoty dowodzonego przez księcia Antoniego Sułkowskiego. W obrębie struktur wojskowych Księstwa Warszawskiego był to pułk 9. W pułku tym walczył Chłapowski w kampanii pomorskiej, hiszpańskiej i rosyjskiej. Pułk stacjonował w Gnieźnie. Razem z regimentem kawalerii z Kościana i pułkiem piechoty z Rogoźna, tworzył I brygadę dywizji wielkopolskiej gen. Henryka Dąbrowskiego. Chłapowski po dotarciu do Gniezna został przydzielony do kompanii wołytyżerów dowodzonej przez kapitana Puchalskiego.

2 stycznia 1807 roku I dywizja została wezwana do koncentracji pod Bydgoszczą. Po wymarszu i skierowaniu się na Pomorze, dowództwo – w związku z chorobą Puchalskiego – przejął Chłapowski. Gdy do oddziałów dotarł gen. Dąbrowski, wyruszone na Gdańsk. Chłapowskiemu polecono zdobycie Tczewa.

TABLICA 2.
Drzewo genealogiczne
Dezyderygo Chłapowskiego
(1788–1879)

Oprac. E. P.

Wydarzenia te opisał w pamiętnikach:

Część moich żołnierzy rozpuściłem w tyraliery, aby się wdarli przez ogrody, z drugą szedłem prosto ulicą, ku miastu. Strzelcy zaczaiwszy się w domach, dali do nas ognia. Wywróciło się kilku zabitych i rannych; mój podoficer, Moroch, padł na mnie. Patrząc na jego twarz białą i ciało bez ruchu, straciłem głowę; stracili ją i moi żołnierze, krótko mówiąc, uciekliśmy wszyscy w tył o jakie 150 kroków. Szli w porządku nasi grenadyerzy; na ich widok prędko przyszedłem do siebie i zwoławszy moich, wróciłem do ataku [...]. Szef sztabu marszałka Lefebre przyprowadził artylerię; za trzecim strzałem rozwalila się brama: „Młodzieńcze, zarób na krzyż, ruszaj do miasta!”

Za ten czyn Chłapowski otrzymał Legię Honorową. Powierzono mu także drugą kompanię i w stopniu podporucznika dowodził 250 żołnierzami. Chłapowski otrzymał następnie polecenie pilnowania grobli prowadzącej ku Żuławom. Pod Gdańskiem wzięli go do niewoli kozacy. Wspólnie z innymi jeńcami wysłano go statkiem do Rygi. Z niewoli rosyjskiej został zwolniony na mocy traktatu w Tylży z 9 lipca 1807 roku i pojechał do Warszawy, gdzie przedstawiono go księciu Józefowi Poniatowskiemu. Awans na kapitana i order Virtuti Militari otrzymał 1 sierpnia. W tym czasie Napoleon powołał go na ordynansa. Uzyskawszy zgodę Bonapartego, kształcił się w paryskiej szkole politechnicznej, by zgłębić teorię sztuki wojennej. Podczas ferii udał się w okolice Fontainebleau, do Berville, by odwiedzić Tadeusza Kościuszkę. Naczelnik powstania udzielił mu przestrogi:

Słusznie robisz, rzecze, że się uczysz i że służysz. W dobrej do tego jesteś szkole, przy cesarzu. Znakomity on wódz i wiele wiadomości i doświadczenia możesz przy nim nabyć. Ale nie myśl, aby on kiedyś wskrzesił naszą ojczyznę. To jest despota, własna ambicja u niego wszystkim, nic ważnego on dla nas nie zrobi i nic trwałego nie zbuduje, jestem tego pewny; ale to nie przeszkadza tobie młodzieńcze, że się przy nim możesz wyuczyć strategii i wykształcić na dobrego oficera. A źle by było naszej ojczyźnie, gdybyśmy ich nie mieli, choćby nam później Pan Bóg najszcześniejsze zdarzył okoliczności¹.

¹ Walerian Kalinka, *Dzieła ks. Walaryana Kalinki*, t. 11, *Jenerał Dezydery Chłapowski, Żywot Tadeusza Tyškiewicza*, Kraków 1900, s. 20–21.

12. L. Hampel, *Dezydery Chłapowski w stroju małego dobosza*, 1783, kopia za oryginałem Józefa Pitschmana.

Fot. ADCh

13. Dezydery Chłapowski w mundurze z czasów napoleońskich, ok. 1809.

Fot. ADCh

14. Dezydery Chłapowski w mundurze generalskim, ok. 1870.

Fot. Muzeum Narodowe w Warszawie

Jeszcze przed rozpoczęciem kolejnego roku nauki został wezwany do Bajonny, a następnie z listami do generała Jean-Antoine Verdiera, marszałka Jean-Baptiste Bessières'a i księcia Joachima Murata udał się do Hiszpanii. Po wróciwszy stamtąd złożył Napoleonowi raport, w którym przedstawił realne ryzyko wybuchu rewolty po tym, kiedy na tronie hiszpańskim zasiadł brat Bonapartego Józef. Udał się również z misją do Erfurtu w związku z przygotowaniem do spotkania Napoleona z carem Aleksandrem I (co nastąpiło 27 września 1808 roku). Później wrócił do Hiszpanii i podążał za oddziałami francuskimi zmierzającymi na Półwysep Iberyjski, by uchronić przed upadkiem chwijący się tron brata Napoleona. Dowodzone przez niego lewe skrzydło rozbiło oddziały hiszpańsko-angielskie w bitwach pod Espinosa, Burgos i Reynosa. Skrzydło prawe rozgromił pod Tudelą. Warto przypomnieć, że do historii przeszedł jednak przeprowadzony 30 listopada 1808 roku brawurowy atak na przełęcz Samosierra polskich szwoleżerów pod dowództwem pułkownika Jana Leona Koziętulskiego.

Zaangażowanie wojsk francuskich w Hiszpanii skłoniło Austrię do działań mających na celu rewanż za klęskę 1805 roku. Napoleon miał zamiar wykorzystać wojska Księstwa Warszawskiego, dlatego też wysłał Chłapowskiego do stolicy Księstwa, by ten zorientował się w rozmieszczeniu wojsk austriackich. Powstały przy tej okazji raport wskazał na niewielkie jeszcze doświadczenie Chłapowskiego w ocenie predyspozycji żołnierzy, zwłaszcza wyższego dowództwa. 6 kwietnia oddziały austriackie pod dowództwem arcyksięcia Jana wkroczyły do Bawarii. Podążając za Napoleonem, Chłapowski dopędził go w Ingolstadt. Po odepchnięciu wojska za Dunaj, udał się Dezydery z poleceniem rekonesansu pod Wiedeń. Po zajęciu stolicy reszta oddziałów austriackich została przerzucona na lewy brzeg rzeki. W trakcie bitwy oddziały francuskie walczyły ze świetnie przygotowanymi oddziałami kawalerii. Przez jednego z kozaków Chłapowski został ranny szablą w nogę powyżej kolana. Nieco wcześniej Polak otrzymał zadanie poinformowania stacjonującego pod Bratysławą marszałka Louis-Nicolas Davouta o sytuacji, a następnie udania się do wicekróla Włoch Eugène'a de Beauharnais z prośbą o przysłanie posiłków. Tam też, wspólnie z generałami Étienne Macdonaldem i Alexandrem Gifflengą, brał udział w naradzie wojennej. Decydująca bitwa rozegrała się pod Wagram. Ścigając niedobitki armii austriackiej, spotkał Bonaparte polskich żołnierzy, z których następnie sformował II Legię Nadwiślańską. 15 sierpnia 1809 roku Chłapowski – za udział w kampanii austriackiej – otrzymał dziedziczny tytuł barona Cesarstwa Francuskiego. Po podpisaniu w Schönbrunn układu pokojowego, Dezydery udał się z misją do Warszawy, gdzie miał przekazać rozkazy dla księcia Józefa Poniatowskiego. Zgodnie z zapisami traktatu, książę ruszył z armią, by zdobyć jak największą część Galicji. Bitwy pod Grochowem i Ostrówkiem umożliwiły wojskom Księstwa ruszenie w stronę Krakowa. Na przeszkodzie stanęły im oddziały rosyjskie pod dowództwem generała Siergieja Golicyna. Polacy zajęli Kraków, Dezydery zaś otrzymał list od Poniatowskiego do Napoleona, z którym udał się do Wiednia. W tym czasie zachorował, co miało związek z wycieńczającym trybem życia. Gdy poratował zdrowie, wrócił do służby. W 1810 roku udał się z misją do Madrytu i Józefa Bonapartego, a następnie we wrześniu do Warszawy, gdzie miał rozeznaczyć sytuację. 13 stycznia 1811 roku Chłapowski

15. Napoleon ranny pod Ratybną. Z prawej, z proporcem w ręku
Dezydery Chłapowski, 1826

Zbiory prywatne

został dowódcą szwadronu polskiego pułku lekkokonnego gwardii Napoleona. Pułk stacjonował w Chantilly i Paryżu. We wrześniu ze 150 żołnierzami został odesłany do Boulogne. W Moguncji spotkał siostrę Zofię (1794–1864), z którą wrócił w Poznańskie, by następnie dotrzeć do pułku we Wschowie. Następnie na polecenie cesarza udał się przez Trzemeszno, Inowrocław do Gdańska, rozstawiając po drodze pikietę. 23 czerwca armia napoleońska przekroczyła Niemen i rozpoczęła walki na Litwie. Tak, jak w Poznaniu, tak i w Wilnie Chłapowski towarzyszył Napoleonowi w objeździe okolic. Wielkim rozczarowaniem – również dla Dezyderego – było niewłączenie Litwy do Księstwa Warszawskiego. Wkrótce Rosja uwikłała armię francuską – za sprawą działań generała Michała Barclay de Tolly i Piotra Bagrationa – w walki w głębi Rosji. Chłapowski brał udział w walkach o Smoleńsk, które toczyły się w połowie sierpnia. Ze swoim oddziałem miał oczyścić przedpole miasta. 14 maja 1812 roku wojska napoleońskie zdobyły opustoszałą, trawioną pożarami Moskwę.

Pułk Chłapowskiego ulokowano w pałacu księcia Aleksandra Łobanowa-Rostowskiego, który ocalał w pożarze Moskwy. Kampania moskiewska dała Chłapowskiemu ogromne doświadczenie, a zarazem możliwość okazania swoich kompetencji dowódczych. Odwrót z Moskwy i klęska wielkiej armii nadszarpnęły również zdrowie Chłapowskiego. Wrażenia z kampanii moskiewskiej barwnie opisał w *Pamiętnikach*. Zachęcona klęską Napoleona Rosja, w styczniu 1813 roku wkroczyła do Księstwa Warszawskiego. Chłapowskiemu polecono zorganizowanie rekruta poznańskiego i zdobycie koni. 23 i 27 stycznia zamieścił w „Gazecie Poznańskiej” odezwę gen. Wincentego Krasieńskiego (nominalnego dowódcy pułku szwoleżerów), do młodzieży. Zbliżające się oddziały rosyjskie zmusiły Chłapowskiego do opuszczenia wraz z żołnierzami włoskimi miasta i udania się do Berlina. W Grimma marszałek Bessières wysłał Dezyderego do Frankfurtu nad Menem po 2000 koni. 28 lutego 1813 roku podpisano układ rosyjsko-pruski. W kwietniu odbudowana armia francuska stanęła ze swym wodzem nad Łabą. Pod Weissenfels i Lützen rozegrano krwawe bitwy. Po ostatniej z wymienionych Chłapowski

z generałem Charles'em Lefebvre-Desnouettes udali się na nocny zwiad biorąc w jego trakcie jeńców. Z frontu bitwy budziszynskiej został wysłany do marszałka Michela Ney'a, u którego boku pozostał aż do chwili zdobycia rosyjskich pozycji. W dalszej drodze na Zgorzelec – mając wolną rękę – Chłapowski rozbił pułk dragonów pruskich. Odważna decyzja kosztowałaby Dezyderego życie, gdyby nie pomoc Pawła Jerzmanowskiego. Zajmując pozycje wcześniej obsadzone przez wojska saskie, Chłapowski został ranny odłamkiem granatu w ramię. Napoleon ścigał na Śląsku rozbite oddziały. Okryty już wówczas sławą Chłapowski rozbił cztery szwadrony gwardii pruskiej. 4 czerwca rozpoczęły się pertraktacje pokojowe w Pieleszkowicach.

Dezydery eskortował wysłanników cesarza mających omawiać warunki pokoju. Baron Agathon Fain, biorąc go za Francuza, pokazał mu francuski szkic traktatu, oddający Księstwo Warszawskie Rosji, co przypieczętowało decyzję Chłapowskiego o odejściu ze służby Napoleona. 13 czerwca w Dreźnie złożył dymisję, 19 została ona przyjęta, a z dniem 1 lipca 1813 roku skreślono go z listy pułkowej. Wyjechał następnie do Paryża i tam zachorował na febrę. Z Francji udał się do Anglii, gdzie pozostał do wiosny 1815 roku. W drodze powrotnej zawitał na krótko nad Sekwanę, następnie udał się do Berlina, a gdy dowiedział się, że Rosjanie wycofali się z Turwi, postanowił wrócić w rodzinne strony.

Kolejne 15 lat spędził w Wielkopolsce, zajmując się podupadłym i zadłużonym rodzinnym majątkiem, który zdołał podnieść i uczynić jednym z najstłyniejszych gospodarstw ziemskich, a to za sprawą swoistej rewolucji agrarnej, którą przeprowadził opierając się na wzorcach angielskich i niemieckich. W 1821 roku poślubił Antoninę z Grudzińskich. W swych posiadłościach w latach 1823–1825 przeprowadził uwłaszczenie².

8 grudnia 1830 roku Chłapowski opuścił Turew, by wziąć udział w powstaniu listopadowym. 10 grudnia spotkał się z naczelnikiem generałem Józefem Chłopickim, który był przeciwny działaniom ofensywnym. Chłapowski przekonywał go, iż jest to złe rozwiązanie, i że w krótkim czasie możliwe będzie wystawienie stutysięcznej armii polskiej³. Negocjacje trwały blisko pięć tygodni. Chłopicki, początkowo niechętny, zgodził się na sformowanie oddziałów wielkopolskich, których dowództwo powierzył pułkownikowi Augustynowi Brzeżańskiemu. Później Chłapowski został oddelegowany na rozmowy z konsulem pruskim w Warszawie. Opracował projekt powszechnej mobilizacji. Zalecał usunięcie starszych dowódców oddziałów, mianowanie młodszych i rozesłanie ich do poszczególnych województw, by tam tworzyli nowe brygady. Poza tworzeniem regularnej armii postulował powołanie

² Wspominając o czynie zbrojnym Generała, warto pamiętać o tym, że w Turwi gościł i utrzymywał liczną grupę weteranów walk napoleońskich i z czasów powstania listopadowego. Wśród ciekawszych rezydentów warto odnotować: Tomasza Olizarowskiego (1811–1879) – uczestnika walk 1848 roku, Wincentego Pola – pisarza i publicystę, z którym Chłapowski służył w 10. pułku podczas wyprawy litewskiej i który później mieszkał w Turwi i Czerwonej Wsi, Juliana Klaczko, Antoniego Chrzęszczewskiego († 1854) – weterana powstania listopadowego, któremu Dezydery ufundował nagrobek na cmentarzu w Wyskoci, oraz Antoniego Ciastowicza († 1841), Błażeja Czyżewskiego († 1857), Pawła Pawlickiego († 1861), Tomasza Sitkowskiego († 1877) – weteranów powstania listopadowego.

³ Józef Straszewicz, *Die Polen und Polinnen der Revolution vom 29. November 1830*, Stuttgart 1837, s. 579–585.

16. Oddziały Dezyderego Chłapowskiego łączą się z powstańcami litewskimi w 1831 roku.

Zbiory prywatne

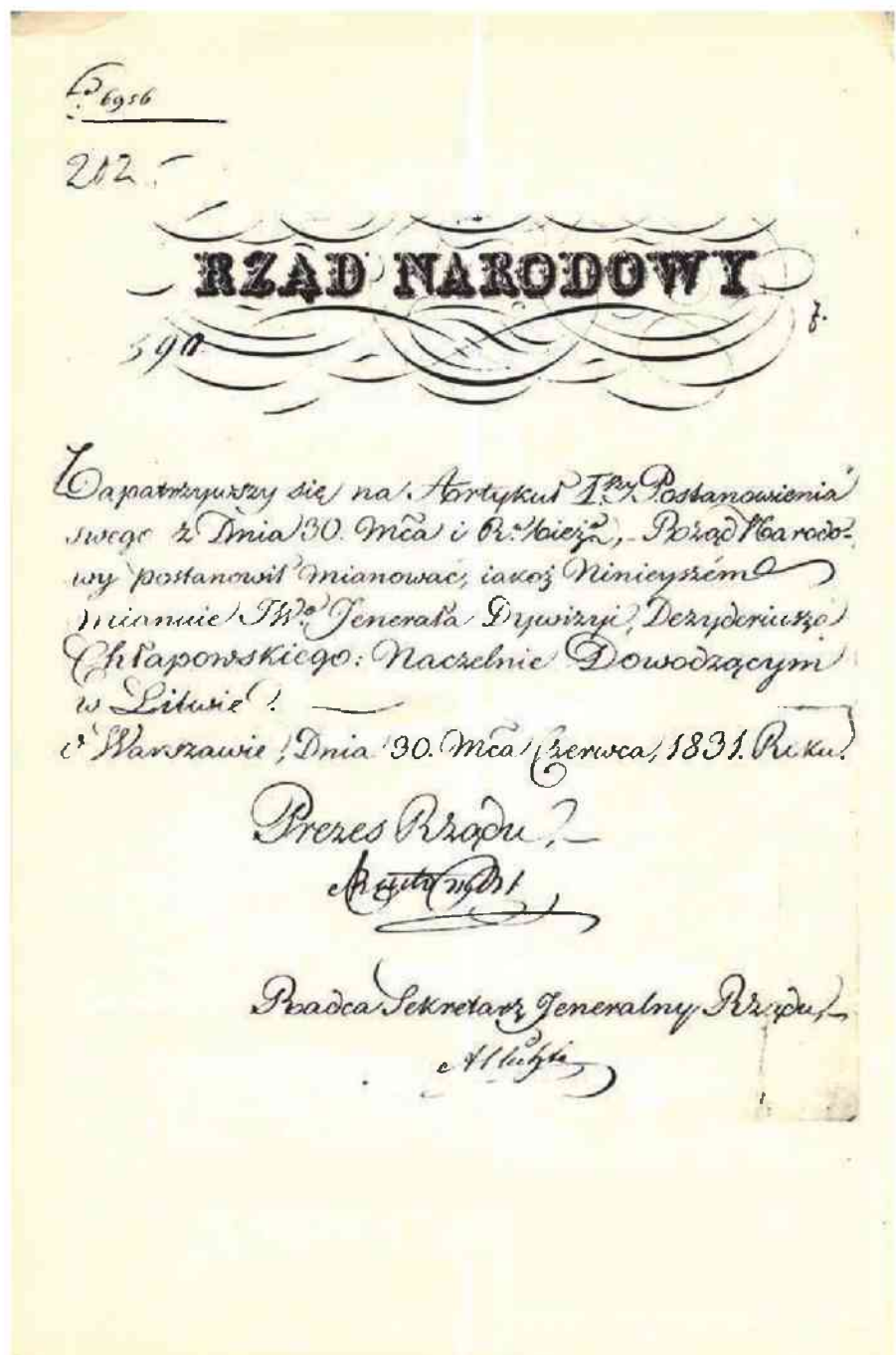
grup partyzanckich, które miały zostać wysłane na granicę litewsko-rosyjską. W styczniu 1831 roku mówił wprost o błędach Chłopickiego, zwłaszcza zaś o bierności wobec oddziałów pod dowództwem księcia Konstantego, które wkroczyły na Litwę.

Śmiały był plan zaangażowania w teatr wojenny wojsk rosyjskich. W sytuacji, gdyby do końca stycznia nie przekroczyły one linii Niemna i Bugu, to optował Chłapowski za koncentracją wojsk ochotniczych i ich przeprowadzeniem przez obie rzeki, by wywołać powstanie na Litwie oraz Wołyniu i doprowadzić do rozproszenia wojsk dowodzonych przez generała Iwana Dybicza. Wówczas uderzyć miały od strony Brześcia Litewskiego wojska regularne, co doprowadziłoby do przerwania ważnego szlaku komunikacyjnego Łuck – Słonim. Drugi wariant zakładał zatrzymanie Rosjan u bram Warszawy i Dybicza maszerującego przez Stanisławów. Wówczas powstańcy przerzuciliby część oddziałów za Niemen i Bug, co zmusiłoby Rosjan do rozbicia wojsk na dwa fronty. Chłapowski chciał zepchnąć przeciwników do Białegostoku. Oba plany, z racji uprzedzających ruchów Rosjan, nie miały szansy na realizację. 6 lutego oddziały Dybicza przekroczyły granicę pod Tykocinem. Chłapowski w sztabie otrzymał od generała Jana Skrzyneckiego, nowego naczelnego wodza, dowództwo nad brygadą jazdy złożoną z czterech pułków ułanów i jednego pułku jazdy krakowskiej. Komendę objął w Siedlcach. Postęp wojsk rosyjskich wymusił na Polakach zabezpieczenie odwrotu, co też polecono Chłapowskiemu, nakazując mu udanie się do Opola, a następnie Kałuszyna. Ofensywa Rosjan zmusiła polskie oddziały do kolejnych ustępstw. Chłapowski wycofał się do Mińska, a następnie do Pragi między Szupem Żelaznym a Szmulowizną. Tam też nastąpiła koncentracja kawalerii i przeniesienie sztabu. Podczas bitwy pod Olszynką Grochowską dywizjon Chłapowskiego stał w drugiej linii, za oddziałami generała Franciszka Żymirskiego. Brawurowo poprowadzona szarża zatrzymała Rosjan w pobliskim lesie, co umożliwiło ewakuację rannych. Przegrana pod Olszynką zmusiła oddziały

Chłapowskiego do przemieszczenia się do Łazienek. Generał Stanisław Klic-ki polecił wystawić posterunki wzdłuż Wisły. W marcu generał Skrzynecki przedstawił nowy plan obrony Warszawy. 11 marca Chłapowski objął dowództwo 2. brygady wchodzącej w skład 1. dywizji generała Antoniego Jankowskiego. Wspólnie z nią otrzymał zadanie rozpoznania prawego brzegu Narwi aż do Ostrołęki. W marcu kilkakrotnie ścierał się z oddziałami straży przedniej korpusu rosyjskiego dowodzonego przez Fabiana Gottlieba von der Osten-Sacken. W pierwszych dniach kwietnia, wspólnie z oddziałami Jana Nepomucena Umińskiego, przeszedł przez Modlin i Stanisławów w okolicy Liwy. 12 kwietnia oddelegowano go do Sokołowa, gdzie miał pochwycić księcia Michała Romanowa. Po potyczce pod Liwą został pod koniec miesiąca

20. Nominacja Dezyderego Chłapowskiego na naczelnego wodza powstania na Litwie, 1831.

Biblioteka Narodowa w Warszawie,
sygn. rkp 560

wezwany do kwatery głównej w Jędrzejowie. Generał Skrzynecki zaproponował mu uderzenie na Litwę, gdzie miał zaprowadzić instruktorów przygotowujących powstanie wśród Litwinów. 15 maja przekroczył Bug, uprzednio otrzyawszy rozkazy od rządu. W kolejnych dniach stoczył kilka potyczek i wziął do niewoli adiutanta księcia Michała. 21 maja otrzymał pisemną nominację na generała. Dwa dni później pobił generała Aleksandra Lindena w bitwie pod Hajnowszczyzną. Następnego dnia jego oddział wzmocniło 200 powstańców. Ostatnie dni miesiąca spożytkował na sformowanie 25. pułku piechoty, pułku strzelców i pułku ułanów, mając za sobą zwycięską potyczkę pod Narewką. 30 maja pokonał batalion piechoty pod Lidą. Po nieskutecznej próbie zdobycia zamku w Żyrmonach, wymaszerował w kierunku Trok, gdzie pokonał oddział kozaków. 5 maja jego oddziały połączyły się z wojskami ochotniczymi dowodzonymi przez prof. Gerarda Gronostajskiego. Po krótkim pobycie w Żejmach udał się do Kiejdan, gdzie oczekiwał rozkazów ze strony generała Antoniego Giełguda. W kolejnych dniach starał się skłonić go do podjęcia próby zdobycia Wilna. W połowie czerwca powszechnie stały się nalegania oficerów na przekazanie naczelnego dowództwa Chłapowskiemu. Brak zdecydowania Giełguda umożliwił oddziałom rosyjskim pod wodzą generała Dymitra Kuruty wzmocnienie garnizonu w Wilnie. Ponadto 19 czerwca atak na miasto się nie powiódł, a Chłapowskiemu polecono odwrót aż do Kowna. 25 czerwca został szefem sztabu Giełguda, a 29 głównodowodzącym na Litwie. Po radzie wojennej w Kiejdanach udał się z jedną trzecią wojsk na południe, by podjąć próbę utrzymania operatywności militarnej przynajmniej części wojsk. 14 lipca przekroczył granicę pruską. Tam też większość oddziałów została rozwiązana, a wielu powstańców aresztowano. W sierpniu do Kłajpedy, gdzie był internowany, przyjechała jego żona Antonina wraz z dziećmi.

Po upadku powstania, z początkiem stycznia 1832 roku wrócił do Turwi, objętej wówczas pruskim sekwestrem. 12 września trybunał we Wschowie skazał go na dwa lata twierdzy i konfiskatę majątku. Ostatecznie wyrok został zmniejszony do roku twierdzy i grzywny. W więzieniu (gdzie przebywał pół roku) napisał swoje najważniejsze dzieło – *O rolnictwie*. Po zwolnieniu wrócił do Turwi. Lata 1836 i 1837 były niezwykle płodne pod względem aktywności w rodzimym majątku i za sprawą szeregu wydanych w tym czasie artykułów. W 1840 roku Chłapowski wszedł w skład komitetu budowy poznańskiego Bazaru. 20 stycznia 1842 roku spotkał się w Rzymie z Władysławem Zamoyskim, z którym rozmawiał na temat celowości kolejnych powstań. Przyjął program Hotelu Lambert. W 1844 roku powierzono mu przewodniczenie komitetowi, którego celem było założenie szkoły rolniczej i rozwój przemysłu. Wspólnie z Gustawem Potworowskim opracował program szkoły rolniczej i statut powiatowego towarzystwa rolniczego. W tym samym roku udał się do Irlandii i Szwajcarii, gdzie pogłębiał swoją wiedzę rolniczą i zakupił bydło. Kiedy 7 listopada 1846 roku zmarł Karol Marcinkowski, niegdysiejszy lekarz wojskowy na frontach powstania listopadowego, Chłapowski zorganizował jego pogrzeb.

Gdy wybuchła Wiosna Ludów 1848 roku, Dezydery zorganizował w Turwi musztrę dla oddziału kawalerii. Przez Komitet Polski został mianowany organizatorem sił zbrojnych w powiecie kościańskim. W tym czasie jednak nie włączył się aktywniej w działania militarne, pomimo bardzo dużej w tym czasie ruchliwości, mającej po części powody polityczne. W maju 1853 roku

17. Przekazanie przez gen. dyw. Stanisława Czosnka sztandaru ppłk. Przemysławowi Mikołajczykowi, w tle rodzice chrzestni sztandaru – Stanisław Chłapowski i Irena Walczak, 23.03.2018.

Fot. Maciej Barden

18. Przekazanie przez ppłk. Przemysława Mikołajczyka sztandaru żołnierzom jednostki w Wędrzynie, 23.03.2018

Fot. Maciej Barden

po raz pierwszy zasiadł w Izbie Panów w pruskim parlamencie. W tym samym roku w październiku zmarła jego córka Zofia. Jak już wspomniano, od jesieni 1853 roku przebywał w Rzymie, a prawdopodobnie wiosną 1854 roku Henryk Stattler wykonał jego popiersie. W 1857 roku zmarła jego żona Antonina. W kolejnych trzech latach często odwiedzał Paryż (do 1865 roku). W ostatnim etapie życia stopniowo pogarszał się stan zdrowia Chłapowskiego, a szczególne problemy stwarzała postępująca demencja. Zmarł w Turwi 27 marca 1879 roku.

Z Antoniną miał sześcioro dzieci. Najstarszy syn, Stanisław (1822–1902) zamieszkał w Kopaszewie, a następnie w Szódrach i zajmował się przede wszystkim rolnictwem. W latach 70. XIX wieku nieco aktywniej działał na scenie politycznej broniąc interesów polskich, zwłaszcza zaś piętnując antykatolickie i antypolskie prawodawstwo pruskie. Jego młodszy brat – Tadeusz (1826–1879) – spadkobierca rodzinnej Turwi, w czasie powstania styczniowego był nieformalnym dowódcą „województwa poznańskiego”,

które istniało obok sześciu innych powołanych przez konspiratorów wielkopolskich. W późniejszym czasie – pod kryptonimem Beta – był szefem sekcji wojskowej i transportu. Wspólnie z przywódcami konspiracji udał się do Drezna. Politycznie sprzyjał Hotelowi Lambert. Ważnym aspektem jego aktywności politycznej i propolskiej było wydawanie „Wiadomości Polskich” wspólnie z Kajetanem Morawskim. Był jednym z akcjonariuszy Banku Tellus, który ostatecznie zbankrutował, przyczyniając się do zadłużenia Turwi oraz ogromnej rysy na wizerunku rodu. Tadeusz zmarł w roku śmierci Generała i swej żony Róży z Jezierskich.

Wyjątkową formą upamiętnienia czynu zbrojnego generała Chłapowskiego były starania o nadanie jego imienia jednostce szkolenia poligonowego. Pierwszą siedzibą jednostki został poligon Monice koło Sieradza. W 1936 roku została przeniesiona na poligon Raducz koło Skierniewic. Wówczas jednostka nosiła nazwę Okręgowego Poligonu Artylerii. Zasadniczych początków Ośrodka Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych w Wędrzynie upatrywać należy w 1945 roku, kiedy to z 14. Sudeckiej Samodzielnej Brygady Przeciwpancernej powstała jednostka numer 1986. Ostatnia translokacja nastąpiła do Wędrzyna w roku 1948. W ramach reorganizacji terytorialnej z lat 50. XX wieku, w obręb poligonu wchodziły wsie Stary Wędrzyn, Lędów, Malutków, Trześniówek, Wielowieś, Zarzyc, Kęszyca. Granice poligonu nie zmieniły się od tamtego czasu. Współczesna natomiast nazwa funkcjonuje od 1967 roku. Ustanowiono wówczas na dzień 6 kwietnia święto Ośrodka. Imię patrona uzyskał zgodnie z decyzją numer 147/MON z dnia 23 kwietnia 2014 roku Ministra Obrony Narodowej w sprawie dziedziczenia tradycji i nadania imienia patrona oraz ustanowienia Święta Ośrodka Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych w Wędrzynie⁴.

Współcześnie Ośrodek – poza prymarną działalnością szkoleniową – jest niezwykle żywotnie zainteresowany krzewieniem pamięci i idei generała Chłapowskiego. Wyjątkowe zasługi w staraniach tych mają podpułkownik Przemysław Mikołajczyk i major Sławomir Sawala, których inicjatywą był wybór patrona i starania na rzecz jego ustanowienia, jak również utworzenie stale powiększanej izby tradycji, w której zgromadzono szereg obiektów związanych z rodem Chłapowskich. Uwieńczeniem kilku lat starań było Postanowienie Prezydenta RP z 23 marca 2018 roku o nadaniu sztandaru jednostce wojskowej. Jego wręczenia dokonał gen. dyw. Stanisław Czosnek, dowódca 1. Lubuskiej Dywizji Kawalerii Pancernej. Wśród elementów graficznych na sztandarze znalazł się herb Dryja w odmianie baronowskiej, ujęty złotym wieńcem dębowym. Jest to jedyne tego rodzaju wykorzystanie herbu Chłapowskich na insygnium wojskowym. Powstała również odznaka pamiątkowa jednostki wykorzystująca ten sam motyw. Wyjątkową formą pamięci o patronie było wykonanie repliki munduru Generała na podstawie zachowanych jego portretów.

⁴ Ośrodek Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych im. gen. dyw. Dezyderego Chłapowskiego, Wędrzyn 2018, s. 8. W chwili obecnej jest to jedyna jednostka nosząca jego imię.

19. Dyplom barona Cesarstwa Francuskiego, wystawiony w 1811.
Fot. APCh

Tekst francuski i tłumaczenie dyplomu (ryc. 19) nadania tytułu barona Cesarstwa Francuskiego Dezyderemu Chłapowskiemu, wystawionego 4.01.1811⁵

NAPOLÉON par la Grâce de Dieu / Empereur des Français, Roi d'Italie / Protecteur de la Confédération du Rhin, / Médiateur de la Confédération Suisse, / à tous présents et à venir Salut;

Par l'article treize du premier Statut du premier Mars mil huit cent huit, Nous nous sommes réservés la faculté d'accorder les Titres que Nous jugerions convenables à ceux de Nos sujets qui se seront / distingués par des services rendus à l'état et à Nous. La connaissance que Nous avons du Zèle et de la fidélité que Notre cher et aimé le sieur Chlapowski a manifestés pour / Notre service, Nous a déterminé à faire usage en sa faveur de cette disposition. Dans cette vue Nous avons par Notre Décret du quinze Août mil huit cent neuf nommé Notre cher et aimé le sieur / Chlapowski Baron de Notre Empire. /

En conséquence et en vertu de ce Décret le dit sieur Chlapowski s'étant retire par devant Notre Cousin le Prince Archi-Chancelier de l'Empire à l'effet d'obtenir de Notre / grâce les lettres patentes qui lui seront nécessaires pour jouir de son Titre, Nous avons par ces présentes signés de Notre main, Conféré et Conférons à Notre cher et aimé le sieur Désiré Chlapowski / l'un de Nos officiers d'ordonnance, chevalier de l'ordre militaire de Pologne, né à Turwia, Grand Duché de Varsovie le vingt six Mai mil sept cent quatre-vingt-dix le Titre de Baron de Notre Empire Le dit Titre sera transmissible à sa descendance directe / légitime, naturelle ou adoptive, de mâle en mâle par ordre de primogéniture. Après qu'il se sera conformé aux dispositions continues en l'article six de Notre premier Statut du premier Mars mil huit cent huit.

Permettons au dit sieur Chlapowski de se dire et qualifier Baron de Notre Empire dans tous Actes et Contrats tant en Jugement que dehors; Voulons qu'il soit reconnu /partout en la dite qualité, qu' il jouisse des honneurs attachés à ce Titre après qu'il aura prêté le serment prescrit en l'article trente sept de Notre second Statut, devant celui ou ceux par Nous délégués à cet effet, qu'il puisse porter en tous lieux les Armoiries telles qu'elles sont figures aux presentes: D'azur à la Bande d'argent charge de trois pierres quarrées et taillées de sable; franc quartier des Barons titrés de l'Armée et pour livrées les couleurs de l'Ecu.

⁵ Formalne nadanie nastąpiło w roku 1809.

Chargeons Notre Cousin le Prince Archi-Chancelier de l'Empire, de donner communication des présentes au Sénat, et de les faire transcrire sur des Régistres. Car tel est Notre bon plaisir / Et afin que se soit chose ferme et stable à toujours, Notre Cousin le Principe Archi-Chancelier de l'Empire y a fait apposer, par Nos orders, Notre Grand Sceau, en présence du Conseil / du Sceau des Titres. /

Donné à Paris, le quatre du mois de Janvier de l'An de grace mil huit cent onze. / Scellé le dix Janvier mil huit cent onze. / Le Prince Archi-Chancelier de l'Empire. / (-) Cambacérès /

(-) Napoléon

Napoleon z łaski Boga Cesarz Francuzów / Król Italii, / Protektor Konfederacji Reńskiej, / Mediator Konfederacji Szwajcarskiej, / Przesyła wszystkim obecnym i przyszłym pozdrowienie

Na podstawie artykułu trzynastego Pierwszego Statutu z pierwszego marca tysiąc osiemset ósmego roku Zastrzeżyliśmy sobie możność nadawania Tytułów, które uznamy za odpowiednie, tym z Naszych poddanych, którzy się wyróżnią usługami oddanymi Państwu i Nam. Wiadomości, które Mamy o pilności i wierności, które Nasz drogi i kochany Imć Chłapowski wykazał w Naszej służbie, skłoniły Nas do użycia powyższego postanowienia na jego korzyść. W tym celu, Naszym Dekretem z piętnastego sierpnia tysiąc osiemset dziewiątego roku Mianowaliśmy Naszego drogiego i kochanego Imć Chłapowskiego Baronem Naszego Cesarstwa.

Zgodnie z tym Dekretem i na jego podstawie wymieniony Imć Chłapowski stał się przed Naszym Kuzynem Księciem Arcykanclerzem Cesarstwa w celu uzyskania z Naszej łaski dokumentu, potrzebnego mu do korzystania z jego Tytułu; niniejszym dokumentem, przez Nas podpisanym, Nadaliśmy i Nadajemy Naszemu drogiemu i kochanemu Imć Dezyderemu Chłapowskiemu, jednemu z naszych oficerów ordynansowych, urodzonemu w Turwi, w Wielkim Księstwie Warszawskim, dwudziestego szóstego maja tysiąc siedemset dziewięćdziesiątego roku, kawalerowi krzyża wojskowego polskiego, Tytuł Barona Naszego Cesarstwa.

Wymieniony Tytuł będzie przechodził na jego potomstwo w linii prostej, prawowite, naturalne lub adoptowane, w linii męskiej, na zasadzie pierworództwa. Po zastosowaniu się przez niego do postanowień artykułu szóstego Naszego Pierwszego Statutu z pierwszego marca tysiąc osiemset ósmego roku.

Pozwalamy wymienionemu Imć Chłapowskiemu nazywać się i używać tytułu Barona Naszego Cesarstwa we wszystkich działaniach i umowach zarówno w sądach, jak poza nimi; Nakazujemy, aby wszędzie uznawano go w tym charakterze, aby korzystał z honorów przywiązanych do tego Tytułu, po złożeniu przez niego przysięgi przepisanej w artykule trzydziestym siódmym Naszego Drugiego Statutu, przed tą lub tymi osobami, które do tego Upoważniliśmy, aby mógł używać wszędzie Herbu, wyobrażonego na niniejszym dokumencie: w polu błękitnym srebrny pas, na którym trzy kamienie kwadratowe czarne, od lewego górnego do prawego dolnego węgła; górna prawa ćwiartka Baronów pochodzących z Armii, a dla liberii barwa tarczy. Polecamy Naszemu Kuzynowi Księciu Arcykanclerzowi Cesarstwa zawiadomienie Senatu o niniejszym dokumencie i zapisanie go w jego rejestrach. Gdyż taka jest Nasza dobra wola. Aby zaś było to stałe i utrwalone na zawsze, Nasz Kuzyn, Książę Arcykanclerz Cesarstwa, polecił przyłożyć, na Nasz rozkaz, Naszą Wielką Pieczęć, w obecności Rady Pieczęci Tytułarnych.

Dan w Paryżu, dnia czwartego miesiąca stycznia, roku Pańskiego tysiąc osiemset jedenastego. Opieczętowano dziesiątego stycznia tysiąc osiemset jedenastego roku. Książę Arcykanclerz Cesarstwa (-) Cambacérès⁶

(-) Napoléon

⁶ Jean Jacques Régis de Cambacérès (18.10.1753 – 8.03.1824) – prawnik, dyplomata, książę Parmy, autor Kodeksu Napoleona, członek Komitetu Bezpieczeństwa Publicznego (*Comité de salut public*), od grudnia 1799 pełnił funkcję konsula, arcykanclerza Cesarstwa i prezydenta Izby Parów. Po upadku Napoleona zmuszony został do opuszczenia Francji. Jednak jako przeciwnik ścigania Ludwika XVI, uzyskał zgodę na powrót do kraju w maju 1818 roku. Był członkiem Akademii Francuskiej i loży masońskiej Les Amis Fidèles.

Mjr Jan Chłapowski 1863–1919

JAN WACŁAW CHŁAPOWSKI urodził się 28 września 1863 roku, jako syn Zofii z Kurnatowskich (1828–1908) i Stanisława Chłapowskich (1821–1902)¹. Studiował agronomię w Hohenheim i Wirtembergii. 24 kwietnia 1892 roku poślubił Zofię Jaczyńską (1871–1952). Po ślubie osiadł w Gozdaninie koło Mogilna. W okresie poprzedzającym czynną służbę wojskową poświęcił się rolnictwu, m.in. angażując się w prace kółek rolniczych w Wilatowie i Gębicach. W swym majątku zorganizował wystawę rolniczą obejmującą trzy kółka rolnicze – poza dwoma wspomnianymi również mogileńskie. Swoją aktywność na tym polu wykazał również w Kamieńcu, jak również pełniąc funkcję wicepatrona kościańsko-grodziskiego.² Między 1902 a 1907 rokiem mieszkał z żoną w Goździchowie, odsprzedanym następnie Zygmuntowi Chłapowskiemu z Turwi. Później małżonkowie przenieśli się do Chotowa w powiecie ostrowskim. Również tam Jan działał w kółkach rolniczych (w Ostrowie i Odolanowie). Założył także pięć kolejnych³. Jego niezwykła aktywność została dostrzeżona i w 1912 roku zaproponowano mu kierowanie wydziałem doświadczeń polowych Patronatu Poznańskiego. Działał również politycznie: przemawiał i organizował wiece przeciwko wywłaszczeniom Polaków. Początkowo należał do okręgu Landwehry w Śremie. Podczas I wojny światowej włączył się w działalność Centralnego Towarzystwa Gospodarczego oraz tajnych organizacji militarnych. Był komendantem poznańskiego Bazaru w czasie pobytu w nim delegacji alianckiej oraz Ignacego Jana Paderewskiego i wybuchu powstania wielkopolskiego⁴. Daniel Kęszycki zapisał:

„Jego stopień był łatwy do rozpoznania po kartce papieru przypiętej szpilką do kapelusza, na której wpisano niebieskim ołówkiem słowo »Komendant«”⁵. Właśnie Jan wydał rozkaz mobilizacyjny dla okręgu śremskiego. Kęszycki odnotował: „Wreszcie widząc Chłapowskiego, wytłumaczyłem mu, czego żądaliśmy.

¹ Dezydery Chłapowski, *Chłapowski Jan Wacław*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 38–39.

² D. Chłapowski, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, uzup. i przygot. do druku Krzysztof Chłapowski, Warszawa 1988.

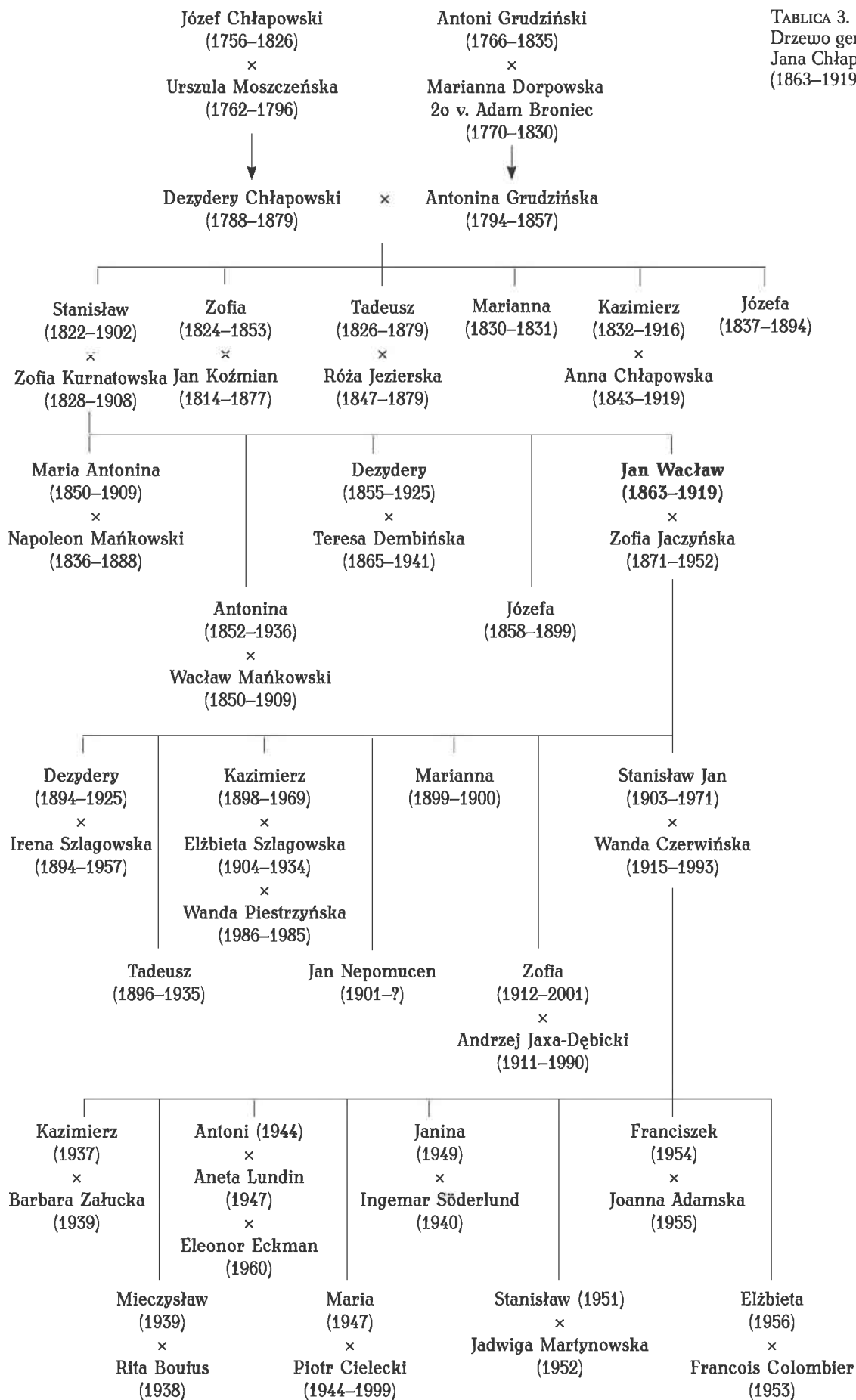
³ Tamże.

⁴ Daniel Kęszycki, *Wspomnienia z 1919/22*, ks. 1, *Udział Śremu w Powstaniu Wielkopolskim*, wyd. 2, Śrem 2018, s. 121.

⁵ Tamże.

TABLICA 3.
Drzewo genealogiczne
Jana Chłapowskiego
(1863–1919)

Oprac. E. P.

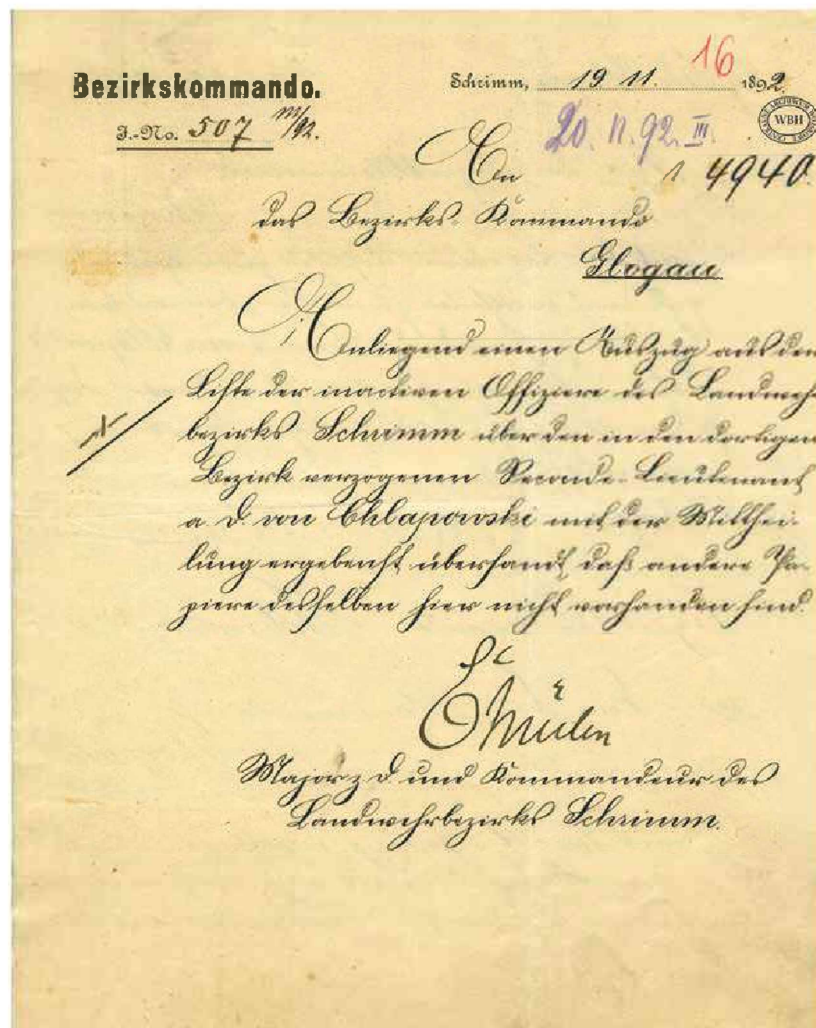

21. Jan Chłapowski (1863–1919), 1919.

Fot. CYRYL. Wirtualne Muzeum Historii Poznania, sygn. CYRYL_100_27_3_0001

Bez słowa podpisał papier, dał go do przypieczętowania w swoim biurze i oddał go nam, życząc szczęśliwej podróży i powodzenia. Kochany Chłapowski! Ty przynajmniej byłeś mężczyzną i nie bałeś się brać odpowiedzialności na siebie”⁶.

13 stycznia 1919 roku ustanowiono go komisarycznym prezesem Wielkopolskiej Izby Rolniczej. 22 marca został rotmistrzem, a 30 marca awansowano go na majora kawalerii⁷. Był szefem Urzędu Wojskowego (z powołania Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej) i pośrednim przełożonym Intendentury Wojsk Wielkopolskich w Poznaniu⁸. Do służby czynnej wrócił 30 października 1919 roku⁹. Zmarł 2 lipca 1919 roku o godzinie 2 nad ranem w Poznaniu. Ciało przewieziono z domu pogrzebowego na Dworzec Główny 4 lipca o godzinie 17.00. Nabożeństwo żałobne odprawiono 9 lipca w kaplicy Świętego Józefa w Poznaniu¹⁰. Pochowany został w podziemnej krypcie kościoła w Brodnicy koło Śremu¹¹.

22. Pismo Komendy Okręgowej w Śremie z dnia 19.11.1892 roku, dotyczące akt personalnych Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0029

⁶ Tamże, s. 122.

⁷ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0020

⁸ *Nekrolog*, „Dziennik Poznański” 1919, R. 61, nr 152, s. 3.

⁹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0022

¹⁰ *Nekrolog*, „Dziennik Poznański” 1919, R. 61, nr 151, s. 4.

¹¹ *Nekrolog*, „Dziennik Poznański” 1919, R. 61, nr 150, s. 4.

Odpis i tłumaczenie pisma Komendy Okręgowej w Śremie z dnia 19.11.1892 roku,
dotyczącego akt personalnych Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0029

Bezirkskommando.
I.-No. 507 M/92.

Schrimm, 19.11.1892.

20.11.92.
4940.

An das Bezirks-Kommando Glogau.

Anliegend einen Auszug aus der Liste der inaktiven Offiziere des Landwehrbezirks Schrimm über den in den dortigen Bezirk verzogenen Second-Lieutenant außer Dienst von Chłapowski mit der Mitteilung ergebenst übersandt, daß andere Papiere desselben hier nicht vorhanden sind.

(-) E. Müller [?]
Major zum Dienst und Kommandeur
des Landwehrbezirks Schrimm.

Komenda Okręgowa
I.-No. 507 M/92.

Śrem, 19.11.1892

20.11.92.
4940.

Do Komendy Okręgowej w Głogowie

W załączeniu wyciąg z listy nieaktywnych funkcjonariuszy Okręgu Obrony w Śremie dotyczący przeniesionego do tegoż okręgu podporucznika, niepełniącego czynnej służby Chłapowskiego, któremu została przesłana informacja, że inne dokumenty jego się dotyczące nie są tutaj przechowywane.

(-) E. Müller [?]
Major ds. Służby i Komendant
Okręgu Obrony w Śremie

Odpis i tłumaczenie odpowiedzi Komendy Okręgowej w Głogowie z dnia 22.12.1892 roku na zapytanie Komendy Okręgowej w Lesznie.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0030 – sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0031

Bezirks-Kommando Glogau.

22.11.92.

Rückgabe erbeten dem Bezirks-Kommando Schrimm mit dem ergebenen Ersuchen zurückzusenden gefälligst noch mitteilen zu wollen, bei welchem Bezirkskommando der Second-Lieutenant von Chłapowski vorher in Kontrolle gewesen ist und wo derselbe seinen Wohnsitz im diesseitigen Bezirk genommen hat.

1. Anlage.

z. 23.11.92

(-) V.Scheve.

Bezirkskommando.
Dem Bezirkskommando Glogau

Schrimm, 23.11.1892.

mit der Mittheilung ergebenst zurückgesandt, daß diesseits nicht bekannt ist wo früher der Secondlieutenant von Chłapowski in Kontrolle gestanden hat (soll in Galizien gewesen sein). Er soll für Ilgen Kreis Fraustadt in Zugang gekommen sein.

(-) E. Müller [?]

[...]

Dowództwo Okręgu Głogów

22.11.92

Prośba dowództwa Okręgu Śrem o możliwie szybki zwrot papierów i informację zwrotną, w którym okręgu przedtem podporucznik Chłapowski stacjonował i gdzie zamieszkiwał w tej dzielnicy.

1 załącznik

z. 23.11.19

V.Scheve.

Dowództwo Okręgu.
Do Dowództwa Okręgu Głogów

Śrem, 23.11.1892

Odesłano z wiadomością, że dotychczas nie wiadomo, w którym dowództwie wcześniej stacjonował podporucznik Chłapowski (podobno w Galicji). Mówi się, iż dostał się do Ilgen w Okręgu Wschowskim.

(-) E. Müller [?]

[...]

Lsg. Kdo. Glogau.

22. 11. 92.

R. a. dem Legationskommando

Schrimm

mit dem angegebenen Kopien zurückzusenden,
gest. noch mitteilen zu wollen, bei welchem
Lsg. Kdo. der Leutnant-Lieutenant von Chlapowski
wofür in Königsberg genannt ist und was dieselbe
für ein Hofort im dreifachen Bezirk ge-
nommen hat.

1. Auflage.

3. 22. 11. 92.

W. Schreier.

Legationskommando Schrimm, 23. 11. 92.

dem Legationskommando
Glogau

mit der Mitteilung ergebend zurück-
zusenden, dass dieses nicht bekannt ist
was für ein Hofort der Leutnant-Lieutenant von Chla-
powski

23. Odpowiedź Komendy Okręgowej w Głogowie z 22.11.1892 roku na zapytanie Komendy Okręgowej w Lesznie.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0030

porowski in Lauterbach gestanden fassfall in
Galggen gerufen sein). Es soll für Herrn
Ernst Traustadt in Jüdingen gekommen
sein.

lc
Schüler

24. 11. I. 3. 20.

4

24. Odpowiedź Komendy Okręgowej w Głogowie z 22.11.1892 roku na zapytanie Komendy Okręgowej w Lesznie.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0031

Bezirkskommando Glogau
X. Nr. 179 u. 193

25. 11. 92.

28. 11. 92.

M.

Winkgauer an

dem königlichen Recrut. Commissar u. d.
Herrn von Chłapowski
Gesprochener

Hierin

mit dem ergebenen Gesuch hinwieder gefälligst
mittheilen zu wollen ob das Gesprochener im Jahre
seiner Mobilisierung in der Zeit vom 1. April 1893 bis
31. März 1894 zur Veranmeldung bereit sind.

Gleichzeitig werden das Gesprochener ergebene
erfügt demselben Nationalität gefälligst anzuzeigen
zu wollen.

V. Schere.

H. m. ergeht zu dem Gesuch, daß es sich
keine Anwesenheit Gesprochener beauf
sein kann

von Chłapowski

25. Pismo Komendy Okręgowej w Głogowie z dnia 25.11.1892 roku, dotyczące zdolności bojowej Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0035

Odpis i tłumaczenie pisma Komendy Okręgowej w Głogowie z dnia 25.11.1892 roku, dotyczącego zdolności bojowej Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0035 – sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0035

Bezirkskommando Glogau.

I. No. 179 M/93.

25.11.92.

28.11.92.

M. [?]

Rückgabe erbeten

dem Königlichen Second-Lieutenant außer Dienst Herrn von Chłapowski
Hochwohlgeboren

Ilgen

mit dem ergebenen Ersuchen hierunter gefälligst mitteilen zu wollen ob Ew.
Hochwohlgeboren im Falle einer Mobilmachung in der Zeit vom 1. April 1893
bis 31. März 1894 zur Verwendung bereit sind.

Gleichzeitig werden Ew. Hochwohlgeboren ergebenst ersucht umstehendes National
gefälligst ausfüllen zu wollen.

(-) V.Scheve.

br. m. ergebenst zurückgereicht, daß ich zur keiner Verwendung Gesundheitshalber
bereit sein kann.

(-) von Chłapowski.

Dowództwo Okręgu Głogów

I. No. 179 M/93.

25.11.92.

28.11.92.

M. [?]

prośba o zwrot królewskiemu podporucznikowi pozostającemu poza czynną
służbą szlachetnie urodzonemu Panu Chłapowskiemu

Lgiń

Uprzejmie prosimy, ażeby powiadomić, czy szlachetnie urodzony w przypadku
mobilizacji w okresie między 1 kwietnia 1893 roku a 31 marcem 1894 roku jest
gotowy podjąć służbę.

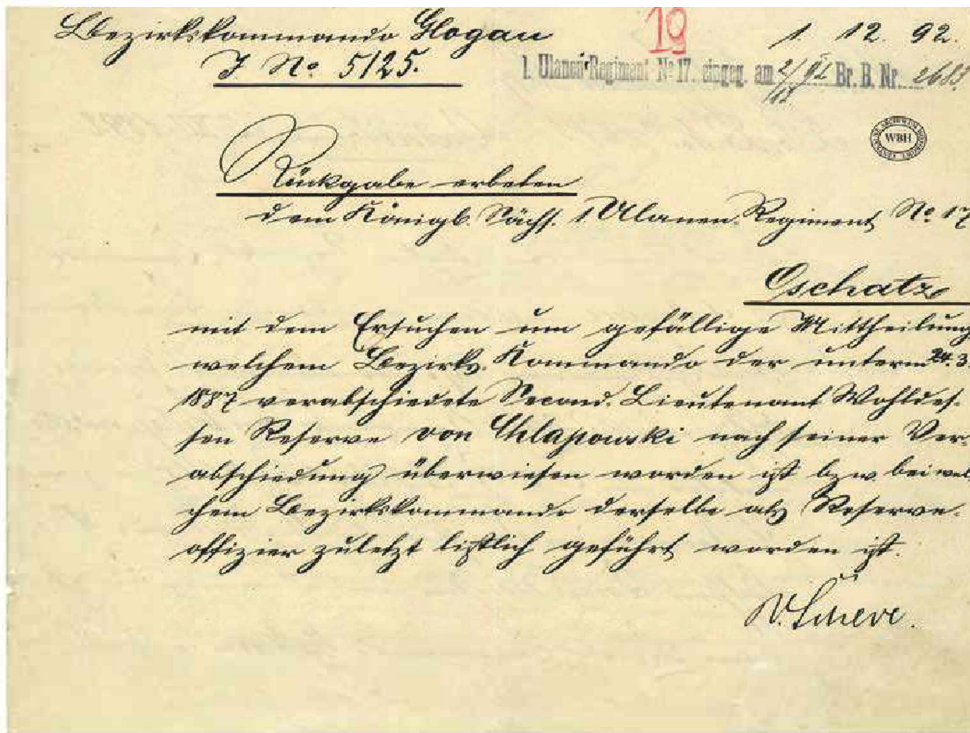
Równocześnie uprasza się szlachetnie urodzonego o uzupełnienie przynależności
narodowej.

(-) V.Scheve.

[..]

w odpowiedzi na żądanie oświadczam, iż ze względu na stan zdrowia nie mogę być
zdolny do służby.

(-) Chłapowski

26. Pismo Komendy Okręgowej w Głogowie z dnia 1.12.1892 roku, dotyczące przynależności wojskowej Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_ Jan_481_C_1186_0036

Odpis i tłumaczenie pisma Komendy Okręgowej w Głogowie z dnia 1.12.1892 roku dotyczącego przynależności wojskowej Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_ Jan_481_C_1186_0036 – CAW Chłapowski_ Jan_481_C_1186_0037

Bezirkskommando Glogau.
I. No. 5125.

1.12.92

1. Ulanen-Regiment No. 17 eingegangen am 2/12 92 Br. B. Nr 2683.

Rückgabe erbeten dem Königlich-Sächsischen 1. Ulanen-Regiment No. 17

Oschatz
mit dem Ersuchen um gefällige Mitteilung, welchem Bezirks-Kommando der unterm 24.3.1887 verabschiedete Second-Lieutenant Wohl dessen Reserve von Chłapowski nach seiner Verabschiedung überwiesen worden ist, bzw. bei welchem Bezirkskommando derselbe als Reserveoffizier zuletzt listlich geführt worden ist.
(-) V.Scheve

Dowództwo Okręgu Głogów
I. No. 5125.

1.12.92

1 Pułk Ułanów nr 17 otrzymano 2/12 92 Br. B. Nr 2683

Prośba o zwrot Królewskiemu Saksońskiemu 1 Pułkowi Ułanów nr 17

Oschatz
Z prośbą o niezbędną informację, którą należy przesłać zwrotnie, uprasza się o powiadomienie dowódcy okręgu, w którym służył podporucznik rezerwy Chłapowski i który z dniem 24.3.1887 opuścił, gdzie został przeniesiony po swoim wyjeździe, lub na liście którego dowództwa okręgu został ujęty jako oficer rezerwy.
(-) V.Scheve.

Odpis i tłumaczenie pisma 1. Pułku Ułanów nr 17 z 3.12.1892 roku, dotyczącego zwolnienia Jana Chłapowskiego ze służby wojskowej.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0037- CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0038

1. Ulanen-Regiment No. 17.

Br. B. Nr 2683.

Oschatz, am 3 XII 1892.

Urschr. dem Kommando zu Glogau Königlichen Bezirks- mit dem ergebenen Bemerkungen zurückzusenden, daß der ehemalige Reserveoffizier des diess. Regiments von Chlapowski, welcher am 24 III 87 A [?] Allerhöchsten Beschlusses wegen überkommener Dienstuntüchtigkeit zu Allerhöchsten Kriegsdiensten entlassen worden ist, beim Bezirks-Kommando Zittau in den Listen [sk. 38] bis 31. März 1887 geführt wurde.

A. B.

(-) von Carlowitz

Sekondlieutenant und Adjutant.

Bezirks-Kommando Glogau

I. No. 5125.

5.12.92.

Bezirkskommando Zittau. Eingegangen 6/12 92. Br. B. No. 564 Ia.

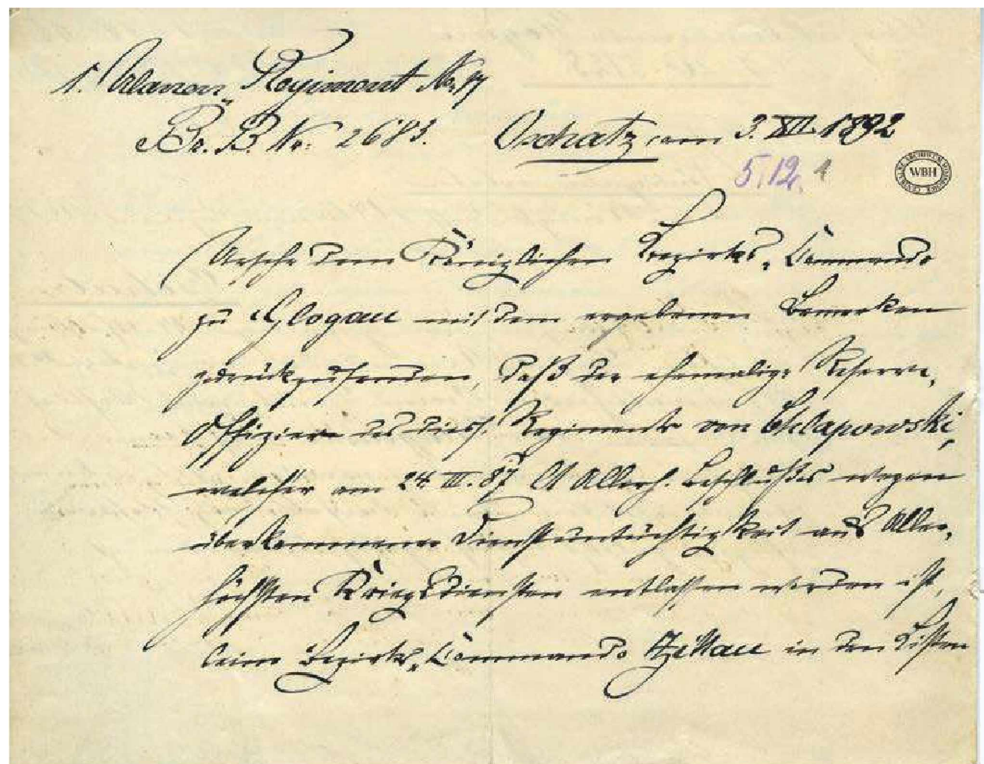
Rückgabe erbeten dem Bezirks-Kommando Zittau

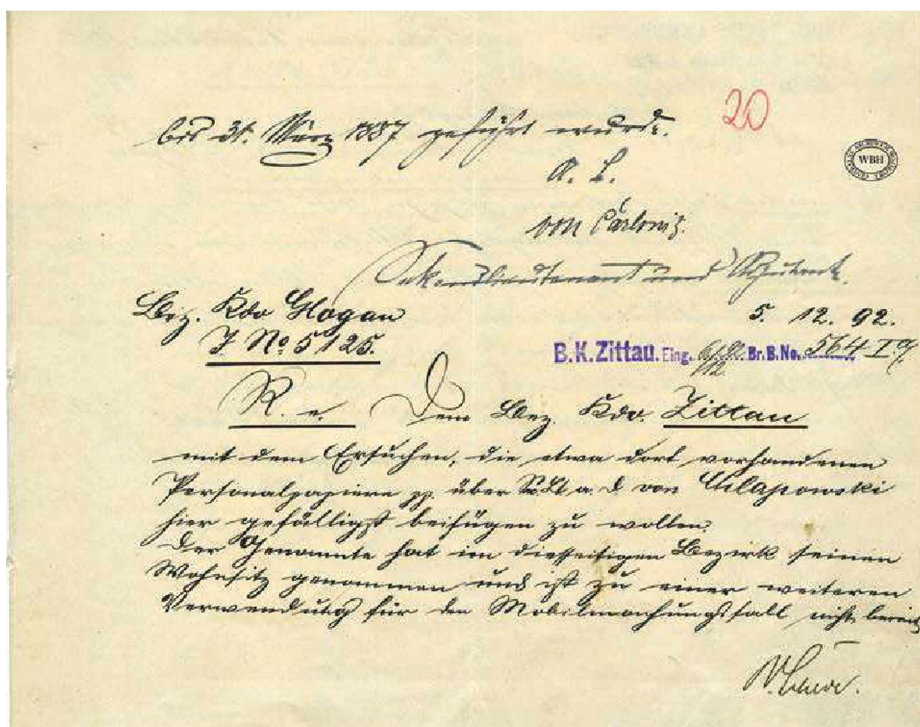
mit dem Ersuchen, die etwa dort vorhandenen Personalpapiere pp. [?] über Second-Lieutenant außer Dienst von Chlapowski hier gefälligst beifügen zu wollen. Der genannte hat im diesseitigen Bezirk seinen Wohnsitz genommen und ist zu einer weiteren Verwendung für den Mobilmachungsfall nicht bereit.

(-) V.Scheve

27. Pismo 1. Pułku Ułanów nr 17 z dnia 3.12.1892 roku, dotyczące zwolnienia Jana Chłapowskiego ze służby wojskowej.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0037

28. Pismo 1. Pułku Ułanów nr 17 z dnia 3.12.1892 roku, dotyczące zwolnienia Jana Chłapowskiego ze służby wojskowej.

Sygn. CAW Chłapowski
Jan_481_C_1186_0038

1 Pułk Ułanów nr 17

Br. B. Nr 2683.

Oschatz, 3 XII 1892.

Uprasza się o odesłanie oryginału do Królewskiego Dowództwa Okręgu w Głogowie z powiadomieniem, że były oficer rezerwy rzezonego pułku, który został zwolniony ze służby wojskowej 24 III 87 najwyższym rozkazem ze względu na trwałą niezdolność, zapisany był na liście Okręgu Żytawy do 31 marca 1887 roku.

A. B.

(-) von Carlowitz

Podporucznik i adiutant

Dowództwo Okręgu Głogów

I. No. 5125.

5.12.92.

Dowództwo Żytawy. Odebrane 6/12/92. Br. B. No. 564 Ia.

Uprasza się Dowództwo Okręgu Żytawa o uzupełnienie notatek z prośbą, aby akta personalne podporucznik niepełniący służby czynnej Chłapowskiego zostały tutaj dołączone

Wymieniony zamieszkiwał w tym okręgu i nie jest zdolny do podjęcia służby w przypadku mobilizacji.

(-) V.Scheve

Odpis i tłumaczenie pisma 12 Królewskiego Saksońskiego Korpusu Armii z dnia 7.12.1892 roku, dotyczącego akt służby Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0039

XII. Königlich Sächsisches Armee-Corps
Bezirks-Commando Zittau
Br. B. Nr. 564 Ia.

Zittau, am 7. December 1892.
8.12.92 I z. V.

Urschr. [?] dem Königlichen Bezirks-Kommando Glogau
unter Beifügung eines Auszuges aus der Rangliste, sowie einer Abschrift des ärztlichen Attestes mit dem Bemerken ergebenst zurückgesendet, daß weitere Akten über den Sekond-lieutenant außer Dienst von Chłapowski hier nicht ergangen sind.

2 Anlagen.

A. B.
(-) von Scheel
Premierlieutenant und Bezirks-Adjutant.

XII Królewski Saksoński Korpus Armii
Dowództwo Okręgu Żytawa
Br. B. Nr. 564 Ia.

Żytawa 7 grudnia 1892.
8.12.92 I z. V.

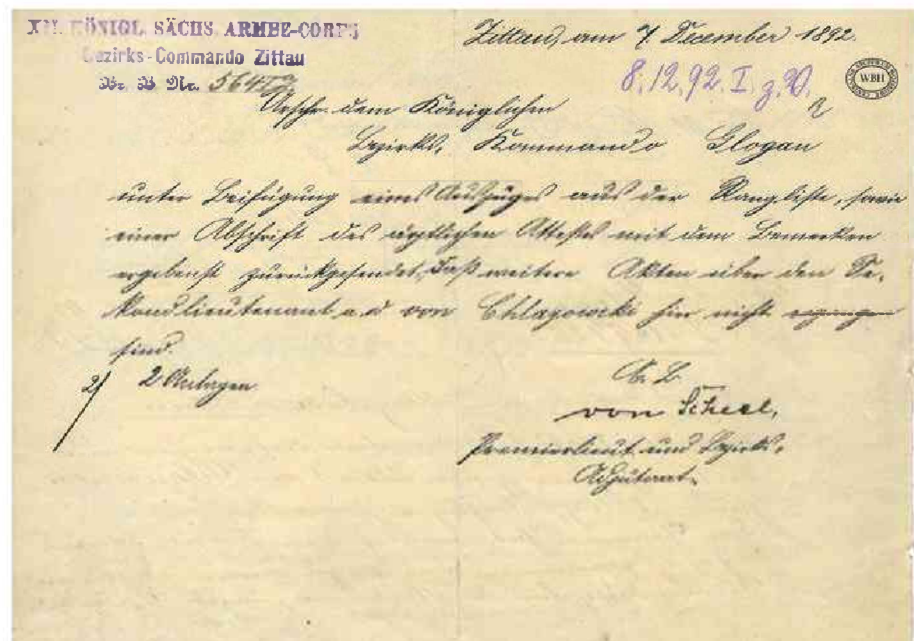
Odpisując Królewskiemu Dowództwo Okręgu Głogów
poniżej załączamy wyciąg z listy rangowej oraz odpis zaświadczenia lekarskiego z adnotacją, iż nie dotarły tutaj [w Żytawie – przyp. E. P.] inne akta dotyczące służby podporucznika Chłapowskiego.

2 załączniki

A. B.
(-) von Scheel
Porucznik i adiutant Okręgu

29. Pismo 12. Królewskiego Saksońskiego Korpusu Armii z dnia 7.12.1892 roku, dotyczące akt służby Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0039

Odpis i tłumaczenie odpisu wyniku badań medycznych Jana Chłapowskiego, z dnia 15.02.1887 roku.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0040 – CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0041

Abschrift.

Schrimm, den 15. Februar 1887.

Auf Requisition des Königlichen Kommandos des 2. Bataillons (Schrimm) 2. Posener Landwehr-Regiments No. 19 untersuchte der Unterzeichnete den Sekondlieutenant der Reserve des Königlichen Sächsischen 1. Ulanen Regiments No. 17 Herrn Johann Wenzeslaus Josef von Chlapowski geboren den 28. September 1863 zu Szoldry Kreis Schrimm, Provinz Posen, in den Militärdienst eingetreten am 13. April 1882, zu den Offizier der Reserve übergeführt am 17. Juli 1884 behelfs Feststellung seiner Felddienst-Unfähigkeit.

Herr von Chlapowski leidet angeblich seit circa 4 Monaten an einem Unterleibsbruch.

Die Untersuchung bestätigt diese Angabe, in sofern (in einen rechtsseitigen äußeren Leistenbruch konstatiert), welcher leicht reparierbar [?] ist und durch ein Bruchband gut zurückgehalten wird.

Unterzeichneter erachtet demnach den Herrn von Chlapowski wege[n] eines rechtsseitigen Unterleibsbruches, der durch ein Bruchband zurückgehalten werden kann, nach §18 Beilage IV a No. [?] 50 und § [...] der Dienstanweisung zur Beurteilung der Militär-Dienstfähigkeit vom 8. April [...] für unfähig für den Dienst im Felde.

Eine Dienstbeschädigung ist nicht nachzuweisen.

Vorbehaltlich der ressortmäßigen Bestätigung.

(-) gez. Reinhold

Stabs- und Bataillonsarzt des II. Bataillons Infanterie-Regiments No. 99.

Für richtige Abschrift

(-) von Scheel

Premierlieutenant und Bezirks-Adjutant.

Odpis.

Śrem, 15 lutego 1887.

Na żądanie Królewskiego Dowództwa 2 Batalionu (Śrem) 2 Poznańskiego Pułku Obrony nr 19 niżej podpisany przebadalem w związku z ustaleniem niezdolności do służby wojskowej, podporucznika rezerwy 1 Pułku Ułanów Królewskich nr 17 Pana

Jana Wacława Józefa Chłapowskiego

urodzonego 28 września 1863 roku w Szoldrach Powiat Śremski, Prowincja Poznańska, wcielonego do służby wojskowej 13 kwietnia 1882 roku, przeniesionego do korpusu oficerów rezerwy 17 lipca 1884 roku.

Pan Chłapowski od około 4 miesięcy cierpiał na przepuklinę brzuszna.

Badanie potwierdziło tę informację (stwierdzono prawostronną przepuklinę pachwinową zewnętrzną), co więcej jest to stan możliwy do usunięcia i utrzymany dzięki stosowaniu opaski brzusznej.

Dlatego też niżej podpisany uważam, że Pan Chłapowski z powodu prawostronnej przepukliny, która może być podtrzymana opaską brzuszna, może zgodnie z § 18 załącznika IV a nr [?] 50 i § [...] instrukcji służbowej oceny przydatności do służby wojskowej z dnia 8 kwietnia [...] za niezdolnego do służby polowej.

Nabycia choroby na służbie nie można udowodnić

Z zastrzeżeniem potwierdzenia wydziałowego.

(-) Reinhold

Lekarz sztabowy i batalionowy II Batalionu Pułku Piechoty nr 99

Za wierność odpisu

(-) von Scheel

Porucznik i adiutant okręgu

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.			
1. Name	2. Charge	3. Familienname und Namen.	4. Datum und Ort (Weid. Kriegsgerichts, Umkreis) der Geburt.	5. Civil-Verhältnis, Wohnort.	6. Religion.	7. Dienstzeit:				8. Datum und Buchstaben der Einberufung.	9. Übungen und Einberufungen (Anzahl der Krankheits- u. Zerstreuungstagen der Dauer und des Grades der Unvollständigkeit).	10. Feldzüge.	11. Orden und Ehrenzeichen: a) Eiserne b) Kreuz.	12. Früheres Dienst-Verhältnis.	13. Bemerkungen.
						alters	in der	in der	in der						

Woffst, Schimm, am 16. Februar 1887

Die Registrierung ist königlichem Kommando, 2. Va. Kavallerie (Schimm) 2. Infanterie-Regiment, 1. Bataillon, im Untergewalt im Kaiserlichen Kommando im Regim. Infanterie 1. Ulman, Regiment, Nr. 17, Jara

Jara von Chlapowski ist am 25. Sept. 1863 zu Tschelby, Kreis Schimm, Provinz Posen, in den Militärdienst eingetreten am 16. April 1869, zu demselben am 17. März 1874, am 17. Juli 1884, infolge Beförderung seiner Leistungen befähigt.

Jara von Chlapowski wird ungefähr seit circa 4 Monaten an einem Nervenleiden erkrankt.

Die Untersuchung ergab eine Agonie, insofern für einen rasch fortschreitenden Nervenleiden, welcher durch rasche Genesung am 17. März im Kriegslager gut zurückzuführen ist.

Unterschieden wurde auch von Jara von Chlapowski wegen eines rasch fortschreitenden Nervenleiden, der durch ein Kriegslager gut zurückzuführen werden kann, was 18. August II. a. 1880 u. d. in Wien am 17. März zur Beförderung im Militär-Verdienst am 17. April, für Befähigung für die Dienst im Feld.

Die Beförderung ist nicht vorzunehmen. Vorfallig im rasch fortschreitenden Befähigung, gen. Reinhold.

Landrät Woffst, von Tschelby, Kommandant in Jara, Woffst, Platz in Katalonien, Nr. 1. Bataillon, Infanterie, Regiment, Nr. 17.

30. Odpis wyniku badań medycznych Jana Chłapowskiego, z dnia 15.02.1887 roku. Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0040

1. Matrikel-Nr.	2. Klasse	3. Familienname und Vorname	4. Datum und Ort seiner Geburt	5. Bürger- Verhältnis Wohnort	6. Religion	7. Dienstzeit:			8. Datum und Ort des Eintrits in den Dienst	9. Uebungen und Erfahrungen (Anzahl der Tage und Nächte des Dienstes)	10. Feld- züge	11. Orden und Eren- zeihen (in dieser Spalte zu tragen)	12. Früheres Dienst- Verhältnis	13. Be- merkungen
						in der Infanterie	in der Artillerie	in der Cavalerie						
Auszug aus der Rangliste des im Landwehrregiment Litau befindlichen Reserveoffiziers Edl. L. Klaus. Regiment Nr. 17.														
von Edl. Chłapowski 28. 9. 63. Litauen Reg. Nr. 17 Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy Edl. Seldy														
Litau, am 7. December 1887.														
In richtigem Verstande: U. K. von Sechel, Major, 1. Bataillon, Wojuska,														
Edl. Seldy, 1. Bataillon, Wojuska														

31. Odpis wyniku badań medycznych Jana Chłapowskiego, z dnia 15.02.1887 roku.
 Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0041

Odpis i tłumaczenie pisma Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 1.12.1892 roku, dotyczące gotowości Jana Chłapowskiego do podjęcia służby.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0042:

Bezirkskommando Glogau
I. No. 186 M/93

1.12.92

Rückgabe erbeten
dem Königlich. Second-Lieutenant außer Dienst Herrn von Chłapowski
Hochwohl geboren

Ilgem
mit dem ergebenen Ersuchen, hierunter gefälligst mittheilen zu wollen ob sich
Ew. Hochwohlgeboren <im Mobilmachungs Falle> vielleicht nur als Hilfsoffizier
der Pferdeaushebungskommission Fraustadt zur Verwendung bereit erklären, da
dieser Dienst keine besondere Anstrengung erfordert und nur 3 bis 4 Tage in
Anspruch nimmt.

(-) V.Scheve

Erkläre mich zur [...] Verwendung bereit

(-) von Chłapowski.

Ilgem den 6.12.92.
8.12.92 M. [?]

Dowództwo Okręgu Głogów
I. No. 186 M/93

1.12.92

Prośba zwrotu królewskiemu podporucznikowi pozostającemu poza czynną
służbą szlachetnie urodzonemu Chłapowskiemu

Lgiń

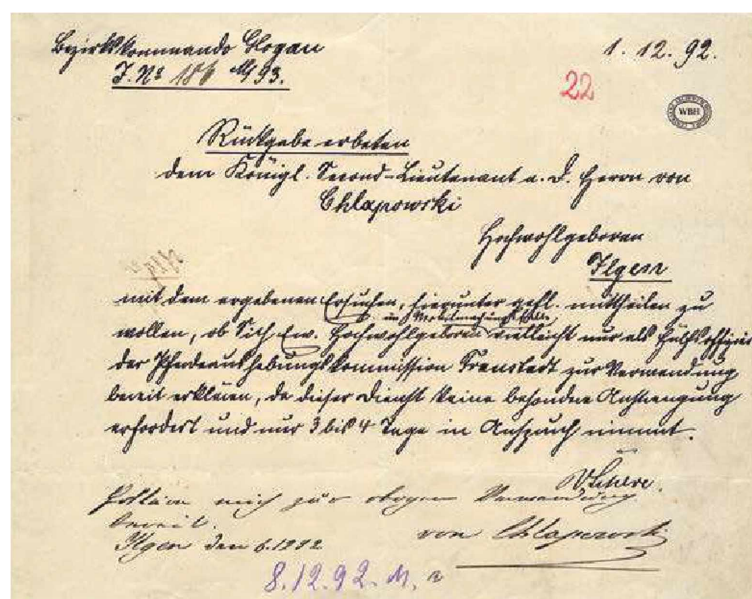
Z uprzejmą prośbą o informację mającą zostać przesłaną zwrotnie, uprasza się
o powiadomienie, czy szlachetnie urodzony <w przypadku mobilizacji> mógłby
służyć chociaż jako oficer pomocniczy Komisji Ewakuacji Koni Wschowa, ponie-
waż służba ta nie wymaga szczególnego wysiłku i trwa tylko trzy do czterech dni.

(-) V.Scheve

Deklaruję się jako gotowy do służby

(-) Chłapowski

Lgiń 6.12.92
8.12.92 M. [?]

32. Pismo Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 1.12.1892 roku, dotyczące gotowości Jana Chłapowskiego do podjęcia służby.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0042

Odpis i tłumaczenie pisma Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 12.3.1893 roku, dotyczącego mobilizacji Jana Chłapowskiego jako pomocnika Komisji Zaciągu Koni.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0043:

Bezirkskommando Glogau
I. No. 475 M/93

12.3.93

Gegen Rückgabe dieses Schriftstückes Herrn Second-Lieutenant von Chlapowski Hochwohlgeboren

Ilggen.

Mobilmachungsbestimmung für 1.4.93-31.3.94 Hülfs-offizier der Pferdeaushebungskommission [skreślono: 32 Lissa in Posen; dopisano nad wierszem: 33 Fraustadt]. Meldung 2. Mobilmachungstag Vormittags [- Uhr -] 8 Uhr in Fraustadt Eintretendenfalls wird noch directes Schreiben mit Angabe des Datums gesendet.

[...]

(-) Rodig

Premierlieutenant und Bezirks-Adjutant.

Kenntniss genommen.

Ilggen, den 19-ten März 1893.

(-) J. von Chlapowski

Sekond-Lieutenant außer Dienst.

20.3. M.

Dowództwo Okręgu Głogów
I. No. 475 M/93

12.3.93

Zwrot tego pisma szlachetnie urodzonemu podporucznikowi Chłapowskiemu

Lgiń

Potwierdzenie mobilizacji 1.4.93-31.3.94 pomocnika Komisji Zaciągu Koni [skreślono: 32 Leszno w rejencji Poznań; dopisano nad wierszem: 33 Wschowa]. Meldunek 2. Dzień mobilizacji rano | godzina | 8 we Wschowie. W przypadku jeśli dojdzie do mobilizacji, zostanie wysłane bezpośrednie pismo z datą.

[...]

(-) Rodig

Porucznik i adiutant okręgu

Przyjęto do wiadomości.

Lgiń, 19 marca 1893.

(-) J. Chłapowski

Podporucznik poza czynną służbą.

[...]

Bezirk Kommando Glogau
F. No. 475/93

19. 3. 93

23

Sygn Rückgabe des Mobilfunkel
Herrn Jan. Chłapowski
Gefangener
Alger

Mobilfunkelbesitzung für 1. 4. 93 - 31. 3. 94
Gefangener für Herkules Kommand. No. 11. Mobilfunkel
Mobilfunkelbesitzung des Herrn 8. in Kraustadt
Entscheidungsfall wird nach demselben Verfahren
mit Angabe der Ortlichkeit gegeben
~~Die Mobilfunkelbesitzer, Kurlow, abg.
geliefert sind im Frieden zu beschaffen sind
angefallen, im Mobilfunkelbesitzung falls während der
Anweisung für ...~~

Wichtig

Kommandantur des Bezirkes Glogau
Dankbrief gemessen
Alger, den 12. März 1893

Jan. Chłapowski
Herr Kommandant v. d.

20. 3. 93

33. Pismo Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 12.3.1893 roku, dotyczące mobilizacji Jana Chłapowskiego jako pomocnika Komisji Zaciągu Koni.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0043

Odpis i tłumaczenie pisma Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 3.10.1893 roku, dotyczącego możliwości mobilizacji Jana Chłapowskiego jako pomocnika Komisji Zaciągu Koni.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0044 – CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0045:

Bezirkskommando Glogau 3.10.93
I. Nr 25 M/94
Rückgabe erbeten
dem Königlichen Second-Lieutenant außer Dienst Rittergutsbesitzer Herrn von Chłapowski Hochwohlgeboren

Ilgen
mit dem ergebensten Ersuchen, umseitig gefälligst mittheilen zu wollen, ob und für welche Stelle sich Euer Hochwohlgeboren für den Fall einer Mobilmachung in der Zeit vom 1. April 1894 bis 31. März 1895 mit Rücksicht auf Ihre körperliche Rüstigkeit zur Verwendung bereit erklären und abkömmlich sind zum Beispiel als Hülfs-offizier einer Pferde-Aushebungs-Kommission.

(-) V.Scheve

Br. [?] m. mit der Mittheilung ergebenst zurückgereicht, daß ich mich zu Seiner Dienstleistung bereit erklären kann.
Ilgen 12.10.93

(-) J. von Chłapowski
Lieutenant außer Dienst.

Bezirks-Kommando Glogau. An: 13 October 93.

Dowództwo Okręgu Głogów 3.10.93
I. Nr 25 M/94
Prośba zwrotu królewskiemu podporucznikowi pozostającemu poza czynną służbą szlachetnie urodzonemu Chłapowskiemu

Lgiń
Z prośbą o informację na drugiej stronie, uprasza się o powiadomienie czy i na jakim stanowisku szlachetnie urodzony Pan na wypadek mobilizacji w okresie od 1 kwietnia 1894 do 31 marca 1895 roku, mając na uwadze swoją sprawność fizyczną, zadeklaruje swoją gotowość do służby i jej formy, np. jako pomocnika oficera w Komisji Zaciągu Koni.

(-) V.Scheve

Odpowiadając na zwrotne żądanie donoszę, iż jestem gotowy do podjęcia służby.
Lgiń (-)

J. Chłapowski
Porucznik poza czynną służbą

Dowództwo Okręgu Głogów. 13 października 93.

Lejwold Kommando Glogau
Z. Nr 25 1894.

24
3. 10. 93.

Rückgabe erbeten dem
Königlichen. Vacand.-Lieutenant. u. d.
Killerregiments Nr. 1. von v. Chłapowski
Großvatergeboren
.....Glogau.....

mit dem erbetenen Kupfer, im Auftrag
gebl. mitteilen zu wollen, ob und für
welche Stelle sich Hr. Großvatergeboren
für den Fall einer Mobilisierung in
der Zeit vom 1. April 1894. bis 31. März 1895.
mit Rücksicht auf Ihre königliche Rückg.
keit zur Verwendung bereit erklären
sind. Ich bin für z. B. als Hilfs-offizier
einer Pferde- u. Kübelabteilung. Kommissar.

W. Schew.

34. Pismo Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 12.3.1893 roku, dotyczące możliwości mobilizacji Jana Chłapowskiego jako pomocnika Komisji Zaciągu Koni.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0044

Br. m. mit der Mitteilung
angekauft zu sein, dass
ich mich zu einem Dienstleistung
bereit erkläre.

Hagen 12. 10. 93.

J. von Chłapowski
Leut. a. D.

35. Pismo Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 12.3.1893 roku, dotyczące możliwości mobilizacji Jana Chłapowskiego jako pomocnika Komisji Zaciągu Koni.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0045

Odpis i tłumaczenie pisma Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 10.4.1894 roku, dotyczącego mobilizacji Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0047

Bezirkskommando Glogau

10.4.94

I. Nr 451 M/94

Gegen Ru ckgabe dieses Schriftstu ckes dem Ko niglichen Second-Lieutenant au-
ßer Dienst, Rittergutsbesitzer, Herrn von Chlapowski Hochwohlgeboren.

Ilgen.

Mobilmachungsbestimmung fu r 1.4.94-31.3.95 Landsturm-Infanterie-Bataillon
Neusalz a/O. Meldung 8. Mobilmachungstag 8. Uhr Vormittags in Glogau beim
Bezirks-Kommando [dopisek między wierszami: im Schu tzenhausgarten]. Eintre-
tendenfalls wird noch directes Schreiben mit Angabe des Datums gesendet.

(-) V.Scheve

[...]

Dowództwo Okręgu Głogów

10.4.94

I. Nr 451 M/94

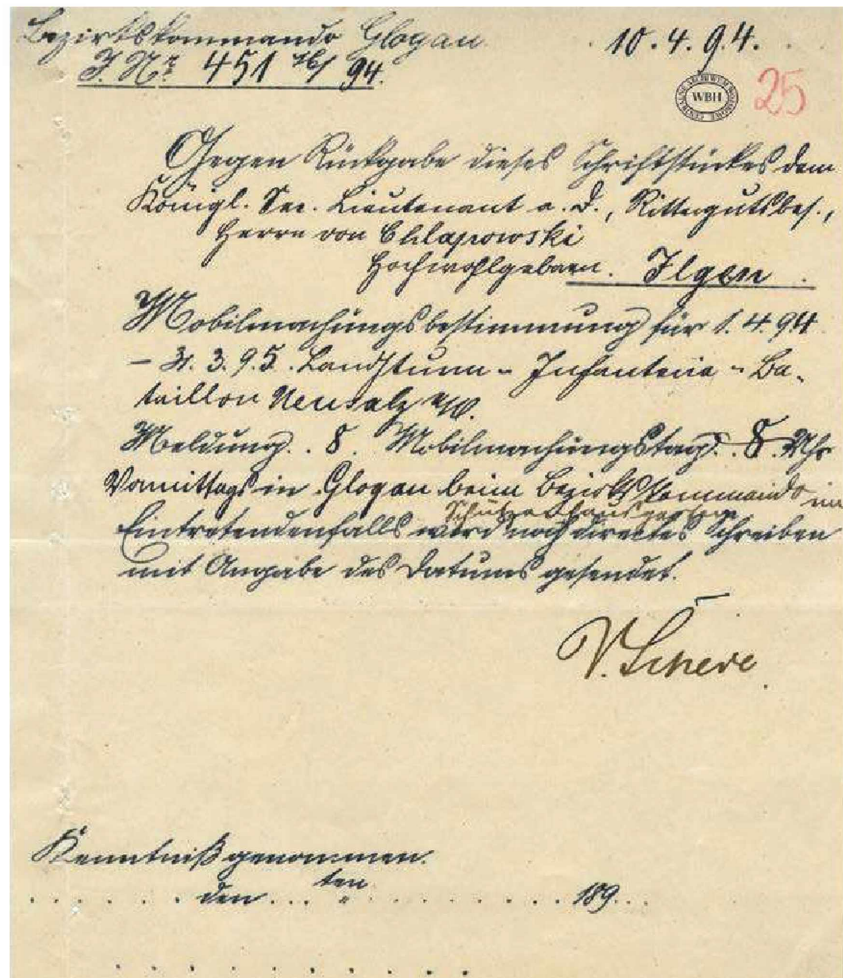
Zwrot tego pisma szlachetnie urodzonemu królewskiemu podporucznikowi Chła-
powskiemu, pozostającemu poza służbą czynną, właścicielowi dóbr rycerskich.

Lgiń.

Zarządzenie mobilizacji na 1.4.94-31.3.95 Batalion Landszturmu Piechoty Nowa Sól
nad Odrą. Meldunek 8. Dzień mobilizacji godzina 8 rano w Głogowie przy Komen-
dzie Okręgu [dopisek między wierszami: w ogrodzie domu strzeleckiego]. W tym
przypadku zostanie wysłane bezpośrednio pismo z datą.

(-) V.Scheve

[...]

36. Pismo Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 10.4.1894 roku, dotyczące możliwości mobilizacji Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0047

Odpis i tłumaczenie pisma Jana Chłapowskiego do Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 16.4.894, dotyczącego jego gotowości bojowej.

Sygn. CAW Chłapowski_ Jan_481_C_1186_0048:

Ilgen, 16. April 1894.

Bezirks-Kommando Glogau
An 17. April 94.
Sect. III, J. No. 451 M/94

An das Königliche Bezirkskommando Glogau.

Die am 13. dieses Monats erhaltene Mittheilung des Königlichen Bezirkskommando gestelle ich mir nicht unterschrieben ergebenst zurückzureichen, da mir dieselbe ganz unverständlich ist. Ich habe meinen Abschied als vollständig dienstuntauglich erhalten und habe mich auch selbst zu Seiner Dienstleistung im Mobilmachungsfalle für bereit erklärt.

(-) Johann von Chlapowski
Lieutenant außer Dienst.

Wenden!

Lgiń, 16 kwietnia 1894

Dowództwo Okręgu Głogów
17 kwietnia 94.
Sect. III, J. No. 451 M/94

Do Królewskiego Dowództwa Okręgu Głogów

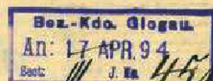
Pismo Królewskiej Komendy Okręgowej otrzymane 13 tego miesiąca nie mam zamiaru podpisać i odesłać zwrotnie, ponieważ jest dla mnie całkowicie niezrozumiałe. Otrzymałem zwolnienie jako całkowicie niezdatny do służby, a ponadto oświadczyłem, że jestem gotowy do służby, jeśli będzie mobilizacja i konieczność stawienia się.

(-) Jan Chłapowski
Porucznik poza służbą wojskową.

Odwrócić!

Glogau 16. April. 1894.

Hu

26

Das Königlich Preussische

Glogau

Ich am 13. d. M. erhalten die Mitteilung
des Königlich Preussischen Landwehrmanns
es mir sehr willkommen gewesen zu sein
zu hören, da mir die Sache sehr erwünscht
ist. Ich habe meinen Brief als vollständig
dinst in der Lage erhalten und habe mich
jetzt zu dem Dienstleistung im Mobil.
ausreichend für den Fall vorbereitet.

Johann von Chłapowski
Lieut. a. D.

usw.!

37. Pismo Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 16.4.1894 roku, dotyczące możliwości mobilizacji Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0048

Odpis i tłumaczenie pisma Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 17.4.1894 roku, dotyczącego sprzeczności z prawem rezygnacji ze służby wojskowej Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0049

Bezirks-Kommando Glogau
I. Nr. 451 M/94.

17.4.94.
Entwurf

Euer Hochwohlgeboren

erwiedert das Bezirks-Kommando |- auf -| das gefällige Schreiben von 16 diesen Monat dass Sie gemäß §24 Reichs-Militär-Gesetzes vom 11.2.88 bis zum vollendeten 45. Lebensjahre dem Landsturm angehören. Eine Ablehnung der Verwendung ist gesetzlich nicht zulässig.

Ihr Ausscheiden vom Truppentheil ist wegen Felddienstunfähigkeit in Folge eines Bruchleidens erfolgt, wodurch die Tauglichkeit zum Landsturm nicht aufgehoben wird. Siehe Anlage IV a 24 der [dopisek nad der: Heer] Wehr-Ordnung ergibt bei der Einberufung die ärztliche Untersuchung Ihre Landsturm Dienstunfähigkeit, so verfügt der stellvertretenden Brigade Kommandeur |- der betreffenden Formation -| Ihre Wiederentlassung § 121, 1e der Wehr-Ordnung.

Im Frieden unterstehen Euer Hochwohlgeboren keinen Kontrol Vorschriften. |- Das General Kommando hat indest -| Die Benachrichtigung über die beabsichtigte Verwendung erfolgt schon jetzt, damit die Herrn wissen, daß Sie im Falle |- der Mobilmachung bzw. -| der Einberufung des Landsturmes zu sehr schneller Abreise genöthigt sein können.

(-) V.Scheve

Abgeschrieben: Gräulich.

Dowództwo Okręgu Głogów
I. Nr. 451 M/94.

17.4.94
Wersja robocza

Szanowny Panie,

Odpowiadając na żądanie dowództwa okręgu zawarte w piśmie z 16 dnia bieżącego miesiąca, że należy Pan zgodnie z § 24 Ustawy o Wojsku Rzeszy do pospolitego ruszenia do 11.2.88 do skończonego 45. roku życia. Odmowa obowiązku [służby – przyp. E. P.] jest zabroniona przez prawo.

Pańska rezygnacja z przynależności do oddziału z powodu niezdolności do służby polowej w następstwie przepukliny, nie unieważnia [dopisek między wierszami: Pana] przydatności dla pospolitego ruszenia. Patrz załącznik IV a 24 (Armii) Rozkazu Obrony stanowiący, iż jeśli badanie lekarskie wykaże niezdolność do służby w pospolitym ruszeniu po wezwaniu mobilizacyjnym, dowódca wspomnianej brygady odpowiedniej formacji przyjmuje Pańską rezygnację zgodnie z § 121, 1e Rozkazu Obrony.

W czasie pokoju nie podlega szanowny Pan żadnym przepisom kontrolnym. |- Ma je Dowództwo Generalne -| Powiadomienie o zamiarze powołania zostało już przekazane, tak więc wie Pan, iż w przypadku mobilizacji względnie powołania pospolitego ruszenia, będzie Pan zmuszony do szybkiego wyruszenia.

(-) V.Scheve

Odpisał: Gräulich.

Odpis i tłumaczenie pisma Dowództwa Okręgu Głogów z dnia 16.8.1894 roku, dotyczącego miejsca zamieszkania Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0050:

Bezirkskommando Glogau.
I. No. 568 M/94.

16.8.94.

Dem Bezirkskommando 971 Gnesen.

17. August 1894.

den Second Lieutenant außer Dienst von Chlapowski, welcher seinen Wohnsitz nach Gozdanin Kreis Mogilno verlegt hat, durch anliegende Personalacten zu übermachen. Derselbe hat sich zur Verwendung nicht bereit erklärt, und ist, da noch landsturmpflichtig, für das Landsturm-Infanterie-Bataillon Neusalz a/O bestimmt. Diese Bestimmung ist in Folge des Verzuges erloschen.

(-) V.Scheve

1. z. Kompl. ver. notirt.
2. Landsturmrangliste
3. zum Akten 17/8 94 U [?].

Personalacten.

Dowództwo Okręgu Głogów
I. No. 568 M/94.

16.8.94

Do Dowództwa Okręgu 971 Gniezno

17 sierpnia 1894

przekazujemy i załączamy akta personalne podporucznika Chłapowskiego pozostającego poza czynną służbą, który zmienił miejsce swego zamieszkania na Gozdanin, powiat mogileński. Tenże sam zadeklarował, iż nie jest gotowy do służby oraz, że jest jeszcze zobowiązany do włączenia się do pospolitego ruszenia do batalionu piechoty pospolitego ruszenia w Nowej Soli nad Odrą. Ten zapis wygasł w wyniku zwłoki .

(-) V.Scheve

1. z. Kompl. ver. notiert.
2. Lista rangowa pospolitego ruszenia [...]
3. do Akten 17/8 94 U [?].

Akta osobowe.

Lazio M. Kommando Glogau
7. No 568 1894.

16. 8. 94.

24

Dem Lazio Kommando

17. August 1894 94 Gnesen

dem V. Lieut. n. J. von Chłapowski,
welcher seinen Hofplatz nach Gozdanie
Hofplatz Hofplatz verlegt hat, die au-
sagehafte Personalarbeit zu übertragen.
Dieselbe hat sich zur Verhandlung nicht
bereit erklärt, und ist, da noch lauffähig
pflichtig, für das lauffähige -
Gatillon Neuaufl. W. Bestimmung, die
Bestimmung ist in Folge der Verlegung
erfolgt.

V. Schere.

1. z. Bericht. der notiert 4.
 2. Leistungsverzeichnis 6. ex. 4.
 3. z. v. 1/8 94 2.
- P.
Personalarbeit.

Odpis i tłumaczenie pisma Komendy Okręgowej w Głogowie dotyczącego zwolnienia z udziału w pospolitym ruszeniu Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_ Jan_481_C_1186_0057:

Euer Hochwohlgeboren thielt das Bezirks-Kommando mit Bezug auf das geflogene Schreiben vom 1. diesen Monat hierdurch Folgendes mit:

Gemäß § 24 des Reichs-Militär-Gesetzes vom 11.2.88 gehören Eure Hochwohlgeboren [dopisek między wierszami: bis zum vollenden 45. Lebensjahre] dem Landsturm an und ist daher [?] eine Ablehnung der Verwendung gesetzlich nicht zulässig.

Ihr Ausscheiden vom Truppentheil ist nur wegen Felddienstunfähigkeit in Folge eines Bruchleidens erfolgt, wodurch die Tauglichkeit zum Landsturm im Allgemeinen nicht ausgeschlossen ist. (Siehe Anlage IV a 24 der Heerordnung).

Sollte bei der Einberufung die ärztliche Untersuchung Ihre Landsturm Dienstunfähigkeit ergeben, so wird erst Ihre Wiederentlassung durch den stellvertretenden Brigade Kommandeur verfügt (§ 121, 1e der Wehrordnung).

Eine Anfrage bezüglich Ihrer Bereitwilligkeits Erklärung ist nicht erfolgt, weil [wyras skreślony: da] Sie [dopisek między wierszami: schon] im Jahr 1893 jede Verwendung abgelehnt haben.

Den beigefügten Gestellungsbefehl, werden Euer Hochwohlgeboren ersucht, gegen Quittung entnehmen zu wollen.

Das Bezirkskommando bemerkt hierbei, dass Sie [dopisek między wierszami: schon] im April voriger Jahres durch das Bezirkskommando Glogau in gleicher Weise beschieden worden sind.

2 Anlagen.

In Auftrag der L. K.:
(-) Fr[...]

1. Quittung am 6/4 95 eingegangen

2. zum Akten 6/4 95.

Personalacten.

[skreślone: Wiedervorlagen 11.4.95]

Komenda Okręgowa informuje Szanownego Pana w odniesieniu do nadesłanego listu z 1 tego miesiąca, co następuje:

Zgodnie z § 24 ustawy wojskowej Rzeszy z 11.2.88 roku Szanowny Pan (do 45. roku życia) należy do pospolitego ruszenia, a zatem odmowa gotowości bojowej nie jest prawnie dopuszczalna. Pańska rezygnacja nastąpiła jedynie z powodu niezdolności do służby polowej w wyniku przepukliny, co w ogóle nie wyklucza Pana przydatności do pospolitego ruszenia. (Patrz załącznik IV a 24 Regulaminu Armii).

Jeśli badanie lekarskie wykaże niezdolność do służby w pospolitym ruszeniu w przypadku wezwania, dowódca brygady nakaże ponowne zwolnienie (§ 121, 1e Kodeksu Obrony).

Prośba dotycząca Pańskiej deklaracji woli nie została wysłana, ponieważ odmówił Pan [dopisek między wierszami: już] jakiegokolwiek gotowości mobilizacyjnej w 1893 roku.

Uprasza się Szanownego Pana o odebranie załączonego rozkazu stawienia się za pokwitowaniem.

Dowództwo okręgu odnotowuje przy tym, że został Pan [dopisek między wierszami: już] poinformowany w ten sam sposób w zeszłym roku w kwietniu przez dowództwo okręgu Głogów.

2 załączniki

Polecenie L. K.
(-) Fr[...]

Potwierdzenie odebrania z 6/4 95

Do akt 6/4 95

Akta osobowe

[skreślone: ponownie przesłane 11.4.95]

ontigom-stidmeq . q ninobsoq

10
 Ihre Hochachtungswürde wird das Bey. des. nicht bezüg
 auf das gesetz. Verbot von h. t. des. Verbot
 Folgend mit.

Gemäß §. 24 des. Reichs. Militär. Gesetz vom
 12. 85. großen. Die. Gesetz. Gebot. von. dem. Landwehr. von. mich
 ist. daher. eine. Ablegung. von. dem. Verbot. gesetzlich
 nicht. möglich.

Ihre. Klage. von. dem. Landwehr. ist. mir. wegen. dem.
 Verbot. in. Folge. eines. Brief. Verbot. erfolgt, was.
 mich. die. Klage. gegen. Landwehr. im. Allgemeinen. nicht.
 ausgeschlossen. ist. (Dies. Gesetz. II. a. 24. von. Verbot.)
 Sollte. bei. der. Klage. in. irgend. einem. Verbot.
 Verbot. der. Landwehr. Verbot. gegeben,
 so. wird. die. Klage. durch. den. Verbot.
 Verbot. Verbot. Verbot. nach. §. 12. 1. 2.
 der. Verbot.

Ihre. Klage. bezüglich. der. Verbot. der.
 Klage. ist. nicht. erfolgt, ^{mit. dem. Verbot.} nach. dem. Gesetz
 18. 93. die. Verbot. abgesehen. haben.

Die. Klage. gegen. die. Verbot. des. Verbot., was. von
 der. Verbot. des. Verbot., gegen. die. Verbot.
 abgesehen. ist. nicht.

Das. Verbot. des. Verbot. des. Verbot.
 nach. dem. Verbot. des. Verbot. des. Verbot.
 Verbot. des. Verbot. in. gleicher. Weise. bestrafen.
 werden. für.

2. Verbot.

F. W. v. L. D.

1. Verbot. am. 6/4. 95. eing.
 2. Verbot. 6/4. 95.

Prospekt. des. Verbot. 11. 4. 95.

40. Pismo Komendy Okręgowej w Głogowie dotyczące zwolnienia z udziału w pospolitym ruszeniu Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0057

Odpis i tłumaczenie pisma Komendy Okręgowej w Gnieźnie dotyczące obowiązku udziału w pospolitym ruszeniu Jana Chłapowskiego.

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0062

Bezirks-Kommando
I. No [skreślono: 870, 37] M 97/98

Gnesen, den 23.10.1896

Unter Rückerbittung
dem Königlichen Secondelieutenant außer Dienst Herrn
von Chlapowski Hochwohlgeboren
Gozdanin bei Gembitz

Das Bezirks-Kommando ist verpflichtet die inaktiven Offiziere alljährlich anzufragen, ob dieselben sich zu einer Verwendung für das am 1. April beginnende Mobilmachungsjahr für den Fall einer Mobilmachung bereit erklären.

Im Interesse des Allerhöchsten Dienstes und mit Rücksicht auf den großen Mangel an Offizieren wäre es dem Bezirks-Kommando sehr erwünscht, wenn Euer Hochwohlgeboren sich der Annahme einer Verwendung nicht entziehen und die Wahl derselben dem Bezirks-Kommando überlassen wollen.

Besondere Wünsche werden nach Möglichkeit berücksichtigt.

Durch inaktive Offiziere werden im Besonderen die Stellen bei den Ersatz-Bataillonen der Reserve und Landwehr-Regimenter, als Kommandeur und Adjutant der mobilen und immobilen Etappen, und Bahnhofs-Kommandanturen, als Militär-Kommissar oder Hilfsoffizier bei den Pferdeaushebungs-Kommissionen, eben so die Stellen bei sämtlichen Landsturm-Formationen besetzt.

Es wird bemerkt, daß im Falle einer Nichtbereiterklärung, zu den Landsturmformationen gesetzmäßig sämtliche Offiziere bis zum vollendeten 45 Lebensjahre herangezogen werden.

Ferner wird einer gefälligen Mittheilung, ob Euer Hochwohlgeboren sich für feld- und garnisondienstfähig halten, entgegen gesehen.

Rückgabe bis 28. October dieses Jahres erbeten.

(-) von Rumcke

Dowództwo Okręgu
I nr [skreślono: 870, 37] M 97/98

Gniezno 23.10.1896

Na życzenie podporucznika
królewskiego pozostającego poza służbą Pana Chłapowskiego
szlachetnie urodzonego w Gozdaninie koło Gębic

Komenda Okręgowa jest zobowiązana corocznie pytać pozostających poza służbą funkcjonariuszy, czy wyrażają zgodę na powołanie do służby czynnej w roku mobilizacyjnym, z dniem 1 kwietnia, gdyby pojawił się rozkaz mobilizacji.

W interesie Najwyższych Służb i ze względu na duży niedobór oficerów byłoby bardzo pożądane przez dowódcę okręgu, by Szanowny Pan nie odmówił przyjęcia [mobilizacji – przyp. E. P.] i pozostawił tymże wybór przyjęcia dowództwu okręgu. Szczególne życzenia będą uwzględniane w miarę możliwości.

Przez nieaktywnych oficerów rozumie się w szczególności stanowiska komisarza wojskowego lub oficera pomocniczego przy komisjach zaciągowych w batalionach rezerwy i pułkach obrony, stacjonarnych i mobilnych odcinków oraz dowódców stacji, jak również stanowiska we wszystkich formacjach pospolitego ruszenia stanowiska oficerskie rozumie się w szczególności dowódców i adiutantów w batalionach rezerwowych i pułkach obrony, we wszystkich formacjach pospolitego ruszenia.

Należy zauważyć, że w przypadku oświadczenia o braku gotowości, wszyscy funkcjonariusze do ukończonego 45. roku życia są prawnie powołani do pospolitego ruszenia.

Ponadto oczekuje się powiadomienia, czy szlachetnie urodzony uważa się za zdolnego do służby polowej i garnizonowej.

Uprasza się o zwrot do 28 października bieżącego roku.

Berichts-Kommando
F. N. ~~110~~ N. 9498
~~11~~

Gnesen den 23. 10. 1896

35

Unter Rückbezug
dem königlichen Kommandanten d. L.
Herrn von Chłapowski
Hauptquartier
Jordanie
bei Feuditz.

Das Leuzsch. Kommando ist verpflichtet die inaktivem Offiziere alljährlich anzufordern, ob dieselben sich zu einer Kommandierung für das am 1. April beginnende Mobilisierungsjahr für den Fall eines Mobilisierungsbeweis erklären.

Im Interesse der Allerhöchsten Majestät und mit Rücksicht auf den großen Mangel an Offizieren wäre es dem Leuzsch. Kommando sehr erwünscht, wenn Herr Hauptquartier sich der Kommandierung nicht anzunehmen und die Pflicht dieselben dem Leuzsch. Kommando überlassen wollen.

Leuzsch. Offiziere werden nach Mobilität bewilligt. Inaktivem Offizieren werden im Leuzsch. Kommando bei den Inf. Bataillonen der Kaiserlichen und Landwehr-Regimenter, als Kommandanten und Adjutanten der mobilen und inaktiven Truppen, im Leuzsch. Kommando, als Militär-Kommissar der Infanterie bis zum Spätsommer, aber so den Stellen bei jenen Truppen Kommandanten besetzt.

Es wird bemerkt, dass im Falle einer Kriegserklärung, zu den Landwehrformationen geschickt werden können Offiziere bis zum Alter von 45 Jahren, die sich dazu erklären werden. Ferner wird eine gefällige Mitteilung, ob Herr Hauptquartier u. a. w. sich für sich selbst und garnisonspflichtig halten, mitzugeben gewünscht.

Rückgabe bis 28. Oktober d. J. erbeten.

von

41. Pismo Komendy Okręgowej w Gnieźnie dotyczące obowiązku udziału w pospolitym ruszeniu Jana Chłapowskiego. 23.10.1896

Sygn. CAW Chłapowski_Jan_481_C_1186_0062

Dowództwo Okręgu Korpusu nr. VII.
SZEFOSTWO INTENDENTURY

L. cz. 2036/Int. P. Zaop.

Chłapowska Zofja - wdowa po 266 Do
mjr. Janie Chłapowskim.-
Zaopatrzenie emerytalne.

Poznan, dnia 23 listopada 1923r.

M. S. Wojsk. - Dep. VII. Int. -

WARSZAWA

Na rozp. L. 63690/W. Up. Zaop. z dnia 31.10.23r. melduje
co następuje :

Sp. major CHŁAPOWSKI Jan nie był zawodowym oficerem W.P.
Śmierć nastąpiła w lipcu 1919r. - Zmarły był Szefem Urzędu Wojsko-
wego, który do chwili unifikacji miał tu znaczenie Ministerstwa
Spraw Wojskowych. - Zasługi sp. mjr. CHŁAPOWSKIEGO jako organisa-
tora podczas powstania Wielkopolskiego są ogólnie znane. Zmarły
nie nabył prawa do zaopatrzenia emerytalnego jakkolwiek śmierć
stoi w związku z uszkodzeniem służbowym.

W załączeniu przedkładam:

- podanie wdowy o zaopatrzenie emerytalne
- obliczenie lat służby
- 2 poświadczenia lekarskie
- dokument śmierci
- dokument służby

Z prośbą o decyzję, czy zalecałoby się, aby wdowa starała się o
przyznanie zaopatrzenie emerytalne w drodze łaski lub czy oddać
sprawę Izbie Skarbowej celem rozpatrzenia sprawy w przedmiocie
zaopatrzenia inwalidzkiego. -

Szef Służby Int. O. K. VII.
w zast.

Jan Wojechowski
(Wojechowski)
ppułk. int.

zal. 282
Wp. 40529
Lic. 3
Zal. 2

63690-45/2294 K. Up.

42. Pismo Dowództwa Okręgu Korpusu nr VII z dnia 23.11.1923 roku, do wdowy po Janie Chłapowskim w sprawie zaopatrzenia emerytalnego.

Sygn. CAW Chłapowski
Jan_481_C_1186_0007

43. Od lewej siedzą: Dezydery Chłapowski (1864–1928), Zofia z Jaczyńskich Chłapowska (1871–1952) z córką Zofią (1912–2001), Jan Chłapowski (1863–1919) i Kazimierz Chłapowski (1898–1969), za krzesłem stoi Tadeusz Chłapowski (1896–1935), na ziemi siedzi Stanisław Chłapowski (1903–1971), 1912.

Fot. ADCh

Ppor. Kazimierz Chłapowski 1872–1923

KAZIMIERZ CHŁAPOWSKI urodził się 6 stycznia 1872 roku w Kopaszewie, w rodzinie Anny z Chłapowskich (1843–1919) i Kazimierza Chłapowskich (1832–1916). Wspólnie z bratem Mieczysławem (1874–1939) uczył się w szkole jezuitów w Tarnopolu i Chyrowie. Był doktorem praw. Pracował jako radca prawny. Posługiwał się językiem francuskim i niemieckim. Dobrze znał Londyn, Paryż, Rzym, Berlin, Wiedeń i Budapeszt, co odnotowano w karcie ewidencyjnej¹. 1 października 1894 roku jako jednoroczny ochotnik zaciągnął się do 2. pułku ułanów austriackich w Tarnowie, w którym służył do 30 września 1895 roku². Służba w wojsku austriackim miała być szansą na uzyskanie obywatelstwa niezbędnego do uzyskania zatrudnienia w administracji państwowej w Małopolsce. Pracował w lwowskim Namiestnictwie, a później w Wiedniu, w Ministerstwie Handlu. 23 grudnia 1897 roku został mianowany porucznikiem (stosowne pismo wystawiono 29 grudnia) i przydzielony do Korpusu Rezerwy Kadetów Cesarsko-Królewskiego Regimentu Księcia Schwarzenberg nr 2³. Odbił Kazimierz 28-dniowe manewry między 1 czerwca a 28 czerwca 1898 roku przy tymże regimencie. Kolejne odbył w dniach 21 sierpnia – 17 września 1900 roku⁴. Następnie, 31 grudnia 1903 roku został przeniesiony do 1. pułku ułanów Landwehry. Trzykrotnie był zaciągnięty na ćwiczenia jesienne. Służył przy komendancie Dywizji Kawalerii i przy księciu Adolfie Teck, szwagrze króla Anglii Jerzego V przybyłego na manewry⁵. W okresie Wielkiej Wojny był starostą w Białej i Przeworsku. 27 lipca 1920 roku wstąpił do Wojska Polskiego w stopniu podporucznika i pracował w referacie Inspektoratu Okręgowego Armii Ochotniczej w Poznaniu. Miał za zadanie utrzymywanie kontaktu z władzami i stowarzyszeniami oraz koordynowanie ich pracy.

W Poznaniu mieszkał od 20 sierpnia 1920 roku. Po wojnie pracował jako dyrektor Poznańskiej Spółki Okowicianej⁶. Współwydawał „Gazetę Powszechną”. Należał do Sodalicji Mariańskiej. Od 1922 roku zasiadał w Sejmie Rze-

¹ CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0004.

² CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0005.

³ CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0012.

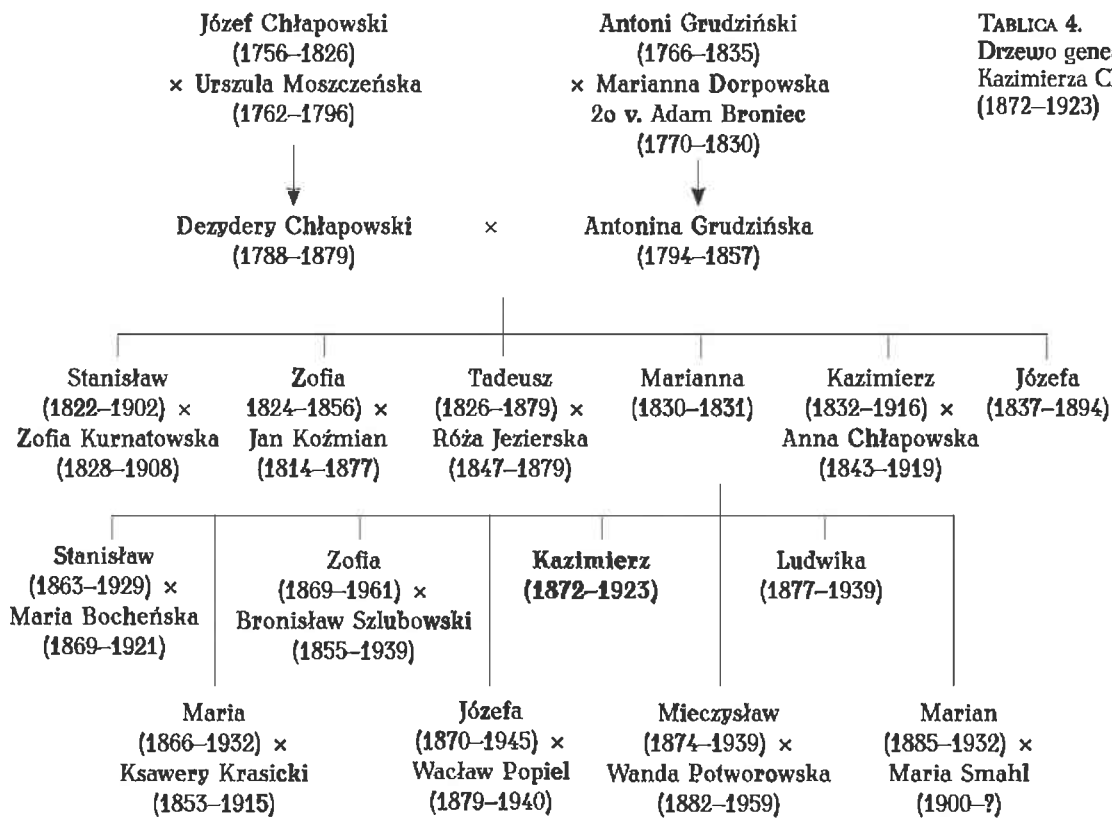
⁴ CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0013.

⁵ CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0005.

⁶ CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0014.

TABLICA 4.
Drzewo genealogiczne
Kazimierza Chłapowskiego
(1872–1923)

Oprac. E. P.

44. Kazimierz Chłapowski (1872–1923) w mundurze z czasów Księstwa Warszawskiego, 1913.

Fot. ADCh

45. Jerzy Turnau, Portret Kazimierza Chłapowskiego, 1917.

Fot. ADCh

czypospolitej jako reprezentant Stronnictwa Chrześcijańsko-Narodowego. Na arenie politycznej nie odznaczył się większą aktywnością. Zmarł 26 sierpnia 1923 roku. Pochowano go na nekropolii w Rąbiniu⁷.

⁷ Aleksander Kubik, *Mowa pogrzebowa wygłoszona na nabożeństwie żałobnym za duszę ś. p. Kazimierza Chłapowskiego*, Poznań 1925.

46. Kazimierz Chłapowski, ok. 1922.

Fot. ADCh

nie idzie
 Komenat. Str. Kom. 1930
 str. 390 post. ppn Chłapowski
 Krasnowojski, strona II-1898
 J. Krasnowojski

Karta ewidencyjna.

Archiwum.

832/19.

21

1	Imię i nazwisko:	<i>Kazimierz Chłapowski</i>
2	Stopień wojskowy:	<i>podporucznik</i>
3	Starszeństwo: (Data ostatniej nominacji):	
4	Religia i narodowość:	<i>rymska / polska</i>
5	Data urodzenia, miejsce, kraj:	<i>6. 1. 1872 Krasnowojski</i>
6	Stan (wolny, żonaty, wdowiec) ilość dzieci:	<i>żonaty</i>
7	Studia wojskowe:	<i>szkolenie oficjerskie Krasnowojski</i>
8	Studia cywilne:	<i>Doktorat praw</i>
9	Zawód:	<i>radca M.S. Krasnowojski</i>
10	Specjalne wykształcenie wojskowe:	
11	Specjalne wykształcenie cywilne:	<i>prawo</i>
12	Znajomość obcych języków w mowie i piśmie:	<i>niemiecki, francuski</i>
13	Znajomość krajów i stolic:	<i>Janina, Szwajc., Belgia, Białoruż, Białostok.</i>

II.

Wojskowa służba przed 1. listopada 1918.

14	Armia:	<i>mułtowa po / Krasnowojski</i>
15	Rodzaj broni:	<i>Kawalerja</i>
16	Data wstąpienia do wojska:	<i>1/10 1894.</i>

Ad. 2. 3. Teraźniejszy stopień i starszeństwo.
 .. 7. Oś najwyższych szkół począwszy.
 .. 8. Wyższe i średnie szkoły. (Gdzie, kiedy, wiele klas, semestry.)

47. Karta ewidencyjna Kazimierza Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0004

K. und k. Reichs-Kriegs-Ministerium

Abteilung 1, No. 9948.

V.D.No.52.

Korona

Seine kaiserl. und königl:

Apostolische Majestät

haben mit der allerhöchsten Entschliessung

vom 28. Dezember 1897 Sie zum

Lieutenant in der Reserve

allergnädigst zu ernennen geruht.

Der Herr Lieutenant erhalten in dieser Charge

den Rang vom 1. Jänner 1898, die Range No. 19

und die Eintheilung im Regiments.

.....

Wien am 29. Dezember 1897.

Der k. und k. Reichs-Kriegs-Minister:

Edmund von Krieghammer Frh.

(La)

in den Reserve-Cadetten des k. und k. Uhlanen-Regiments

Fürst zu Scharzenberg No. 2

Kasimir von Chłapowski.

48. Odpis aktu nominacyjnego Kazimierza Chłapowskiego na porucznika, 29.12.1897.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0012

D.O.Gen.Poznań Wydz.Va. Poznań, dnia 14.8.20r.

L.Dz. 10592/Va.

Do

Ministerstwa Spraw Wojskowych
Sztab Oddział V.,

18

Gow

W A R S Z A W A.

Do A.O. przyjęto z dniem 26.7.20r.
ppor. byłej armji austriackiej Kazimierza
CHŁAPOWSKIEGO i przydziela się go do Okręgowo-
go Inspektoratu A.O. w Poznaniu.

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
Oddz. V Sztab. Personalny

B-ca Okręgu Generalnego

Wpł. dn. 27-8
Licz. 51865 / 920
Załącz. -

Re
2 General - porucznik.

W.T. 7991

24/8 2

49. Potwierdzenie przyjęcia Kazimierza Chłapowskiego do Okręgowego Inspektoratu Armii Ochotniczej w Poznaniu, 14.08.1920.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0029

Insp. Okr. A. C.

Poznań dn. 8 stycznia 1921 r.

L. dz. 2925/14.09.0

ŚWIADECTWO

Podporucznik Chłapowski Kazimierz był w Insp. Okr. A. C. od 27 lipca do 10 grudnia 1920 r. referentem prasowym oraz oficerem łącznikowym pomiędzy władzami cywilnymi i stowarzyszeniami a Inspektorem i dołżał przy spełnianiu funkcji: tych znakomite dzięki wrodzonemu talentowi osobistemu i rutynie swej urzędniczej.

Ten podporucznik Chłapowski był mi w ocie nader cennym pomocnikiem a za niestrudzoną jego współpracę wyrażam mu niniejszem pełne uznanie i podziękowanie.

I. O. A. C.

Stępiński

pprzkownik

50. Świadcetwo wystawione przez Inspektorat Armji Ochotniczej Kazimierzowi Chłapowskiemu, 8.01.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0015

Curriculum vitae.

Urodziłem się 6. stycznia 1872 r. w Kopaszowie powiat kościański w Poznańskiem. Gimnazjum skończyłem w Chyrowie w Małopolsce. Uczęszczałem na uniwersytety w Wiedniu, w Paryżu i w Krakowie, gdzie osiągnąłem doktorat praw. W roku 1894/95 służyłem jako Jednoroczny w drugim pułku ułanów austriackich. W roku 1900 wstąpiłem do służby politycznej. Byłem parę lat przy Namiestnictwie we Lwowie, po tem przy Starostwach w Białej i w Samborze. W roku 1913 zostałem starostą w Przeworsku, a w 1918 roku w Białej. W roku 1919 Minister Spraw Wewnętrznych mianował mnie inspektorem administracyjnym w etacie Va. płać. na całą Kongresówkę. W roku 1920 służyłem jako podporucznik w armii ochotniczej i w tym roku nabyłem majątność Ciesłą w powiecie grodziskim. Opuściłem służbę rządową i przeniósłem się do Poznania, gdzie pracuje jako dyrektor Poznańskiej Spółki Okoniacznej w Poznaniu.

Poznań, dnia 29. lipca 1922 r.

Kazimierz Chłapowski

51. Curriculum vitae Kazimierza Chłapowskiego załączone do wniosku o awans na porucznika, 29.07.1922.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0014

osobny, dnia 27/7 1920 3

KARTA IDENTYFIKACYJNA

1. Imię i nazwisko: *Kazimierz Chłapowski*

2. Ostatni stopień wojskowy: *podporucznik w armii ochotniczej*

3. Rodzaj wojskowości: *inspiant rot. armii ochotniczej*

4. Data wstąpienia do wojska, dnia: *27/7 1920*

5. Data przyjęcia do W.P. (os. Polak)

6. Data urodzenia, miesiąc, kraj: *6. 1. 1899. Księstwo pruskie*

7. Wzrost ciała: *165 cm*

8. Najwyższe stopień wykształcenia (adres): *Polonia, Partia P.P.*

Wznowienie podpisu wypisni jawno - wstąpienia
Komunikat P.P.P.

Kazimierz Chłapowski
Por. i zast. kmdta

(skaner czyny podpis)

52. Karta identyfikacyjna Kazimierza Chłapowskiego, 27.0.1922.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0021

Numer rejestru 2131/23 I.

829 24

Dokument śmierci.

(Tylko ważny w sprawach ubezpieczenia na wypadek choroby, nieoczekiwanego wypadku niezdolności do pracy i na starość oraz w sprawach opieki nad wdowami i sierotami).

Imię i nazwisko oraz zawód zmarłego: *Kazimierz Chłapowski, poseł do Sejmu, niezamężny.*

Dzień śmierci (wypisać w słowach) i miejscowość: *dwudziestego ósmego sierpnia tysiąc dziewięćset dwudziestego trzeciego roku w Poznaniu.*

Imię i nazwisko oraz zawód ojca: *Kazimierz Chłapowski, posiadacz ziemski.*

Imię i nazwisko matki: *Anna z domu Chłapowska*
(O ile zmarły nie pozostawił wdowy.)

Pozostało po zmarłym _____ małoletnich dzieci.

Poznań, dnia 18. czerwca 1924.

Urządnik stanu cywilnego.
Chłapowski (Podpis)

53. Świadcstwo śmierci Kazimierza Chłapowskiego wystawione dla Okręgowego Inspektoratu Armii Ochotniczej w Poznaniu, 18.06.1924.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0033

26

K. u. k. Uhlanen Regiment Fürst zu Schwarzenberg N° 2.
 2. Escadron.
 Einj. Fmr. Kasimir Chłapowski.

Procur.

*Ich erkläre mit meinem Gewissen,
 daß ich zugeworben bin zu diesem
 Regimente und nicht in irgend
 einem andern Regimente stand*

Tarnobrz, am 11. August 1895

Kasimir Chłapowski

Ungeliefert!

K. u. k. Uhlanen-Regiment
 FÜRST ZU SCHWARZENBERG N° 2
 2. Escadron.

Tarnobrz, am 14. August 1895

Ungeliefert!

54. Świadectwo przynależenia Kazimierza Chłapowskiego do Korpusu Rezerwy Kadetów Cesarsko-Królewskiego Regimentu Księcia Schwarzenberg nr 2, 11.08.1895.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0041

Odpis i tłumaczenie tekstu przysięgi wojskowej złożonej przez Kazimierza Chłapowskiego cesarzowi Franciszkowi Józefowi, 1. [1]904.

Sygn. CAW Chłapowski Kazimierz I_481_C_1188_0042:

K. K. Landwehr-Uhlanen Regiment No. 7 [?]

Lieutenant im n.a. Stande

Eid.

Ich schwöre zu Gott dem Allmächtigen einen feierlichen Eid, Seiner Apostolischen Majestät, unserem allerdurchlautigsten Fürsten und Herrn Franz Josef dem Ersten, von Gottes Gnaden Kaiser von Österreich, König von Böhmen u.s.w. und Apostolischen König von Ungarn und den sanktionierten Gesetzen unseres Vaterlandes treu und gehorsam zu sein, auch Allerhöchst Ihren Generalen, überhaupt allen meinen Vorgesetzten und Höheren zu gehorchen, dieselben zu ehren und zu beschützen, Ihren Geboten und Befehlen in allen Diensten Folge zu leisten, gegen jeden Feind, wer es immer sei, zu Wasser und zu Land, bei Tag und Nacht, in Schlachten, in Stürmen, Gefechten und Unternehmungen jeder Art, mit einem Worte, an jedem Orte, zu jeder Zeit und in allen Gelegenheiten tapfer und mannhaft zu streiten, unsere Truppen, Fahnen und Geschütze in keinem Falle zu verlassen, mich mit dem Feinde nie in das mindeste Einverständnis einzulassen, mich immer so, wie es den Kriegsgesetzen gemäß ist und wie es braven Kriegsleuten zusteht, zu verhalten, und auf diese Weise mit Ehre zu leben und zu sterben.

So wahr mir Gott helfe. Amen.

Lemka, am 1. [1]904.

Casimir von Chłapowski
Lieutenant im n.a. Stande

Cesarsko-Królewski Pułk Ułanów nr 7

Porucznik poza czynną służbą

Przysięga.

Przed Bogiem wszechmogącym uroczyście ślubuję, jego Apostolskiej Wysokości, naszemu Księciu i Panu Franciszkowi Józefowi Pierwszemu, z Bożej łaski cesarzowi Austrii, Królowi Czech etc. i Apostolskiemu Królowi Węgier, być lojalnym i posłusznym usankcjonowanym prawom naszej ojczyzny, a także posłusznym najwyższym jej [ojczyzny] generałom, jak i wszystkim zwierzchnikom i przełożonym, w równym stopniu ich szanować i bronić, ich polecenia i rozkazy we wszystkich służbach wykonywać, przeciwko każdemu wrogowi kimkolwiek jest, na wodzie i na lądzie, we dnie i w nocy, w bitwach walczyć odważnie i mężnie, w potyczkach i wszelkiego rodzaju przedsięwzięciach, jednym słowem, w każdym miejscu, zawsze i przy każdej okazji, w żadnym wypadku nie opuszczając naszych formacji, sztandarów i armat, nigdy w najmniejszym stopniu nie godzić się z wrogiem, aby zawsze zachować się tak, jak jest to zgodne z prawami wojny i tak, jak przystoi dobrym żołnierzom i w ten sposób żyć i umierać z honorem.

Tak mi dopomóż Bóg. Amen.

Lemka, am 1. [1]904.

Kazimierz Chłapowski
porucznik poza czynną służbą

H. K. Landwehr. - Mlanca-Regiment 1874
Lieut. im. n. a. Thaur

Eid

21

Ich schwöre zu Gott dem
Allmächtigen einen feierlichen
Eid Seiner kaiserlichen Majes-
tät insofern alle durch den Kaiser
kürzlich und Herrn Franz Josef
den Ersten, von Gottes Gnade
Kaiser von Österreich, König von
Böhmen, u. s. w. und apostolischen
König von Ungarn und dem
sacramentalen Gesez inso-
fern Katalanen frei und
gehorsam zu sein, nicht. Aber
höch. Thron zu erheben, u. überhaupt
allen meinen Vorgesetzten
und Höheren zu gehorchen.
Dieselben zu ehren und zu lieben.
Gott, Thron, Gebot und Befeh-
len in allen Dingen Folge
zu leisten, gegen jeden Feind,
wer es immer sei, zu Harnen
und zu Land, bei Tag und
Nacht, in Schlachten, zu
Land, zu Wasser, und
Anderen zu thun, an jeder
Zeit, mit einem Wort
an jedem Orte zu jeder Zeit
und zu allen Gelegen-
heiten Tapfer und männlich
zu sterben, insofern Truppen

Chłapowski

55. Przysięga na wierność cesarzowi Franciszkowi Józefowi I, złożona przez Kazimierza Chłapowskiego, awers, 1. [1]904.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188_0042

Japanen und Gewehrliche
in keinem Falle zu unter-
werfen, mich mit dem Besatze
nie zu Gunstwärtigen Einverständnis
einzuflassen, mich nicht dem
so, wie es dem Krieg, getroffen
genügend ist und wie es davon
Brisgelenken gütlich zu
wahren und auch ihre Väter
mit Ihre zu leben und
zu sterben.

So wahr mit Gott helfe.
Lernung am 1. 904.

Kazimierz v. Chłapowski
Land. im n. a. Hand.

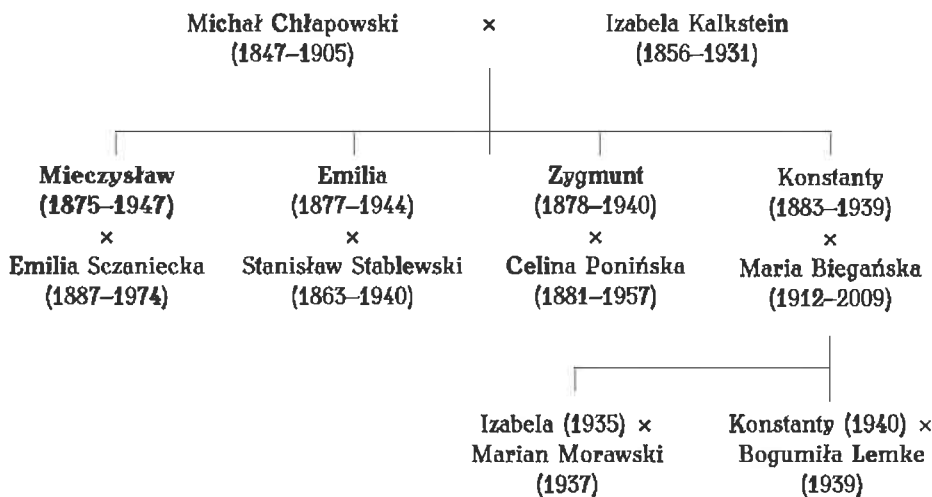
Ppor. Mieczysław Chłapowski 1875–1947

MIECZYŚLAW EMIL FRANCISZEK urodził się 1 listopada 1875 roku w Gączu, w ówczesnym powiecie poznańskim, w rodzinie Izabeli z Kalksteinów (1856–1931) i Michała Chłapowskich (1847–1905). Uczęszczał do gimnazjum w Gnieźnie, jednak ze względu na działalność konspiracyjną (samokształcenie patriotyczne), został ze szkoły usunięty. Maturę zdał w Chojnach. Służbę wojskową odbył w Berlinie-Moabicy (od 1 października 1898 do 1 października 1899 roku – w 2. pułku gwardii ułanów). W Moabicy został awansowany 2 października 1899 na kaprala, 16 lipca 1900 na wachmistrza (był zastępcą dowódcy plutonu), 1 lipca 1901 roku na aspiranta (i dowódcę plutonu). Podkreślano jego „Nadzwyczajne wojskowe wyćwiczenie! Jest karab. kawal 88. oraz stalową lancą wyćwiczony”¹. W Halle ukończył cztery semestry prawa i ekonomii politycznej, zapewne przed zaciągnięciem się do armii pruskiej. Po powrocie do rodzinnego majątku w Gączu pomagał matce w zarządzaniu nim. 25 listopada 1909 roku poślubił w Michorzewie Emilię Szczaniecką (1887–1974). Służbę w Wojsku Polskim pełnił od 1 listopada 1918 do 15 marca 1921 roku. Walczył w powstaniu wielkopolskim, a następnie trafił do niewoli. Był więziony w Pile. Po powstaniu powierzono mu urząd starosty wyrzyskiego. W 1920 roku zgłosił się jako ochotnik do Wojska Polskiego. W stopniu wachmistrza został przyjęty 12 sierpnia 1920 roku do 215. Pułku Ułanów Wielkopolskich. Służył tam do 31 stycznia 1921 roku. 1 lutego awansowano go na podporucznika. Do 14 marca 1921 roku pracował jako oficer łącznikowy. W czasie pokoju od 15 marca 1921 do 3 kwietnia 1921 roku nadal służył w 215. Pułku. Od 10 maja 1923 roku był przypisany do 16. Pułku Ułanów Wielkopolskich i przeniesiony jednocześnie do rezerwy. 16 listopada 1929 roku – pozostając w tej samej formacji – został przeniesiony do pospolitego ruszenia (Dz. Pers. N. 17/29). 21 marca 1933 roku powołano go do oficerskiej kadry Okręgu nr VIII (przeniesiony Dz. Pers. Nr 2/3Tj). 20 maja 1936 roku został zwolniony od powszechnego obowiązku wojskowego na podstawie artykułu 89 ustęp 2 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym ze względu na wiek².

Był rezerwistą 16. pułku ułanów w Bydgoszczy. Przewodniczył radzie nadzorczej nakielskiej cukrowni, przewodził kółku rolniczemu w Gleśnie, działał w Centralnym Towarzystwie Gospodarczym. Został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta. W 1939 roku został z żoną wysiedlony do Generalnej Guberni. Ich mieszkanie było podczas okupacji jedną ze „skrzynek kontaktowych” Armii Krajowej. Po wojnie – dzięki staraniom mieszkańców majątności niegdyś do nich należących – zostali sprowadzeni do osady Bagdad koło Glesna w gminie Wyrzysk, gdzie Mieczysław zmarł 24 marca 1947 roku. Emilia po jego śmierci zamieszkała najpierw w Wołominie, a następnie w Złotowie, gdzie zmarła w 1974 roku. Małżonkowie spoczywają na cmentarzu parafialnym w Gleśnie.

¹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0040.

² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0008.

TABLICA 5.
Drzewo genealogiczne
Mieczysława Chłapowskiego
(1875–1947)

Oprac. E. P.

58. Karta identyczności Mieczysława Chłapowskiego, strona pierwsza, 18.07.1922.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0020

57. Mieczysław Chłapowski
(1875–1947), ok. 1945.

Fot. ADCh

Życiorys.

16

Urodziłem się w Gąsicy - pow. Łowic. dnia 1. XI. 75 r.
 z ojca Michała i Izabeli + Kaldetkiewicz - Egzamin
 abiturienta w Radziszewie w Łowiczym - Podjętem
 studia semestra prawa i ekonomii w Halle a/f.
 Później praktykowanym jako radca. W wyniku
 minimumm osiągniętem w II. semestrze gwondy
 a/f do wice-woskumista, jako taki pójżtem egzamin
 na oficera rezerwy - w wojnie światowej nie
 brałem udziału dla braku czasu - wstąpiłem
 do ochotniczego pułku ułanów № 215 dnia
 30. VII. 20 r. gdzie pójżtem oficera w
 dniu 1. II. 21. - Miesiąc gapotowię w
 magazynie Kozłowski pow. Wyg. Rypiaty
 odpowiadając na język francuski i ekonomii.
 Z wojny powróciłem 4. IV. 21. r.

Baqdow / Wyg. R.
 18. VII. 22.

Mieczysław Chłapowski

59. Życiorys Mieczysława Chłapowskiego, 18.07.1922.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_1_481_C_1192_0024

PRZEBIEG SŁUŻBY WOJSKOWEJ

5

Stopień	KIEDY		FORMACJA (oddział, pododdział)	Wyszczególnienie zmiany		PODSTAWA
	od	do		funkcja	inne zmiany	
1	2	3	4		5	
Podpor. 1 r.	1 I 98	1 I 99	2 pułk gran. niem. Berlin - Nowaki	linijny	1 I 98 awans na kpt 20 II 99 awans na kpt odc.	
Kapral	2 I 99	15 III 1900	- 4 -	Aspirant	-	
Wachm.	16 III 1900	-	- 4 -	-	awansowany	
- 4 -	19 III 1900	31 III 01	- 4 -	2-ty oddz. plut.	-	
aspirant ofic.	1 IV 01	31 I 01	- 4 -	Dowódca plut.	-	
- 4 -	1 IV 01	-	- 4 -	-	Przeznaczony do rezerwy.	
Służba w wojsku państwowym w czasie wojny						
od 1 VIII 18 do dnia 15 III 21						
Wachm.	18 III 20	31 I 21	215 pułk niemiec.	ofic. łącznikowy	obrotowo wysłany	w Kraj
Podpor.	1 I 21	-	- 4 -	-	Przeznaczony do rezerwy	w Kraj Dz. Pars. Nr. 11/21
- 4 -	2 I 21	14 III 21	- 4 -	ofic. łącznik.	-	w Kraj
Służba w wojsku państwowym w czasie pokoju						
od 15 III 19 21						
Podpor.	15 III 21	3 III 21	215 pułk niemiec.	ofic. łącznik	-	
- 4 -	4 IV 21	-	- 4 -	-	Przeznaczony do rezerwy	Dec. Nr 5 wojen. sekret oddz. 5. K. 57021/21 09.09.20.
- 4 -	10 I 23	-	16 pułk niemiec.	-	Przeznaczony do rezerwy	Rezerwa ofic. 1923.
Podpor. p.r.	16 I 1929	-	16 pułk niemiec.	-	Przeznaczony do rezerwy	Dz. Pars. 16. 47/29.
- 4 -	21 III 1930	-	ofic. Nadna Chęży	-	przeznaczony do rezerwy	Dz. Pars. Nr. 4/30
Dowódca 16. p. ul. Kłodzka - Tarnasiewicz podpułkownik						
- 4 -	20 I 36	-	ofic. Nadna Chęży	-	Przeznaczony do rezerwy	Dz. Pars. Nr. 4/36

60. Przebieg służby wojskowej Mieczysława Chłapowskiego wg zeszytu ewidencyjnego, strona trzecia.

Fot. CAW, sgn. CAW Chłapowski_Mieczyslaw_I_481_C_1192_0008

61. Książeczka stanu służby oficerskiej Mieczysława Chłapowskiego, druga strona.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I-
_481_C_1192_0030

330
24

WBH

**KSIĄŻECZKA STANU
SŁUŻBY OFICERSKIEJ**

Nazwisko *Chłapowski*
Imię *Mieczysław*
Stopień *podporucznik*
Korpus personalny *kawalerja*
Oddział macierzysty *16 p. ut.*

B. SŁUŻBA W ARMJACH OBCYCH. 24

Armja *nieemiecka*
Ostatni stopień *poručnik-asz*
Rodzaj broni *kawalerja*

WBH

C. STOSUNEK DO WOJSKA POLSKIEGO.

Służył w W. P. od *1.8.20* do *18.4.21.*
Przyjęty do W. P. D. *Prac. Opic. 23.*
Weryfikowany w stopniu *podporucznik*
D. *Prac. Opic. 23* *16.19.20*
Zwolniony z czynnej służby rozp. M. S. Wojsk.
Szt. Gen. Oddz. V. L. *5702/09.09*
(Dz. Pers. _____)

62. Książeczka stanu służby oficerskiej Mieczysława Chłapowskiego, strona ósma i dziewiąta.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0033

I

Emil Franz Mieczysław
 von Chłapowski geboren am 1ten
 Novembur 1875 zu Grotz
 Kreis Altmühlbezirk zu
 Diemtzenroat. Pensions
 Hauptamt Grotz. Militant
 Religion: kath.
 Eintritt ins Milit. auf dem Altmühlbezirk
 am 1. X. als einjährig Freiwilliger
 II. gart. Ulanen Regt. 9. fl. Bata.

Am 25/12 99. zum einw. Infanterie
 Am 29/12 " " " " " Offiz.
 ronaldant.
 Am 30/1 99. infolge erfüllter
 einjähriger Dienstpflicht zur 1. Kompanie
 des 1. Kav. Regt. 1. fl. Bata.
 1. Komp. 1. fl. Bata. Luxemburg
 Platzbat 2/1 99.

(-) Weker
 Komp. Offiz.

Lafontwa militärische Ausbildung
 hat am off. Am 18/1 99.
 hat das Befähigungszeugnis
 als Offizier 1. Klasse mit
 Honorarbesoldung
 Berlin 30. Okt. 1899.

(-)

Uhrzeitwachen zur Landwehr
 I. Dienstzeit 28/1 1906.
 II. Dienstzeit 7/11 1911.

Emil Francisek Mieczysław
 Chłapowski urod. 1. listopadu 1875
 w Łowcu pow. Krns.
 Kierowca: Student
 Wyznanie: katolik
 Data wstąpienia w służbę
 1. X. jako jednorocznego ochotnika
 II. pułk gwardji ulanów 9. pułk.

Dnia 25/12 99. mianowany do służby
 Dnia 29/12 " " " " kapralem
 Dnia 30/1 99. X. powołany do służby
 służby jednorocznej powołany do
 rezerwy, sformowania sformowany
 1. kompanie 1. batalionu 1. pułk gwardji
 ulanów
 Taktak 2/1 99.

Brat ubiał w lewej
 oficerskiej

Otrzymał świadectwo jako
 aspirant oficerski II. pułk gwardji
 ulanów
 Berlin, 30. Wnośnia 1899.

Przebieg do ob. kraju
 I. powołanie 28/1 1906.
 II. powołanie 7/11 1911.

63. Niemiecko-polski opis służby Mieczysława Chłapowskiego, strona pierwsza.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0036

Kommandobefehl Nr. 11. Generalmajor
Briegleb 1879/80

Das Kaiserliche Offiziersbataillon
von Chłapowski hat vom 9. I. bis
1. III. 1900 in Übung St. vom 2. III.
bis 26. III. 00. in Übung St. beim
Regiment abgeübt.

Das Regiment hat sehr gut
geübt und seine Offiziere
haben ausgezeichnete Leistungen
erbracht.

Der Kommandant erklärt sich
hiermit, dass das Offiziers-
bataillon zum Kaiserlichen
St. Regiment in Übung
abgeübt wird.

(-) O. U. Bollerhof 3. 9. 00.

- von Stangen

Obstleutnant und Regt. Komd.

Waldau

Datum 11/10 1900.

Herr Oberst der Übungsbataillon
national ist von Chłapowski
zum Regimentskomd. beauftragt
worden.

Komd. Bataillon

Reg. Komd. Lemberg 5/12. 99.

gemäß Art. 1. 11. 49.

Stab mit Garnisonchef umfasst

(-)

bestehen aus 1. 11. 99.

Datum 14. 11. 99.

(-)

Herren. aspirant oficerski
Chłapowski hat seit dem
9. 5. - 1. 9. 00. im Kaiserlichen St.
St. 2. 9. - 26. 00. im Kaiserlichen
St. im Regiment.

Truppenchef in dem Regiment
war sehr gut.

Das Regiment hat sehr gut
geübt und seine Offiziere
haben ausgezeichnete Leistungen
erbracht.

Der Kommandant erklärt sich
hiermit, dass das Offiziers-
bataillon zum Kaiserlichen
St. Regiment in Übung
abgeübt wird.

Das Regiment hat sehr gut
geübt und seine Offiziere
haben ausgezeichnete Leistungen
erbracht.

(-) O. U. Bollerhof

(-) von Stangen

Regimentskomd.

Herren. Aspirant oficerski 11/10 00.

Herren. Aspirant oficerski
Chłapowski wachm. linj.
mianowany 1. 7. 1900. t.

Wachm. linj. 1. 11. 99. beständig
jednostce war garnizonowej
nie wstąpił

(-)

Pismo z Głowa dla Głowa
oficerski

Datum 14. 11. 99.

(-)

Gemäß Verfügung des H.H. von
Gen. Kdo. H. H. H. infolge Bekräftigung
hier für einen Landwehrpflichtigen
vom Waffendienst zurückgestellt.
Lombard 24/4. 19.

(—)

Lafontaine Ausbildung!

He mit dem Cav. Kavallerie 88. und
mit dem Cav. Kavallerie
aufgebildet.

Lafontaine Ausbildung!

Der Landwehrpflichtige
von Chłapowski 23. Jahre 11 Monate
alt, mit dem Cav. Kavallerie
Kavallerie 88. und
gebürtig, ist in der 4. Klasse
2. Klasse der Kavallerie
der Dienstpflicht im
Lafontaine ausgebildet. Sein
in dem Cav. Kavallerie
ist ein Landwehrpflichtiger
geb.

Insoweit es sich bei dem
Ausbildung ein bewährter
Kavallerieoffizier zu werden.
Der v. Chłapowski wird zur
Kavallerie der 2. Klasse
aufgehoben.

Wolun, den 20. September 1899.

Commandant des 2. Bataillon Ulanen Regt.

J. D.

von Buch

Major

Werbung des Cav. Kavallerie
Komm. H. H. H. Werbung des Cav. Kavallerie
des 2. Bataillon Ulanen Regt. und
des Cav. Kavallerie
Bydgoszcz, 24/4. 19.

(—)

Werbung des Cav. Kavallerie
Komm. H. H. H. Werbung des Cav. Kavallerie
des 2. Bataillon Ulanen Regt. und
des Cav. Kavallerie

Werbung des Cav. Kavallerie

Werbung des Cav. Kavallerie
in der 23. Klasse 11. Klasse
in der 23. Klasse 11. Klasse
des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie

Werbung des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie

Werbung des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie
des Cav. Kavallerie

Werbung des Cav. Kavallerie

J. D.

von Buch

Major

Lebenslauf - Życiorys

Imt. Unterrichtsamt der Ref.
Emil Ludwig Mieczysław von
Chłapowski geboren am
1. ten November 1875 zu
Gross Rönitz
hat vom 1. Oktober 1898 bis
30. ten September 1899 bei der
4. Abteilung II. Garde Ulanen
Regiments gedient und
auf demselben die Beförderung
zum Leutnant erhalten

Wojna: Niema
Berlin, 30. September 1899
z. J. Fritz Hebeulohe
Rittm. u. d. 4. Inf.

Lebenslauf - Życiorys

Kapitel von Emil Franciscus
Mieczysław Chłapowski
am 1. September 1875 in Gross
Rönitz
am 1. September 1898
zu 30. September 1899. 1. Inf.
4. Abteilung 2. Pulk Garde
Ulanen
Friedenszeit: Garde Ulanen
Kern: 1. Inf.
Berlin, 30. September 1899

z. J. Fritz Hebeulohe
Rittm. u. d. 4. Inf.

Polwiertha sie se gotowi
odpisem oryginalnem.

Indesem
Berlin, i dca 1899.

VII

32

Poświadczenie.

Z powodu braku dokumentów za-
ginionych poświadczam, że Mieczysław
Chłapowski zdał maturę w stycz-
niaku w roku 1896 i że studiował na
uniwersytecie w Halle n./g. przez
cały semestr prawa i ekonomii
politycznej.

Poznań.

5. stycznia. 1921.

K. Chłapowski
maj. kaw. i d. 2. 1. 1896. 1897.
Janusz Garnocki
Poznań 15 p. 1921

67. Poświadczenie zdania matury przez Mieczysława Chłapowskiego, 5.01.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0043

Tajne!

Poznań 7./1. 1921 r.
VI

33

D.
Dow. Okr. Gen. Wydr. Va

Poznań

W załączeniu przysyłam podanie
Hacm. Mieczysława Chłapowskiego
215 p. ut. z prośbą o przedłożenie tego
podania M. S. Najk. - Kom. Weryfikacyjni-
i poparcie mianowania M. Chłapow-
skiego na podporucznika.

Okr. Imp. Jazdy D. O. Gen. Poznań opi-
njuje Hacm. Mier. Chłapowskiego
jakknajlepiej - posiada sprawny oficer
arm. mianickiej - posiada dalsi
wysokiej wartości moralne. Mianowanie
go na oficera byłoby bardzo pożą-
danym.

Okręgowy Inspektor Jazdy

S. 3 -

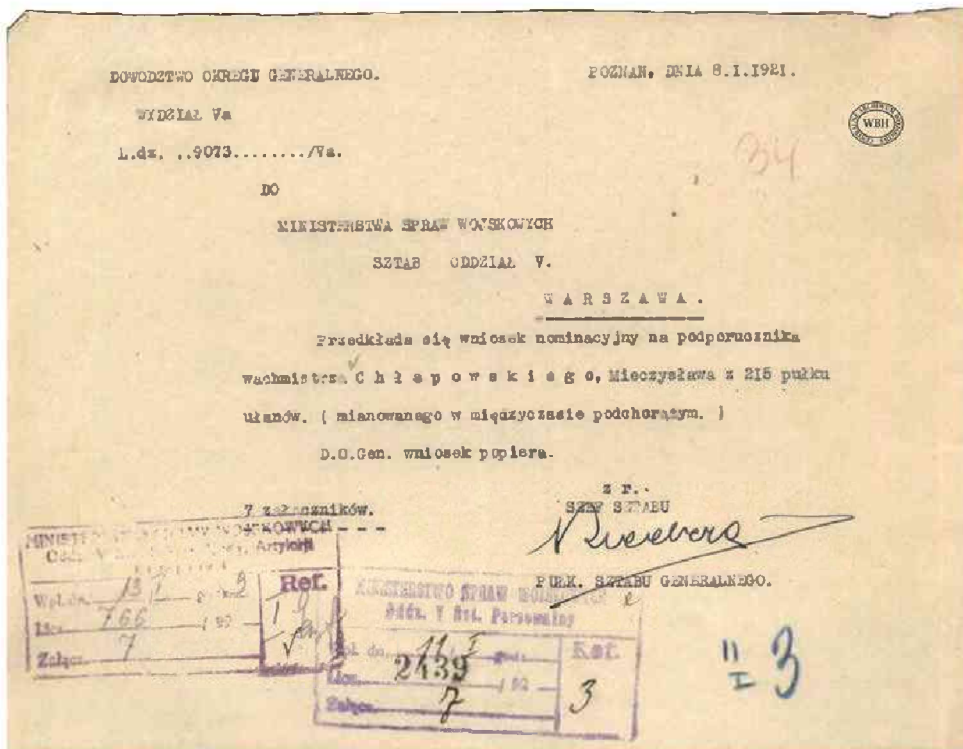
Kolbuck
Furk

Podanie złożono
pocz. Siefa nr 803. Poznań
Lodowickie z poparciem
10/1/21.

Handwritten signature

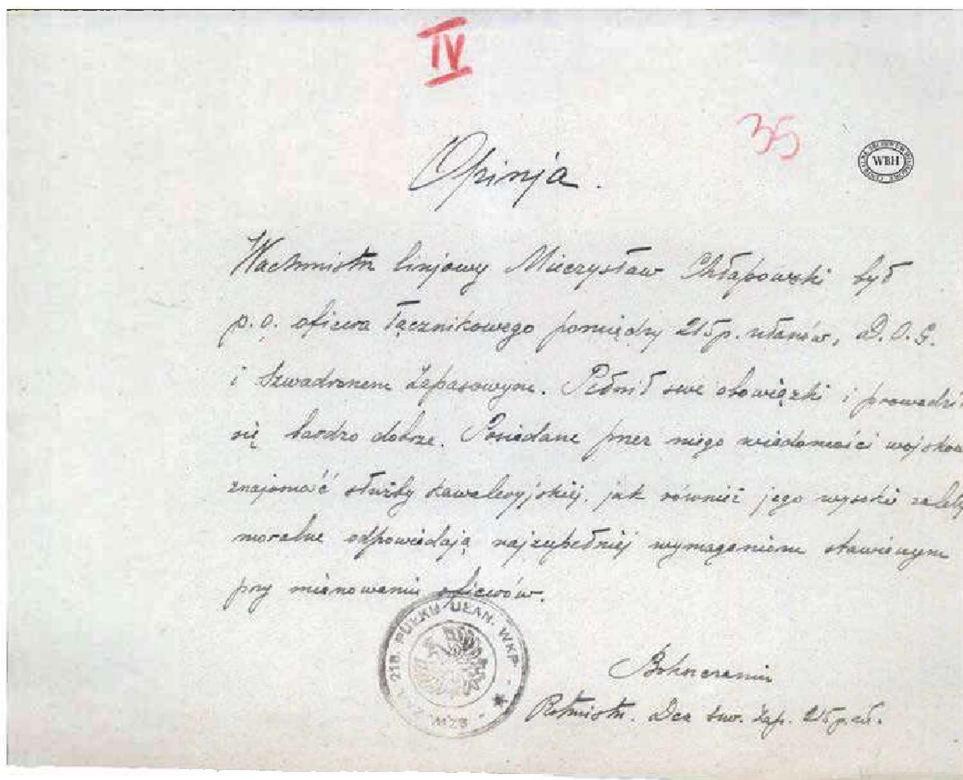
68. Pismo Dowództwa Okręgu Generalnego w Poznaniu, dołączone do wniosku o awans Mieczysława Chłapowskiego na podporucznika, 7.01.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0044

69. Wniosek Dowództwa Okręgu Generalnego w Poznaniu do Ministerstwa Spraw Wojskowych w sprawie awansu Mieczysława Chłapowskiego na podporucznika, 8.01.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0045

70. Opinia nt. Mieczysława Chłapowskiego w związku z ubieganiem się o awans na podporucznika, sporządzona przez dowódcę szwadronu zapasowego 215. Pułku Ułanów Wielkopolskich.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0046

GEN. POZNAN WYDZ. Va. Poznan, dnia 18. kwietnia 1921 r.
 Nr. Dz. 7021/Va.

Min. Spraw Wojsk. Sztab Oddz. V.
 Warszawa.

W załączeniu przedkłada D.O.Gen. karty beztermin.
 urlopowania ppor. Chłapowskiego i ppor. Wolniewicza z 26.p.
 ułan. *Chłap. 766 - spr. now.*

Z zał. Zr. Szef Sztabu

1330

27401

pułk. sztabu generalnego.

5428/4

2

3

411

WBH

71. Pismo w sprawie bezterminowego urlopowania Mieczysława Chłapowskiego, 18.04.1921.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0048

27. 7. *Thorniana obwodowego z Krynki*

Świadczenie moralności.

Pan *Mieczysław Chłapowski*

z *Bagdad* urodzone *4* dnia *1. 11.* 18 *75 r.*

w *Lona* powiat *Zmierzki* poświadczam na
 podstawie urzędowych stwierdzeń, iż przez czas tutejszego pobytu od
od 1909 roku żadnego karygodnego prze-
 kroczenia się nie dopuścił.

Nakto, dnia *18/7.* 192 *2*

Komisarz obwodowy.

[Signature]

WBH

72. Świadczenie moralności Mieczysława Chłapowskiego, 18.07.1921.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1192_0053

Płk Adam Chłapowski 1881–1937

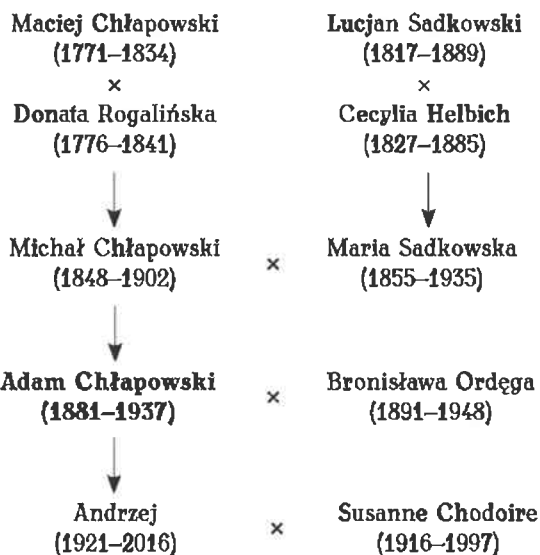
ADAM CHŁAPOWSKI urodził się 22 lutego 1881 roku w Warszawie. Był synem Michała (1848–1902) i Marii z Sadkowskich (1855–1935). Dzieciństwo spędził w Gośniewicach, Lesznie, a po śmierci ojca, w Poznaniu, gdzie mieszkał z matką przy ul. Ogrodowej. Ukończył dziewięć klas we wrocławskim Katolickim Gimnazjum Świętego Macieja (St. Matthias-Gymnasium), wieńcząc je maturą w roku 1900. Ukończył studia prawnicze: trzy semestry we Wrocławiu, jeden w Berlinie, jeden w Monachium, dwa w Getyndze. Doktorat – *Die Verlenzungen des Jagel und Fischereirechtsnachelen deutschen Reichstratgesetzduch* – obronił w 1908 roku w Lipsku¹. Rok później wydał również w Poznaniu rozprawę o karaniu czarownic w Polsce². W Hanowerze, Limburgu, Peine odbył praktykę przy sądach powiatowych, ziemiańskich i nadziemiańskich. W 1904 roku zdał egzamin referendarski w Hanowerze. Rok później pomyślnie zdał egzamin asesorski w Ministerstwie Sprawiedliwości w Berlinie. W latach 1910–1914 pracował w Poznaniu, przy ul. Ratajczaka 11A jako adwokat i zastępca notariusza Cichowicza. Posługiwał się językiem polskim, francuskim i niemieckim. W karcie osobowej odnotowano, iż dobrze znał Niemcy, Belgię i Włochy. W momencie wybuchu powstania wielkopolskiego znajdował się w poznańskim Bazarze, gdzie wspólnie z Wincentym Niemojowskim włączył się w organizację stołówki powstańczej. Zajmował się następnie jeńcami niemieckimi. Został również komendantem wojskowym zamku cesarskiego w Poznaniu, przyczyniając się do jego uchronienia przed rabunkiem i zniszczeniem³. Powierzono mu kierowanie łącznością między Warszawą a Naczelną Radą Ludową w Poznaniu. Po wojnie polsko-bolszewickiej pracował w korpusie sądownictwa w stopniu pułkownika. 29 lipca 1920 roku w Korytnicy poślubił Bronisławę Ordęga (1891–1948)⁴. W czasie II wojny światowej zaopatrywała oddziały Armii Krajowej. Przez Rosjan została

¹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0028. Dysertacja pod tytułem *Die Verlenzungen des Jagel und Fischereirechtsnachelen deutschen Reichstratgesetzduch*.

² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0062.

³ Daniel Kęszycki, *Z dni powstania wielkopolskiego*, Poznań 2005, s. 90.

⁴ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0078.

TABLICA 6.
Drzewo genealogiczne
Adama Chłapowskiego
(1881–1937)

Oprac. E. P.

wysiedlona z majątku Trojanów i uwięziona⁵. Po zwolnieniu zamieszkała w Oławie, gdzie zmarła 28 września 1948 roku. Wspólnie z mężem pochowana jest w Korytnicy.

Podczas I wojny światowej Adam walczył jako zastępca oficera w II batalionie 47. pułku piechoty Obrony Krajowej w kampanii w Prusach Książęcych i w Polsce. Brał udział w bitwach:

- 9 września 1914 – Gross Engelau (Demjanowka) nad Alterą;
- 22/23 września 1914 – pod Sieradzem;
- 10 października 1914 pod Grójcem;
- 11 października 1914 pod Młochowem (został wówczas trzykrotnie ranny, w tym raz ciężko odłamkiem granatu).

Dwa lata spędził w szpitalu oraz formacjach zapasowych, wykonując prace biurowe jako szef biura ds. rent inwalidzkich, zapomóg i paszportów⁶. Leczył się w Lüben, Poznaniu, Warmbrunn i Warszawie. Od 30 listopada 1918 do 21 lipca 1919 roku pracował w Generalnej Adiutanturze jako oficer do zadań specjalnych i łącznik Armii Wielkopolskiej przy Generalnym Dowódcy w Poznaniu. Jak już wspomniano, w momencie wybuchu powstania wielkopolskiego znajdował się w poznańskim Bazarze. Wspólnie z Wincentym Niemojowskim organizował kuchnię polową dla walczących. Od 27 lipca 1919 roku pracował jako sędzia przy Głównym Sądzie Wojennym, a od 1 września 1919 przydzielono go do Sądu Wojskowego Okręgu Generalnego w Poznaniu. W karcie ewidencyjnej, 14 czerwca 1920 roku prezes sądu odnotował:

Jako wojskowy sędzia orzekający odpowiada swemu zadaniu. Wobec znajomości stosunków lokalnych nadawałby się szczególnie na stanowisko referenta prawnego D. O. Gen. Poznań, po czemu posiada dużo osobistych warunków. Na stanowisko Szefa Sądu nie nadaje się z powodu braku energii a na razie i rutyny⁷.

⁵ Chłapowski Dezydery, *Chłapowska Bronisława*, [w:] *Ziemia XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 42.

⁶ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0064.

⁷ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0030.

73. Adam Chłapowski (1881–1937), ok. 1925.

Fot. ADCh

TABELA 1. Przebieg służby wojskowej Adama Chłapowskiego opracowany na podstawie archiwaliów

Data wstąpienia do wojska		1.10.1900 wojsko niemieckie; 20.09.1918 Wojsko Polskie		
Okresy czynnej służby wojskowej		1.10.1900 – 30.09.1901; 6.08.1914 – 20.10.1918 30.11.1918 – 17.03.1921		
Stopień	Czas służby		Formacja	Wyszczególnienie zmiany funkcja
	od	do		
młodszy chorąży	1.10.1900	30.09.1901	11. Pułk Grenadierów im. Króla Fryderyka III we Wrocławiu	Jednoroczny ochotnik
chorąży	6.08.1914	11.10.1914	47. pułk piechoty Obrony Krajowej, 2 batalion	Zastępca oficera 2 batalionu
chorąży podporucznik	12.10.1914	15.01.1916	Szpital polowy	Ranny i hospitalizowany
podporucznik	16.01.1916	20.12.1916	Sztab 2 baterii zapasowej 47. pułku piechoty	Szef oddziału zapasowego
podporucznik	21.12.1916	20.10.1918	Cywilna administracja w Warszawie	Odkomenderowany jako wyższy urzędnik
podporucznik	30.11.1918	26.07.1919	Adiutantura Generalna Naczelnego Wodza Wojska Polskiego w Warszawie	
major pułkownik	27.07.1919	12.10.1920	Przydział do Sądu Wojskowego Garnizonu Poznań	Sędzia śledczy
pułkownik	29.05.1920		Weryfikacja po starszeństwie 1 kwietnia 1920	
pułkownik	13.10.1920	30.01.1921	Przydział do Sądu Wojskowego Garnizonu Poznań	Referent prawniczy
pułkownik	29.07.1920		Zawarcie związku małżeńskiego z Bronisławą Ordęgą	
pułkownik	31.01.1921		Udzielenie bezterminowego i bezpłatnego urlopu	
pułkownik	18.03.1921		Zwolnienie z czynnej służby i przeniesienie do rezerwy	
pułkownik	27.04.1921		Wykazanie w 1 Liście oficerów	
pułkownik	8.02.1924		Zatwierdzenie w stopniu ze starszeństwem 1.06.1919, lokata 7. na Liście starszych oficerów rezerwy	
pułkownik	31.12.1931			Przeniesienie do pospolitego ruszenia
pułkownik	28.12.1933			Orzeczenie komisji wojskowej z dnia 28.12.1933 roku „zupełnie i trwale niezdolny do służby wojskowej.
pułkownik	30.01.1934			Zwolnienie od powszechnego obowiązku wojskowego z uwagi na artykuł 88 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym

Oprac. E. P.

2 lutego 1926 roku otrzymał karę dyscyplinarną w postaci pisemnej nagany za niestawienie się do głównego raportu kontrolnego w dniu 4 listopada 1925 roku⁸. Za waleczność odznaczono go Krzyżem Żelaznym II klasy⁹. W dokumentacji wojskowej zachowała się informacja o napaści, jakiej 30 grudnia 1928 roku dokonał na niego Edward Kurowski, przeciwko któremu prowadzono proces o lichwę. Chłapowski żądał sądu honorowego, lecz z racji przepisów jako żołnierzowi takowy nie przysługiwał. W 1933 roku Chłapowskiego skierowano na badania mające ustalić jego zdolność do służby wojskowej. Komendant 7. Szpitala Okręgowego w Poznaniu odnotował, iż przedstawione mu „[...] orzeczenie lekarskie opiewa tylko na chorobę złamania obojczyka zaś wymieniony zgłaszając się do tutejszej P. K. U. robił wrażenie człowieka chorego umysłowo, nie był w stanie rzeczowo rozmawiać, a oprócz tego ma złamaną rękę”¹⁰. W orzeczeniu lekarskim stwierdzono: „Organiczne schorzenie centralnego systemu nerwowego, płąsawica Huntington’a¹¹ [...] przejawiająca się wybitnymi ruchami płąsawicznymi oraz zaznaczonym otępieniem umysłu”¹². Na podstawie tej opinii Chłapowski otrzymał kategorię E i został przeniesiony do rezerwy.

Adam Chłapowski zmarł 25 maja 1937 roku szpitalu w Tworkach, po długiej chorobie.

⁸ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0015.

⁹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0023.

¹⁰ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0090.

¹¹ Płąsawica Huntingtona – choroba genetyczna dziedziczona od jednego z rodziców, objawiająca się zaburzeniami ruchowymi, zaburzeniami funkcji poznawczych oraz zaburzeniami psychicznymi. Występują mimowolne ruchy (płąsawiczne), przykurcze, trudności w utrzymaniu prawidłowej postawy i zaburzenia chodu, trudności z artykułowaniem mowy. Objawom tym towarzyszy: dekoncentracja, osłabienie przyswajania informacji i percepcji, trudności w kontrolowaniu zachowania, stany obniżonego nastroju i depresyjne, apatia, stany obsesyjno-kompulsyjne.

¹² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0094.

sygn. g. 1.

7

KARTA EWIDENCYJNA.

1		Oddział macierzysty:	Departament II Sprawiedl. M.S. Wojsk.	
2		Nazwisko i imię, Stopień:	Dr. Chłapowski Adam ptk. p.s.	
3		Dzień, miesiąc i rok urodzenia: (według nowego stylu)	22. lutego 1881.	
4	Miejsce	Warszawa	Miejsce	
	Powiat		Powiat	
	Kraj	Polska	Woje- wództwo	
5		Wyznanie:	rym-kat.	Narodowość: polska
6		Imiona rodziców, panieńskie nazwisko matki:	Michał i Maria z Sadkowskich	
7		Stan: (Kawaler, żonaty, wdowiec):	żonaty	
8		Panińskie nazwisko żony:	Branisława Ostojńska	
9		Imiona dzieci i daty ich urodzin:		
10	Wykształ- cenie:	Srednie (Ilość klas, egz. dojrzałości):	9 k. gimnazjum i matury 1900 r.	
		W y z a z e (Egzamina)	studia prawne i doktorat praw w Lipsku w Halle	
11		Zawód cywilny:	prawnik - adwokat i notariusz	
12		Rok wstąpienia z poboru (ochotniczo) do W. P.	1918.	
13		Wcielony z poboru (ochot.) do oddz. lub formacji:	Gen. Adjutantura Armji wlkp przy G. S. Pomocni	
14	Data wstąpienia do	armji obcej:	1. X. 1900 r.	
		Armji Polskiej:	20. X. 1918 r.	
15		Dekret, data dekretu i numer Dz. Pers. przyjęcia do W. P.:	Dekr. l. 3231 z dn. 20.8.1919. Dz. S. Wojsk. Nr. 89/19.	
16		Dekret, data dekretu i numer Dz. Pers. weryfikacji:	Dekr. l. 2166 z dn. 29.5.20. Dz. Pers. Nr. 22/20	
17		Wykształcenie wojsk. (Szkoły i kursa)	jedno /	
18	Znajomość języków	w mowie:	polski, francuski i niemiecki	
		w piśmie:	dla	
19		Znajomość krajów:	Niemcy, Belgja, Włochy	
20		Rany i kontuzje:		
21		Pobył w niewoli:		
22		Odnaczenia i pochwały:	Armji Szelazny II klasy	

Zaliczony czas służby wojskowej przed 1.XI.1918 r.

Lat _____ miesięcy _____ dni.

74. Karta ewidencyjna Adama Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0023

II.

23. PRZEBIEG SŁUŻBY WOJSKOWEJ PRZED I.XI.1918 r.

Od	Do	Oddział:	Funkcja:	Od	Do	Oddział:	Funkcja:
1.I	30.9	11. pułk grenad.	jednorozny ochotnik				
1900	1901.	ferców w Wroclawiu					
30.9.	6.8.	Rezerwa	chorąży rez.				
1901.	1914.						
6.8.	11.I	47. p. piech.	Łast. oficera				
1914.		Abt. kraj. II batalion	II. batalion				
11.I	15.I	szpital	ranny i chory				
1914.	1916.						
15.I	20.12.	bat. II baonu zapas. 47. p. p.	szef oddz. zap. nat. inwal.				
1916.	1916.						
27.12.	20.I	Cywilna adm. w Warszawie	odkom. jako wysłany urzędnik				
1916.	1918.						

24. DATY MIANOWAŃ OFICERSKICH PRZED I.XI.1918 r.

chorąży rez. 1.9.1901.
podporucznik landweru 24.II.1914.

III.

25. ZMIANY EWIDENCYJNE PO I.XI.1918 r.

W jakiej szczy?	Kiedy?			Krótkie określenie zmiany:	Szczegółowy opis zmiany i zasada:
	Dzień	Miesiąc	Rok		
	30.	XI	1918	Adjutantura Gen. Macz. Wodra Wojsk Polskich w Warszawie	
Major R. S.	27.	7.	1919.	Przydzielony do Sade Wól. Formai na stan. 403iego wojsk. (: Dekr. L. 3237 z dn. 20.8.19. Dz. Rok. Wojsk. Nr. 89/19.)	
- " -	20.	8.	"	Przyjęty do N.P. (: Dekr. N. W. L. 323/ z dn. 20.8.19. Dz. R. Wojsk. Nr. 89/19.)	
Porucznik R. S.	29.	5.	1920	Zweryfikowany ze starsz. z dn. 1.4.20r. (: Dekr. L. 2166 z dn. 29.5.20 Dz. Pers. Nr. 22/20)	
- " -	13	X	1920	Przydzielony ze Sade Wól. Formai do S.O.G. Formai w charakterze referenta prawnego (Rok. L. 1245 z dn. 23.9.20 Dz. Pers. Nr. 39/20.)	

75. Karta ewidencyjna Adama Chłapowskiego, strona druga.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0024

W jakiej szarzy?	Kiedy?			Krótkie określenie zmiany:	Szczegółowy opis zmiany i zasada:
	Dzień	Miesiąc	Rok		
plk. K.S.	29	VII	1920	Lawant	zwiazek malr. z p. Bronistawa Ordęzianką (zrewal. doł. Formai L. 1781/P. z dn. 23.7.1920.)
"	31	I	1921	Udzielono	bezterminowy i bezpłatny urlop rozt. Srepa Sababu L. 281/98/21 of. Tj. z dn. 31. I. 1921.:
- "	18	III	"	zwolniony	z czynnej służby i walcen. do Klesmy (Rokk. L. 1426 z dn. 18.3.21. Dz. Pers. Nr. 14/21.)
- "	27	X	"	Wykarany	w I. Listce ofic. nr. 3 por. 3. (zat. do Dz. Pers. Nr. 37/21 z dn. 27.9.21.)
+	8	V	1924	Zatrudniony	z otopni do stowcastru 1. 1924. lok. 7. Lista stowcastra ofic. nr. 3. Rozum Opiewski z 1923 r. lok. 2
"	2	II	1926	Elkarany	"nagans piemiemz" za niestawienie się do Głównego Raportu Kontrolnego w dniu 4. 11. 1925 r. przez S. cz. O. K. N. VII jako dowódcę własnego

76. Karta ewidencyjna Adama Chłapowskiego, strona trzecia.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0025

Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej.

16

Kartę kwalifikacyjną wypełnia każdy oficer własnoręcznie i prawdziwość danych stwierdza podpisem. Odpowiedzialność sądowa za prawdziwość podanych dat całkowicie spada na podającego.

№	1. Rodzaj broni <i>Korpus Sztabowy</i>	2. Przydział i funkcja	<i>Główny Łódzki Biurowy Ludytor</i>
Ks. Gł. Bw.			
3. Szarża: <i>Major k.s.</i>		Imię i nazwisko: <i>A. Adam Chłapowski</i>	
4. Z b. <i>niem. i Gen. lej. w Warszawie</i>		5. Urodzony <i>22.2.1887</i>	6. Narodowość: <i>Polska</i> Przynalność: <i>Polska katolick</i>
7. Wyznanie:			
8. Data 1-oj nominacji oficerskiej (starszeństwo za szkoły wojskowe o ile nadane — odejmować). Za 1-a oficerską nominację przyjmuje się też szarżę chorążego: <i>1. maj 1908 jako chorążego w piechocie.</i>			
9*) Służba oficerska w czasie wojny w armiach obcych:			
a) służba w jednostkach bojowych (pułk piechoty, jazdy, oddział saperów lub pionierów, baterja artylerji, oddziały balonowe, lotalcz, służbę łączności na froncie, czołowe punkty opatrunkowe itp. oraz szpitale zakazac.		b) służba w sztabach dywizji włącznie. Służba w sztabie korpusu i na tyłach armji: labory, intendatura dyw. i korp. szpitale, wojskakolejowe, mierniczelnp.	c) służba wewnątrz Państwa: okręgi, szkoły wojskowe (na stanowiskach nauuczających) stopy, rezerwowe pułki, bataljony i brygady, komendy uzup. Inich, kadry, komendy dworców, placu itd.
		d) niewola (z armji obcej w jakiej szarży, kiedy wzięty i kiedy wrócił).	
W arm. <i>niemieckiej</i>		C Z A S **:	
		od	do
		Ogółem miesięcy	
a) <i>47. Pułk piechoty Obrony Krajowej II. batalion</i>		6.8.14 11.10.14	
b) <i>Ranny (chor.) w szpitalach i zakładach kuracyjnych</i>		11.10.14 15.1.16 12.16 10.3.16 18.8.16 15.9.16 25.9.16 20.12.16	
c) <i>W sztabie II. baonu zapasowego 47. Pułku piech. Obr. Krajowej jako szef oddziału dla zapasowców rezerwowych i inwalidycznych oraz biura paszportów wojskowych (z przerwaniami w szpitalach)</i>		15.1.16 20.12.16	
d) <i>Odkomenderowany jako wysłany urzędnik do biurowej administracji w Warszawie. Opuszczenie stanowiska samowolnie i paszport polityczny</i>		27.12.16-20.10.18.	

*) Poczatek służby odpowiada jednej z 4-oh wyżej wymienionych grup oznaczyc literą przypadającą tejże grupie.
**) Podac ściśle daty, t.j. dzień, miesiąc i rok.

77. Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, strona pierwsza.
Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0041

10. Wykształcenie:

a) ogólne:

1. Hośe ukończonych klas szkoły średniej (w jakiej szkole i gdzie), 2. czy jest matura 7 czy 8 klas (w jakiej szkole i gdzie), 3. studia wyższe: a) ukończone (jaki i gdzie), b) miejsca hośe semestrów i hośe zdanych egzaminów (jaki i gdzie)

1. *Matura z I klas Szkol. Gimnazjum św. Macieja w Warszawie*

3. *3 semestra w Przeworsku (rok 1898) 1 semestr w Berlinie (Huski) 1 semestr w Nowosiedlach 2 semestra w Getynie*

1909 *akademii referendaryjskiej w Halle (Prusach)*

1909 *doktoratu w Berlinie*

1909 *2. jakie posiada (zad. 11) dokumenty i czy może je przedstawić:*

nie posiada, bo służył w czasie wojny

b) wojskowe:

Data wstąpienia do wojska oraz data zdania egzaminu oficerskiego, 1. austr. szkoła kadetka, akademja wojsk., szkoła wojenna wyższa, kurs art. inż. i intend., szkoła korpusna (ile lat studiował, kiedy i gdzie), 2. rosyjskie szkoły junkierskie, wojenna akademja Sztabu Gen. art. inż. (ile lat studiował), 3. innych państw, 4. szkoła wojskowa czasu wojennego (skrócona) (jaka i gdzie, czas trwania), 5. służba jednooczna ze zdaniem egzaminu na chorążego (ulicera) rezerwy (kiedy i gdzie), 6. kurs lub egzamin na sztab. ofic. (kiedy, gdzie, jakiej armji)

3/1.10.1900. służba jednooczna w H. Sztabu Generalnym - Prusach

Examinum zdatem na a) chorążego rezerwy - 1.9.1901. b) oficera " - 1.5.1902.

12. Data wystąpienia z wojsk obcych:

20. 10. 18.

13. Data wstąpienia do W. P. z podaniem szarzy oficerskiej lub pierwszej nomin. ofic. w W. P. (podać datę nominacji, nie starszeństwo)

30. 11. 18 jako podporucznik

Uwaga. Za Wojsko Polskie z formacji tworzących się na terytorjum Rosji uważać tylko Korp. Wech. I, II i III.

14. Niewola z oddział. W. P.

Gdzie	Czas		Innym dowódca
	od	do	
/			

15. Przerwy w służbie: przymusowe, dobrowolne

Gdzie	Czas		Innym dowódca
	od	do	
/			

16. Przebieg służby w Wojsku Polskim w czasie od 1. XI. 1918. Podać formacje oraz szarzy, imię i nazwisko dowódców oddziałów (komp. baonu i grupy, wzgl. dywizji).

Od 30. 11. 18 do 21. 7. 1919 w Adjudanturze Generalnej Kucharskiego Podział. Wojsk. Polkich w Warszawie.

Od 24. 7. 19 jako Major przy Głównym Sztabie Wojska w Kvarabiere audytor w Danawie.

Prawdziwoś powyższych danych podpisem stwierdzam:

Adam Chłapowski

Wypełniają d-cy. Opinia bezpośredniego dowódcy:

Określić stopniem przydatnoś każdego oficera (nieodpowiedni, słaby, dostateczny, dobry, bardzo dobry) w szczególnych wypadkach dokładniej uzasadnienie wad lub zalet, oraz podać krótką ocenę charakteru. Jeżeli officer był karany, należy podać za co i jak ukarany. Za karę rozumie się także nagane. Stopnie nieodpowiedni, słaby oraz bardzo dobry muszą być odpowiednio umotywowane, celem zorientowania co do przydatności służbowej, oraz odpowiedniego użycia odnośnego oficera.

Opinia wórn:

UWAGA. Pod bezpośrednim dowódcą należy rozumieć dowódcę baonu lub samodzielnej kompanji. Dowódcę baonu opiniuje d-ca pułku itd.
Wórną opinię wydaje bezpośredni przłożony pierwszego opiniodawcy.

78. Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej, strona druga.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0042

P. domo:

Edward Huronowski u. n. P. n. w. w. [wzrostem 3 egz. i służby w K.S.,
dow. W. H. i. 3145. dz. par. 29/21. luty. 1195] napadł w dniu 30. XII. 1921. egz. i
przed gmachem Sądu okręgowego w Poznaniu, na rożniane prawo własne w tym
Sądzie prawnie i temu o białym na P.K.M. N.S. w rez. H. Elżbiawie
Kotarska, adwokata. Napad ten był wg. zdania H. Elżbiawiego przedłożony
powołaniu sądu a nie strony honor. nie przystąpił.

Wskazywał H. Elżbiawiego, reagował on na słowa rad, domać egz. i
pożyczeń Huronowski "nie".

Strony tej H. Elżbiawie nie skierował na drogę honorową, lecz do Po-
kuracji; z powodu, że podaje w zeznaniu, niekonowosci przyznania.
Na poproszenie tego sądu wymienia H. Elżbiawie przez egz. i niekonow-
osci Huronowskiego, podaje że zażyczył sobie zeznania o dowodach ze
strony i dowodów.

Z dowodów tych dowodził do sądu strony listy oraz zeznania przed
Sądem honor. inż. Tadeusza Kłacza.

Zażyczył egz. i przez H. Elżbiawiego Huronowskiemu są. i użył przy-
cz. i niekonowosci egz. i na egz. i egz. i osób, użył rozmowa
podaje.

Huronowski na egz. i strachu przyznał

zadaje oskarżenie Huronowskiemu P.K.M. N.S. o egz. i
Huronowski na egz. i żądaniu sądu.

niekonowacie na żądanie niekonowosci ze strony inż. Tadeusza
Kłacza.

Inż. Tadeusz Kłacz w zeznaniu użył, podaje, że o niekonowosci
egz. i Huronowskiego między od osób przyznał - o egz. i niekonow-
acie na żądanie niekonowosci, gdyż żądanie tego żądał H. Elżbiawie.

H. Elżbiawie na żądanie Sądu honorowej przy Sądzie honorowego
alla o egz. i H. Elżbiawie na egz. i przyznania tego Sądu przyznał
o niekonowosci przyznania honorowego przyznania temu samemu i
przyznania, że przyznania przyznania oddaje stronę egz. i "napad"
Huronowskiemu na niego nie na drogę honorowego przyznania, lecz na
drogę przyznania.

Sąd przyznania przyznania przyznania przyznania Sąd honorowej
alla, P.K.M. N.S. w rez. III. na przyznaniu w dniu 24 maja 1921. użył
ke "strony P.K.M. N.S. w rez. Elżbiawiego przyznania i. honor. przyznania

79. Relacja dotycząca ataku na Adama Chłapowskiego w 1923 r., strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0050

nie może, ponieważ w myśl rozkazu pł. S. Hojzka. Oficerom i szeregowym... 21
nie podlegały wstawianiu tych zgłoszeń, o ile były nie zostały poprawione
w mundurze".

Udzielając ta uwzględniając prawomocności.

Uwaga

to dow. okr. Narp. w. 21

w Poznaniu.

Wa p. 8998/Pt. z dnia 21 czerwca 1928.

zwracam uwagę, że w sprawie karności pł. S. Hojzka
Chłapowskiego skłamał do użytku służbowego.

Ważne: plik aktów.

Syg. H.

Gr.

Klaus. dotyczący aktu
w sprawie karności w mundurze.

80. Relacja dotycząca ataku na Adama Chłapowskiego w 1923 r., strona druga.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0051

Naczelny Sąd Wojskowy.

Nr. 82/20 Poufne.

Kancelaria Naczelnego Sądu Wojskowego		Ref.
Oddz. VI. Szt. Prawny		
Wpl. dn. 12.5	godr. 12	
Licz. 3314	1-920	
Zaloga:		

321
12

*Do oddziału VI
12.5
3314
1-920
Zaloga*

Do

Oddziału VI. Prawnego Sztabu Ministerstwa Spraw Wojskowych
w Warszawie.

Major K.S. Dr. Adam Chłapowski,

przydzielony jako sędzia wojskowy do Sądu wojskowego Okr. Gen. w Poznaniu, wydaje, jak z załączonych na razie trzech wyroków z 17/10 1919.r., z 10/1 i 15/1 1920 r., oraz tutejszych referatów: R 231/19, R 127/20 i R 134/20 wynika, jako przewodniczący na rozprawach tak błędne i niezgodne z ustawą wyroki, że przez to zdradza nie tylko brak rutyny i praktyki, ale także małą znajomość prawa karnego.

Naczelny Sąd Wojskowy jest zdania, że Major Chłapowski jeszcze dużo będzie się musiał uczyć, aby mógł sprawnie pełnić urząd sędziego orzekającego, i dlatego N.S.W. czuje się zniwolonym podać powyższy stan faktyczny do wiadomości Oddziału VI. Szt. M.S. Wojsk. i ewentualnego użytku - wobec mającej nastąpić weryfikacji oficerów Korpusu Sądowego.

Zarazem proszę o zwrot załączonych 3 referatów w jak najkrótszym czasie.

Warszawa dnia 6. Maja 1920.r.

W załączeniu:

3 referaty.

Prezydent

Naczelnego Sądu Wojskowego.

Chłapowski

Generał-Podporucznik.

do arch. personal.

Kancelaria Naczelnego Sądu Wojskowego		Ref.
Oddz. VI. Szt. Prawny		
Wpl. dn. 12.5	godr. 12	
Licz. 3314	1-920	
Zaloga: <i>Referat</i>		

81. Pismo prezydenta Naczelnego Sądu Wojskowego dotyczące kompetencji Adama Chłapowskiego.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0070

Dowództwo Okręgu Generalnego
w POZNANIU
dział Wojskowo-prawny

L
Poznań, d. 1/8 1920

90

8

J. O. Gen. Okręgowi

4/11

Donoszę, iż ślub mój odbył się
dnia 29 lipca 1920 r. w Korytowie w parafii
lubelskiej z panną Bronisławą Odojeńską
z Smojanowa.

Dow. Okr. Gen. Poznań
Oddział VA

... 1/8 ... 9493/15a Chłapowski

J. O. D.
a. a. W.

Trzaskowski R. W.

82. Informacja Adama Chłapowskiego o jego ślubie.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0078

D. O. Gen. Poznań
Wydział VI. Wojskowo-Prawny
Płk. K.S. Chłapowski
kierownik

Poznań, dnia 8. stycznia 1921 r.
Kycerska 11a.

40

Prośba

o

zwolnienie ze służby czynnej.

Do

Ministerstwa Spraw Wojskowych
- Oddział VI. Sztabu Wojsk. - Prawny -
w Warszawie

D-wo Okr. Gen. Poznań
Wydział VI. Wojskowo-Prawny Sztabu

przez Szefa Sztabu D. O. Gen. Poznań.

L. dz. 21/Pr. T. ... zał. ... 00.....

W otrzymanej właśnie " Tymczasowej organizacji służby sprawiedliwości " - K.S. Wojsk. Oddz. I. Sztabu - Liczb. 14200/Org. - Tajne - z 4. grudnia 1920, wydanej bez porozumienia Wydz. VI., znajduje się na stronie 7 przepis, dotyczący kompetencji Prokuratora O. Gen. tej treści:

"Prokurator O. Gen. jest równocześnie referentem i doradcą prawnym Dowódcy O.G. i jako taki szefem wydziału VI. (prawnego) D. O. Geno."

Wobec tego zarządzenia stanowisko dotychczasowe kierownika Wydz. VI., które w czasach przejściowych w lipcu 1920 r. przejąłem i do dziś zajmowałem stało się zbytecznym. Podporządkowaniu prokuratorowi jako niższemu szarżę nie uznaję, szczególnie wobec pominięcia Wydz. VI. przy tak żywo obchodzącej go sprawie.

Proszę o zwolnienie z czynnej służby i przeniesienie do rezerwy.

Adam Chłapowski
Płk. k. s. i kierownik Wydz. VI. D. O. Gen.

el. Krajem: 11. 11. 1921.

Przesłano!

Poznań, 9. 1. 1921.

Chłapowski

SI
g
g

T.	
MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH	
Oddz. VI Sztabu Prawny	
Wiel. do. <i>11. 1. 1921</i>	godz. <i>18. 45</i>
Ref.	
Licz. <i>920</i>	
Załącz.	

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH	
Oddz. VI Sztabu Prawny	
Wiel. do. <i>10. 1. 1921</i>	godz. <i>18. 45</i>
Ref.	
Licz. <i>920</i>	
Załącz.	

83. Prośba Adama Chłapowskiego o zwolnienie z czynnej służby wojskowej, 8.01.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0079

Manegd.
MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH.

2.2545.

R O Z K A Z .

Zwalniam ze służby czynnej z dniem 10 lutego 1921.r.
i zaliczam do Rezerwy Armji na własną prośbę
plk. K. S. CHŁAPOWSKIEGO Adama
z D.O.G. Poznań, przyjętego do W.P. dekretem Nacz. Wodza z dnia
20.8.19.r. Nr. 1249.

Rozkaz powyższy zawiera 1 nazwisko.

Warszawa, dn. ¹⁰ lutego 1921.r.

M. C...
Szef Sekcji "4".

S P .

84. Rozkaz zwolnienia ze służby Adama Chłapowskiego.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0084

U d p i e

Dow. Okr. Korp. VII. Poznań.
Sąd Honorowy Kat. "B"

Poznań, dnia 24. maja 1928 r.

L.dz...../S.H. Poznań.

P o u f n o

U c h w a ł a :

W sprawie honorowej przeciwko:

Adamowi Chłapowskiemu
.....
(inny i umiarko)

pułk. K.s. w rezerwie
.....
(stopień i przydział)

wydał Sąd Honorowy Kategorji "B" przy Dow. Okr. Korp. VII. Poznań
na dzisiejszym posiedzeniu, w którym wzięli udział:

- 1) Pułk. Krupowicz jako Przewodniczący.
- 2) Ppłk. Laudowicz :
- 3) Ppłk. Czerniewski :
- 4) Major Zakicki :
- 5) Major Wawrzyniak jako Galonkowiec. :
- 6) Major Gilejewski :
- 7) Major Katke :

Sądu Honorowego przy Dow. Okr. Korp. VII. Poznań, następującej uchwały:

*Sprawy pułk. K.s. rez. Chłapowskiego oficerski
Sąd Hon. rozpatrywać nie może, ponieważ
w myśl rozkazu M. S. Wojsk. oficerowie
rezerwy mi podlegają właściwości tych sądów
o ile czyn mi został przypisany w
mundurze.*

Galonkowiec Sądu Honorowego,
prowadzący protokół:

(-) Katke
major k.s.

Przewodniczący Sądu Honorowego:

(-) Krupowicz
Półkownik.

Zgodzić się.

(-) Kasnowski

Gen. Dyw. i Dowódca Okr. Korp. VII.

Za zgodność odpisu:
Katke

Katke
major k.s.

85. Odpis uchwały Sądu Honorowego w sprawie przeciwko Adamowi Chłapowskiemu.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0085

86. Pismo komendanta Powiatowej Komendy Uzupelnienia, dotyczące stanu zdrowia Adama Chłapowskiego, 16.01.1933.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0090

Ad 9-16 11 32

Powiatowa Komenda Uzupelnienia POZNAN-MIASTO	
Data: 16. SICH 1933	Załatwia:
L. 1286 / zał.	9
Komendant 7 Szpitala Okręgowego POZNAN.	

2-3 SICH 1933

Przesyłam drugostronne pismo ponownie z prośbą o zbadać nie plk. rez. Chłapowskiego i ustalenie jego zdolności do służby wojskowej pod każdym względem, gdyż załączone orzeczenie lekarskie opiewa tylko na chorobę złamania obojczyka zaś wymieniony zgłaszając się do tutejszej P.K.U. robił wrażenie człowieka chorego unyżlowo, nie był w stanie rzeczowo rozmawiać, a oprócz tego ma złą rękę.

Komendant P.K.U.
KRZYŻ

7. Szpital Okręgowy	
L. 281. 1933	
N. 920	

87. Orzeczenie lekarskie dotyczące Adama Chłapowskiego, 9.05.1933.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0095

53

7. Szpital Okręgowy

Oddział **choroby nerwowe i psychiatryczny**

L. 920/194 III. zał. 4.

L. karty przyjęcia
L. świadectwa 497/33

Orzeczenie lekarskie*)

Imię i nazwisko Adam Chłapowski rok urodzenia 1. 52

Stopień wojskowy pułk porucznik przydziel P.K.U. Poznań - miasto

pozostawał w szpitalu od - do - zbadany ambulatoryjnie dnia 19. 5. 33.

Stwierdzono:

Organicznie schorzenie centralnego systemu nerwowego, płasawice Huntingtona's chorea hereditaria Huntingtona, preferująca się wybitnymi ruchami płasawicowymi oraz zamieszonymi atakami nieświadomości.

Nat. 6. 570 San 5/2. Wierdolny impeduje do służby w P.K.U. 65 K. 6 San 5/32 ofc.)

Powiatowa Komenda Uzupelnienia POZNAN-MIASTO	
Data: 16. MAJ 1933	Załatwia: KAT. E.
L. Szpitala	dnia 5. 1933. 1931 r.
St. ordynator	

Widziałem
Komendant Szpitala
(pieczęć)

Doc. Dr. KUCHARSKI
pułk. lek.

Dr. NARAMOWSKI
mjr. lek.

WIDOKOWY SZPITAL OKRĘGOWY

*) Pouczenie: a) Podawać dokładne rozpoznanie i szczególne, głównych objawów po polsku.
b) Określać zdolność do służby wojskowej i § San. 5/24. wzgl. San. 5/30. Jeśli potrzebny urlop czas jego trwania. Ustalać w części z § 1. wojsk. z 0/0 utraty zdoln. zarobk.

IV. Orzeczenie i opinia wojskowo-lekarskiej komisji rewizyjnej
(§§ 39. i 42. San. 6 24).

1. Stopień wojskowy, imię i nazwisko badanego *płk. p.r. Chłapowski Adam*

2. Przedstawiony kom. rew. przez ~~czł.~~ k-dla *P. K. U. Poznań - Miasto*

3. Opis stanu chorobowego z podaniem rozpoznania i głównych objawów chorobowych
Przewlekłe schorzenie układu krążenia i oddechowego (miażdżycy) i oddechowego i wątroby.

4. *Przewlekłe i trwałe* zdolny ~~do~~ służby wojskowej na przeciąg ~~_____~~ miesięcy
stałe usłepować na przeciąg ~~_____~~ miesięcy w post. ruszeniu ~~_____~~ broni według San. 532 par. *63* kat. *3*

Niezdolność powstała z powodu ~~_____~~ nabyte ~~_____~~ własnej winy
~~_____~~ wstąpieni ~~_____~~ zwolnieni ~~_____~~ służby wojskowej, Choroba, kalectwo z ~~_____~~
~~_____~~ stol w związku

przyczynowym ze służbą wojskową. Z ogólnej utraty zdolności zarobkowej wynoszącej na przeciąg ~~_____~~
~~_____~~ % słownie) ~~_____~~ % z których służba wojskowa spowodowała ~~_____~~ %
słownie) ~~_____~~ % według inst. dla kom. wojsk lek. przy bad. inw. woj. §§ ~~_____~~

stwierdza się u badanego taki stan ~~_____~~ zdrowia, że potrzebuje szczególnej
opieki osób postronnych na stałe na przeciąg ~~_____~~ *Przewlekły i trwałe*

Poznań, dnia *28 września 1933*

Imię i nazwisko przew. stop. ~~_____~~ *Włodzisławski*

Imię i nazwisko lek. stopień, przydział *Lelekiewicz* *Przedszkole nr 22*

Imię i nazwisko przedstaw. D. O. K. stopień, przydział *Prystorowski* *Przedszkole nr 22*

Szefł. Inst. D. O. K. VII. Własny miasto mp. int. dypl.

Dokładny adres badanego *Poznań - Ogrodowa 13. II*

badany prosi o ~~_____~~

V. Ewentualna ponowna opinia i orzeczenie komisji rewizyjnej (§ 52), wniosek szefa szpitalnego D. K. (§§ 52, 55)
zatwierdzenie dowódcy D. K. (§ 54).

(Pieczęć D. O. K.)

Podpis d. cy O. K.

UWAGA: pkt. 4. Odpowiednio wypełnić.
Niepotrzebne skreślić. Przy kilku cierpieniach podawać dla każdego czy stol w związku ze służbą wojskową
i jaką powoduje utratę zdolności zarobku.

88. Orzeczenie i opinia komisji wojskowo-lekarskiej komisji rewizyjnej, dotyczące Adama Chłapowskiego,
9.05.1933.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0100

61

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
BIURO PERSONALNE.

nr. 3150-100.

Warszawa, dnia 30 stycznia 1934 r.

Płk. posp. rusz. k. s. dr. Chłapowski Adam -
zwolnienie od powszechnego obowiązku
wojskowego.

Kadra

Orzeczenie komisji wojskowo-lekarskiej O.K.nr.VII z dnia
29 grudnia 1933 r., dotyczące płk. posp. rusz. k. s. dr. CHŁAPOWSKIEGO
Adama, zamieszkałego w Poznaniu, ul. Ogrodowa 13 zatwierdzam w na-
stępującym brzmieniu:

"Zupeknie i trwale niezdolny do służby wojskowej /Kat. B.
§ 63⁶ San. 5/1932/. Sprawa związku cierpienia ze służbą wojskową
i procent utraty zdolności zarobkowej rozpatrzeniu nie podlega".

Wynik orzeczenia komisji wojskowo-lekarskiej należy wpi-
sać do karty ewidencyjnej wyżej wymienionego, oraz podać mu do
wiadomości za pokwitowaniem.

Płk. posp. rusz. k. s. dr. CHŁAPOWSKI Adam zgodnie z powyższą
oceną zostaje zwolniony od powszechnego obowiązku wojskowego
z uwagi na art. 88 ust. 1 ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym.

Akt rewizyjno-lekarski załączam do dalszego wykorzysta-
nia, a następnie przechowania po myśli San. 6/26 Cz. II. § 56.-

Załącznik.

W imieniu Ministra Spraw Wojsk.
Szef Biura Personalnego:

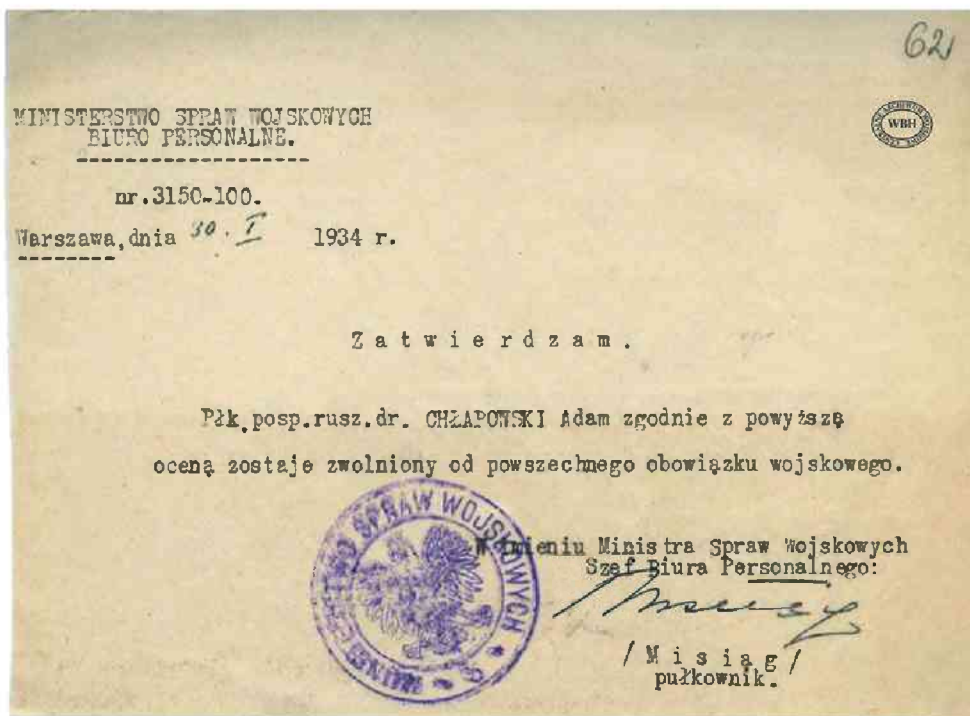
- 1/ Dowódca Okręgu Korpusu nr. VII w Poznaniu,
- 2/ Szef Departamentu Sprawiedliwości M.S. Wojsk.,
- 3/ Płk. posp. rusz. k. s. dr. CHŁAPOWSKI Adam
przez Dowódcę Okręgu Korpusu nr. VII w Poznaniu.

M i s i a g /
pułkownik.

BONWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU NR. VII	
Imię i nazwisko: <i>Chłapowski Adam</i>	Przydział: <i>Kadra</i>
Wzrost: <i>172</i>	
Waga: <i>515</i>	

89. Zatwierdzenie orzeczenia komisji wojskowo-lekarskiej dotyczącego Adama Chłapowskiego przez
Ministerstwo Spraw Wojskowych, 30.01.1934.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_461_C_1184_0106

90. Zwolnienie Adama Chłapowskiego od powszechnego obowiązku wojskowego, 30.01.1934.
Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0108

91. Odpis aktu zgonu Adama Chłapowskiego, 31.08.1938.
Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1184_0109

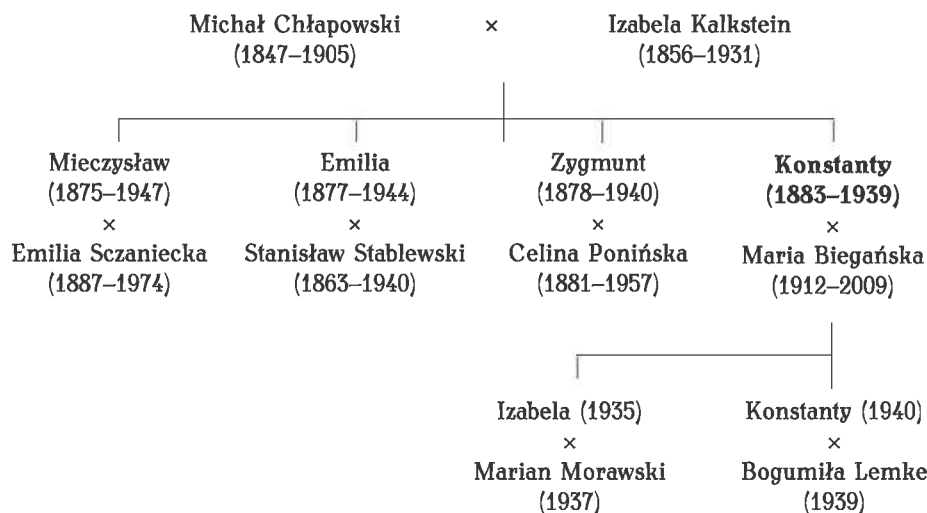

Ppłk Konstanty Chłapowski 1883–1939

KONSTANTY HUBERT JÓZEF CHŁAPOWSKI urodził się 27 sierpnia 1883 roku w Gączu koło Żnina, jako syn Izabeli (1856–1931) z Kalksteinów i Michała Chłapowskich (1847–1905)¹. Ukończył Gimnazjum Świętej Marii Magdaleny w Poznaniu, a następnie studiował rolnictwo i ekonomię kolejno w Krakowie, Monachium i Wrocławiu. Od 1909 roku mieszkał i gospodarował w Mościejewie koło Międzychodu. Administrował także majątkami w Potulicach i Siernikach koło Wągrowca. Rozwijając działalność na polu rolniczym, osiągał bardzo dobre efekty, więc zdecydował się na hodowlę koni z przeznaczeniem dla wojska, tzw. remontów. Jak większość Chłapowskich był członkiem kółka rolniczego i członkiem Centralnego Towarzystwa Gospodarczego. Działał w Kółku Rolniczym w Kwilczu, przewodził KR w Lutomiu, był wicepatronem, a następnie został prezesem Powiatowego Towarzystwa Kółek Rolniczych w Międzychodzie i członkiem Wielkopolskiego Towarzystwa Kółek Rolniczych w Poznaniu. Od 1910 roku był wiceprzewodniczącym Towarzystwa Powiatów Nadnoteckich Centralnego Towarzystwa Gospodarczego (CTG). Później należał do Zarządu Wielkopolskiego Związku Ziemian oraz członkiem Komitetu Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego. Współinicjował powstanie Banku Ludowego w Międzychodzie.

W czasie I wojny światowej w służył oddziale kirasjerów wrocławskich. W okresie poprzedzającym wybuch powstania wielkopolskiego wszedł w skład Rady Ludowej powiatu międzychodzkiego. Został również delegatem na Polski Sejm Dzielnicowy obradujący w dniach 3–5 grudnia 1918 roku. Był jednym z czterech Chłapowskich obecnych w poznańskim Bazarze w momencie wybuchu powstania. W trakcie zrywu niepodległościowego został mianowany komendantem wojskowym Pniew. Odpowiedzialny był także za sformowanie i uzbrojenie batalionu pniewskiego, w którym walczył na linii frontu między Kwilczem a Międzychodem i Międzyrzeczem (dowodził I batalionem frontu zachodniego Wronki – Zębowo), co zostało opisane we wspomnieniach wydanych przez Tadeusza Grygiela:

¹ Dezydery Chłapowski, *Chłapowski Konstanty Hubert*, [w:] *Ziemianie XX wieku*, t. 1 cz. 1, Warszawa 1992, s. 19.

TABLICA 7.
Drzewo genealogiczne
Konstantego Chłapowskiego
(1883–1939)

Oprac. E. P.

Następnym celem powstańców, ale już nie wronieckich, tylko pniewskich było opanowanie Międzychodu. Opanowanie tego miasteczka nie przedstawiało się łatwo, ponieważ element polski był w tym mieście bardzo słaby, tak że w tamtejszej Radzie Robotniczo-Żołnierskiej brakowało przedstawicieli polskich. Najpierw nastąpiła próba opanowania tego ośrodka od wewnątrz, próba przedsięwzięta przez Konstantego Chłapowskiego. Chłapowski zabrał ze sobą paru żołnierzy z Mościewewa, Niemierzewa oraz Kwilcza i udał się z nimi do Międzychodu. Zażądał, mając takie oparcie, utworzenia rady parytetowej. Niemcy bojąc się rozpoczęcia walk, a nie wiedząc o możliwej pomocy, wojsk niemieckich, zgodzili się na żądania Chłapowskiego i poprosili go na przewodniczącego nowej parytetowej Rady Robotniczo-Żołnierskiej. Tak samo zgodzili się na dokooptowanie ks. [Mariana – przyp. E. P.] Poprawskiego z Sierakowa i Szumana z Orzeszkowa. Ale i powstańcy nie odważyli się na dalszy krok, tzn. całkowite wyeliminowanie wpływów niemieckich i opanowanie miasta. Zadowolili się usunięciem z urzędu landrata [Augusta – przyp. E. P.] Rosspatta²

24 stycznia 1919 roku na polecenie generała Kazimierza Raszewskiego został powołany do Dowództwa Głównego w Poznaniu i powierzono mu szefostwo Sekcji Straży Ludowej, Policji i Żandarmerii w Komisariacie Naczelnej Rady Ludowej. Następnie był komendantem Poznania (1920–1922). W 1922 roku mianowano go na podpułkownika i zwolniono do rezerwy, po czym wrócił do gospodarzenia w swoim majątku. W tym samym roku otrzymał przydział do 17. Pułku Ułanów Wielkopolskich. Był kawalerem Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski (Polonia Restituta), Krzyża Oficerskiego Legii Honorowej. Otrzymał również Krzyż Walecznych. Był kawalerem maltańskim (organizował struktury maltańczyków na ziemiach polskich)³. Cały czas pozostawał aktywny w szeregu organizacji wojskowych, jak np. Związek Oficerów Rezerwy na województwo poznańskie. Był również przewodniczącym Towarzystwa Kółek Rolniczych w powiecie międzychodzkiem. Należał do Federacji Międzysojuszniczej Byłych Kombatantów. Prezesował również

² Tadeusz Grygiel, *Sytuacja polityczno-wojskowa w zachodniej części Wielkopolski w dniach Powstania 1918/1919*, „Sierakowskie Zeszyty Historyczne” 2018, nr 19, s. 25–80.

³ Tadeusz Wojciech Lange, *Kawalerowie maltańscy w międzywojennej Polsce*, „Kronika Wielkopolski”, 2002, z. 4, s. 74.

92. Konstanty Chłapowski, 1915.
Fot. KonCh

93. Konstanty Chłapowski w armii pruskiej, ok. 1916.
Fot. KonCh

94. Konstanty Chłapowski w armii pruskiej, ok. 1916.
Fot. KonCh

Związkowi Myśliwych i Towarzystwu Ochrony Zwierząt. W swoich dobrach w Mościejewie w 1925 roku zainicjował rozbudowę kościoła parafialnego, która trwała do 1930 roku.

W 1933 roku poślubił Marię Biegańską (1912–2009), z którą miał dwoje dzieci – Izabelę (1935) i Konstantego (1940). W przededniu II wojny wyjechał w obawie przed aresztowaniem z Mościejewa, a swoich najbliższych wysłał do majątku rodziny Stablewskich w Łukowie, a następnie do Szlachcina, należącego do Emilii Stablewskiej, jego siostry. Tam też sam skierował swe kroki w początkach września, co opisał Tertulian Stablewski:

W owych dniach przyjechał do nas samochodem brat mojej matki, pułkownik Konstanty Chłapowski, wraz z żoną i córką, by pożegnać się z nami przed swoim wyjazdem na wschód. Nie wiedział, że to było pożegnanie na wieki. Wyjeżdżał na wschód, bo nie mógł pozostać w swoim powiecie międzychodzkiem, gdzie jako organizator powstania przeciwniemieckiego 1919 roku i później jako członek Towarzystwa Obrony Kresów Zachodnich i w ogóle jako działacz społeczny był zbyt znaną osobistością i narażony wskutek tego na zemstę Niemców⁴.

Zabezpieczywszy rodzinę, postanowił zaciągnąć się do wojska. Wspólnie z grupą Polaków został jednak aresztowany przez żołnierzy rosyjskich i internowany w Szepietówce na Wołyniu. Udało mu się zbiec z transportu kolejowego w Częstochowie, którym wieziono Polaków z dawnego zaboru pruskiego, którzy mieli zostać oddani Niemcom. Konstanty wrócił do Mościejewa, gdzie 24 listopada został aresztowany i więziony w Forcie VII, a następnie zamordowany 29 listopada w Dąbrowce pod Poznaniem. Ostatnie chwile życia Konstantego utrwalił we wspomnieniach kapitan rezerwy AOS Edward Gomolczyk-Kreseour w liście z 23 sierpnia 1946 roku oraz w zeznaniu sądowym⁵. Poniżej przytaczam odpis listu znajdującego się w posiadaniu potomków Konstantego (zachowano oryginalną pisownię):

Łaskawa Pani Chłapowska

List Pani otrzymałem i donoszę bardzo smutną wiadomość, że Pani Mąż Konstanty Chłapowski pułk. wojsk polskich już nie znajduje się pomiędzy żyjącymi i spoczywa we wspólnej mogile w lasach dąbrowieckich pod Poznaniem.

Działo to się w listopadzie 1939r. Dnia 26.11.39r i to w niedzielę rano o godz. 6, min 15. spotkałem przypadkowo Pani Męża podczas mycia, który leżał na celi 34, a ja na celi 65 i po kilku słowach zostaliśmy rozdzieleni. Dnia 29.11 i to w środę zostałem zawołany przez S.Smana Hermana Rudolfa, którego osobiście znałem przed wojną i przez niego miałem pewne uwzględnienie, do pracy wraz z moim towarzyszem niedoli z mojej celi Piotrem Nowakiem zam. Górka Duchowna pod Kościanem. Również z nami do pracy został komenderowany Leon Orłowski z Środy, który został dnia 13.3.40r ro[s]trzyłany z celi 64 i jeden towarzysz niedoli nazwisko jest mi nie znane z celi 64, tylko przypominam sobie, że był on były urzędnik z kryminalny policji z Jarocina Wlkp., my czterzy zostali prowadzeni do celi 16, do sprzątania, w tej chwili zostali wywołani z różnych celi nasi rodacy i moi towarzyszy niedoli, którzy byli przyznaczeni na roz[s]trzyłanie, była to godz. około 8 10 minut i prowadzono ich na główne wejście przed mostem w Forcie VII, grupowano ich po czterech

⁴ Tertulian Stablewski, *Dziennik z wojny 1939–1945*, t. 2, Kórnik 2015.

⁵ Sąd Rejonowy w Międzychodzie, Postanowienie Sądu Grodzkiego w Międzychodzie nad Wartą z dnia 15 marca 1947, sygn. III.Zg.17/47 (mps).

związano ich za ręce i łańcuchy, było to około 54 ich towarzyszy niedoli, którzy szli na stracenie.

O godz. 10, SSman Herman Rudolf po ukończeniu naszej pracy prowadził nas na cele, gdzie musieliśmy przechodzić przez główne wejście i tu ujrzałem naszych rodaków, którzy byli już szeregowani i związani do transportu na rostrzał, pomiędzy nimi Pani mąż.

Ponieważ SSman Herman Rudolf również był komenderowany do prowadzenia tego transportu i do roz[s]trzymania naszych rodaków, wobec tego prowadził nas do celi. Po 10 minutach do naszej celi przybył ponownie SSman Wagner z Wągrowca i prowadził nas do Komendantury Fortu VII do wykonania pracy, i tu przed Komendanturą stał naładowany samochód ciężarowy ze skazańcami i ponownie widziałem siedzącego, związanego Pani mąż, który ostatnie wejście pożegnalne ze mną, dał mi do zrozumienia /głowa do góry, nie tracić nadziei, a daj mojej rodzinie ostatnie pozdrowienie/. W tej chwili SSmany wychodzili z Komendantury, a jeden z nich niósł jakieś dokumenty i w tej chwili SSman Pfeif około lat 18, nosił okulary, władał dobrze językiem polskim, zamykał tylne szaleje od samochodu i już samochód ruszył w kierunku lasów Dąbrowieckich.

Dnia 30 w czwartek ponownie zostałem powołany do pracy razem z moim towarzyszem niedoli Józef Kurzawa z celi 65, który pochodzi z pod Kępna i pracował na majątku jako murarz u pułkownika Tila w okolicy Kępna. Podczas naszej pracy SSman Rudolf opowiadał mi poufnie, że Pani mąż został wczoraj rostrzylany i w jego czwórce znajdował się ksiądz kanonik Steinmetz z Poznania, obywatel Bamberger Poznań ul. Żydowska 10 z celi 65 i jakiś Napieralski skąd nie wiadomo. To jest wszystko co mogę Pani zakomunikować z ostatnich parę godzin i chwil stracenia Pani mąż pułkownika Chłapowskiego, bohatera, który został rostrzylany przez Gestapo niemieckie za Polskę.

Łaskawa Pani Chłapowska

Niech ten dokument dla Pani będzie również i dla dzieci w tradycyjnym przechowaniu. W razie gdyby Pani ten dokument zgubiła lub potomkowie, to odpis tego dokumentu znajduje się w archiwum rodzinnym rodu Gomolczyk Kresmeour

Równocześnie zaznaczam, że znałem Pani mąż Pana pułkownika Chłapowskiego już podczas walk Niepodległościowych w roku 1918/21. Bardzo Panią proszę, niech mi Pani da znać kiedy Pani będzie w Mościejewie, to ja osobiście przyjadę i dam ostatnie ukłony i uściski Pani rodzinie w imieniu straconego Ojca i Bohatera Narodu Polskiego. Również proszę o fotografię Pani mąż, które umieszczę w archiwum.

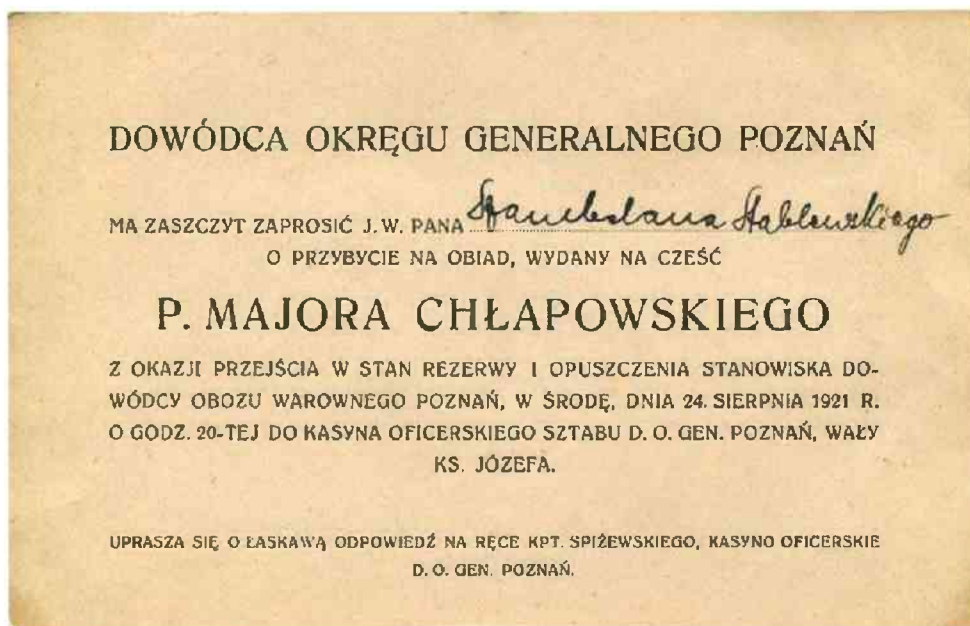
Z wysokim poważaniem jako współtowarzysz niedoli Pani mąż, straconego w Forcie VII w roku 1939

Gomolczyk-Kresmeour Edward kpt. rez AOS
Zielonomyśl gmina Pszczew pow Międzyrzecz

W ramach zacierania śladów Niemcy pod koniec wojny ekshumowali ciała wówczas zamordowanych Polaków i je spalili.

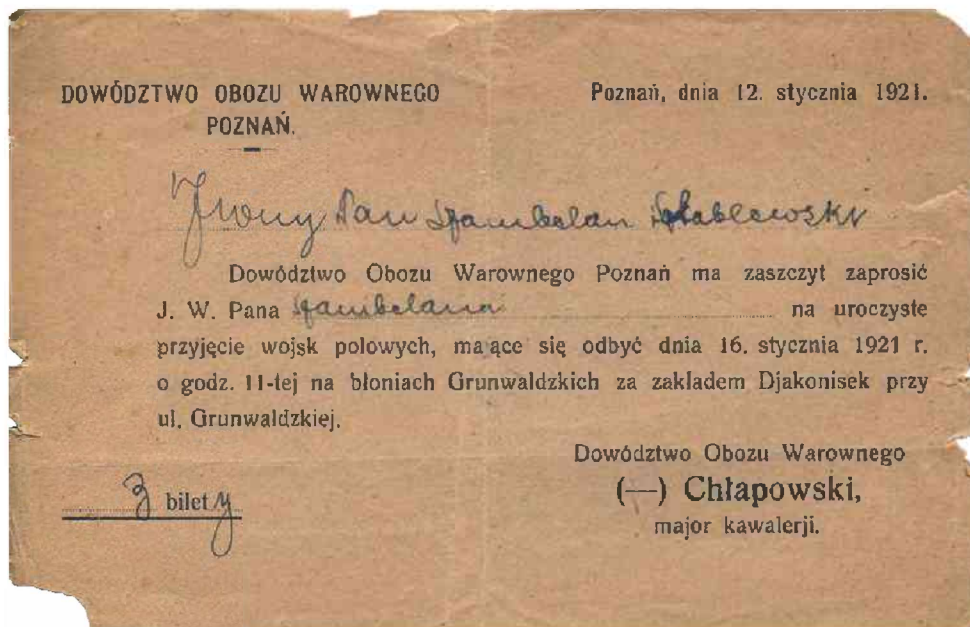
95. Zaproszenie na obiad na cześć Konstantego Chłapowskiego w związku z jego przejściem do rezerwy, 1921.

Fot. AKonCh

96. Zaproszenie dla Stanisława Stablewskiego, wysłane w imieniu Konstantego Chłapowskiego, na uroczystość przyjęcia wojsk polowych, 1921.

Fot. AKonCh

97. Bilet na uroczystą mszę na Błoniach Grunwaldzkich w Poznaniu, 1921.

Fot. AKonCh

98. Obchody 70. rocznicy powstania styczniowego w Poznaniu, 22.01.1933. Trzeci od lewej – Roger Raczyński, drugi od lewej – prezydent Poznania Cyryl Ratajski, czwarty od lewej – płk Erwin Więckowski, za nim prezes Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny okręgu poznańskiego – Konstanty Chłapowski.

Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe, nr inwentarzowy 3/1/0/6/3118/1

99. Apel na pl. Wolności w Poznaniu. W białych rękawiczkach stoi Konstanty Chłapowski. Poza nim w uroczystości wzięli udział m.in.: Antoni Jakubowski, Sergiusz Zahorski, Erwin Więckowski, 1933.

Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe, nr inwentarzowy 3/1/0/6/3307

100. Przekazanie wojewodzie Arturowi Maruszewskiemu urny z ziemią z pobojuwisk wielkopolskich. Na drugim planie, pierwszy z lewej – Konstanty Chłapowski, 1935.

Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe, nr inwentarzowy 3/1/0/2/374

101. Spotkanie prezesa Międzynarodowego Związku Inwalidów Wojennych de Laroche'a z członkami zarządu Okręgowego Związku Inwalidów Wojennych RP w Poznaniu. Na zdjęciu m.in.: płk Konstanty Chłapowski (siedzi piąty z prawej), konsul Francji w Poznaniu Jacques Dutard (stoi czwarty z prawej), prezes zarządu Okręgowego Związku Inwalidów Wojennych RP w Poznaniu Ludwik Stachecki (stoi piąty z prawej), 1937.

Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe, nr inwentarzowy 3/1/0/6/1583

Kpt. Michał Chłapowski 1884–1944

MICHAŁ JAN CHŁAPOWSKI urodził się 22 kwietnia 1884 roku w Pleszewie, w domu Anieli ze Skoroszewskich (1857–1932) i Józefa Chłapowskich¹ (1844–1904). Posługiwał się językiem polskim i niemieckim, znał dobrze Niemcy, Francję i Belgię. Kształcił się na akademii rolniczej we Wrocławiu (zaliczył dwa semestry). 1 października 1908 roku wstąpił do armii pruskiej jako jednoroczniak. Służył w artylerii polowej, w 6. pułku w Żaganii. Następnie od 1 sierpnia 1911 do października 1911 roku stacjonował we Wrocławiu. Od 1 sierpnia 1914 roku przypisany był do 10. pułku artylerii polowej. Do 29 grudnia 1916 roku przebywał na froncie². W lutym i marcu odbył kurs na oficera w armii niemieckiej w polu (we Francji)³. 22 marca 1915 roku zyskał awans na podporucznika. Od początku wojny światowej służył na froncie zachodnim pod Langwy i uczestniczył w walkach pozycyjnych pod Verdun. Od 21 lutego do połowy kwietnia 1916 roku brał udział w ofensywie pod Verdun. Następnie aż do 1 września 1916 roku brał udział w walkach pozycyjnych w Szampanii, a od 1 września do końca października 1916 roku – w ofensywie nad Sommą. Od końca października do stycznia 1917 roku ponownie stacjonował pod Verdun⁴. Odznaczono go Krzyżem Żelaznym II klasy. Od 22 grudnia 1916 do 15 czerwca 1917 roku przebywał w szpitalu. 1 lipca 1917 roku został zwolniony z wojska i wrócił do prowadzenia gospodarstwa⁵. Do armii polskiej wstąpił 27 stycznia 1919 roku, awansowano go na podporucznika (d-ca 4/15pap. Wlkp)⁶. W powstaniu wielkopolskim walczył na froncie zachodnim pod Kopanicą⁷. 13 kwietnia został porucznikiem (nominacja Naczelnej Rady Ludowej). 5 kwietnia poddano go badaniom lekarskim i uznano za zdolnego do służby wojskowej, chociaż zdiagnozowano drżenie rąk i lekką neurastenię⁸. 6 czerwca mianowano go kapitanem. 17 października 1919 roku wstąpił

¹ Ojciec zmarł na paraliż serca i anemię. Matka również chorowała na serce. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0071.

² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0011

³ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0010.

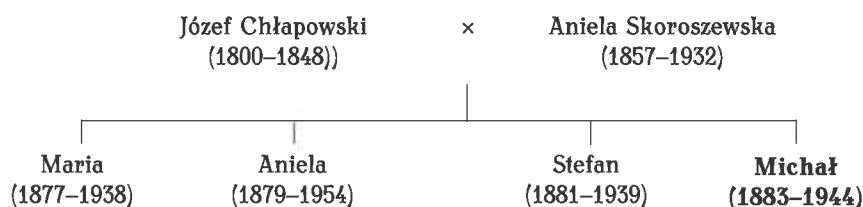
⁴ CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0087.

⁵ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0007.

⁶ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0006.

⁷ CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0087.

⁸ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0058.

TABLICA 8.
Drzewo genealogiczne
Michała Chłapowskiego
(1883–1944)

Oprac E. P.

do armii polskiej (Dekr. L.3708 z dnia 17.10.19 Dz. R. W. 95/19). Był dowódcą 4. i 5. batalionu, a następnie dowódcą dywizjonu. Po przeformowaniu dywizjonu na batalion zapasowy poszczególnych pułków, służył w nim od 2 listopada 1919 roku⁹. Zwolniony z dowództwa batalionu zapasowego 15. pułku artylerii polowej, został odkomenderowany do Głównej Stacji Zbornej Poznań z dniem 15 września 1920 roku, przez Dowództwo Okręgu Poznań (L. dz. 34648/547 i art. 2 z dnia 25/7.1920 roku). Przydzielono go do nowo tworzonego pułku artylerii polowej nr 315 (L. dz. 44770/6684 art. 2 z dn. 21/8/1920 roku). 9 września 1921 roku awansował na kapitana (Dekr. L. 2288 z dnia 9.09.1920), a od 19 października przebywał na trzymiesięcznym urlopie, po czym został zwolniony do rezerwy¹⁰. Powodem był pogarszający się stan zdrowia. Mający 37 lat, 171 cm wzrostu i ważący 65 kg Michał – jak zanotował w opisie pacjenta dr Jan Kantak – miał „[...] wyraz twarzy wymęczony i bladej. Błony ócz i ust blade mało przekrwione [...] Tony serca słabe [...]. Tętno 80 na minutę ze słabym uderzeniem. Płuca i narządy pokarmowe bez zmian. Wyrazna dermo grafia, ustroj nerwowy podnierzwy [sic!] powiększony odróh [sic!] patellarny” [...] Powiększenie granic serca po lewej stronie z powodu słabości mięśni sercowych, nerwica”¹¹.

Ppłk Niemir napisał w karcie kwalifikacyjnej w 1921 roku:

Większą część swej służby spędził jako d-ca baterji zapasowej. Jako taki ma zdolności organizacyjne i gospodarcze, natomiast nie posiada jako artylerzysta wiedzy fachowej i doświadczenia polowego ponieważ w polu nie był. Natura solidna, ale bardzo nerwowa i przeto mało wytrwała. Prowadzenie się – dobre¹².

Przełożeni zauważyli jednak, iż był wykorzystywany przez podwładnych ze względu na wrodzoną łagodność charakteru. Po zwolnieniu z wojska gospodarzył w Teresinie. 28 lutego 1924 roku zatwierdzono nominację na kapitana rezerwy artylerii ze starszeństwem z dnia 1 czerwca 1919 roku, z lokatą 504¹³.

Zmarł 12 marca 1944 roku w Jędrzejewie.

⁹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0011.

¹⁰ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0009.

¹¹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0068 – CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0069.

¹² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0017.

¹³ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0007.

Wydany dnia 24. lipca 1922 r.

CCP. Komenda Um. Suchockiej

Nr. 134
D. w. 1. 1. 1922

14

Karta identyczności.

1. Imię i nazwisko Chłapowski Michał
2. Ostatni stopień wojskowy Prapor
3. Oddział macierzysty 15. Pułk Artylerii 1. Dywizji Wojsk. Lit. w p. o. p. Suchockiej
4. Data wstąpienia do wojska i gdzie 15. X. 1919. do 1. p. o. p. Suchockiej
5. Data przyjęcia do W. P. (Dz. R. Pers.) 15. X. 1919. do 1. p. o. p. Suchockiej
6. Data urodzenia, miejsce, kraj 22. II. 1884. Pleszew. Kujawskie
7. Narodowość Polak
8. Miejsce stałego zamieszkania (adres) Torzym pod Szagorną

Własność podpisu wypełniającego
świadczam Komendant P. K. U.

Litkowski
Pułkownik i Komendant.

Własnoręczny podpis:
Michał Chłapowski

Nr. 141. 1. 1. 1922. 1. Dywizji Wojsk. Lit. w p. o. p. VIII.

102. Karta identyczności Michała Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, ssgn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0028

Odpowiedzialność sądowa za dane wnoszone do personalia oficerów i podoficerów.

Personalja winny być sporządzone własnoręcznie.

Archiwum.

12/42

Depart. Pers. M. S. W.

Personalia.

Ppowiczuk Michał Chłapowski

ur. dn. 22. 4. 1884. w Pleszewie

powiat pleszewski

Religia	Imię i zawód ojca	Imię i nazwisko		Imiona dzieci
		matki	żony	
Katolika	Łojek ksiądz diecezjalny	Anna z Oleszewskich Chłapowska	✓	✓

Wykształcenie: ukończenie 5-letniej służby wojskowej.

Zawód cywilny: gospodarz

Opis służby: (kiedy wstąpił do wojska, rodzaj broni, awanse, patent oficerski, jak długo na froncie i gdzie itd.)

Wstąpił do wojska przed 1. 10. 00. do polny artylerji - wystąpił 1. 10. 09.
6 miesięcy robotem 1910. roku 2 miesiące przy polny artylerji i 1911. roku 2 miesiące
11 dni bojowy przyleciał 29 miesięcy przy polny artylerji cały czas w francji
z tego 11 miesięcy jako oficer (przebieg jako sierżant). - Patent oficerski
poziomu z 1. 2. 2. 1915. - 5 1/2 miesiące przyleciał przy tego w лазarecie.

103. Formularz personalny Michała Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0030

Specjalne wykształcenie wojskowe: jako oficer baterji i obszcypjij.
przejscione puwoficjalnie batergo i wojska uimieckim.

Data wstapienia do wojska polskiego: Wstapienie do armji uimieckiej.
Wstapienie 1.24.1.1919. do wojska polskiego.

Zamiar pozostania w sluzbie czynnej lub nie: *nie.*

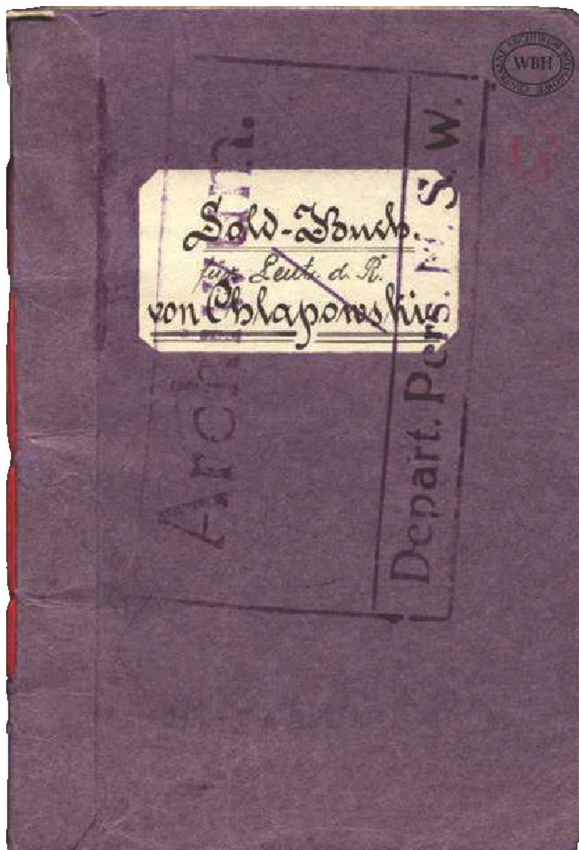
Podpis, potwierdzajacy dane wykazu: *Michal Chlapowski*

Opinia przezonego: *[Faint signature and text]*

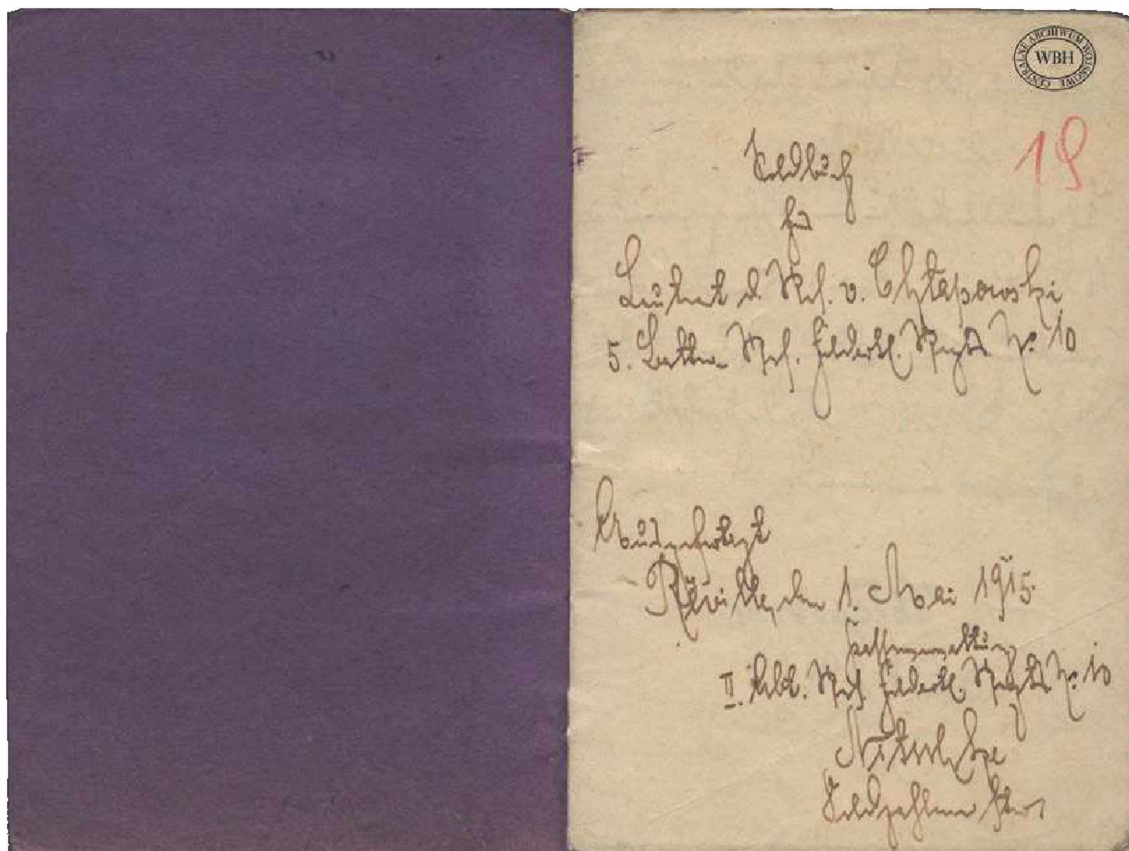
Opinia dowodcy Okregu: *[Signature]*
P. 257/19
komandor
major i wroclawianin
wielkop. mch. W.P.

104. Formularz personalny Michala Chlapowskiego, strona druga.
Fot. CAW, sgg. CAW Chlapowski_Michal_I_481_C_1191_0031

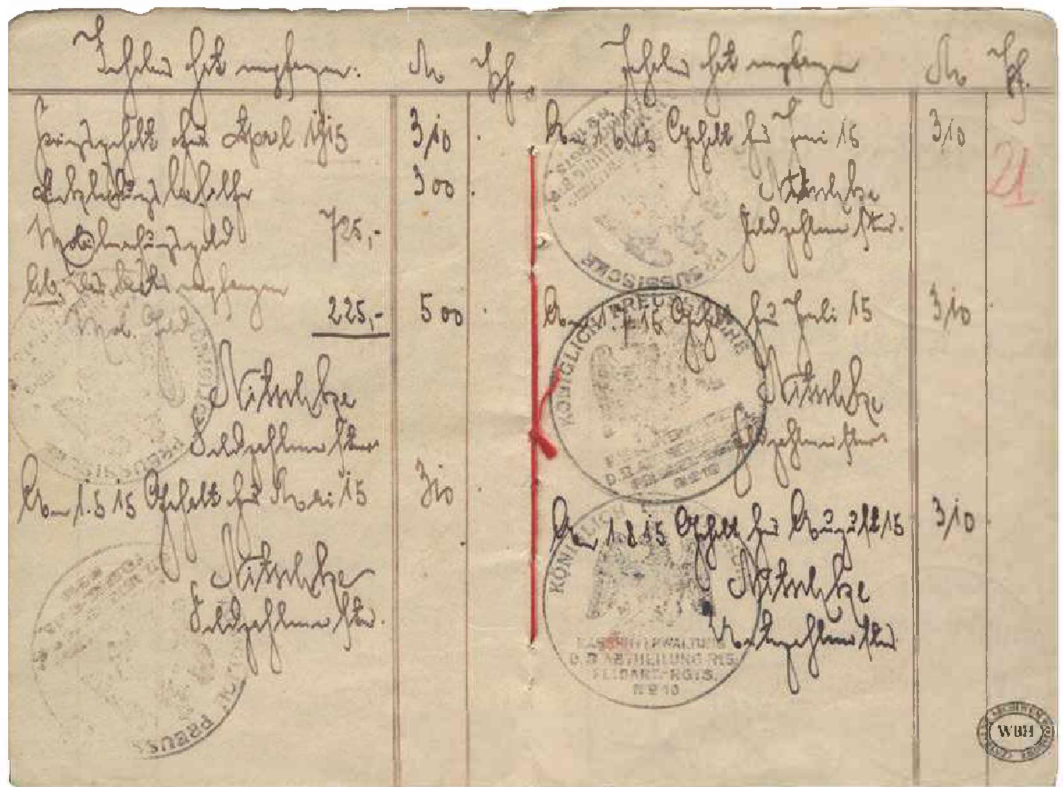
105. Książka żołdu (Sold-Buch) Michała Chłapowskiego, okładka.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I-
_481_C_1191_0033

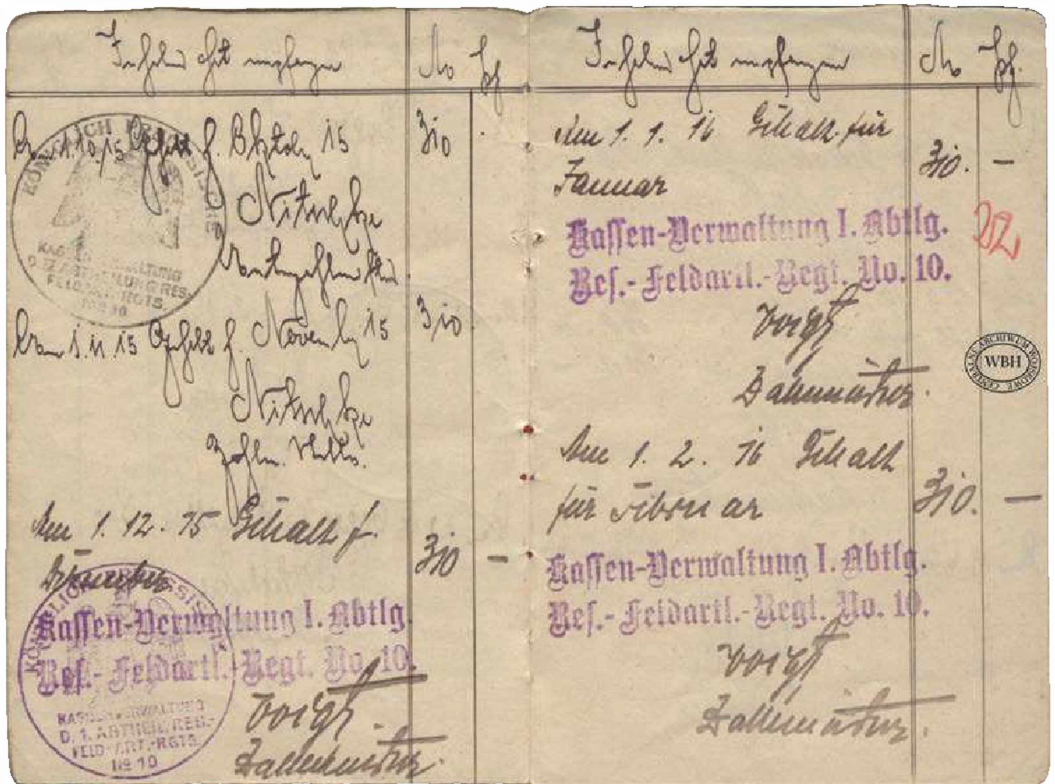
106. Książka żołdu (Sold-Buch) Michała Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0032

107. Książka żołdu (Sold-Buch) Michała Chłapowskiego, strona szósta i siódma.

Fot. CAW, sgn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0035

108. Książka żołdu (Sold-Buch) Michała Chłapowskiego, strona ósma i dziewiąta.

Fot. CAW, sgn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0036

Aug 1. 9. 16 Bilanz für September 310. - Kassen-Verwaltung I. Abtlg. Bes.-Feldartil.-Regt. No. 10. Vorzt.	Aug 1. 12. 16 Bilanz für Dezember 310. - Kassen-Verwaltung I. Abtlg. Bes.-Feldartil.-Regt. No. 10. Vorzt. Kassenbuch	
Aug 1. 10. 16 Bilanz für Oktober 310. - Kassen-Verwaltung I. Abtlg. Bes.-Feldartil.-Regt. No. 10. Vorzt.	Jan 1. 17 Bilanz für Januar 17. 280. 00 Kassenbuch Prof. H.	
Aug 1. 11. 16 Bilanz für November 310. - Kassen-Verwaltung I. Abtlg. Bes.-Feldartil.-Regt. No. 10. Vorzt.	Feb 1. 17 Bilanz für Februar 17. 280. - Kassenbuch Prof. H.	

109. Książka żołdu (Sold-Buch) Michała Chłapowskiego, strona dwunasta i trzynasta.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0037

 Januar März 1917 1. III. 17 280. - Weitzsäcker Prof. H.	
Januar April 1917 1. IV. 17 280. - Weitzsäcker Prof. H.	
 Januar Mai 1917 1. V. 17 280. - Weitzsäcker Prof. H.	
Januar Juni 1917 1. VI. 17 280. - Weitzsäcker Prof. H.	

110. Książka żołdu (Sold-Buch) Michała Chłapowskiego, strona czternasta i piętnasta.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0039

D.O.Gen.Poznań Oddział V.
 L.Dz. 1539 /Va.

DO
 MINISTERSTWA SPRAW WOJSKOWYCH SZTAB ODZIAŁ V.
 WARSZAWA.

D.O.Gen.Poznań melduje, że przeniosło kpt. CHŁAPOWSKIEGO
 Michała dotychczasowego D-og batr.zap.15.p.a.p. do Głównej Stacji
 Zbornej O.Gen.Poznań stawiając wymienionego do dyspozycji M.S.Wojsk
 i uprasza o dalsze zarządzenie.

2/r. Szef Sztabu
 Konkowski
 major sztabu generalnego.

16/7
 5848.

3¹⁰ / 10/11

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH		Ref. 3
Oddz. V Sztabu Generalnego		
Wpł. do.	43764	
Licz.	3	

111. Meldunek Dowództwa Generalnego Poznań dotyczący przenosin kapitana Michała Chłapowskiego do Głównej Stacji Zbornej Okręgu Generalnego Poznań.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_119_0050

D.O.Gen.Poznań Wydz.Va. Poznań, dnia 21.VIII.1920r.
 L.Dz. 10601 /Va.

DO
 Ministerstwa Spraw Wojskowych
 Sztab Oddział V.
 WARSZAWA.

Kapitan CHŁAPOWSKI Michał ze Stacji
 Zbornej w Poznaniu został przydzielony do nowo-
 tworzącego się pułku art. pol. nr. 315.
 D.O.Gen. prosi o zatwierdzenie.

D-og Okręgu Generalnego

General - porucznik.

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH		Ref. 3
Oddz. V Sztabu Generalnego		
Wpł. do.	52321	
Licz.	3	

112. Meldunek Dowództwa Generalnego Poznań dotyczący przenosin kapitana Michała Chłapowskiego do tworzonego pułku artylerii polowej nr 315.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0053

Orzeczenie komisji lekarskiej: Popiani, dnia 5. 4. 19.

Pan podporucznik Chłapowski. 36

Wzrost 176 cm, ciężar ciała 65 kg - demografja powyższa, odnosa
 nieznacznie wzmożone.
 Serce normalne, akcja po wysiłkach przyspieszona,
 po 2 minutach do normy powraca.
 Ostabienie odruchów ściemnowych, zwężenie źrenic.
 Neurastenja w średnim stopniu.

Zołony do służby garnizonowej do 1. 7. 1919.

Dr. Andrzej D. S. S. S.
 fizjoterapeuta.

113. Orzeczenie komisji lekarskiej o stanie zdrowia Michała Chłapowskiego.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I481_C_1191_0058

Dr. med. lekarskiej
 w. pułkowej
 Kwiecień 115.

Popiani, dnia 23. maja 19.

Do

Komendant pułkowego

Op. Chłapowski cierpi na Neurasthenię
 i osłabienie mięśnia sercowego.
 Zaleca się go na mocy tego, zwolnić od
 komnej jazdy.

1. DOKŁ ADTL. LEKARSKIEJ
 W. P. ZŁD. 1. 115
 Nr. 1591 z 23. 5. 19

1) Tomasz Chłapowski stał się
 w Armię w pułku w Popiani dnia
 2. 6. 14 w ranku 11 punktów.
 2) ~~W dniu 23. 5. 19~~ ~~z powodu~~ ~~osłabienia~~
 por. Chłapowski ~~nie~~ ~~może~~ ~~nie~~
 Major: ~~1. 1. 1919~~ ~~1. 1. 1919~~

Dr. med.
 lekarz-pomocnik

114. Informacja lekarska o neurastenii i osłabieniu mięśnia sercowego Michała Chłapowskiego.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191_0065

Por. Marian Chłapowski 1885–1932

MARIAN CHŁAPOWSKI urodził się 21 maja 1885 roku w Kopaszewie (część dokumentów podaje datę 4 września, a jako miejsce urodzin Tyniec pod Kaliszem)¹. Był synem Anny z Chłapowskich (1843–1919) i Kazimierza Chłapowskich (1832–1916). Po ukończeniu gimnazjum w Poznaniu, rozpoczął studia w Lipsku i Halle (1905–1908)², a następnie Monachium, których jednak nie ukończył. Posługiwał się językiem niemieckim, francuskim, włoskim i duńskim³. W 1911 roku poślubił w Kopenhadze Marię Smahl (1900–?), z którą następnie zamieszkał w kupionym w 1910 roku Lubiatówku koło Śremu. W wyniku bankructwa sprzedał majątek w 1915 roku i przeniósł się do Poznania. 5 lutego 1915 roku zaciągnął się do 2. pułku ułanów Legionów Polskich, w którym służył do 1 kwietnia 1917 roku. Od 2 kwietnia do 31 czerwca jako kapral był komisarzem, a następnie od 1 lipca do 1 sierpnia ponownie włączono go do 2. pułku. Również jako kapral między 1 sierpnia 1917 a 10 października 1918 roku odbył kurs instruktorski w Wehrmachcie⁴. Między 11 października a 11 listopada 1918 roku w stopniu plutonowego, jako pruski podchorąży był aresztowany przez Niemców. Następnie w stopniu podporucznika był adiutantem Dowódcy Garnizonu Warszawa (12 listopada 1918 – 15 lutego 1921). Podczas wojny polsko-bolszewickiej został ranny. 1 kwietnia 1920 awansowano go na podchorążego, a 29 stycznia 1921 roku na porucznika. 16 marca 1921 roku rozpoczął służbę w 1. pułku szwoleżerów, którą zakończył 15 sierpnia. 8 marca 1924 roku przypisano go do 8. Pułku Strzelców Konnych, a 5 lutego 1926 roku do 15. Pułku Ułanów Poznańskich⁵. Oboje z żoną byli uzależnieni od morfiny. Marian Chłapowski zmarł 2 maja 1932 roku w Poznaniu. Pochowany został w Rąbinii. Jego żona wyjechała z Polski w 1945 roku. Ślad po niej zaginął.

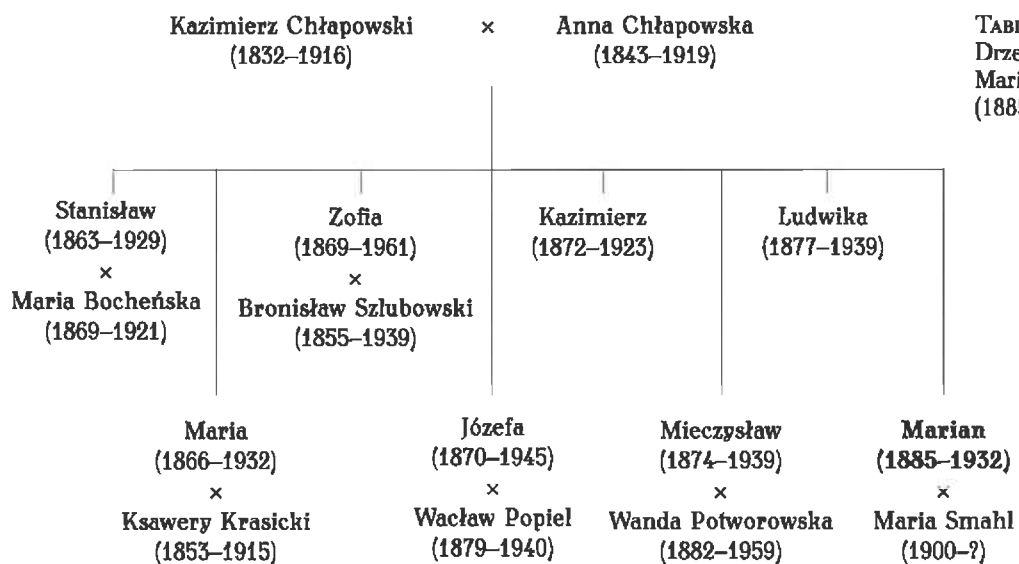
¹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0046.

² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0007.

³ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0007.

⁴ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0009.

⁵ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0008.

TABLICA 9.
Drzewo genealogiczne
Mariana Chłapowskiego
(1885–1932)

Oprac. E. P.

115. Marian Chłapowski (1885–1932), ok. 1919.
Fot. ADCh

42

Wir Rektor und Senat
der Königl. Preussischen vereinten Friedrichs-Universität
Halle-Wittenberg

Sekunden durch dieses Abgangszeugnis, daß
Herr Marian von Chłapowski,
geboren zu Kopaszewo, Provinz Posen,
als Rittmeister d. Landw. von Chłapowski Papleß,
zu den unwissenschaftlichen Studien auf Königlichem Gymnasium in Chłopow

Einberufen auf den Juni 83 des Professoren für
die Naturwissenschaften

am 6 November 1906 bei seinem immatrikulierten
werden ist, sein bestimmtes Studium als Wintersemester 1906/07
als Wissenschaftler für ausgeführt sein sein

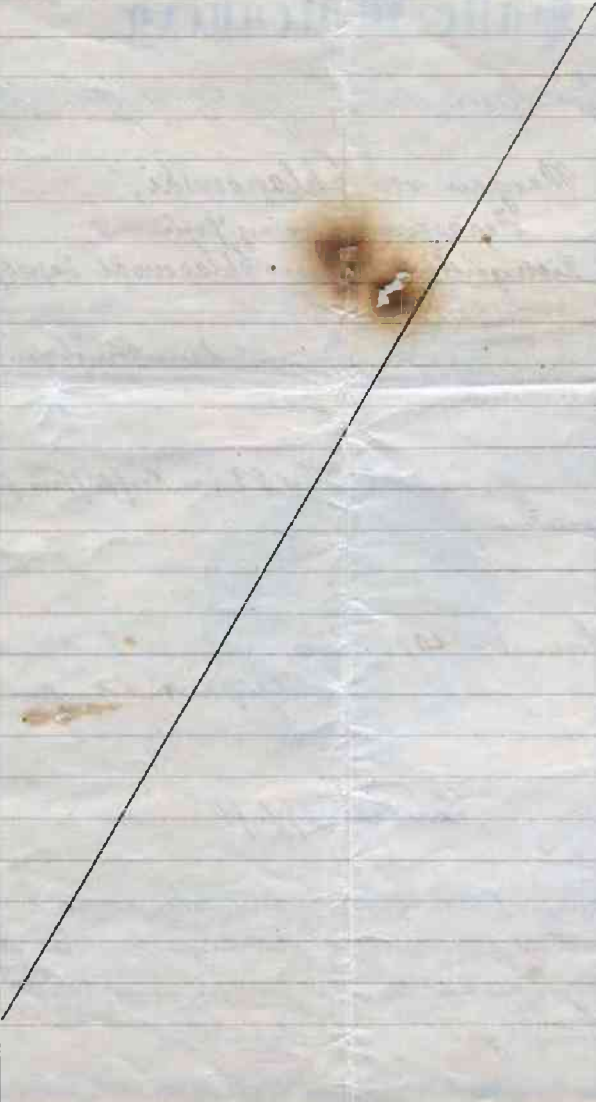
„Landwirtschaft“

bestanden hat.

Weshalb sein Studium als bestanden sein sein
Universität auf sein ausgeführten Studium sein sein
Wissenschaftler Recht ausgenommen sein
ausgeschlossen sein sein sein

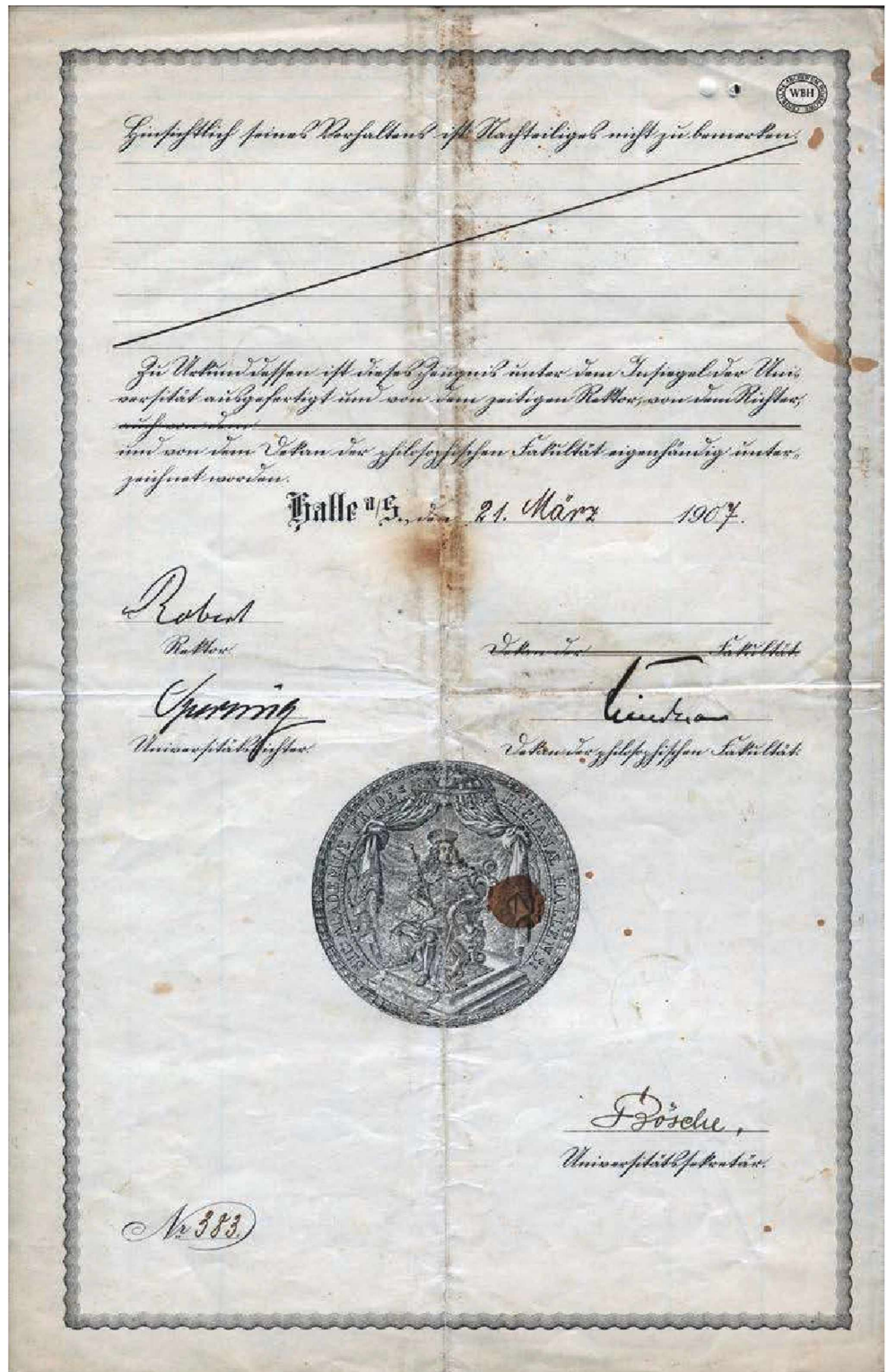
116. Dokument poświadczający zaliczenie semestru zimowego w roku akademickim 1906/1907 studiów rolniczych przez Mariana Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sgg. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0053

Semester	Fachprüfung oder Vorlesung	Examen
Winter 1906/07	<p> Vergleichende Anatomie und Physiologie der Säugetiere Cellulosechemie, Cellulose- und Produktionsstoffe Pflanzenkrankheiten mit Demonstrationen Die Gall- und Krebserkrankungen in der Landwirtschaft Bakterienkunde </p>	<p> Prof. Dr. Pisselhorst Kühn Pisselhorst Rabe Schneiderwied </p>
		

117. Dokument poświadczający zaliczenie semestru zimowego w roku akademickim 1906/1907 studiów rolniczych przez Mariana Chłapowskiego, strona druga.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0054

118. Dokument poświadczający zaliczenie semestru zimowego w roku akademickim 1906/1907 studiów rolniczych przez Mariana Chłapowskiego, strona czwarta.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0054

Abschrift.

K. W. 13/3

Tomaszewski.

Prüfung Zeugnis.

Von der Königlich-Preussischen Prüfungskommission für
Kandidaten an der Universität Leipzig bei
Herrn cand. agr. Marjan Chłapowski
aus Kopenhagen Pom. Pom.
die Landwirtschaftliche Diplom-Prüfung
abgelegt. Da von ihm ungenügende Abkündung

Die Fachprüfung mit Bedeutung der Punkte
verteilt in der Provinz Pommern

Arbeitslehre	2
Bei der mündlichen Prüfung werden in den nachstehenden Fächern die angegebenen Leistungen erteilt:	
Mathem. - Mechanik	1
Physik	3
Chemie	2
Botanik und Pflanzenphysiologie	2
Zoologie, Zootechnik u. Physiologie	2
Landw. Betriebslehre	1
Pflanzenbaulehre	1
Tierzuchtlehre	1
Genetikkunde	2
Erbsenlehreprüfung	1

Im Auftrag und im Namen der
Prüfungskommission:

Prof. Dr. Ködner
Prof. Dr. Pfeiffer

Leipzig den 1. November 1907

Świadectwo Egzaminu

34

Praca naukowa Komisji egzaminacyjnej
z rolnictwa przy uniwersytecie w Leipcy
Inst. J. W. P. cand. agr. Marjan Chłapowski
z Kopenhagi W. H. Pommern

Egzamin Dyplomowy z Agronomii

Praca egzaminacyjna z agronomii	
<u>Praca z agronomii (teoretyczna)</u>	
z <u>Wielkim</u> <u>Wielkim</u> <u>Pommern</u>	
stopniata stopień	2
Przy ustnym egzaminie stopień 5 u.s. nieprzejawia przedmiotach stopni:	
Ekonomia polityczna	1
Fizyka	3
Chemia	2
Botanika, fizjologia roślin	2
Zoologia, zootechnika i fizjologia	2
Praktyka	1
Uprawa roślin	1
Historia bytów	1
Ekonomia ogólna	2
Egzamin dodatkowy	1

z Tomaszewski z Tomaszewski Komisji egzaminacyjnej:

Prof. Dr. Ködner
Prof. Dr. Pfeiffer

Leipzig dnia 1 listopada 1907

1 = odległy; 2 = górn.; 3 = pośrednio górn.; 4 = górn.; 5 = górn.; 6 = górn.; 7 = górn.; 8 = górn.; 9 = górn.; 10 = górn.

Im Auftrag und im Namen der Prüfungskommission

Leipzig den 1. November 1907

Prof. Dr. Ködner
Prof. Dr. Pfeiffer

Zu registrieren u. archivieren
M. Chłapowski

119. Odpis świadectwa egzaminu z agronomii Mariana Chłapowskiego, strona pierwsza, 1.07.1907. Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0047

Gubernia Kaliska

Do czynności spisu wojskowego

(Powiat *Kaliski*)

lub ksiąg ludności.

No 223a

(Parafia *Najm. Maryj. Pacy*)

10/6

WARSZAWA
ADJUTANTURA
L. dz. 13

ŚWIADECTWO

URODZENIA

5/4 1917

Zaświadcza niniejszym, iż

Baron Marian

Chłapowski

syn córka

Kazimiera

i żony jego

Anna

z domu

Chłapowska

rodził się w

Syńcu

dnia

4/12

M-ca

Kwieciana

Tysiąc ~~dziesięćset~~

osiemset osiemdziesiątych roku.

w

Kaliszu

dnia

12

M-ca

Grudnia 1917 r.

Utrzymujący akta stanu cywilnego

Wł. L. Jędrzejewski

Własnoręczny podpis urzędnika stanu cywilnego poświadcza.

w *Kaliszu*

dnia

12

M-ca

Grudnia

1917 r.

120. Odpis aktu urodzenia Mariana Chłapowskiego, strona pierwsza, 12.12.1917.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0046

Lu. data 1889 por. b. 10

888 K

Warszawa dnia 2.IV.1919.

Archiwum
888 K
L. 13

MACIEJNE LECZYSTWO WOJSK POLSKICH
ADJUTANTURA GENERALNA
WARSZAWA

L. dr. 13 10/4 1917

Marian CHŁAPOWSKI, ur. 21 maja 1885 w Tynou pod Kaliszem wstąpił do Legionów Polaków dnia 5.VI.1915. we Wiedniu i pełnił służbę w 6 szwadronie 2 p. ułanów podczas walk pozycyjnych nad Styrem zimą 1915/1916. W marcu 1916 został odkomenderowany do pułkowej szkoły aspirantów oficerskich w Rokietnicy pod komendą rtm. Kordeckiego, którą ukończywszy powrócił do szwadronu 6 i został 1.V.1915 mianowany kapralem. Z 6-ym szwadronem brał udział w kampanji wołyńskiej 1916 aż do wejścia Legionów do Warszawy i pozostał w tymże szwadronie aż do marca 1917.

Powiadam zgodnie z prośbą porucznika opina
Stuły i radcomierza, że wymieniony Marian
Chłapowski ma w swoim orobieniu z warszaw
Stuły jego w 2. p. ułanów (obnie 2. p. ułanów),
jako słusznego i bez ranu podpisu.
Dzielny zachowaniem się na froncie i wieloma
ranami. Taką jego ranu je bezpłucne na
stąpieniu oficerski.

Polak -
1919.

121. Karta kwalifikacyjna Mariana Chłapowskiego dla Komisji Weryfikacyjnej, strona pierwsza.
Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0011

11. Wykształcenie:

a) ogólne:

1) ilość ukończonych klas szkoły średniej (w jakiej szkole i gdzie), 2) czy jest matura 7 czy 8 klas (w jakiej szkole i gdzie), 3) studia wyższe: a) ukończone (jakie i gdzie), b) mniejsza ilość semestrów i ilość zdanych egzaminów (jakie i gdzie)

*Przebiegiem wykształcenia posiadał w
Lwów, studia na Uniwersytecie - Wszechnicy
Wschodniej, następnie w Warszawie, w czasie pobytu w
zakładzie oficerskim, w czasie służby w garnizonie
w Łodzi.*

b) wojskowe:

1) austr. szkoła kadetcka, akademja wojsk., szkoła wojenna wyższa, kurs art. inż. i intend., szkoła korpusna (ile lat studiował, kiedy i gdzie), 2) rosyjskie szkoły junkierskie, wojenna akademja Sztabu Gen. art. inż. (ile lat studiował), 3) innych państw, 4) szkoła wojskowa czasu wojennego (skrótowa) (jaka i gdzie, czas trwania), 5) służba jednoczesna ze zdaniem egzaminu na chorążego (olicecki) rozewy (kiedy i gdzie), 6) kurs lub egzamin na sztab. ofic. (kiedy, gdzie, jakiej armji).
Data rozpoczęcia służby wojskowej:

*1888 - 1916
p. Dobrańsk. Kadetckiej w Petersburgu 1916*

12. Jakie posiada (ad 11) dokumenty i czy może je przedstawić:

Wszystkie dokumenty, świadectwa z egzaminów z ukończeniem.

13. Data wystąpienia z wojsk obcych:

14. Data wstąpienia do W. P. z podaniem szarzy oficerskiej lub pierwszej nomin. ofic. w W. P. (podać datę nominacji, nie starszeństwo)

1 kwietnia 1919 roku w garnizonie Łódź

Uwaga. Za Wojsko Polskie z formacji tworzących się na terytorjum Rosji uważać tylko Korp. Wsch. I, II i III.

15. Niewola z oddział. W. P.

16. Przerwy w służbie: przynusowe, dobrowolne

Gdzie	Czas		Ogółem miesięcy
	od	do	

Gdzie	Czas		Ogółem miesięcy
	od	do	
<i>Wentrowy garn. Łódź</i>	<i>188</i>		
<i>1000 p. Łódź</i>	<i>11316</i>		

17. Przebieg służby w Wojsku Polskim w czasie od I.XI.1918. Podać formacje oraz szarżę, imię i nazwisko dowódców oddziałów (komp. baonu i grupy, wzgl. dywizji).

*Od 22 X 1918 w D.O.P.K. jako plutonowy
Od 1 X 1919 w D.O.P.K. w rezerwie
mobilizacja: Kom. jako przystawca
Od 28 X 1919 w rezerwie w oddziale w Łodzi*

rezerwy

Prawdziwość powyższych danych podpisem stwierdzam:

[Podpis]

Wypełniają d-cy. Opinia bezpośredniego dowódcy:

Określić stopniem przydatność każdego oficera (nieodpowiedni, słaby, dostateczny, dobry, bardzo dobry) w szczególnych wypadkach dokładniejsze uzasadnienie wad lub zalet, oraz podać krótką ocenę charakteru. Jeżeli oficer był karany, należy podać za co i jak ukarany. Za karę rozumieć się także nagana. Stopnie nieodpowiedni, słaby oraz bardzo dobry muszą być odpowiednio umotywowane, celem zorientowania co do przydatności służbowej, oraz odpowiedniego użycia danego oficera.

*Jako wybitny pracownik rezerwy G. Szwedowski, pracowity - wielebny przy-
chyni się do dobrej wyprawy (praca przy rejestracji) kom. Obr. gen.
jako oficer niepodległościowy, szanowny charakter, koleżeńsi. Szwedowski 1919*

Opinia wtórna: *Polmistrzom. Szwedowski*

UWAGA. Pod bezpośrednim dowództwem wchodził do dowództwa samodzielnej kompanji. Dowódcę baonu opiniuje d-ca pułku i t. d. Właściwą opinię wydaje bezpośredni przełożony pierwszego opiniodawcy.

122. Karta kwalifikacyjna Mariana Chłapowskiego dla Komisji Weryfikacyjnej, strona druga. Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0012

K. N. 13.

LEGIONY POLSKIE

L. 32947. 9

**DUPLIKAT
KARTA
WOJSKOWA**

Banm Chłapowski

Maryan

123. Duplikat karty wojskowej Mariana Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I-
_481_C_1190_0018

124. Duplikat karty wojskowej Mariana Chłapowskiego, strona druga i trzecia.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I-
_481_C_1190_0019

1	Imię i nazwisko	<i>Marian Chłapowski Marian</i>
2	wyznanie	<i>P. K.</i>
3	urodzony w roku	<i>1885 25/</i>
4	przynależny (gmina i powiat)	<i>Kopaszewo gm. pow. kobylewski</i>
5	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="font-size: 2em; margin-right: 5px;">}</div> <div style="margin-right: 5px;">strzelał w</div> <div style="font-size: 2em; margin-right: 5px;">{</div> <div style="font-size: 0.8em;"> dr. strzeleckich dr. bartoszew. dr. sokolich </div> </div>	<i>/</i>
6	wzięty do Legionu dnia	<i>4. VII. 1915</i>
7	Imię ojca i matki:	<i>Anna</i>
8	Adres rodzinny:	<i>Kopaszewo, Pomarań</i>

DEPARTAMENT WOJSKOWY N. K. N.
CENTRALNY URZĄD EWIDENCYJNY
 Legionów Polskich

Wojciechowski

Opis osoby: 10	
Wzrost	<i>wysoki</i>
Włosy	<i>brąz</i>
Oczy	<i>a. nieb</i>
Nos	<i>prop.</i>
Usta	
Znaki szczególne	—
Karabin	Bagnet
Nr.	Nr.
Władza językami:	
1. <i>polskim</i>	
2. <i>niewicekim</i>	
3. <i>francuskim</i>	
Zawód przed wstąpieniem do wojska:	
<i>Właściciel drogi.</i>	

125. Duplikat karty wojskowej Mariana Chłapowskiego, strona czwarta i piąta.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0020

Przynależność taktyczna i zmiany:						
Od dnia	Do dnia	Pułk	Data	Stanowisko	Scena	
1915. 4. IX.	1916. 22. V.	2. pułk L. Szew.		Kapral		
1916. 23. V.		2. pułk G. Jzw.		n		

Udział w pracy liniowej. M		
Od	Do	Brak udział w bitwach
1916 15. V.	1916 1. XI.	Kampania wółyńska
		2. Pułk Ułanów Polskich Legionów
		8. Szwadron.

126. Duplikat karty wojskowej Mariana Chłapowskiego, strona szósta i siódma.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0021

Mianowania i awanse.				
Data	Mianowany na	Przebieg	Podpis	Odmiarzenia
31. V. 1916	Kaprala	2. Pułk Ułanów Polskich Legionów		Rowki pułk. i. d. 157.
16. VI. 1916	Plutonowego		<i>Marian Chłapowski</i>	st. n. w. 15362. II a

Kary. 12			
Data	Przewinienie	Kara wymierzona przez	Rodzaj kary

Luz. data 15 89 por 6. 10

888 K

Warszawa dnia 2.IV.1919.

STELNE DOWÓDZTWO WOJSK POLSKICH
ADJUTANTURA GENERALNA
WARSZAWA

19

L. dz. 10 / 4. 1919 r.

delikwencyjny
Archiwum
888 K.
1919

Marian CHŁAPOWSKI, ur. 21 maja 1885 w Tyszan pod

Kaliszem wstąpił do Legjonów Polaków dnia 5.VI.1915. we Wiedniu i pełnił służbę w 6 szwadronie 2 pułków podczas walk pozycyjnych nad Styrem zimą 1915/1916. W marcu 1916 został odkomenderowany do pułkowej szkoły aspirantów oficerskich w Rokietnicy pod komendą rtm. Kordeckiego, którą ukończywszy powrócił do szwadronu 6 i został 1.V.1915 mianowany kapralem. Z 6-ym szwadronem brał udział w kampanji wołyńskiej 1916 aż do wejścia Legjonów do Warszawy i pozostał w tymże szwadronie aż do marca 1917.

*Podziadam zgodności z przesłanym powyższym opisem
służby i nadmieniam, że wymieniony Marian
Chłapowski maony nie jest owobitnie z warsz
służby jego w 2.p. wstawić (stwierdzenie 2. p. wstawić),
jako sumienny i bez zarzutu podległy.
Dzielny w zachowaniu się na froncie i wieloma
raturami i ranami wzięty w je bezprzemne na
stapieni oficerski.*

*Rolecki
rotm.*

127. Przebieg służby Mariana Chłapowskiego i poświadczenie jego zgodności przez rotmistrza Roleckiego, strona pierwsza, 2.04.1919.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0025

K. N. 13.

Warszawa dnia 2.IV.1919.

20

Marjan CHŁAPOWSKI, ur. 21 maja 1885 w Tymcu pod Kaliszem wstąpił do Legionów Polskich dnia 5.VI.1915. we Wiedniu i pełnił służbę w 6 szwadronie 2 pułków podczas walk pozycyjnych nad Styrem zimą 1915/1916. W marcu 1916 został odkomenderowany do pułkowej szkoły aspirantów oficerskich w Rokietnicy pod komendą rtm. Kordeckiego, którą ukończywszy powrócił do szwadronu 6 i został 1.V.1916 mianowany kapralem. Z 6-ym szwadronem brał udział w kampanji wołyńskiej 1916 aż do wejścia Legionów do Warszawy i pozostał w tymże szwadronie aż do marca 1917.

Jako były adiutant Sp. swob. w
związku osobiste działalności stricte
wyżej wymienionej - w stricte ramach
niezagarnięj - przewidzianych dla
wyżej podanych szwadronów wy-
przedzić
Zygmunt Gałeczki
adiutant inspektora Jary

Warszawa 4/IV 1919. -

128. Przebieg służby Mariana Chłapowskiego i poświadczenie jego zgodności przez Zygmunta Gałeczkiego, strona pierwsza, 2.04.1919.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0026

K.N. 73.

Warszawa dnia 5 kwietnia 1919

21 888 K

Niniejszem zaświadczony, że plutonowy Chłapowski Marjan który wstąpił do Legionów Polskich 5.II. 1915 r. i brał udział jako ułan 6-go szwadronu 2 pułku ułanów w walkach pozycyjnych nad Styrem zimą 1915/16, później jako kapral w tymże szwadronie 6-ym, 2 puł. w całej kampanii wołyńskiej 1916 roku, przeszedł w miesiącach lutym i marcu 1916 pułkową szkołę dla aspirantów oficerskich w Rokitnicy pod Komendą S.P. rotmistrza Kordeckiego i połączony z nią egzamin przed dowódcą pułku z wynikiem zadowalniającym.

Ad. Kuchciński
ppor. dypl.

Włodzimierz
ppor. dypl. nr. 2. 2. 5. 21

J. Młodzianowski
adjużant Inspektoratu jazdy
ppor. kaw. 1. 3. 19

129. Zaświadczenie dotyczące przebiegu służby sygnowane przez kapitana Młodzianowskiego, strona pierwsza, 5.4.1919.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0027

130. Meldunek o przydziale oficerskim Mariana Chłapowskiego, strona pierwsza, 22.02.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Adam_I_481_C_1190_0034

KONTO WARSZAWY
L.C. Szt. Wydz. V. a 7967/21.

Warszawa, dnia 22 II 21

M E L D U N E K
O przydziale oficera.

Por. kaw. Chłapowskiego Mariana z D.O.G.W. Wydz. IV. Szt. przydzielam do 2/1. p. Szwol.

Upraszam się o zatwierdzenie i przeprowadzenie powyższego przez Dz. Pers. -
Otrzymują:
MEWojsk. Oddz. V. Szt.
Dop. i. S. Jazdy. -

Za zgodność: *4/13 100. 111*
Merman
Mjr. Adj. Szt. i Kier. Wydz. V. a Szt.

Iwaszkiewicz w.r.
Generał Porucznik i D-ca

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
Oddz. V. Szt. Wydz. V. a
L.C. Szt. Wydz. V. a 7967/21
Ref. 11

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
Oddz. V. Szt. Wydz. V. a
L.C. Szt. Wydz. V. a 7967/21
Ref. 3

131. Tymczasowa karta zwolnienia do rezerwy Mariana Chłapowskiego, strona pierwsza, 16.06.1926.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0035

Warszawa dnia 16 VI 1926 r.

TYMCZASOWA KARTA ZWOLNIENIA DO REZERWY.

L.dz...../22/Demob.

Nazwisko i imię *Chłapowski Marian Józef*

Oddział macierzysty *1 p. Szwal.*

Data urodzenia /dzień, miesiąc, rok/ *21 maja 1885*

Miejsce urodzenia *Wopacze, pow. kosciański, z. Poznański*

Został na zasadzie M. S. Wojsk. Dz. Pers. Nr. 37/21 z dnia 20. IX. 1921 r. przeniesiony do rezerwy i odejście do P.K.U. Poznań.....

Miejsce stałego zamieszkania *m. Poznań ul. Szarbova 5*

/miejscowość, ulica, Nr. domu, powiat/.....

Uwaga: 1/ O zmianie stałego zamieszkania winien oficer zameldować każdorazowo najdalej w przeciągu 48 godzin do właściwego P.K.U.
2/ Na wypadek mobilizacji, gdyby oficer nie otrzymał jeszcze karty przeznaczenia określającej miejsce i termin zgłoszenia się, winien zameldować się w ciągu 24 godzin w P.K.U. na obciążenie której zamierza.

Numer rejestru ...694/32 I.

Dokument śmierci. *Kaw. Misy.*

(Tylko ważny w sprawach ubezpieczenia na wypadek choroby, nieszczęśliwego wypadku, niezdolności do pracy i na starość oraz w sprawach opieki nad wdowami i starcami.)

Imię i nazwisko oraz zawód zmarłego: *Marian Chłapowski, bankowiec. /rum.kat./*

małż: *Marja z domu Schmalbiona*

Imię i nazwisko (wypisać w słowach) i miejscowość: *drugiego maja tysiącdziewięćsettrzy-*
dziestego drugiego roku w Poznaniu

Imię i nazwisko oraz zawód ojca: *Kazimierz Chłapowski, rolnik-*

Imię i nazwisko matki: *Anna z domu Chłapowska*
(O ile zmarły nie pozostawił wdowy.)

Pozostało po zmarłym małych dzieci.

Poznań, dnia *10 września* 19*32*.r.

Urzędnik stanu cywilnego. *[Podpis]*

(Podpis) *[Podpis]*

Drukarnia Państwowa w Poznaniu. 2320. 27. 10 000.

Rell

132. Akt zgonu Mariana Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190_0052

133. Pogrzeb Mariana Chłapowskiego w Poznaniu. Na drugim planie w pierwszym rzędzie od lewej: Mieczysław Chłapowski (1874–1939), Maria ze Smahlów Chłapowska (1900–?), za nimi Konstanty Chłapowski (1883–1939), 1932.

Fot. ADCh

134. Pogrzeb Mariana Chłapowskiego. Przemarsz konduktu żałobnego ulicami Poznania, 1932.

Fot. ADCh

135. Pogrzeb Mariana Chłapowskiego w Poznaniu. Wyprowadzenie trumny z kościoła Świętego Marcina, 1932.

Fot. ADCh

136. Pogrzeb Mariana Chłapowskiego w Poznaniu. Od lewej: Tadeusz Chłapowski (1896–1935), Józefa z Chłapowskich Łubieńska (1894–1989), Teofila Chłapowska (1857–1938), Jan Łubieński (1890–1980), w tyle między Teofilą a Łubieńskim – Kazimierz Chłapowski (1896–1976), na prawo od niego Konstanty Chłapowski (1883–1939), za nim Stanisław Popiel (1902–1970), 1932.

Fot. ADCh

Ppor. Emilia Chłapowska 1887–1974

EMILIA CHŁAPOWSKA, zwana Mitką, urodziła się 1 lipca 1887 roku w Miłchorzewie, w rodzinie Felicji z Czarneckich i Tadeusza Szczanieckich. 25 listopada 1909 roku poślubiła Mieczysława Chłapowskiego (1875–1947), z którym zamieszkała w Bagdadzie niedaleko Glesna. Głównym obszarem jej aktywności było organizowanie kursów, wykładów i szkółek dla robotników oraz ich rodzin. Podczas powstania wielkopolskiego pracowała jako sanitariuszka, organizowała kuchnie polowe oraz brała czynny udział w kilku potyczkach (m.in. pod Wysoką). Organizowała również oddziały powstańcze w Wyrzysku. W kwietniu 1939 organizowała zbiórkę kosztowności na Fundusz Obrony Narodowej¹. Podczas II wojny światowej została przesiedlona razem z mężem do Generalnej Guberni. Włączyła się natychmiast w struktury podziemne Armii Krajowej. Była przewodniczącą oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża. Po wojnie, za sprawą wdzięcznych mieszkańców Bagdadu, Chłapowscy zostali sprowadzeni do swojego majątku. Jednak po śmierci Mieczysława i pozbawieniu jej majątku, Emilia zamieszkała w Wołominie, a w 1963 roku przeprowadziła się do Złotowa, gdzie mieszkała do śmierci². Należała do Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet, Towarzystwa Włościanek Wielkopolskich.

W listopadzie 1937 roku otrzymała Złoty Krzyż Zasługi. 18 grudnia 1958 roku została odznaczona Wielkopolskim Krzyżem Powstańczym, a w 1972 Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz awansowana do stopnia podporucznika (11 listopada). Zmarła 12 lutego 1974 roku. Pochowana jest u boku męża na cmentarzu parafialnym w Gleśnie.

¹ „Głos Krajny. Orędownik powiatowy” 1939, nr 30 z 15.04.1939, s. 1.

² W Złotowie najpierw mieszkała jako sublokatorka przy ul. Nieznanego Żołnierza 12/3, a od 1969 r. (po interwencji Ambasady Francji) – w samodzielnym mieszkaniu w bloku przy ul. Niecałej 4 (obecnie Bolesława Krzywoustego 7), zob. Wojciech Kicman, *Chłapowscy z Bagdadu i Glesna herbu Drya powstańcami wielkopolskimi 1918/1919*, Piła 2018, bez paginacji, wersja elektroniczna: <https://muzeum-zlotow.pl/wp-content/uploads/2019/02/Wojciech-Kicman-Chlapowscy.pdf> (dostęp: 12 września 2020); <https://muzeum-zlotow.pl/wp-content/uploads/2019/02/Emilia-Chlapowska-z-domu-Szczaniecka-.pdf> (dostęp: 12 września 2020).

TABLICA 10.
Drzewo genealogiczne
Emilii Chłapowskiej
(1887–1974)

Oprac. E. P.

137. Emilia Chłapowska (1887–1974), ok. 1910.

Fot. ADCh

138. Legitymacja Emilii Chłapowskiej do Wielkopolskiego Krzyża Powstańczego, 1958.

Fot. ADCh

139. Awers i rewers Wielkopolskiego Krzyża Powstańczego, przyznanego Emilii Chłapowskiej (1887–1974), 1958.

Fot. ADCh

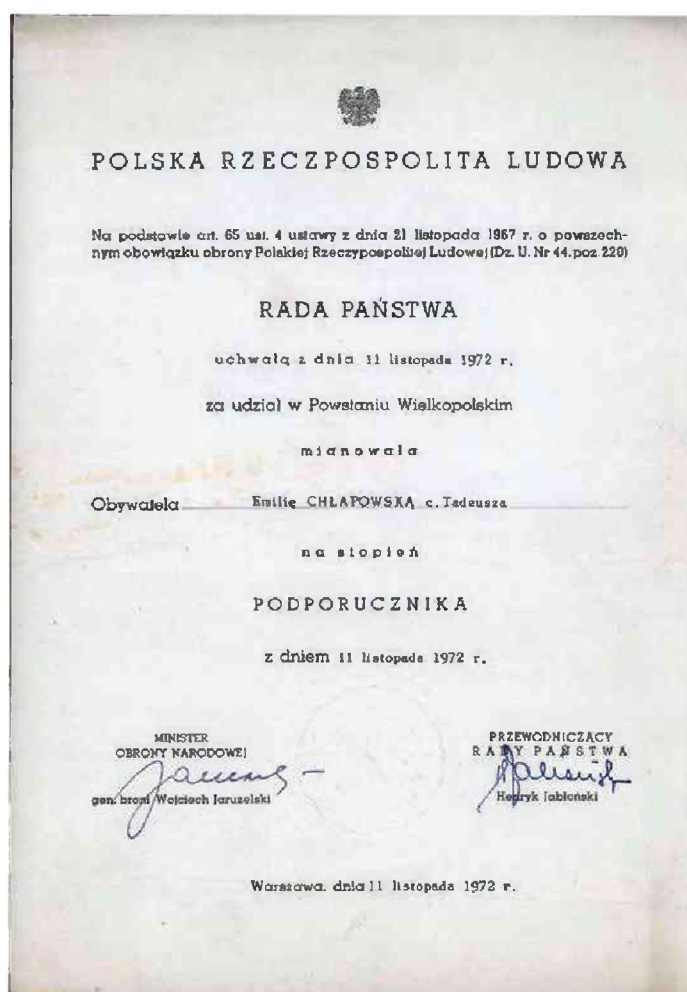
140. Legitymacja Emilii Chłapowskiej do Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski, 1972.

Fot. ADCh

141. Awers i rewers Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski, przyznanego Emilii Chłapowskiej (1887–1974), 1972.

Fot. ADCh

142. Patent oficerski Emilii Chłapowskiej (1887–1974), 1972.

Fot. ADCh

Ppor. Stanisław Chłapowski 1888–1930

STANISŁAW CHŁAPOWSKI urodził się 10 grudnia 1888 roku w Szołdrach, w powiecie śremskim, jako pierworodny syn Teresy z Dembińskich (1865–1941) i Dezyderego Chłapowskich (1855–1925)¹. Uczęszczał do gimnazjum w Śremie i Królewskiego Gimnazjum Augusty Wiktorii w Poznaniu. Maturę zdał w 1910 roku. Od roku 1910 do 1912 studiował ekonomię w Paryżu (École des Sciences Politiques), a następnie w Berlinie (Handelshochschule), gdzie w 1913 roku uzyskał dyplom. Aż do wybuchu wojny zajmował się interesami komisowymi w Londynie. W związku z zaciągnięciem się braci do wojska, powierzono mu zarząd majątku rodzinnego w Szołdrach. Mówił biegle po niemiecku, francusku i angielsku. Znał dobrze Niemcy, Anglię, Francję, Szwajcarię i południową Rosję². Od dzieciństwa miał krótszą lewą nogę (źle zrosniętą po złamaniu kości udowej w wyniku kontuzji w zawodach bobslejowych)³, co też stało się powodem jego zwolnienia z wojska. Walczył w wojnie z Niemcami od 10 listopada 1918 do 4 czerwca 1919 roku, w batalionie jarocińskim. Jako członek Polskiej Organizacji Wojskowej w Poznaniu, uczestniczył w walkach na pograniczu śląskim. Należał do Komitetu Jedenastu⁴. Był w grupie powstańców, którzy wyparli Niemców broniących się w budynku Komisji Kolonizacyjnej⁵. Po utworzeniu z tych oddziałów 11. Pułku Strzelców Wielkopolskich (69. pułk piechoty), został do niego przydzielony. Następnie walczył w wojnie (jako plutonowy) przeciwko bolszewikom, między 5 czerwca 1919 roku a 18 grudnia roku kolejnego (w 69. pułku piechoty). 31 marca 1919 roku awansowano go na starszego szeregowego (służył w batalionie jarocińskim, a następnie w 9. kompanii 11. Pułku

¹ Dezydery Chłapowski, *Chłapowski Dezydery Andrzej*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 2, cz. 1, dz. cyt., s. 36.

² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0007; Dezydery Chłapowski, *Chłapowski Stanisław Ludwik*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 2, cz. 1, dz. cyt., s. 36.

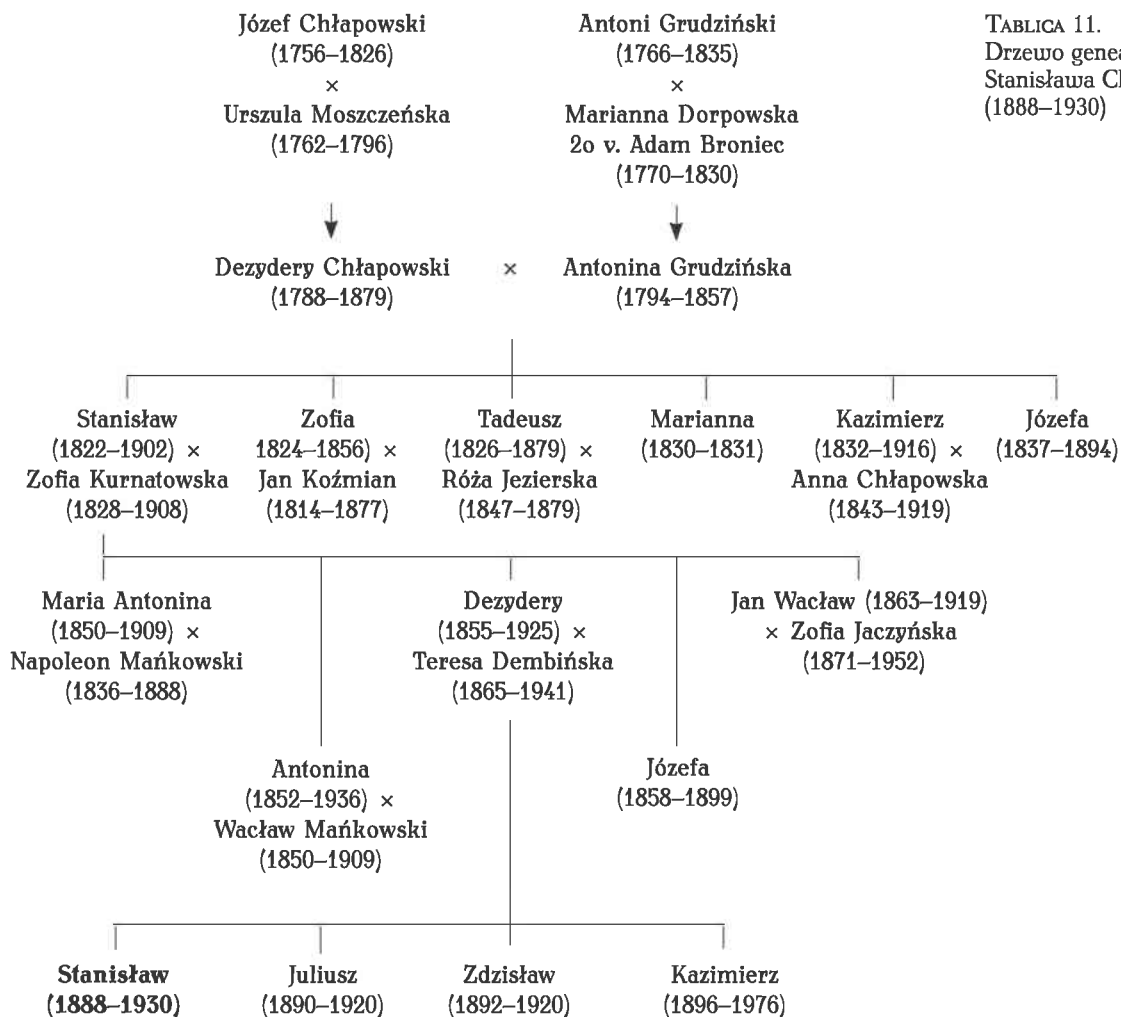
³ W orzeczeniu lekarskim z 22 czerwca 1920 roku napisano: Mniej więcej w połowie kości udowej lewej czuć dość znaczne zgrubienie na zewnątrz. W stawie kulszowym nienormalna ruchomość w bok na zewnątrz i wewnątrz z głośnym chrupaniem (skutek silnej ekstensji przy leczeniu). Przy staniu stoi lewe biodro niżej przy nastąpieniu całą stopą, przy wyprostowaniu bioder podnosi się cokolwiek pięta lewa. Przy chodzeniu lekkie utykanie lewą nogą. Wskutek przerzucania ciężaru ciała przeważnie na czubek stopy, stale ból w ścięgnie achillesowym i odnośnych mięśniach.

⁴ Komitet stanowił załóżek polskiej administracji cywilnej i wojskowej dla prowincji poznańskiej.

⁵ Obecnie Collegium Maius przy ul. Fredry 10.

TABLICA 11.
Drzewo genealogiczne
Stanisława Chłapowskiego
(1888–1930)

Oprac. E. P.

Strzelców Wielkopolskich). 12 czerwca 1919 roku został kapralem, 15 sierpnia – sierżantem, z natychmiastowym odkomenderowaniem do Lidzkiego Pułku Strzelców. 1 października 1919 roku awansował na podchorążego, a 26 listopada przydzielono go do Dowództwa Frontu Litewsko-Białoruskiego, do oddziału II, gdzie pełnił funkcję oficera łącznikowego przy kwaterze oficerów państw sprzymierzonych. Pełnił funkcję informatora misji brytyjskiej towarzyszącej Ignacemu Janowi Paderewskiemu. Między 3 marca a 4 kwietnia zachorował na dżynterię i zapalenie płuc⁶. 13 maja 1920 roku przeniesiono go do batalionu zapasowego 69. pułku piechoty. 3 kwietnia 1922 roku zwolniono go ze służby. Po zwolnieniu do rezerwy prowadził gospodarstwo w Szołdrach⁷. 26 lutego 1923 roku otrzymał kategorię B i uznany został za zdolnego do służby w pospolitym ruszeniu⁸. W 1925 roku objął rodzinny majątek w Szołdrach. Był członkiem Sejmiku Powiatowego w Śremie i Komitetu Poznańskiego Ziemstwa Kredytowego⁹. 4 lutego 1927 roku mianowano go podporucznikiem rezerwy

⁶ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0004.

⁷ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0013– CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0014.

⁸ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0005.

⁹ Dezydery Chłapowski, *Chłapowski Stanisław Ludwik*, [w:] *Ziemianie XX wieku*, t. 3, cz. 1, dz. cyt., s. 37.

143. Stanisław Chłapowski (1888–1930), 1919.

Fot. ADCh

ze starszeństwem z dnia 1 lipca 1925 roku, z lokatą 573. 17 marca otrzymał przydział do 70. pułku piechoty, który stał się jego jednostką macierzystą¹⁰. Po wojnie współtworzył Kluby Zachowawczej Pracy Państwowej. Stanisław utonął w Wiśle 22 czerwca 1930 roku w miejscowości Zła Wieś. Pochowany został w Rąbiniu.

Tłumaczenie odpisu świadectwa szkolnego Stanisława Chłapowskiego z Królewskiego Gimnazjum Augusty Wiktorii w Poznaniu, 3 listopada 1911.

CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0015 – CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0018:

Królewskie Gimnazjum Augusty Wiktorii w Poznaniu

Stanisław Ludwik Maria Józef Damazy Chłapowski urodzony 11 grudnia 1888 w Szołdrach, powiat śremski, katolik, syn właściciela dóbr rycerskich barona Chłapowskiego w Szołdrach, uczył się dwa lata w Królewskim Gimnazjum Augusty Wiktorii i dwa lata był w prymie.

I. Zachowanie i pilność: dobre, wystarczająca

II. Wiedza i umiejętności:

Nauka religii: dobry

Niemiecki: posiada dobrą znajomość literatury i wystarczającą sprawność w posługiwaniu się językiem. Esej egzaminacyjny był wystarczający. Wystarczający

Łacina: Ze względu na niepewność co do podstaw, w wielu przypadkach musiał je powtarzać, gdyż jego osiągnięcia klasowe w zakresie opanowania pisania można uznać za dostateczne, egzamin pisemny był wystarczający, ustny dobry

Greka: Nie w pełni przewyciężył niepewność w morfologii i małe zrozumienie syntaksy; jego osiągnięcia klasowe w zakresie opanowania pisania można uznać za dostateczne, egzamin pisemny był wystarczający, ustny wystarczający.

Francuski: wystarczający

Historia i geografia: dobry

Matematyka: osiągnięcia klasowe i egzamin pisemny były wystarczające

Wystarczające

Fizyka: wystarczający

Gimnastyka: wystarczający

Kaligrafia: wystarczający

Niżej podpisana komisja egzaminacyjna postanowiła, wobec jego pragnienia poświęcenia się rolnictwu, uznać świadectwo i wypuścić go z błogosławieństwem. Poznań, 12 lutego 1910.

Królewska Komisja Egzaminacyjna

(-) prof. Kummern, prowincjonalny radca szkolny, królewski komisarz, tajny radca rządowy D. Priebe, dyrektor

Prof. Liesse Prof. D. Böttger

Profesor D. Mühle Starszy nauczyciel Beyer

Kandydat królewskiego Urzędu Nauki M. Reimer

Powyższe podpisy zostały niniejszym uwierzytelnione.

Poznań, 24 października 1911.

Królewskie Prowincjonalne Kolegium Szkolne

[podpis nieczytelny]

Powyższe podpisy zostały niniejszym uwierzytelnione.

Berlin 3 listopada 1911

Minister wychowania religijnego i oświecenia publicznego

w imieniu

[podpis nieczytelny]

Zgodność odpisu z oryginałem potwierdza

[podpis nieczytelny]

Mosina, dnia 18/8 1926 r.

¹⁰ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0008 – CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0009.

Königliches Auguste Viktoria-Gymnasium in Josen.

Zeugnis der Reife. 9

Stanislaus Ludwig Maria Joseph Demazy von Chłapowski
geboren den 11 December 1888 in Lötöly, Kreis Schrimm,
katholisch, Sohn des Rittergutsbesitzers, Barons
von Chłapowski in Lötöly, war 2 Jahre
auf dem Auguste Viktoria-Gymnasium und war
2 Jahre in Prima.

I. Betragen und Fleiß: Gut, Genügend.

II. Kenntnisse und Fertigkeiten:

Religionslehre: Gut.

Deutsch: Er besitzt gute Kenntnisse in der
Literatur und hinreichende Gewandheit im
Gebrauch der Sprache. Der Prüfungsaufsatz
war genügend.

Genügend.

145. Od lewej: Stefan Stablewski (1895–1985) i Stanisław Chłapowski (1888–1930), 1918.

Fot. ADCh

Łódź 21 VIII 26

7

Do
P. K. U. Jarocin
w Jarocinie

W myśl pisma L. dz. 17433/I z dnia 22 VII r. b. proszę o mianowanie mnie podporucznikiem rezerwy -

zażyciem 1.) życiorysu
2.) dowiód conenau naukowego
3.) świadectwa moralności
4.) zaświadczenie oficera zawodowego o niezagarnem zachowaniu.

P. K. U. JAROCIN
 Data: 26/8
 L. dz.: 2114
 Zał.:
 Oddz.: I

St. Chłapowski
pchor. rez.
27264
9.4/9

Wojatowa Komenda Uzupelnien Jarocin Jarocin, dnia 10. IX. 1926 r.
 n. dz. 25909/1., zał. 6.

Podchor. posp. rusz. Chłapowski Stanisław, -
 sprawa mianowania podporucznikiem posp. rusz. III.

Do
Dowócy Cerygu Korpusu Nr. VII,
Sztab, Oddział Ogólny,
w Poznanu.

Przedkładam -

Komendant P. K. U. na urlopie.
Deqorski
 w.z. Deqorski, kapitan,
 Kier. ref. i zast. komendanta.

Dow. Okr. Korpusu Nr. VII. Poznań
 2824 Kancelarja
 Wpłynęło dnia 13. 9. 1926
 L. dz. 219/13, 18, zał. 6

146. Wniosek Stanisława Chłapowskiego o awans na podporucznika rezerwy, 21.08.1926.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0011

8

Życiorys -
Podchorążego rezerwy Stanisława Chłapowskiego.

Urodzony w Szódrach d. 11 X 1888
uczącałem do gimnazjum w Sromie,
potem w Poznaniu, gdzie w r. 1910
zdałem maturę - Od r. 1910 do 1912
byłem w szkole nauk politycznych w
Paryżu, potem w Berlinie, gdzie w
r. 1913 ukończyłem wyższą szkołę
handlowo-ekonomiczną - Od tego
czasu do wybuchu wojny zajęty byłem
interesami komisowymi w Londynie -
Powróciwszy do domu objełem z powodu
zaciągnięcia braci do niemieckiego
wojska urząd majstrnisi Szódry.
Sam zostałem od służby zwolniony,
mając jedną nogę krzywą z powodu
złamania - Po wybuchu rewolucji
niemieckiej brałem udział w przygo-
towaniach do powstania jako ochotnik
P. O. W. w Poznaniu, a po rozprawie
akcji zbrojnej jako ochotnik w
oddziałach na pograniczu śląskim.
Gdy z tych oddziałów powstał 11 pułk
strzelców Wielkopolskich (69 p.p.) zostałem
w nim jako żołnierz - Po ukończeniu
walk z Niemcami zostałem przeniesiony
jako plutonowy do 142 pułku p.p. - a
w zimie r. 1919 z tamąd do sztabu

147. Życiorys Stanisława Chłapowskiego dołączony do wniosku o awans na podporucznika rezerwy, strona pierwsza, 21.08.1926.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski Stanisław Ludwik I_481_C_1194_0013

Dow. frontu Litewsko-Białoruskiego,
gdzie jako podchorąży pełniłem
funkcję oficera Tzelnikowego przy
Kwaterze oficerów państwowych
nionych - W marcu 1920 zachorowałem
na dysenterję i zapalenie płuc - Po
wyzdrowieniu wystąpił na front za-
chorowałem tam po paru tygodniach
ponownie - Od wypuszczenia z
lazaretu aż do zwolnienia w r. 1922
pełniłem służbę garnizonową w 69 p.p.
Od zwolnienia do rezerwy prowadzę
go podarstwo rolne -

Szodry 21 VIII 1926

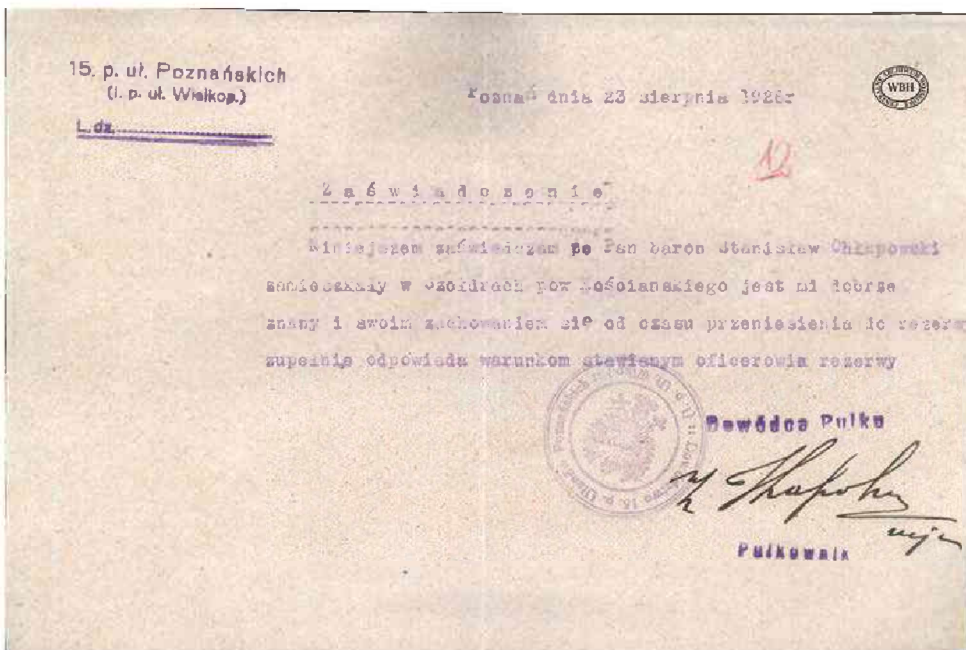
St. Chłapowski

148. Życiorys Stanisława Chłapowskiego dołączony do wniosku o awans na podporucznika rezerwy, strona druga, 21.08.1926.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski Stanisław Ludwik I 481_C_1194_0014

149. Świadectwo moralności Stanisława Chłapowskiego, 18.08.1926.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0019

150. Świadectwo moralności Stanisława Chłapowskiego, 23.08.1926.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwik_I_481_C_1194_0020

Druk ścisłego
zarachowania

L. Gł. Ks. Ew. 188/2 Serja **G**

N 136869

Powiat Włocławek

I.
KARTA POWOŁANIA

1. 1800 1003 urodz. w r. 1888
 2. Chłapowski Stanisław
 3. syn (nazwa rodziców)
 4. zamieszkały w plac. dr. Boldry, par. Grom.
 (dokładny adres)

5. zostaje na podstawie ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym powołany do 7. Szpitala Okręgowego
 6. w Sornan, ul. Lisowskiego 21
 (miejsce postoju formacji)
 7. a) celem odbycia służby czynnej
 b) na tygodniowe ćwiczenia wojskowe
 c) na komisję rewizyjną, zbadanie lekarskie, ekspertyzę (obowiazującą szpitalną)
 d)

8. dokąd ma się stawić w dniu 24 kwietnia 1930 r. o godz. 8:30 w plac. dr. Boldry, Sornan i zameldować wraz z tą kartą powołania.

9. Winny niestawienia się do formacji w terminie powyżej określonym odpowiada przed sądem wojskowym według obowiązujących ustaw karnych i podlega karze pozbawienia wolności zależnie od kwalifikacji czynu do lat 10.

10. Powołany jest uprawniony do jednorazowego przejazdu koleją, kolejką, stacją, ze stacji Sornan do stacji Boldry na zasadzie załączonego biletu na przejazd.

11. Podróż do wskazanej wyżej formacji powołany odbywa na koszt własny. Koscian, dn. 11. IV 1930 r.
(telefonowość)

Dowódca formacji wziędnie
Powiatowy Komendant Uzupelnien

M. M. M.
Podpis

Uwaga *) - Tekst nieodpowiedni skrócić.
(Patrz pouczenie na odwrotnej stronie)

Druk ścisłego zarachowania Serja G Nr 136869

II.
BILET NA PRZEJAZD

Wydany dnia 11. IV 1930 r.
Ważny na przejazd koleją, kolejką, stacją do dnia 24. IV 30 r.
ze stacji Boldry
do stacji Sornan
przez pociągiem osob. T. kl.

Bilet ten jest ważny tylko przy równoczesnem okazaniu karty powołania tej samej serji i tego samego numeru.

Uwaga: Patrz pouczenie na odwrotnej stronie

151. Karta powołania Stanisława Chłapowskiego, 11.04.1930.
Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Stanisław_Ludwtk_I_481_C_1194_0025

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
DEPARTAMENT ZDROWIA

2 151/20 16 II

22

Spis. nr. Chłapowski Stanisław

Zdolny tylko do służby w pospolitem ruszeniu
z bronią kat. C (SS 2 San. 5/2)

Sprawa związku cierpienia ze służbą wojakową i present
utrąty zdolności zarobkowej rozpatrzeniu nie podlegają.

Karczaowa Lu. / anódor.

Szef Departamentu Zdrowia
[Signature]
w/z Dr. Gorczycki
Pułkownik

152. Orzeczenie o zdolności do służby Stanisława Chłapowskiego i nadaniu kategorii C, 1.12.1930.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski Stanisław Ludwik I-481_C_1194_0036

Nr. rej. 48

spis. nr. Chłapowski Stanisław - 11.12.1930

Świadectwo śmierci.
Ważne dla ~~kas~~ ^{spraw wojakowych} chorych.

Imię i nazwisko posiadacz mienia kasy Stanisław Chłapowski

Dzień i miejsce śmierci 15. czerwca 1930, utonął w Wilce przy Łące

Imię, nazwisko i zawód ojca posiadacz mienia kasy Chłapowski

Imię i nazwisko rodowe matki Tarasowa Stefania

Sobota, dnia 15. lipca 1930

Urzędnik Stanu Cywilnego.
[Signature]

15.12.1930 No 15.

153. Świadectwo zgonu Stanisława Chłapowskiego, 15.07.1930.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski Stanisław Ludwik I-481_C_1194_0050

Wachm. Juliusz Chłapowski 1890–1920

JULIUSZ CHŁAPOWSKI urodził się 22 listopada 1890 roku w Goździchowie w powiecie śmigielskim, jako syn Teresy z Dembińskich (1865–1941) i Dezyderego Chłapowskich (1855–1925). Ukończył poznańskie liceum Gotthilfa Bergera i w nim również zdał maturę. Następnie rozpoczął studia leśne w Niemczech. Wraz z wybuchem I wojny światowej został wcielony do armii pruskiej. W późniejszym czasie został ranny, co też ułatwiło mu w kolejnych miesiącach i latach uniknięcie ponownej służby w szeregach armii zaborczej. W rodzinie zasłynął ze swoich miłosnych podbojów, z których najsłynniejszym była próba uprowadzenia w dniu ślubu Marii Turno, którą chciał sam poślubić. Walczył w powstaniu wielkopolskim, a następnie wstąpił do Wojska Polskiego. Zaręczył się z Marią Mycielską. W maju 1920 roku został zdemobilizowany, jednak 11 lipca ponownie wstąpił na ochotnika w szeregi wojska. W wojnie 1920 roku walczył w 16. Pułku Ułanów Wielkopolskich pod Szczurowicami w Małopolsce¹, gdzie został śmiertelnie ranny w brzuch. Zmarł 26 lipca. Pochowano go w Rąbinu. Pośmiertnie został odznaczony Krzyżem Walcznych i orderem Virtutti Militari. Odznaczono go również Krzyżem Niepodległości.

We wniosku z dnia 31 grudnia 1920 roku o odznaczenie go orderem Virtutti Militari napisano:

Wachmistrz Chłapowski przybył do szwadronu dnia 26. VII.20. Już przedtem odznaczył się w r. 1918 i 1919 r. w walkach z Niemcami pod Poznaniem i później na zachodnim froncie poznańskim. Dnia 27.VII.20 w szarży I szwadronu pod Zawidczami swoją odwagą i swym przykładem porywał za sobą swych ludzi, którzy pochodząc z świeżo przybyłej marszówki, pierwszy raz walczyli na froncie bolszewickim.

W następnej szarży na wieś Smagów również wyprzedzając swój pluton z odwagą i pogardą śmierci jako jeden z pierwszych dotarł do wsi.

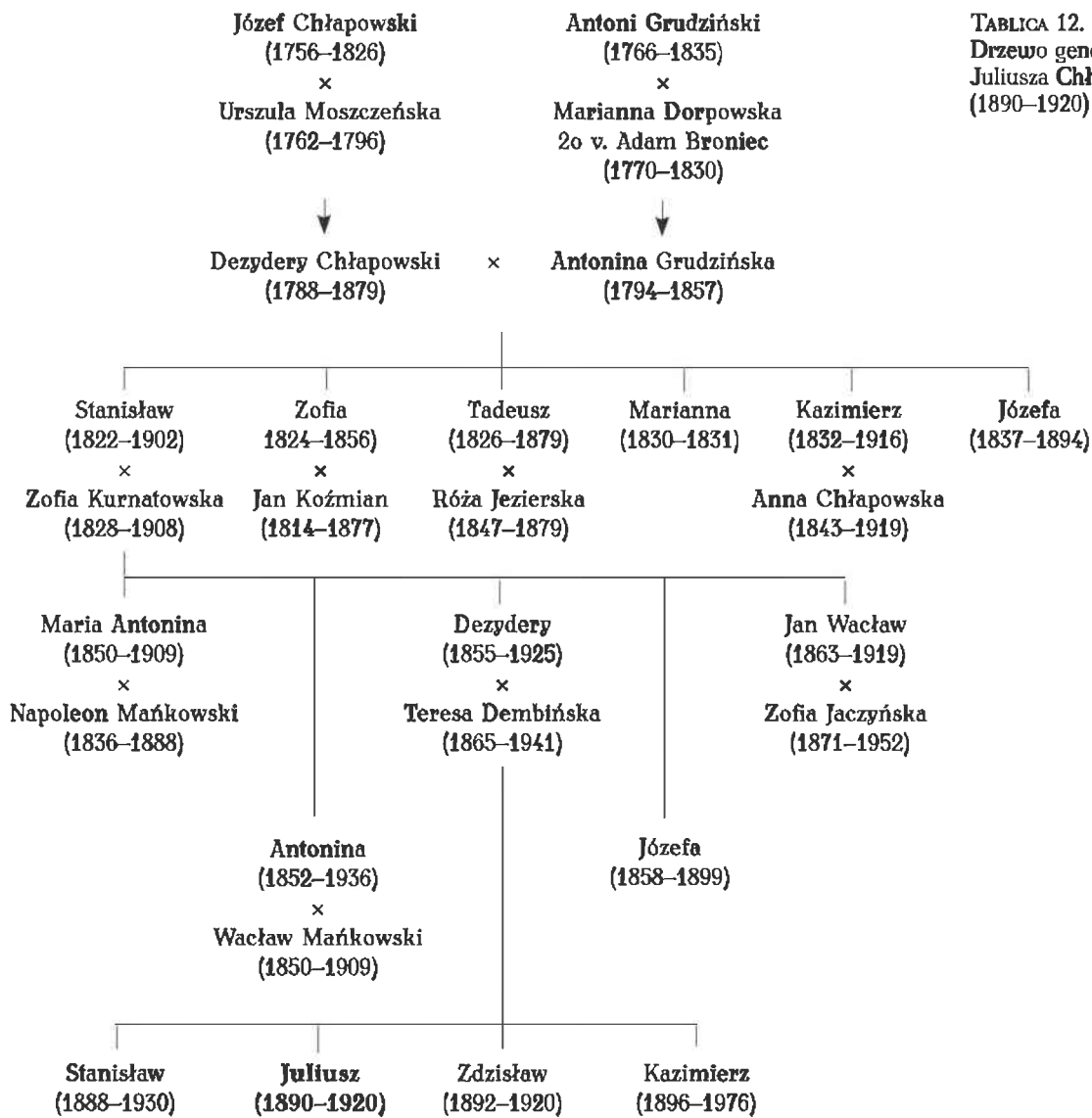
Gdy potem szwadron XX ruszył w kierunku na wieś Szczurowice i pod gęstym ogniem kulomiotów i karabinów posuwał się naprzód on z własnej inicjatywy udał się na najbardziej [sic!] zagrożone skrzydło swego plutonu i tam zagrzewając swych ułanów słowem i przykładem padł przeszyty kulą nieprzyjacielską².

¹ CAW, sygn. CAW I.482.38-2957_0002.

² CAW, sygn. CAW I.482.38-2957_0006.

TABLICA 12.
Drzewo genealogiczne
Juliusza Chłapowskiego
(1890–1920)

Oprac. E. P.

154. **Juliusz Chłapowski** (1890–1920),
1920.

Fot. ADCh

38-2957

WBH

KWESTJONARIUSZ

1. Nazwisko i imię

Juliusz Chłapowski

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie krzyża

3693

3. Dokładny adres obecny:

ul. Piłsudskiego
 poczta Skotawy gmina Skotawy
 powiat Siem miasto

4. Data i miejsce urodzenia:

dzień, miesiąc, rok 22 listopada 1890 r.

wieś, gmina, powiat Gołdziejów ob. pow. Proszów

5. Imię ojca Henryk imię matki Teresa z domu Hembiriska

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony Wachmistrz

7. Obecnie posiadany stopień:

w rezerwie

w stanie spoczynku

ewent. inwalidztwo

8. Pułk, w którym służył w czasie wojny, względnie oddział, w którym został odznaczony

za udział w walkach: 16 Pułk Wojsk Wielkopolskich

+ pod Sieruszowicami 26 lipca 1920 r.

9. Zawód: obecny (środku utrzymania)

przed wstąpieniem do wojska Ziemiarnik

Nr. 249/36. 2000. Cłowa Drukarnia Wojskowa

155. Kwestionariusz osobowy Juliusza Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW L482.38-2957_001

Oddział: *1 szwadron 16(1) p. Wronów Wlkp.*

16 (2) p. WŁANÓW WLKP.

No dn. *24/12*

39

poległ

52

WNIOSEK

na odznaczenie orderem „Virtuti Militari“ w myśl Uchwały
Kapituły Tymczasowej z dn. 23. I. 20 r.

1	Stopień	<i>Podchorąży</i>
2	Imię i Nazwisko (wykręć niżej)	<i>Juliusz Chłapowski</i>
3	Potwierdzenie nazwiska podpisem dowódcy	<i>Sleski</i> <i>Rohmsky</i>
4	Data wstąpienia do W. P.	<i>27. X. 1918.</i>

Rohmsky

dnia *31. grudnia* 1920 r.

Sleski
Rohmsky

(Podpis dowódcy stawiającego wniosek)

BIURO DOWÓDCTWA WOJSK POLSKICH

ADRESARIATU GENERALNA

WARSZAWA

5493 dn. *24. I. 21 r.*

określenie *V.M.*

157. NN, Henryk Świnarski (1886–1945), Juliusz Chłapowski (1890–1920), 1920.

Fot. ADCh

Ppor. Zdzisław Chłapowski 1892–1920

ZDZISŁAW CHŁAPOWSKI urodził się 8 grudnia 1892 roku w Goździchowie, w powiecie śmigielskim, w rodzinie Teresy z Dembińskich (1865–1941) i Dezyderego Chłapowskich (1855–1925). W 1911 roku ukończył gimnazjum humanistyczne w Frankenstein (Ząbkowice Śląskie). Studiował historię i literaturę na Uniwersytecie Jagiellońskim. 3 sierpnia 1914 roku rozpoczął służbę w pruskim szwadronie kawaleryjskim Strzelców Królewskich w Poznaniu jako jednorocznik. 15 października 1914 roku trafił na front wschodni¹. 16 grudnia 1914 roku został ranny i wzięty do niewoli, w której pozostawał do 15 maja 1918 roku. Przez jakiś czas, dzięki staraniom Michała Sobańskiego, przebywał w jego majątku w Obodówce². Po wypuszczeniu z niewoli przydzielono go do pułku strzelców, w którym pełnił służbę garnizonową aż do wybuchu powstania wielkopolskiego. Do końca 1918 roku był komendantem Straży Obywatelskiej w Śremie³. 1 stycznia 1919 roku wstąpił w szeregi Wojska Polskiego i walczył do 2 lutego na froncie poznańsko-południowym w szeregach strzelców śremskich. Od 3 lutego do 4 maja należał do 1. Pułku Ułanów Wielkopolskich. Od 4 maja do 28 października 1919 roku walczył na froncie poznańskim i wschodniorosyjskim jako kapral. Następnie doznał kontuzji i dwa miesiące spędził w szpitalu. Od 28 grudnia 1919 roku służył w szwadronie zapasowym jako adiutant⁴.

17 czerwca 1919 roku zdał egzamin i uzyskał awans na podporucznika⁵. Dekretem A. 198 Naczelnej Rady Ludowej z dnia 28 (30) lipca 1919 roku został mianowany podporucznikiem kawalerii⁶. Od 7 lutego do 10 kwietnia 1920 roku przebywał służbowo w Kolonii i Paryżu⁷.

¹ W armii pruskiej spędził ogółem 51,5 miesiąca.

² Bogusław Polak, *Chłapowski Zdzisław*, [w:] *Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich 1918–1919*, red. nauk. Antoni Czubiński, Bogusław Polak, Poznań 2002, s. 52–53.

³ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0011.

⁴ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0031.

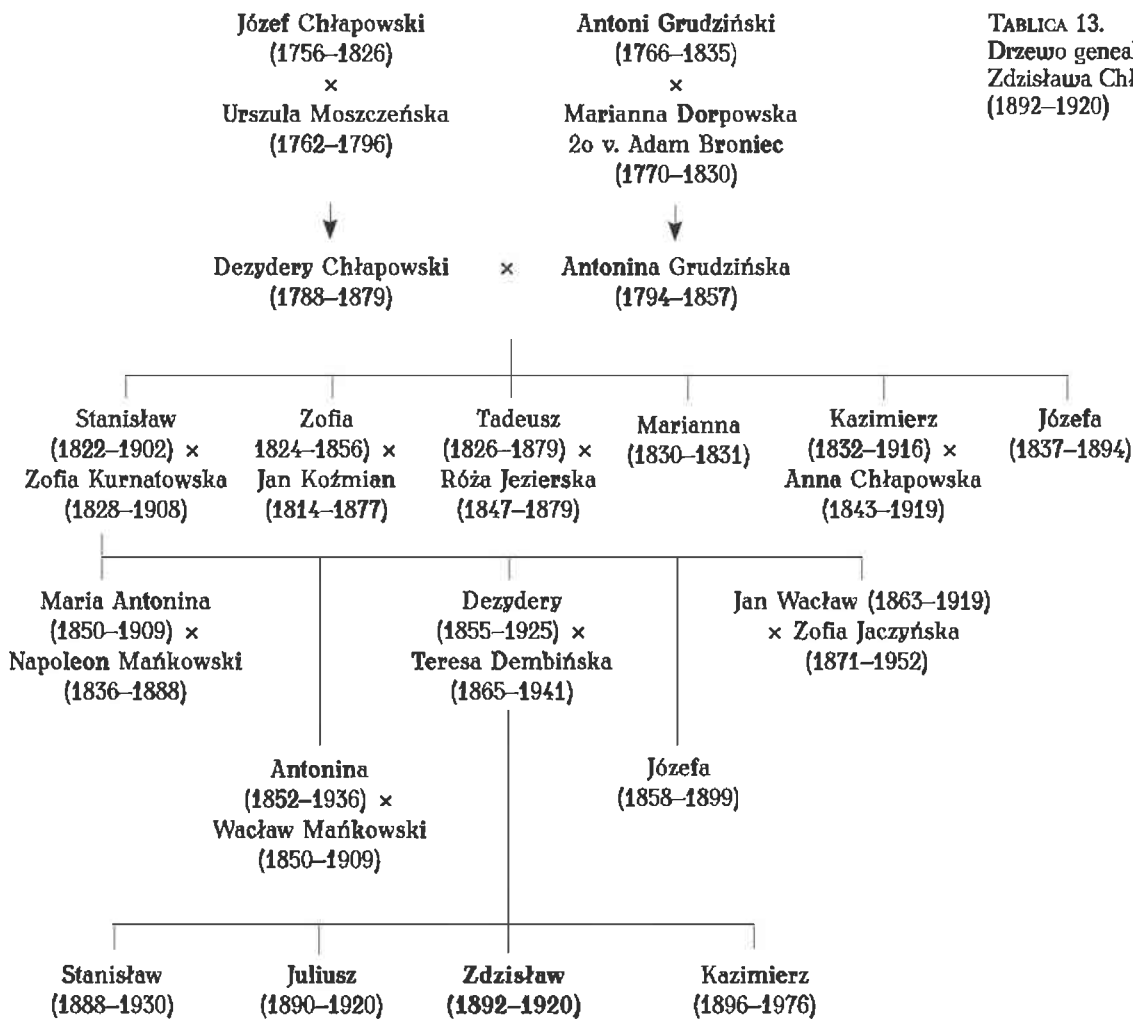
⁵ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0023.

⁶ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0008.

⁷ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0041.

TABLICA 13.
Drzewo genealogiczne
Zdzisława Chłapowskiego
(1892–1920)

Oprac. E. P.

Został śmiertelnie postrzelony w głowę 23 września 1920 roku w Międzyrzecu Podlaskim⁸. Pogrzeb odbył się dwa dni później w Rąbiniu. 13 grudnia wystąpiono z wnioskiem o nadanie mu pośmiertnie Krzyża Walecznych. W uzasadnieniu napisano:

Ś. p. ppor. Chłapowski przyczynił się w wielkiej mierze do oswobodzenia Wielkopolski. Jako obywatel ziemski organizował w całym powiecie młodzież, aby móżdż przygotować wystąpienie w odpowiednią chwilę. W grudn. 19 r. przebywał z swymi zuchami kilka miast prowincjonalnych jak: Śrem (garnizon niem. piech.), Mosina, Kurnik i inne. Gdy się sformowały pułki jazdy, zgłosił się ś. p. ppor. Chłapowski ochotczo jako kawalerzysta z krwi i kości w I P. Uł. Włkp wyruszył z pułkiem na front lit.-białor. w sierp. 19 r. i okazał się jako dow. plutonu bardzo walecznym, doświadczonym żołnierzem. Podwładni go bardzo szanowali za jego odwagę i dobry charakter. Brał udział w kilku ciężkich walkach jak: M. Gajawy 13.8.19, Swobodz 14.8.19, Bobrujsk 28.8.19 i Międzyrzeczem [właśc. Międzyrzec – przyp. E. P.] 14.9.20 gdzie na czele swego plutonu parł naprzód, aby zmusić nieprzyjaciela do opuszczenia miasta.

Szwadr. leżał pod huraganowym ogniem nie przyji. lecz ś. p. ppor. Chłapowski nie zważając na kule powstawał z pozycji i swym rycerskim zachowaniem zachęcał

158. Teresa z Dembińskich (1865–1941) i Zdzisław (1892–1920) Chłapowscy w Rzymie, ok. 1907 r.
Fot. APCh

⁸ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0048.

159. Teresa z Dembińskich Chłapowska (1865–1941) z synami. Od lewej: Juliusz (1890–1920), Stanisław (1888–1930), Zdzisław (1892–1920), Kazimierz (1898–1969). Osoba siedząca niezidentyfikowana, 15.10.1918.

Fot. ADCh

160. Zdzisław Chłapowski (1892–1920) w niewoli rosyjskiej, ok. 1915 r.

Fot. APCh

161. Teresa z Dembińskich Chłapowska (1865–1941) z synem Zdzisławem (1892–1920) w Szkołdrach, 1919.

Fot. ADCh

ułanów do wytrzymania w pozycji. Gdy podniósł swój pluton do skoku, trafiła go kula raniąc śmiertelnie⁹.

Wniosek o odznaczenie złożył ppor. Stanisław Gauza. Krzyż nadano tego samego dnia rozkazem 3298.

3 lipca 1924 roku wystąpiono z wnioskiem o odznaczenie Zdzisława orderem Virtuti Militari V klasy. W uzasadnieniu napisano:

Podczas ofensywy 1920 r. 15-ty pułk Ułanów Poznańskich został wysłany w celu zajęcia MIĘDZYRZECZA dnia 29.IX.1920 r. i ochrony lewego skrzydła 14-ej Dywizji Piechoty Wilkp. Patrole pułku natrafiły pod MIĘDZYRZECZEM [właśc. Międzyrzecem – przyp. E. P.] na silny ogień nieprzyjacielski. Wywiązała się długotrwała i zacięta walka pułku z przeważającymi siłami bolszewickimi. Na lewym skrzydle pułku walczył 1-szy szwadron, a ochrona lewego skrzydła przeciw obejściu nieprzyjaciela powierzoną została plutonowi pod d-twem Podporucznika Zdzisława

⁹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0051.

KOMISJA
egzaminacyjna
Pułku I. Ułanów WP.

WBI 6
9

DO DOSTĘPNOŚCI PUŁKU.

RAPORT.

Komisja egzaminacyjna pułku I. Ułanów
Wielkopolskich raportuje wynik egzaminu podług następującego planu

A. Teoria:

1. Regulamin polowy
2. Szkicowanie
3. Topografia
4. Pielęgnowanie konia
5. Służba garnizonowa wewnetrzna.

B. Praktyka:

1. Jazda konna
2. Musztra konna
3. Musztra piesza
4. Dron kulomiot i artylerja (wiad. oddne).
5. Instrukcja przed żołnierzem
6. Służba strzelecka.

Wykon. wykazad, z. Sierżant Chłapowski Zdzisław, z

P. I. U. WP. - na oficera... odpowiedni

Przewodnic. komisji Egzaminacyjnej.
Głównemu komisji: Prasiewicz

Trzeźwiński

Wieloch
pomoce

Pracowski
pfr

Do S. y. Bogdan, Józef
Zgarni, w. w. Kowalczyk

W polu, dnia 17. Czerwca 1919.

podpułk. I Nowódca 1. pułku Ułanów Wielkop.

162. Raport Komisji Egzaminacyjnej 1. Pułku Ułanów Wielkopolskich o wynikach egzaminu Zdzisława Chłapowskiego, 17.06.1919, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0022

163. Zdzisław Chłapowski (1892–1920), 1919.

Fot. ADCh

CHŁAPOWSKIEGO. Bolszewicy otrzymawszy posiłki zaczęli od lewego skrzydła okrążać pułk by odciąć tyły. Wtedy Por. Ppod. [sic!] CHŁAPOWSKI uderzył na nieprzyjaciela ze swym plutonem. Bolszewicy zostali tym nagłym uderzeniem zmieszani i na jakiś czas zostali powstrzymani w swych zamiarach okrążenia pułku. Czynem tym pełnym poświęcenia i odwagi osobistej Ppor CH. dopomógł pułkowi do wycofania się w porządku i bez większych strat przed przeważającymi siłami nieprzyjaciela. Podczas całej walki wykazał podziwiania godną odwagę i zimną krew, dając wspaniały przykład osobistej waleczności, gdyż wśród ognia karabinów i kulomiotów stojąc wydawał swe rozkazy aż wraza kula położyła kres życiu tak dzielnego i młodego oficera¹⁰.

Wniosek poparli m.in. por. Wittwer (dowódca batalionu), ppłk Władysław Anders (dowódca brygady), generał brygady Daniel Konarzewski (dowódca frontu) oraz gen. Stanisław Szeptycki (naczelný dowódca). Chłapowski pośmiertnie otrzymał order w 1933 roku.

W polu 25.6.1919

Życiorys własny
plutonowego Chłapowskiego

164. Zdzisław Chłapowski, 1919.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_
Zdzisław_I_481_C_1195_0043

Urodziłem się dnia 8.12.1892 w Goździchowie powiatu śmigielskiego, jako syn Dezyderego i Teresy z Dembińskich.

Ojciec mój jest właścicielem majątku Szoldry w powiecie śremskim.

Jestem wyznania rzymsko-katolickiego.

Do dziewiątego roku życia wychowywałem się w domu rodzicielskim, gdzie też pierwsze nauki pobierałem. Z ukończeniem dziesiątego roku życia, oddano mnie do gimnazjum humanistycznego, skąd w roku 1911 wyszedłem z świadectwem uprawniającem do jednorocznej służby wojskowej.

Po wystąpieniu z gimnazjum, udałem się w celu wypełnienia braków szkoły pruskiej do Krakowa gdzie od Października 1911 roku do Kwietnia 1912 na Wszechnicy Jagiellońskiej wykładałem literatury i historii polskiej słuchałem. Powróciwszy z Krakowa, obrałem zawód agronoma, spędzając czas od Kwietnia 1912 roku do wybuchu wojny na wsi na praktyce gospodarskiej.

Nazajutrz ogłoszenia w Niemczech mobilizacji, wstąpiłem do 1 pułku konnych strzelców w Poznaniu. Po 2 ½ miesięcznym wyćwiczeniu wysłano mnie na front rosyjski, gdzie 16.12.14 ranny, do niewoli się dostałem.

Powróciwszy 14.5.1918 z niewoli, przebywałem w dawnym moim pułku, pełniąc służbę garnizonową, aż do wybuchu rewolucji w Poznaniu.

Po uwolnieniu się z wojska niemieckiego, udałem się do powiatu śremskiego, gdzie do końca roku 1918, jako Komendant straży obywatelskiej, w akcji polonizacji władzy udział brałem.

1go Stycznia 1919 roku wstąpiłem do Kompanji śremskiej piechoty, z którą 6go Stycznia na front południowy wyruszyłem, biorąc udział w walkach pod Leszmem do 2.2.1919, w którym to dniu mój wniosek o przeniesienie do jazdy przyjęto.

Udałem się niebawem do Poznania, gdzie 3.2.1919 do 1 p. u. w. wstąpiłem.

16.6.19 zostałem mianowany plutonowym.

Władam następującymi językami: polskim, niemieckim, rosyjskim, angielskim, francuskim.

Chłapowski
plutonowy

Za zgodność wyżej wymienionych
danych odpowiadam
Morawski
rtm. i p.o. szefa sztabu BWP
29/VI.19

Za zgodność wyszczególnionej służby
wojskowej w niemieckiej armji
Zakrzewski
porucznik i adiutant I bryg. J. W.
29 VI. 19.

¹⁰ CAW, sygn. I.482.84-7997_0002.

W polu 25. 6. 1919.

5

Zyciorys Wtasny

plutonowego Chłapowskiego.

Urodziłem się dnia
8. 12. 1892 w Garduchowie
powiatu schidzkiego,
jako syn Wasydera i
Teresy z Dembińskich.

Ojciec mój jest właścicielem majątku szlacheckiego
w powiecie Sremskim.

jestem wyznania rzymsko-katolickiego.

Do dziewiątego roku życia wychowywałem się w domu rodzicielskim, gdzie też pierwsze nauki pobierałem. Z ukończeniem trzydziestoletniego życia, oddano mnie do gimnazjum humanistycznego, skąd w roku 1911 wyprzedłem z świadectwem uprzedzającym do jednorocznej służby wojskowej.

165. Własnoręczny życiorys Zdzisława Chłapowskiego, 25.06.1919, strona pierwsza.

Fot. CAW, sgn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0012

8

M

Świadectwo prowadzenia się

Nawiadca się, iż pan *Chłapowski*,
urodzony 8 grudnia 1892 roku, ani sądownia,
ani policyjna, nie był karany i że nie
ujemnego o nim wiadomo.

Praldny dnia 27 Czerwca 1919

POLIZI-VERWALTUNG

zp. *Chłapowski*

166. Świadectwo moralności Zdzisława Chłapowskiego, 24.06.1919.

Pol. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0024

Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej.

Kartę kwalifikacyjną wypełnia każdy oficer własnoręcznie i prawdziwość danych stwierdza podpisem. Odpowiedzialność sądowa za prawdziwość podanych dat całkowicie spada na podającego

Nr	1. Rodzaj broni	2. Przydział	1. p. ut. wlkp. (szw. zap.)				
Ks. Gł. Ew.	<i>garda</i>	funkcja	<i>adjutant</i>				
3. Szarża: <i>podporucznik</i>		Imię i nazwisko: <i>Chłapowski, Zdzisław</i>					
4. Z b. armii for. pol.	<i>niem.</i> w <i>germanizacji</i>	5. Urodzony <i>8. X. r. 1894</i>	5a. Przynależność do				
		6. Narodowość: <i>Polak rzym. kat.</i>	7. Wyznanie:				
8. Data 1-ej nominacji <i>oficerskiej</i> (starszeństwo za szkoły wojskowe o ile nadane - odejmować). Za 1-a oficerską nominację przyjmuję się też szarżę chorążego (<i>chorążek</i>)		9. Szarża w dniu I.VIII.1914 r. z podaniem daty nominacji w tej szarży (nie starszeństwo):					
<i>29. IV. 1919.</i>		<i>Szeregowy.</i>					
10. a) Przebieg <i>całej</i> służby wojskowej ze specjalnym uwzględnieniem służby <i>oficerskiej</i> w czasie wojny:							
<table border="0"> <tr> <td>a) służba w jednostkach bojowych (pułk piechoty, jazdy, oddział saperów, baterja artylerji)</td> <td>b) służba w sztabach do dywizji włącznie. Służba w sztabie korpusu i na tyłach armji: labory, etapy, piekarnie, intendenzura dyw. i korp szpitale, wojska kolejowe i t. d.</td> <td>c) służba wewnątrz Państwa: sztaby armji i okręgów, szkoły wojskowe (na stanowiskach nauczających), rezerwowe pułki, bataljony i brygady, komendy uzupełnień, kadry, komendy dworców, placu i t. d.</td> <td>d) niewojska (z armji obcej) w jakiej szarży, kiedy wzięty i kiedy wrócił.</td> </tr> </table>				a) służba w jednostkach bojowych (pułk piechoty, jazdy, oddział saperów, baterja artylerji)	b) służba w sztabach do dywizji włącznie. Służba w sztabie korpusu i na tyłach armji: labory, etapy, piekarnie, intendenzura dyw. i korp szpitale, wojska kolejowe i t. d.	c) służba wewnątrz Państwa: sztaby armji i okręgów, szkoły wojskowe (na stanowiskach nauczających), rezerwowe pułki, bataljony i brygady, komendy uzupełnień, kadry, komendy dworców, placu i t. d.	d) niewojska (z armji obcej) w jakiej szarży, kiedy wzięty i kiedy wrócił.
a) służba w jednostkach bojowych (pułk piechoty, jazdy, oddział saperów, baterja artylerji)	b) służba w sztabach do dywizji włącznie. Służba w sztabie korpusu i na tyłach armji: labory, etapy, piekarnie, intendenzura dyw. i korp szpitale, wojska kolejowe i t. d.	c) służba wewnątrz Państwa: sztaby armji i okręgów, szkoły wojskowe (na stanowiskach nauczających), rezerwowe pułki, bataljony i brygady, komendy uzupełnień, kadry, komendy dworców, placu i t. d.	d) niewojska (z armji obcej) w jakiej szarży, kiedy wzięty i kiedy wrócił.				
W arm. <i>niemieckiej i polskiej</i>		CZAS **)					
form. <i>1. p. Kon. strzel. 1. p. ut.</i>		od do Ogółem miesięcy					
<i>c) w zapas. swada. 1. p. Konnych strzel. Low (Königsjäger 1. Pz Div.) w Prusim</i>		<i>3. 8. 14 15. 10. 14. 2</i>					
<i>a) w pułku na froncie</i>		<i>15. 10. 14. 16. 12. 14. 2</i>					
<i>d) w niewoli rosyjskiej</i>		<i>16. 12. 14. 15. 5. 18. 41</i>					
<i>c) w zapas. swad. 1. p. Kon. strzel. w Prusim</i>		<i>15. 5. 18. 11. 11. 18. 6</i>					
<i>a) w 1. b. armii strzelców śremskich (pol.)</i>		<i>1. 1. 19. 2. 2. 19. 1</i>					
<i>c) w 1. p. ut. wlkp. w Poznaniu</i>		<i>3. 2. 19. 4. 5. 19. 3</i>					
<i>a) w tyłach pułku na froncie jako ppor.</i>		<i>4. 5. 19. 2. 29. 19. 6</i>					
<i>b) kontynjowany w szpitalu</i>		<i>28. 9. 19. 28. 12. 19. 3</i>					
<i>c) w swad. zapas. jako adjutant</i>		<i>28. 12. 19. — —</i>					

*) Początek służby odpowiadającej jednej z 4-ch wyżej wymienionych grup oznaczyć literą przypadającą tejże grupie.
**) Podać ścisłe daty, t. j. dzień, miesiąc i rok.

** Daty nie są wpisane ściśle*

167. Karta kwalifikacyjna Zdzisława Chłapowskiego dla Komisji Weryfikacyjnej, strona pierwsza, 25.03.1920.

11. Wykształcenie:

a) ogólne:

g) ilość ukończonych klas szkoły średniej (w jakiej szkole i gdzie), 2) czy jest matura 7 czy 8 klas (w jakiej szkole i gdzie), 3) studia wyższe: a) ukończone (jakie i gdzie), b) mniejsza ilość semestrów i ilość zdanych egzaminów (jakie i gdzie)

Objęty ma, uprawniające do służby jednorocznej

a) 6 klas gimn. w Poznaniu i Sremsku.

a) mam uprawnienie do studiów jedn.

a.3) 1 semestr na wydz. fil. na uniw. Jagiellońskim w Krakowie

b) wojskowe:

1) austr. szkoła kadetka, akademijska wojsk., szkoła wojskowa wyższa, kurs art. inż. i intend., szkoła korpusna (ile lat studjował, kiedy i gdzie), 2) rosyjskie szkoły junkierskie, wojenna akademja Sztabu Gen. art. Int. Inż. (ile lat studjował), 3) innych państw, 4) szkoła wojskowa czasu wojennego (skrócona) (jaka i gdzie, czas trwania), 5) służba jednoroczna ze zdaniem egzaminu na chorążego (oficera) rezerwy (kiedy i gdzie), 6) kurs lub egzamin na sztab. ofic. (kiedy, gdzie, jakiej armji).

Data rozpoczęcia służby wojskowej: 3. 8. 14.

12. Jakże posiada (ad 11) dokumenty i czy może je przedstawić:

Swiadectwo uprawniające do służby jednorocznej.

13. Data wystąpienia z wojsk obcych:

11. 11. 18.

14. Data wstąpienia do W.P. z podaniem szarzy oficerskiej lub pierwszej nomin. ofic. w W. P. (podać datę nominacji, nie starszeństwo)

Wstąpił 1. 1. 19. Mian. ofic. 29. 7. 19.

Uwaga. Za Wojsko Polskie z formacji tworzących się na terytorjum Rosji uważać tylko Korp. Wsch. I, II i III.

15. Niewola z oddział. W. P.

Gdzie	Czas		Ogółem miesięcy
	od	do	

16. Przerwy w służbie: przymusowe dobrowolne

Gdzie	Czas		Ogółem miesięcy
	od	do	

17. Przebieg służby w Wojsku Polskim w czasie od I.XI.1918. Podać formacje oraz szarżę, imię i nazwisko dowódców oddziałów (komp. baonu i grupy, wzgl. dywizji).

Od 1. 1. 19. - 2. 2. 19. w baonie szerskim d-ca paruciarstwa Szynarski.

Od 3. 2. 19. do Teren w s.p. w t. szarży d-ca pułku ppłk. Anders - dywizji gen. Konarski

Prawdziwość powyższych danych podpisem stwierdzam:

Zdzisław Chłapowski

Wypełniają d-cy. Opinia bezpośredniego dowódcy:

Określić stopniem przydatność każdego oficera (nieodpowiedni, słaby, dostateczny, dobry, bardzo dobry) w szczególnych wypadkach dokładniejsze uzasadnienie wad lub zalet, oraz podać krótką ocenę charakteru. Jeżeli oficer był karany, należy podać za co i jak ukarany. Za karę rozumie się także nagane. Stopnie nieodpowiedni, słaby oraz bardzo dobry muszą być odpowiednio umotywowane, celem zorientowania co do przydatności służbowej, oraz odpowiedniego użycia danego oficera.

25/3/1920

Opinia wtórna:

UWAGA. Pod bezpośrednim dowódcą należy rozumić dowódcę baonu lub samodzielnej kompanji. Dowódcę baonu opiniuje d-ca pułku i t. d. Wtórnią opinię wydaje bezpośredni przełożony pierwszego opiniodawcy.

168. Karta kwalifikacyjna Zdzisława Chłapowskiego dla Komisji Weryfikacyjnej, strona druga, 25.03.1920. Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0027

Berechtigungschein

zum einjährig-freiwilligen Dienste.

Der Oberleutnant Zdzisław Antoni Chłapowski
 geboren am 8. September 1892 zu Lodzschkowo
 Kreis Schmiegel Regierungsbezirk Posen
 Bundesstaat Preußen erhält

nach Prüfung seiner persönlichen Verhältnisse und seiner wissenschaftlichen Befähigung hiermit die Berechtigung, als Einjährig-Freiwilliger zu dienen.

Behufs Zurückstellung von der Aushebung hat sich Inhaber beim Beginne desjenigen Kalenderjahres, in welchem er das 20. Lebensjahr vollendet, sofern er nicht bereits vorher zum aktiven Dienst eingetreten ist, bei der Ersatzkommission seines Bestimmungsortes schriftlich oder mündlich zu melden.

Bei der Meldung zum Diensteintritt ist dieser Schein und ein obrigkeitliches Zeugnis über die fittliche Führung seit Erteilung der Berechtigung vorzuzeigen.

Wer den Zeitraum der gewährten Zurückstellung verstreichen läßt, ohne sich zum Diensteintritte zu melden, oder nach Annahme zum Dienst sich rechtzeitig zum Dienstantritte zu stellen, verliert die Berechtigung zum einjährig-freiwilligen Dienste.

Die Einreichung eines Gesuchs um weitere Zurückstellung entbindet nicht von der Verpflichtung der Meldung zum Diensteintritte vor Ablauf der Zurückstellung.

Posen, den 23. November 1911.

Prüfungskommission für Einjährig-Freiwillige.

Reips.

Schmied

Nr. 396/11 P.C.

Original kostenfrei. Tuschital 50 Pf.

Kanzlei-Formular Nr. 1.

Nr. 7. Berechtigungschein zum einjährig-freiwilligen Dienste.

Handwritten signature/initials

169. Świadectwo przynależenia Zdzisława Chłapowskiego do szwadronu Strzelców Królewskich, strona pierwsza, 23.11.1921.

Pot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0018

Urząd Rezerwy 15 pułku ułanów Poznańskich.

L. 45

ppr. Łopusz
20/20

29

Metryka śmierci i pogrzebu.

W archiwum metrykalnym *urzędu rezerwy Naczel. Dowództwa* znajduje się w księ-
dze 15 pułku ułanów Tom 2a *metryki zmarłych z 1920* akt śmierci *ppor. Zdzisław Chłapowski*
w następującym brzmieniu.

Przynal. pułk.	Rok, miesiąc i dzień, miejsce, powiat i kraj wypadku śmierci	Kompa.	Stopień służbowy	Imię i nazwisko	Miejscowość, powiat, kraj urodzenia	Rok urodzenia	Religia	Rodzaj	Stan	Zawód
15. pułku ułanów Poznańskich	29. 9. 20 Miedzyniec (Poznańskie)	1	Hort.	Zdzisław Chłapowski	Szostary (pow. Śrem)	1891	Kat.	in.	Kon.	rolnik
Czy zaopiniarz.	Powód wypadku śmierci	Miejsce i dzień pogrzebu	Imię i nazwisko kapelana	Liczba dzienników czynności	U W A G A					
nie	międrzak poż. głaz	26. 9. 20 Miedzyniec w Powiat. Szostary i fawicie polonij.	Ks. S. Piotrowski	-	-					

Stwierdzam zgodność niniejszego aktu śmierci z księgami metrykalnymi Wojsk Polskich.

P. p. 52 dnia 28. listopada 1920

1295K

Ks. Stanisław Piotrowski
kapelan 15 p. ułanów Poznańskich

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
Oddz. V Sz. Szeje Jardy, Artyler. i Innej Broni

Wpł. da. 28. 11. 20. goda. Ref. 11

Licz. 11226 / 920

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH
Oddz. I Sz. Asystent

Wpł. da. 29. 11. 20. goda. Ref. 3

Licz. 8291 / 921

324/12

Drukarnia Naczelnego Dowództwa Nr 325. 26.8.19.

48 37.

170. Metryka śmierci i pogrzebu Zdzisława Chłapowskiego, 28.11.1920.

Fot. CAW, sgg. CAW Chłapowski_Zdzisław_I_481_C_1195_0048

15. pułk Ułanów Poznańskich
(i. p. Ul. Wlkp.)
POZNAŃ

VM-84/8003

TAJNE!

L. dz. 1357 / 23. / 23. / 23.

VH
7-84

Wniosek
na odznaczenie orderem "Wirtuti Militari" w myśl
Uchwały Kapituły Honorowej z dnia 20 I 20.

1	Stopień	Podporucznik 86
2	Imię i nazwisko (wyraźnie pisać)	Zdzisław CHŁAPOWSKI
3	Potwierdzenie nazwiska podpisem dowódcy	Kapucynski - por. szef d-cy zwabi.
4	Data wystąpienia do	27.XII.1918 r.

Poznań, dnia 19. lutego 1923 r.

REJESTRATURA GENERALNA
NACZELNEGO WODZA
L. dz. 115/23
Wpisano do 1923 roku
w dniu 1923 roku

Trzyś
major w z d-cy pułku
d-cy dowodzącego oddziałem.

171. Wniosek o odznaczenie Zdzisława Chłapowskiego orderem Virtuti Militari, strona pierwsza, 19.02.1923.

Fot. CAW, sygn. CAW I.482.64-8003_0001

Oddział: 15. p. ul. Poznańskich
(l. p. ul. Wielkop.)

VM-84/7997

VM
7-84

1

WNIOSEK

na odznaczenie orderem „Virtuti Militari” w myśl
Uchwały Kapituły Tymczasowej z dnia 23. stycznia 1920 r.

1	Stopień	Podporucznik
2	Imię i nazwisko (wyraźnie pisać)	Ś. p. Zdzisław Chłapowski.
3	Potwierdzenie nazwiska podpisem dowódcy	 major w. z d-cy. pułku
4	Data wstąpienia do W. P.	1. stycznia 1919 roku.-

BIEDRUSKO . dnia 3. lipca 1924 r.

BIURO KAPITUŁY ORD. WOJ. „Virtuti Militari”		
Wpł. da. 5	5 goła. 500	Wpł.
Licz. 1084	1924	
Zatęka.		

major w. z d-cy. pułku
(Podpis dowódcy stawiającego wniosek)

172. Wniosek o odznaczenie Zdzisława Chłapowskiego orderem Virtuti Militari, strona pierwsza, 3.07.1924.

Fot. CAW, sygn. CAW I.482.84-7997_0001

10		11	
Nazwiska dowódców i wyższych przełożonych w czasie spełnienia czynu bojowego		Opinia przełożonych i wnioski na stopień orderu	
D-ca plutonu	<i>Peremuzyn</i>	A. Opinia pierwszego przełożonego oficera w myśli p. III B. I.	<i>B. Dobry Poprawca do odznaczenia Orderem W. M. i M. 3</i> Data: <i>5. VII 1924 Peremuzyn</i>
D-ca kompanii	<i>Witkowski</i>	B. D-ca baonu	<i>Wzrost siły i odważność w boju. Dobra poprawca do odznaczenia.</i> Data: <i>9. VII. 24 Witkowski</i>
D-ca baonu	<i>[Signature]</i>	C. D-ca pułku	<i>Dobry. Poprawca do odznaczenia</i> <i>Wzrost w. ch. Wzrost 5-ty</i> Data: <i>14. VII. 1924</i>
D-ca pułku	<i>ppłk. J. P. Anderski</i>	D. D-ca brygady	<i>[Signature]</i> Data: _____
D-ca brygady	<i>[Signature]</i>	E. D-ca dywizji	<i>Wzrost poprawca</i> Data: <i>2/5. 1924</i>
D-ca dywizji	<i>Gen. - Bng. Koraszewski Nr. 14 dpu. p. Wielkop.</i>	F. D-ca frontu	Data: _____
D-ca frontu	<i>Gen. - Bng. Siołkowski</i>	G. Nacz. Dow. (Sztab. Gen.)	Data: _____

173. Wniosek o odznaczenie Zdzisława Chłapowskiego orderem Virtuti Militari, wraz z podpisami popierających go osób, strona trzecia, 3.07.1924.

Fot. CAW, sygn. CAW I.482.84-7997_0003

15. p. ul. Poznańskich
(1. p. ul. Wielkop.)

L. dz.

Niniejszem stwierdzam, że byłem naocznym świadkiem walecznego czynu s.p. por.

Chłapowskiego Zdzisława

Poznań, dnia 14. czerwca 1924 r.

Borejska por.

/podpis/

174. Świadectwo waleczności Zdzisława Chłapowskiego, wystawione przez por. Borejszę; 14.06.1924.

Fot. CAW, sygn. CAW I.482.84-7997_0005

Pchor. Kazimierz Chłapowski 1896–1976

KAZIMIERZ CHŁAPOWSKI urodził się 4 marca 1896 roku w Goździchowie, w gminie Śmigiel, w rodzinie Teresy z Dembińskich (1865–1941) i Dezyderego Chłapowskich (1854–1925). Ukończył sześcioklasowe gimnazjum realne Gotthilfa Bergera, a następnie podjął studia. W późniejszym okresie uczęszczał do konserwatorium muzycznego w Dreźnie i pracował jako kompozytor-pianista¹. W 1912 roku wydał Mazurek Miro-wiśni na fortepian. Przez długi czas symulował chorobę, by uniknąć w ten sposób służby w armii pruskiej. Leczył się w Partenkirchen. Ostatecznie został wcielony między 17 stycznia 1917 a 15 listopada 1918 roku do armii pruskiej jako starszy szeregowy. Służył w 48. pułku artylerii. W tym czasie otrzymał Krzyż Żelazny II klasy. Został trafiony odłamkiem granatu pod Chemin des Dames². Walczył też na froncie rosyjskim. Po wojnie zasiadał w komisji ustalającej granice polsko-niemieckie jako tłumacz. W okresie późniejszym wyjechał do Paryża, gdzie dalej kształcił się muzycznie. 23 sierpnia 1919 roku zgłosił się jako ochotnik do Armii Polskiej we Francji, a 21 października 1919 roku przeniesiono go z kompanii zakupów gen. Resnera do Paryża. 17 grudnia 1919 trafił jako oficer łącznikowy sztabu frontu pomorskiego przy dowództwie frontu wielkopolskiego. 28 marca 1920 został oddelegowany do korpusu granicznego polsko-niemieckiego, a następnie – 17 sierpnia 1920 – do pracy w sztabie Dowództwa Okręgu Garnizonu Poznań. Awans na kaprała otrzymał 1 listopada 1920 roku. 6 lutego 1921 roku przeniesiono go do wydziału IIIa Dowództwa Okręgu Garnizonu Poznań. 1 lutego mianowano go podchorążym, a kilka miesięcy później, 12 maja otrzymał bezterminowy urlop³. Komisja poborowa w dniu 26 marca 1923 orzekła, iż Kazimierz otrzyma kategorię C i przeznaczony będzie do pospolitego ruszenia⁴, batalionu artylerii. 21 września 1926 roku major Namysł sporządził wniosek o mianowanie Chłapowskiego podchorążym (względnie chorążym) pospolitego ruszenia. Mieszkał on wówczas w Paryżu, przy rue Leopold Robert 11⁵. W czasie II wojny światowej przebywał w Warszawie, gdzie

¹ CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1187_002.

² CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1187_006

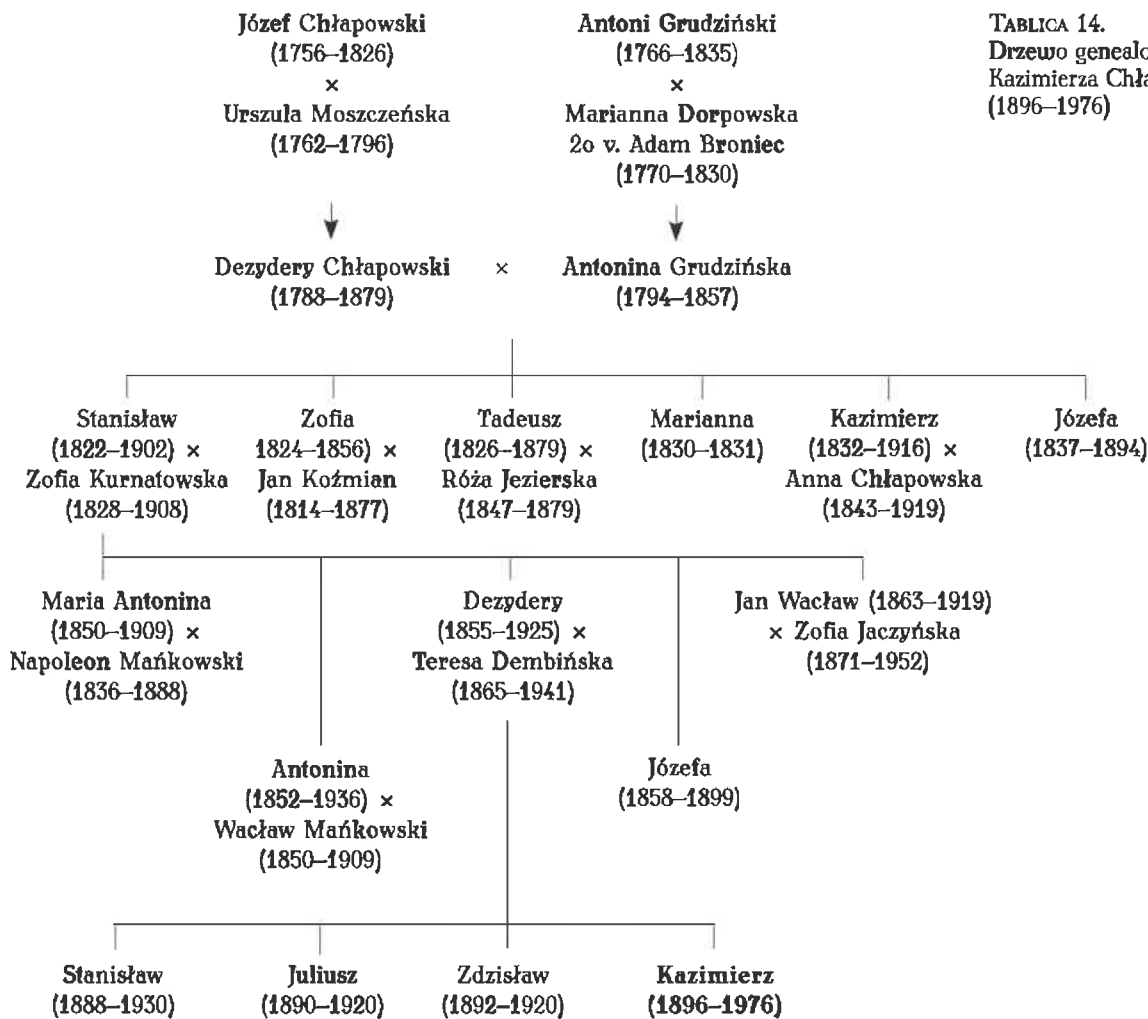
³ CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1187_004.

⁴ CAW, sygn. Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1187_005.

⁵ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1187_006.

TABLICA 14.
Drzewo genealogiczne
Kazimierza Chłapowskiego
(1896–1976)

Oprac. E. P.

grywał zarobkowo na fortepianie⁶. Po wojnie wyemigrował do Londynu, gdzie zmarł 30 listopada 1976 roku. Jego prochy sprowadził do Rąbina Dezydery Chłapowski (1913–1997). Przez jego syna – Piotra – Kazimierz zapamiętany został jako „Uroczy i skromny staruszek”.

175. Kazimierz Chłapowski z matką
w Paryżu, 1925 r.

Fot. APCh

⁶ Zachowały się również programy koncertowe, które musiały otrzymać akceptację władz okupacyjnych.

176. Kazimierz Chłapowski w schronisku na Przysłopie Miętusim. Z prawej strony Zofia Krzeptowska, 1938 r.

Fot. APCh

Ryszopis - Signalements		Pana Femme	
Dotk urodzenia Date de naissance	4-III-1896		
Miejscę urodzenia Lieu de naissance	Gorduchów Poronów		
Stan Etat civil	Wdowy	calibalaria	
Katowictwo Profession			
Wzrost Taille	wysoki	heute	
Wzrost Taille	owalna	ovale	
Włosy Cheveux	C. blond	blonds	
Okazy Signes particuliers	niebieski	bleus	
Dzieci - Enfants			
Imię Nom	Wiek Age	Płeć Sexe	

2

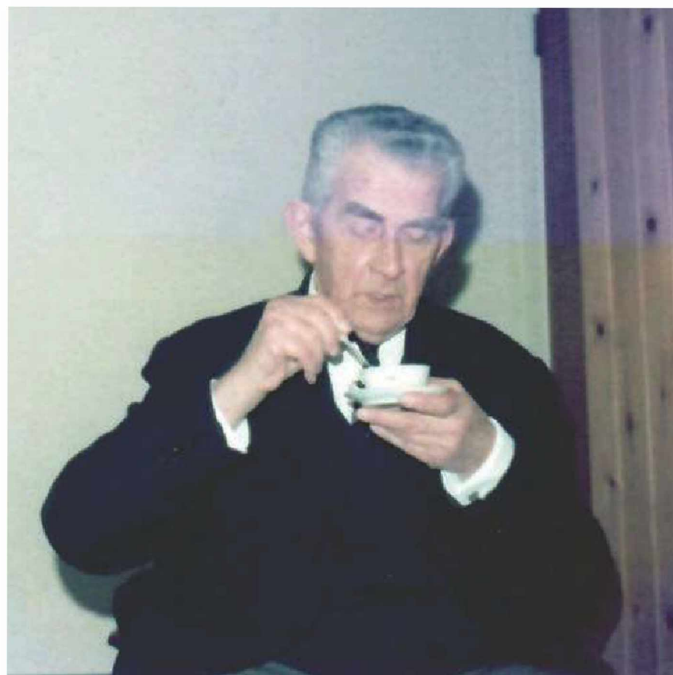
3

177. Paszport Kazimierza Chłapowskiego, 1945 r.

Fot. APCh

178. Kazimierz Chłapowski, ok. 1945 r.
Fot. APCh

179. Kazimierz Chłapowski, ok. 1974.
Fot. APCh

Registration Certificate No. A.356767
 Issued at Piccadilly Place
 on 19/12/1949
 Name (Surname first in Roman Capitals) CHŁAPOWSKI Kazimierz
 Alias RIA Miro Colin de
 Left Thumb Print (if unable to sign name in English Characters).
 PHOTOGRAPH
 Signature of Holder Miro Colin de Rie

Stamp: ALIENS REGISTRATION METROPOLITAN POLICE METROPOLITAN 19 FEB 1950 15, PICCADILLY PLACE

180. Certificate of registration Kazimierza Chłapowskiego, 1949 r.
Fot. APCh

Odpis

ARKUSZ EWIDENCYJNY

1

Rok	urodzenia	1896	P. K. U.	Główniej Księgi Ewid. 233
	poboru (wstąpienia do wojska)	1919		
Liczba porządk. listy pobor.		416	Liczba	
Aneksu _____ /A.				
" _____ /A.				
" _____ /A.				

Imiona *Kazimierz*

Nazwisko *Chłapowski*

Stan cywilny.

Urodzony d. *4. V 1896* r. w *Grodziszewie*
 Gmina Pow. *Śmigiel*
 Województwo *Prowański* Wyznanie *rym. kat.*
 Język macierzysty: *polski*
 Imiona rodziców: *Szymon i Teresa*
 Miejsce ich zamieszkania: *Łódź przy ul. Świe.*
 Stan rodzinny (wolny, żonaty, wdowiec) *karier.*
 Daty ślubu: _____
 Imię i panieńskie nazw. żony _____

Dzieci	Urodz. / 19 r.	Zmarło / 19 r.
	" / 19 r.	" / 19 r.
	" / 19 r.	" / 19 r.
	" / 19 r.	" / 19 r.
	" / 19 r.	" / 19 r.

W razie ciężkiego wypadku należy uwiadomić (kogo, dokł. adres) (wypełn. ołówk.)
Wydawca Chłapowski
Kodany...

Wyszkolenie cyw.: (jakie, data ukończ., zakład naukowy) _____
 W chwili wcielenia *szkoła realna b. Kl.* Zawód cyw.: (w chwili wcielenia) *student*
 Późniejsze studia _____ Późniejsze zawody *ślusarz*
 Tytuły naukowe _____ *kompoz. muzyki*
 Znajomość języków *polski niemiec franc. angielski* *Kompozytor - pianista*
 Stałe miejsce zamieszkania (miejsce, gmina, powiat, wojewódz.) _____
 W chwili wcielenia *Grodziszewo pow. Śmigiel* Cyw. karty sądowe (od, do, wymiar, przew. stepstwo, kiedy i przez jaki sąd nałożona) _____
 Późniejsze zmiany *Łódź przy ul. Świe.*

Służba w armiach obcych (od, do, rodzaj służby wojsk., specj. wyszkol., osiągnięty stopień wojskowy)
od 17. I 175 - 15. II 185 str. szereg.

Rysopis:	Usta <i>normal.</i>	Odcisk wielkiego palca (kciuk) prawej ręki	Decyzja Kom. Poborowej wzgl. Kom. Rozpoznawczej (data opieczenia) <i>26. III 23.</i>
Wzrost <i>182</i>	Broda <i>---</i>		<i>Rat. C. 2 Jan 20</i>
Włosy <i>blond</i>	Twarz <i>owal.</i>		<i>posp. rwa b. br. arb. pol.</i>
Oczy <i>nieb.</i>	Szczegół. znaki <i>---</i>		Przysposobienie wojskowe:
Brwi <i>blond</i>	Ułomności, wady fizycz. <i>---</i>		KOMENDA NAMYSŁ
Nos <i>posp.</i>			

Inne nieprzewidziane zmiany: *W Namysle*
Kuc M. Leopold Robert

Pieczęć Komendanta P. K. U. *NAMYSŁ*
 Podpis Komendanta P. K. U. *major i komendant*
 data *1. I 1919*

Nr. 243 16. 2. 1925. 60000. Drukarnia D. O. K. VII. Poznań.

181. Odpis karty ewidencyjnej Kazimierza Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1187_002

Przebieg służby wojskowej

Pobrano dnia 22. 8 1919 r. przez P. K. U. *Włodzik do armii polsk. w Francji*

Wcielony dnia 1 19 r. do

Służba w szeregach:

Przeniesienia, przydziały, mianowania, awanse, funkcje i inne zmiany, data, odnośny rozkaz władza

- 21.10.19. *przebieg z kolumną sakupier gen. Lesniewa do par. w. esk. w Paryżu*
- 17.12.19. *do of. łącz. ostatek frontu państw. przez 5 dni front. Włok*
- 28.3.20. *do kolumny granicy polsk. m. j. Stomarc*
- 17.8.20. *do odc. ostatek 5. O. S. Poznań*
- 1.11.20. *mian. kapralem rok. 5. O. S. 23 punkt 9/3. adf. 73 11 20.*
- 6.5.21. *przebieg do odc. 5. O. S. rok rezer. 5. O. S. m. g. punkt 4/39 adf.*
- 13.5.21. *mian. podchor. rozkaz 5. O. S. 23 punkt 9/3/2a z 15.5.21.*
- 12.5.21. *Bełżan. wstęp. rozkaz 5. O. S. Poznań nr. 75. punkt 5. - 93 - 123. z roku 1921.*

Przeniesiony do rezerwy dnia 1 19 r. powód, odnośny rozkaz, władza

Rozk. Nr. 5' Wzrost 2. 65 29/20 t.j.

182. Odpis karty ewidencyjnej Kazimierza Chłapowskiego, strona trzecia.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1187_004

Do	Podchorąży posp. rusz.	Stopień wojskowy	3
	Chłapowski Kazimierz	Janusław i indp.	
	4. III. 1896 r.	Data urodzenia	Pochor. posp. rusz. Chłapowski Kazimierz por. wzdł. chor. posp. rusz. Indoek na stanowisku
	wolny	Stan	
	w armji niem. od 17.I.1914r. do 15. XI. 1918 r. przy art. pol. st. szereg.	Przed wstąpieniem do wojska polskiego	Przebieg choroby
	Od 23.VIII.1918r. do 12.V.1921r. podchor.	wojska polskiego	
	w armji niemieckiej w roku 1917 i 1918.	czas pobytu na froncie w r. wzdł. przed wstąpieniem do wojska polskiego.	
	w armji niemieckiej postrzał odłamkiem granatu przez lewą ramię i plecy	nieślone rany.	
		niezłagodzone obrażenia w wojsku polskim.	
	klas. wyższej szkoły realnej Bergera w Poznaniu.	Wzrost posiadanej wykształcenia (szkolenia umiarkowane).	
		Stopień zaobcowania szkoły wzdł. przez oficera.	
		Wzrost usiłunk i w jakim charakterze bierze czynny udział w etowach, wzniesieniu przysposobienia wojskowego.	
		Przyna lecy C. i. czy kandydat odpowiedni warunkom na stanowisko por. wzdł. chor. rezerwy.	
		Uwagi: Wzrostu nie posiadał.	

Uwaga: miejsce zamieszkania: Parzy, rue de la...
por. Chłapowski mimo wezwania, nie przedłożył podania o mianowanie podporucznikiem.

Wniosek na stanowisko
Indoek na stanowisku

6523

2
J=2

183. Wniosek o nadanie stopnia podporucznika względnie chorążego pospolitego ruszenia Kazimierzowi Chłapowskiemu, 21.09.1926.

Ppłk Kazimierz Chłapowski 1898–1969

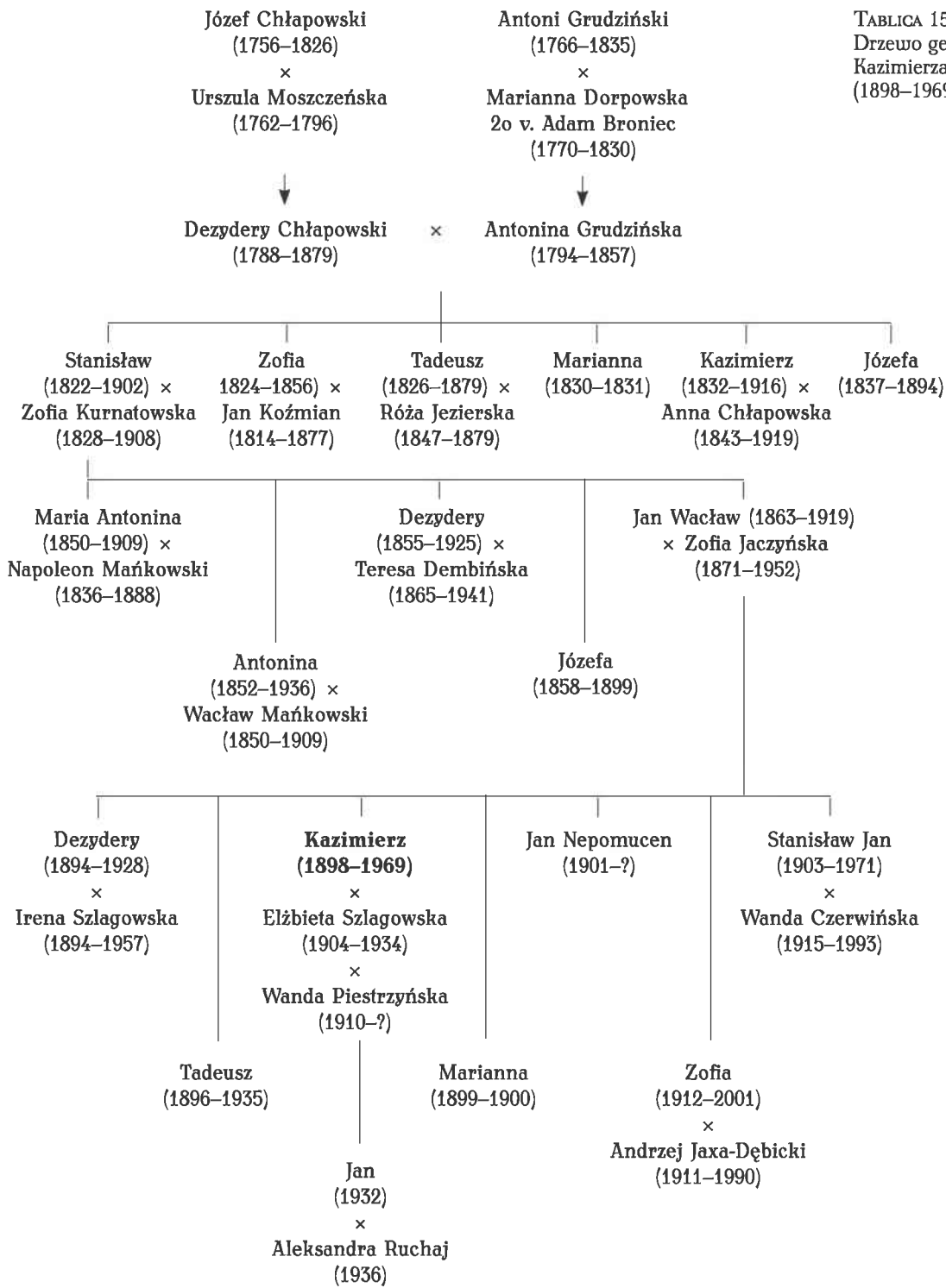
KAZIMIERZ CHŁAPOWSKI urodził się 22 marca 1898 roku w Gozdaniu koło Mogilna, jako syn Zofii z Jaczyńskich (1871–1952) i Jana Chłapowskich (1863–1919). Uczęszczał do gimnazjum humanistycznego w Frankenstein (Ząbkowice Śląskie). Ukończył je 1 kwietnia 1918 roku, a następnie w tym samym roku, 1 sierpnia, wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej zaboru pruskiego¹. 7 stycznia kolejnego roku zaciągnął się do oddziału zwanego Strzelcami Konnymi Straży Poznańskiej, który później przyjął nazwę 1. Pułku Ułanów Wielkopolskich. Między 8 sierpnia 1919 a 8 marca 1920 roku był słuchaczem Wielkopolskiej Szkoły Podchorążych w Poznaniu, do której wstąpił w stopniu starszego ułana. Dekretem L. 2159 z 29 maja 1920 r. (Rozk. Pers. MSWojsk. Nr 23 poz. 601), jako absolwent szkoły kształcącej wówczas tylko na oficerów piechoty, został mianowany podporucznikiem piechoty z dniem 1 czerwca. Po zweryfikowaniu przez Komisję Weryfikacyjną, 1 marca 1920 roku otrzymał starszeństwo jako podporucznik kawalerii. Na froncie wojny polsko-bolszewickiej odznaczał się mężnością i umiejętnościami dowódczymi, zwłaszcza zaś wyróżnił się w potyczce pod Ptyczą, gdzie przeciwstawił się kilkakrotnie liczniejszym oddziałom wroga. 12 lutego wydano dekret, na mocy którego został mianowany porucznikiem z dniem 1 stycznia 1923 roku. 21 października 1924 roku poślubił w Wełnie Elżbietę Szlagowską (1904–1934). Miał z nią syna Jana (ur. 1932). Awansował na rotmistrza 1 stycznia 1930 roku. Od 16 marca do 16 lipca 1931 roku uczestniczył w kursie dowódców szwadronów w Centrum Wyszkołenia Kawalerii w Grudziądzu². Podczas służby w pułku był kolejno dowódcą plutonu i plutonu łączności, później szwadronu, a od 1 marca 1933 roku był adiutantem 15. Pułku. W 1939 roku major Chłapowski był pierwszym zastępcą dowódcy pułku oraz oficerem mobilizacyjnym. W związku ze śmiercią płk. Tadeusza Mikkego (1896–1939), 12 września objął dowództwo pułku i na jego czele walczył w bitwie nad Bzurą i Rawką. Później dotarł do Warszawy. Po kapitulacji miasta trafił do niewoli i przebywał m.in. w obozie jenieckim Woldenberg. Po wyzwoleniu wyjechał do Wielkiej Brytanii, gdzie służył w różnych formacjach. W lipcu

¹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_482.21-1495_0003.

² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_482.21-1495_0004.

TABLICA 15.
Drzewo genealogiczne
Kazimierza Chłapowskiego
(1898–1969)

Oprac. E. P.

184. Major Kazimierz Chłapowski (1898–1969), ok. 1941.

Fot. ADCh

1945 roku przydzielono go do Pułku Ułanów Karpackich. 26 listopada 1945 roku przeniesiono go do 15. Pułku Ułanów Poznańskich. 8 marca kolejnego roku został zastępcą dowódcy pułku. Kolejnym wyróżnieniem było włączenie go 23 kwietnia 1946 roku do Kapituły Znak Pułkowego. Uzyskał awans na pułkownika. W Wielkiej Brytanii mieszkał do śmierci. Poślubił tam Wandę Piestrzyńską (1906–1985). Małżeństwo jednak rozpadło się po krótkim czasie. Zmarł 13 kwietnia 1969 roku w Ramsgate w hrabstwie Kent. Pochowany został na cmentarzu North Sheen w Londynie.

Kazimierz Chłapowski został czterokrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych, Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921 oraz Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości.

Ppłk Wacław Zieliński we wrześniu 1939 roku ppor. 15 Pułku Ułanów pozostawił relację dotyczącą uratowania od śmierci majora Chłapowskiego:

Mój pluton spieszony, jest w natarciu za ustępującym nplem. Na polu leżą trupy niemieckie i porzucona broń, a przede mną mjr Chłapowski bez broni w rozpiętym płaszczu, podrywając ruchem prawej, to lewej ręki ułanów do natarcia. Idąc za mjr Chłapowskim na linii plutonu w odległości około 20 kroków, w pewnym momencie zauważyłem, że mijany przez majora leżący na wznak, do mnie zwrócony twarzą żołnierz niemiecki poruszył się i sięga ręką do kabury. Zdążyłem podnieść, zanim on zdążył wycelować w plecy majora, wykopnąłem mu pistolet przed oddaniem strzału. Stwierdziłem, że był to podoficer a rozwalone miał pełne krwi oko lewe, bezwładną lewą rękę i obie nogi. Dotknąłem jego czoła i wówczas się odezwał „Bitte schiesen Sie”. – Nein – odpowiedziałem – strzelać chciałeś w plecy, więc zdychaj jak pies.

W chwilę po tym co zaszło zjawił się por. Lubierski, pytając co to się stało, a jak powiedziałem, że ten ranny Niemiec celował w plecy majora Chłapowskiego, więc Bogdan bez słowa podbiegł do rannego i dwoma strzałami z pistoletu zakończył męki tego podoficera. Po wielu latach na jednym ze świąt pułkowych, Bogdan wrócił wspomnieniami do tego wypadku i powiedział, że ma wciąż wyrzuty sumienia i nie może zaznać spokoju, ponieważ tego rannego można było uratować. Wówczas powiedziałem Bogdanowi, że ten ranny nie mógł i nie chciał już żyć mając tylko jedną rękę zdrową i jedno oko całe, a reszta była bezwładna i prosił mnie żebym go dostrzelił, nie zrobiłem tego za karę. Wówczas Bogdan chwycił mnie za szyję i dziękował za uwolnienie od męki³.

³ Maszynopis w posiadaniu Stanisława Chłapowskiego, prawnuka gen. Dezyderego Chłapowskiego (zachowano pisownię oryginału).

21-1495 1

KWESTJONARIUSZ

1. Nazwisko i imię CHŁAPOWSKI Kazimierz,
Józef, Marja

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie krzyża
4686 Legitymację Kolejową
wysłano dnia 19 KW. 1934

3. Dokładny adres obecny: wieś _____
poczta POZNAN gmina 15 Pułk Ułanów
ul. Grunwaldzka nr. 24.
powiat _____ miasto _____

4. Data i miejsce urodzenia:

dzień, miesiąc, rok 22. III. 1898 r.

wieś, gmina, powiat Gozdanin, pow. Mogilno, woj. Poznańskie

5. Imię ojca Jan imię matki Zofja z domu Jaczyńskich

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony Podporucznik

7. Obecnie posiadany stopień: Rotmistrz

przydział i stanowisko 15 Pułk Ułanów, - Adjutant Pułku

8. Pułk, w którym służył w czasie wojny, względnie oddział, w którym został odznaczony
za udział w walkach: 15 Pułk Ułanów Poznańskich

9. Zawód: obecny (środku utrzymania) _____, oficer zawodowy, z uposażenia
przed wstąpieniem do wojska student

Str. 14569/34. 1500. Cłowiec Drukarnia Wojskowa.

185. Kwestionariusz osobowy Kazimierza Chłapowskiego, strona pierwsza.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_482.21-1495_0001

23. Wpisać dokładny życiorys:

Urodzony dnia 22 marca 1898 r. z ojca Jana i matki Zofji z domu Joczwyńskich, w Gozdaninie, powiat Mogilno woj. Poznańskie. Dnia 1 kwietnia 1918 r. ukończył 8 kl. Gim. humanistyczne w Frankenstein na S. Niem.

Od dnia 1.VIII.1918 r. przynależał do Organizacji Tajnej w byłym Ks. Poznańskim z siedz. w Poznaniu, gdzie pracowałem aż do wstąpienia do Wojska Polskiego.

Dnia 7 stycznia 1919 r. wstępuje ochotniczo do 15 Pułku Ułanów Poznańskich/ówczesnego l.p.uł. Włko./, z którym to pułkiem bierze udział we wszystkich walkach na froncie niemieckim i bolszewickim.

Od dnia 8 sierpnia 1919 r. do dnia 8. III. 1920 r. kończy Wielkop. Szkołę Pehor. w Poznaniu i dnia 29.V.1920 r. mianowany podpor.

Dnia 16 lutego 1923 r. mianowany porucznikiem a dnia 1. I. 1930 r. mianowany rotmistrzem.

W czasie od dnia 16. III. do dnia 16. VII. 1931 r. kończy kurs dowódców szwadronów w Centrum Wyszkożenia Kawalerji Grudziądz.

Kolejno na stanowisku dowódcy plutonu, dowódcy plutonu łączności, dowódcy szwadronu 4-go i obecnie od dnia 1. marca 1933 r. jako Adjutant Pułku. -

Niniejszy kwestionariusz wypełniłem zgodnie z prawdą.

Kazimierz Chłapowski

POZNAN data 15 marca 1934 r.

Kazimierz Chłapowski
Rtm. 15 Pułku Ułanów Pozn.

Oddział 15 pułk Wojska polowego
17 Strzelców

16

W N I O S E K

na odznaczenie orderem „Virtuti Militari“ w myśl Uchwały
Kapituły Tymczasowej z dn. 23. I. 20.

1	Stopień	<i>podporucznik</i>
2	Imię i nazwisko (wyraźnie pisać)	<i>Kazimierz Chłapowski</i>
3	Potwierdzenie nazwiska podpisem dowódcy	<i>[Signature]</i>
4	Data wstąpienia do W. P.	<i>10. Sierpnia 1919 r.</i>

Kozłowski, dnia *1 Sierpnia* 1921 r.

4686

**ADJUTANTURA GENERALNA
NACZELNIEGO WODZA**
L. Cz. 9894/20.11.
Wpłynęło dn. *5/9* 1921 roku
Wyszło dn. *10* 1921 roku
Zatwierdzono *1*

[Signature]
(Podpis dowódcy stawiającego wniosek)

187. Wniosek o odznaczenie Kazimierza Chłapowskiego orderem Virtuti Militari, strona pierwsza, 1.08.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_482.21-1495_0005

6
Dnia 15 października 1920 roku, pułkownik
od III Korpusu ppor. Wacław G. Kuczyński, miał
zadanie wyprawy npt. z cyfrowymi brzozy, i za-
jęcia jednego brzozy wsi polskiej; nieprzyjaciel
odmówił im wzięcia obozu; nieprzyjacieli
byłymi rezerwami: silnymi ogniem artylerji ro-
cysty frontowi G. G. - alamu g. obywateli
i udzieleniu na stronie pułku od strony ni
Państwowej. Wyprawy 17 dni. W. Kuczyński
Wzrost; spracowania wzdłuż npt. wzdłuż
lewej strony p. G. Kuczyński. Wyprawy, wzięcia
nieprzyjacieli ze ni Państwowej, alamu, i kon-
tynuacji G. G. Kuczyński, nieprzyjacieli
Wsi polskiej aż do ni Kuczyński zajmują lewą
od strony G. G. G. Kuczyński; zniżyć npt.
G. G. Kuczyński, państwowej i npt.
G. G. Kuczyński, npt. G. G. Kuczyński
broni amunicji: G. G. Kuczyński Kuczyński
dużej podziękowań, G. G. Kuczyński, npt. G. G. Kuczyński
nie Kuczyński na silny ogień artylerji; npt. G. G. Kuczyński
Kuczyński do alamu na brzozy G. G. Kuczyński
nie Kuczyński, npt. G. G. Kuczyński G. G. Kuczyński
G. G. Kuczyński i G. G. Kuczyński ich za sob, i Kuczyński
Kuczyński, G. G. Kuczyński daje ustąpić na przedio-
całej G. G. Kuczyński; G. G. Kuczyński G. G. Kuczyński.

6	Czy ranny lub zabity przy akcji ad rubr. 5.	
7	Obeany przydział wymienio- nego	W. G. Wacław G. Kuczyński
8	Wniosek na stopień orderu.	ad Orderu, Virtuti Militari: G. G.
9	Podpisy świadków. (wyraznie)	A. Jankowski Kapłan Działu

188. Wniosek o odznaczenie Kazimierza Chłapowskiego orderem Virtuti Militari, strona pierwsza zawierająca uzasadnienie wniosku, 1.08.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_482.21-1495_0006

10		11	
Nazwiska dowódców i wyższych przełożonych w czasie spełnienia czynu bojowego		Opinia przełożonych i wnioski na stopień orderu.	
Dow. plutonu	<i>[Signature]</i>	a. Opinia pierwszego przełoż. oficera w myśl pkt. III-B-1	<p><i>Pror. Chłapowski jest czynny i odważny, walczył w bitwie pod Berezyną, 20.08.1921, w czasie której wykazał się odwagą i odwrotnością.</i></p> <p>Data: 1. IX. 1921</p> <p><i>[Signature]</i> p.o. 1000 m</p>
Dow. kompanji	<i>J. Czarniecki porucznik I. cu Szwad.</i>	b. Dow. baonu	Data: _____
Dow. baonu		c. Dow. pułku	<p><i>Pror. Chłapowski jest młody, lecz wyjątkowo dzielny, odważny i śmiały - bijąc się z wrogiem, wykazał się odwagą i odwrotnością. Poprosił o odznaczenie 20.08.1921.</i></p> <p>Data: 2. IX. 1921</p> <p><i>[Signature]</i></p>
Dow. pułku	<i>Anders podpułkownik</i>	d. Dow. brygady	<p><i>recat</i></p> <p>Data: _____</p>
Dow. brygady	<i>[Signature]</i>	e. Dow. dywizji	<p><i>Pror. Chłapowski jest młody, lecz wyjątkowo dzielny, odważny i śmiały - bijąc się z wrogiem, wykazał się odwagą i odwrotnością. Poprosił o odznaczenie 20.08.1921.</i></p> <p></p> <p>Data: 1. IX. 1921</p> <p>General podporucznik Dowódca p.o.</p>
Dow. dywizji	<i>Gen. ppłk Konarski</i>	f. Dow. frontu	<p><i>Pror. Chłapowski jest młody, lecz wyjątkowo dzielny, odważny i śmiały - bijąc się z wrogiem, wykazał się odwagą i odwrotnością. Poprosił o odznaczenie 20.08.1921.</i></p> <p></p> <p>Data: 25/IX/21</p> <p>Gen. ppłk Dowódca p.o.</p>
Dow. frontu	<i>Gen. ppłk Skierski</i>	g. Nacz. Dow. (Szt. Gen.)	Data: _____

189. Wniosek o odznaczenie Kazimierza Chłapowskiego orderem Virtuti Militari, strona pierwsza zawierająca rekomendacje, 1.08.1921.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_482.21-1495_0006

190. Wręczenie Odznaki Pamiątkowej 15. Pułku Ułanów Poznańskich Prezydentowi RP Ignacemu Mościckiemu (pierwszy z prawej Kazimierz Chłapowski).

Muzeum Narodowe w Poznaniu, Wielkopolskie Muzeum Wojskowe, nr inw. MNP/WA/595

191. Legitymacja Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego „Virtuti Militari” Kazimierza Chłapowskiego, 1933 r.

Muzeum Narodowe w Poznaniu, Wielkopolskie Muzeum Wojskowe, nr inw. MNP/W/1347

Ppor. Dezydery Chłapowski 1913–1997

DEZYDERY JÓZEF CHŁAPOWSKI urodził się 29 marca 1913 roku w Rogaczewie Małym. Był synem Mieczysława (1874–1939) i Wandy z Potworowskich (1882–1959). Po ukończeniu w 1930 roku Państwowego Gimnazjum Klasycznego w Bydgoszczy podjął studia prawnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim, które kontynuował na Uniwersytecie Warszawskim. Zgodnie z panującym zwyczajem, przed objęciem rodzinnego majątku odbył praktykę rolniczą w Białczu należącym do rodziny Żółtowskich. 21 lipca 1933 roku komisja poborowa uznała go za zdolnego do służby i przeznaczyła do lekkiej kawalerii. Kształcił się wówczas na wydziale prawa Uniwersytetu Warszawskiego¹. Biegłe w mowie i piśmie posługiwał się francuskim i niemieckim. 19 września tego roku wcielono go do Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii jako ochotnika. 29 października złożył przysięgę. 1 lutego 1934 roku awansowano go na bombardiera. 3 maja został kapralem, a 29 czerwca plutonowym. Tego samego dnia ukończył Szkołę Podchorążych we Włodzimierzu z wynikiem pomyślnym (lokata 34/76²) i otrzymał stopień podchorążego. 30 czerwca 1934 roku przeniesiono go do 14. Dywizjonu Artylerii Konnej. 2 lipca przydzielono go do 2. baterii artylerii. 17 września przeniesiony został do rezerwy. 1 lipca 1935 roku zgłosił się do ćwiczeń rezerwy w 14. Dywizjonie Artylerii Konnej. Spędził na nich 41 dni, a zwolnienie uzyskał 10 sierpnia. W karcie listy kwalifikacyjnej za 1935 rok znalazł się szereg informacji dotyczących Dezyderego. Bezpośredni przełożony kpt. Płotkowiak wskazywał, iż Chłapowski to żołnierz energiczny o przeciętnej inicjatywie, bardzo wysokim poczuciu honoru i godności osobistej. Odnaczał się prawością charakteru, spokojem i opanowaniem oraz był nieco flegmatyczny. Miał rozbudowane poczucie solidarności służbowej i koleżeńskiej. Był bardzo dobrze wychowany i obyty towarzyszko, zdyscyplinowany i lojalny. Fizycznie był wytrzymały, rozwinięty i wysportowany. Jak odnotowano „Alkoholu i narkotyków nie nadużywa”³. Był wybitnie inteligentny, zdolny, odznaczał się doskonałą pamięcią i „przytomnością umysłu”⁴. Podkreślano również jego dobre wyszkolenie oraz starania o pogłębienie posiadanej wiedzy

¹ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_005.

² CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_007.

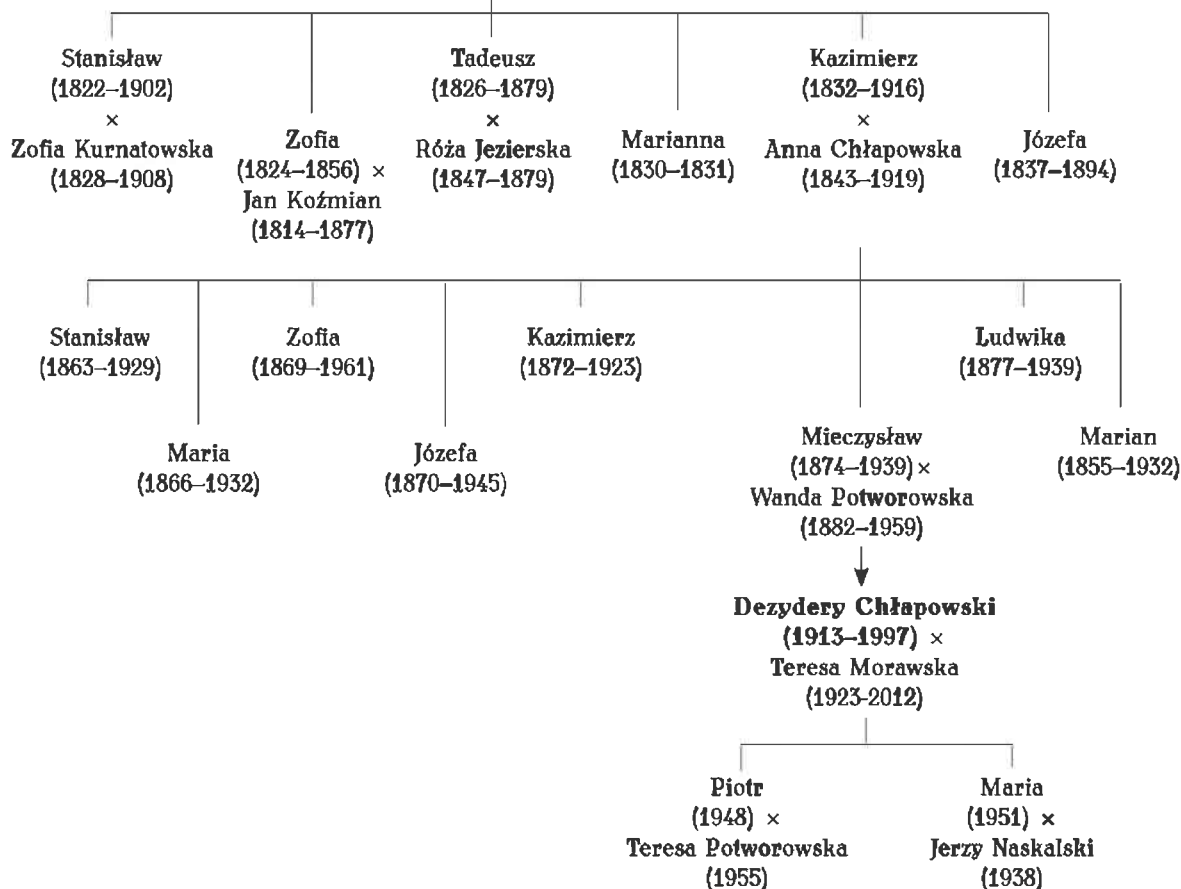
³ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_010.

⁴ Tamże.

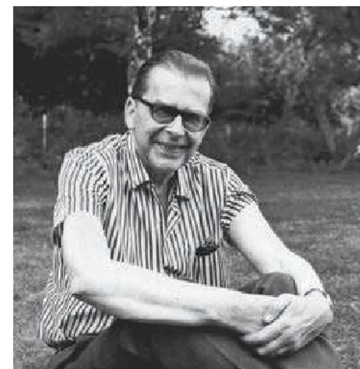
Dezydery Chłapowski (1788–1879) × Antonina Grudzińska (1794–1857)

TABLICA 16.
Drzewo genealogiczne
Dezyderego Chłapowskiego
(1913–1997)

Oprac. E. P.

i umiejętności. W konkluzji stwierdzono, iż posiadał niezbędne kompetencje, by zostać dowódcą plutonu. Kolejne ćwiczenia odbył między 3 lipca a 29 lipca 1937 roku (był wówczas oficerem zwiadowczym i dowódcą plutonu)⁵. Samodzielne gospodarowanie w Kopaszewie rozpoczął w 1938 roku, przejmując jednocześnie po ojcu fotel przewodniczącego Kółka Rolniczego w Krzywiniu. W trakcie działań wojennych przebywał w obozach w Lienzu, Woldenbergu (Dobiegiewie) i Altengrabow⁶. Na mocy dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o przeprowadzeniu reformy rolnej, z 6 września 1944 roku, odebrano mu rodzinne gniazdo oraz zmuszono do przesiedlenia. Przez jakiś czas pracował na Uniwersytecie Wrocławskim. Po ślubie z Teresą Dzierżykraj-Morawską (22 lutego 1946) osiadł w Trójmieście, gdzie pracował w Centrali Węglowej. Od 1952 roku mieszkał w Krakowie, tam też zmarł 19 maja 1997 roku. Pochowany został na rodzinnej nekropolii w Rąbinu.

192. Dezydery Chłapowski, ok. 1995.
Fot. APCh

⁵ CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_012.

⁶ Zachowana korespondencja z tego okresu została opublikowana w pracy: Emilian Prałat, *Ród historii – historia rodu* dz. cyt., s. 26–37. P. Dorota Michniewicz z d. Speichert (jej stryj Jerzy Maria Speichert jest na fot. 206), poinformowała, że dwie osoby potwierdziły, iż na fot. 204, 205, 206 są budynki Oflagu XVIII A w Lienzu nad Drawą (Austria): Maria Czarnecka z d. Polak, której ojciec Zenon Polak był tam do czerwca 1940 r. (następnie przewieziono go do Woldenbergu), a także Antoni Zoll, którego ojciec Zenonn Zoll przebywał kolejno w tych obozach.

Odpis wierzytelny .

12

Przedłożono przy wpisie na Wydział Prawa i Adm. Uniwersytetu Jagiellońskiego, dnia 24.IX, 1931. - Kuratorjum Okręgu Szkolnego Poznańskiego. - Państwowa Komisja Egzaminacyjna. Świadectwo dojrzałości. - Chłapowski Dezydery /fotografia/-/pieczęć/: Państw. Gimnazjum Klasyczne w Bydgoszczy. Chłapowski Dezydery, urodzony dnia 29. miesiąca marca, roku 1913 w Mogaczewie Małym województwa Poznańskiego, wyznania rzymsko-katolickiego po ukończeniu nauki w Państwowym Gimnazjum Klasycznym w Bydgoszczy. - do którego był przyjęty 15. września, roku 1926, zdawał w terminie letnim roku 1930 gimnazjalny zwyczajny egzamin dojrzałości dawnego typu klasycznego wobec Państwowej Komisji Egzaminacyjnej, powołanej przez Kuratorjum Okręgu Szkolnego Poznańskiego - piśmie z dnia 23. kwietnia, 1930 Nr. II. 14348/30 i otrzymał następujące oceny ostateczne z przedmiotów egzaminacyjnych: z religji - bardzo dobrze, z języka polskiego - dobrze, z języka łacińskiego - dostatecznie, z języka greckiego - dobrze, z historii wraz z nauką o Polsce współczesnej --, z fizyki--, z matematyki - dostatecznie, Posa tem uzyskał ostatecznie oceny roczne w klasach VI - VIII z przedmiotów następujących: z historii wraz z nauką o Polsce współczesnej - dobrze, z fizyki i chemji - dostatecznie, z języka francuskiego - dobrze, z przyrodoznawstwa - dostatecznie, z propedentyki filozofji - dostatecznie, z ćwiczeń cielenych - dostatecznie. - Państwowa Komisja Egzaminacyjna uznała Chłapowskiego Dezydery - za dojrzałego do studjów wyższych i wydaje mu niniejsze świadectwo. w Bydgoszczy, dnia 19. maja, roku 1930. Nr. 189. - Przewodniczący Państwowej Komisji Egzaminacyjnej: Zygmunt Polakowski wł. Członkowie Państwowej Komisji Egzaminacyjnej: Dr. Poliński wł. X. Tadeusz Zieliński wł. Emiljan ... podpis nieczytelny wł. St. Krasicki wł. Mieczysław Seidel wł. Col. X. Tań. Ziel.

Sekretariat Sadu Grodzkiego
w KRAKOWIE
Oddział I. dnia 22. maja 1933

[Handwritten signature]

193. Odpis świadectwa szkolnego Dezyderego Józefa Chłapowskiego, strona pierwsza, 22.05.1933.
Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_023

SZKOŁA PODCHORAŻYCHA REZERWY ARTYLERJI

L. dz. 10/34 1 bet.

WZÓR № 2-a.

8

OPINJA

kap. pilonowy
(stopień)

Chłapowski Dezydery
(nazwisko i imię)

URODZONY W DNIU 29.VI ROKU 1910 W Rogaczewi Mazym.
UKOŃCZYŁ W CZASIE OD 19.VI 1930 R. DO 29.VI 1934 R.
SZKOŁĘ PODCHORAŻYCH REZERWY ARTYLERJI Z WYNIKIEM zadowalającym
LOKATĄ 34/36 I NA PODSTAWIE ART. 16 USTAWY O PODSTAWOWYCH
OBOWIĄZKACH I PRAWACH SZEREGOWYCH Z DNIA 18. LIPCA 1924 R.
UZYSKAŁ TYTUŁ

PODCHORAŻEGO REZERWY.

WŁODZIMIERZ, DNIA 29.VI 1934 R.

194. Dyplom ukończenia Szkoły Podchorążych przez Dezyderego Józefa Chłapowskiego, strona pierwsza, 29.06.1934.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_017

14 DYWIZJON ARTYLERJI KONNEJ

miejsce pieczęci szkolnej (wzgl. form. ewid.)

2.

Miejsce na fotografię

LISTA KWALIFIKACYJNA

A) Nazwisko i imiona **Chłapowski Dezydery - Józef**
 Urodzony **29 marca 1913 r.** w **Łogaczuwie-Blatcu pow. Kościan woj. Poznań**
(data, miesiąc, rok - miejscowość, powiat, województwo)
 Wyznanie **nym. kat.** Narodowość **polska** Stan (świat, wdowiec, kawaler)
 Żona
(imię i nazwisko panieńskie żony, oraz jej wyznanie i narodowość)
 Zawód cywilny (przy of. rez.) **student Univ. Warszawskiego** Zawód ojca **rolnik**
 miejsce zam. rodziców **Łogaczev pow. Kościan**

B) WYKSZTAŁCENIE

Cywilne		Wojskowe	
Srednie	Wyższe	(Szkoły i kursa (gdzie, jakie i kiedy))	
Kategorie, ilość klas gdzie i kiedy	Fakultet ilość półroczy gdzie i kiedy	6 semestrów w Wydziale inżynierskim Uniwersytetu Warszawskiego.	Szk. Behor. 101. Włodzimierz w r. 1934 - tym.
Egzaminy (egz. dojrz. i równorzędne) gdzie i kiedy.	Zdane egzaminy (doktorat, dyplom) gdzie i kiedy.		

C) ODZNACZENIA w W. P.

Polskie	Zagraniczne
/	/

Format 420x297 mm.
 Nr 400935. 200. Główna Drukarnia Wojskowa.

195. Lista kwalifikacyjna Dezyderego Józefa Chłapowskiego, strona pierwsza.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_005

D) PRZEBIEG SŁUŻBY WOJSKOWEJ PRZED NOMINACJĄ OFIC.

Stopień	Kiedy		Formacja, oddział, pododdział	Wyszczególnienie zmiany		Podstawa
	od	do		funkcja	inne zmiany	
1	2	3	3	4	5	5
kapł.	19. IX. 33	31. I. 34	S. P. R. A. Włodzisław	meret.	wojskowy	24. 3. 9. 34. 113/33
komb.	1. II. 34	2. V. 34	— " —	— " —	awansow. na komb.	— " — 207/34
kapł.	3. V. 34	18. V. 34	— " —	— " —	— " — na kapł.	— " — 101/34
plut. pchor.	29. V. 34	30. V. 34	— " —	— " —	— " — na plut. pchor.	— " — 143/34
— " —	30. VI. 34	16. IX. 34	14 b. D. R. 2 bat.	obst. chias	przeniesiony	— " — 144/34
— " —	16. IX. 34		— " —	— " —	przeniesiony do roz.	24. 1. 1934. 89/34

E) ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW:

w mowie	w piśmie
francuski, niemiecki	francuski, niemiecki

F) ZNAJOMOŚĆ KRAJÓW:

Cała Polska

G) SPECJALNE WIADOMOŚCI (SPORTY):

--	--

196. Lista kwalifikacyjna Dezyderygo Józefa Chłapowskiego, strona druga.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezyderyg_Józef_481_C_1185_006

P. K. U. **Kościan**

(zawieszony w dniu gablacji: ...)

1919/20 4 L. Karty Ewid. 59 **Kościan** powiat
rocznik 495 **Kościan** powiat

1

Wyciąg ewidencyjny

do L. dz. 18015 / 25 r.

1. Nazwisko: Chłapowski
 2. Imiona: Dezydery Józef
 3. Miejsce urodzenia: Prągowie ob. Kościan
 gmina: Prągowie ob. Kościan
 pow. i woj.: Kościan - Poznań
 4. Imiona rodziców: Michał ojciec
Wanda matka

12. Przystosowanie wojskowe:
 13. Orzeczenia komisji poborowych oraz rewizyjnych:

Data	Nazwa komisji i treść orzeczenia
<u>21. 6. 1935</u>	<u>Nat. of. 14 i 66 Polowy</u>

5. Stan rodzinny:
 6. W razie wypadku zawiadomić: *)
Michał Chłapowski
Prągowie pow. Kościan
 7. Wzrost: 185 waga: 69 1/2
 Obwód klatki piersiowej: 81 *)
 Wysokość rozkroczu: 43
 Typ budowy fizycznej: 43
 Włosy: f. blond Brwi: f. blond
 Oczy: c. prawa Nos: st. wys.
 Usta: guste Broda: wys. wys.
 Twarz: owal Szczególne znaki:

14. Przeznaczenie: artyleria Lekka
 15. Odroczenia

od	do	Art. Ust.
 		

8. Język macierzysty: polski
 Narod.: polski Wyznanie: A. Kat.
 9. Miejsce zamieszkania (dokładny adres):
Warszawa ul. Piłsudskiego 10. 13 m. 8.
12.

16. Skrócenia służby czynnej
 Czas skrócenia służby: Art. Ust.

17. Przesunięcia terminu wcielenia:

10. Wykształcenie cywilne: 8 klas. państw.
gimn. klas. męskiej w Prągowiu i w Warszawie
z r. 1922 - 23. w gimnazjum w Prągowiu i w Warszawie
z r. 1923 - 24. w gimnazjum w Prągowiu i w Warszawie
 11. Zawód cywilny: 10. 13 m. 8.

do	rozkaz
 	

*) UWAGA: Rubryki 6 i 7 wypełnia się tylko w wypadkach, gdy wyciąg jest sporządzany przy poborze przez wojak. czł. kom. pob.

197. Wyciąg z karty ewidencyjnej Dezyderygo Józefa Chłapowskiego, strona pierwsza, 16.07.1935.
 Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_003
 PPOR. DEZYDERY CHŁAPOWSKI 1913-1997 X 225

18. Przebieg służby wojskowej:

Data	Rodzaj zmiany	Data	Rodzaj zmiany
19. 7. 1933	wcielony do 7 batalionu strzelców obrotowy pułk rezerwy	20. 7. 1934	Przeznaczony do służby w szwadronie do 14 szwadronu strzelców 144/34
19. 7. 1933	Przeznaczony do 1 batalionu strzelców obrotowy pułk rezerwy	2. 11. 1934	Przeznaczony do 2 batalionu strzelców obrotowy pułk rezerwy
29. 5. 1933	Przeznaczony do 2 batalionu strzelców obrotowy pułk rezerwy	17. 3. 1934	Przeznaczony do 12 szwadronu strzelców obrotowy pułk rezerwy
1. 5. 1934	Przeznaczony do 12 szwadronu strzelców obrotowy pułk rezerwy	1. 11. 1935	Przeznaczony do 14 szwadronu strzelców obrotowy pułk rezerwy
3. 5. 1934	Przeznaczony do 14 szwadronu strzelców obrotowy pułk rezerwy	10. 10. 1935	Przeznaczony do 14 szwadronu strzelców obrotowy pułk rezerwy
29. 5. 1934	Przeznaczony do 14 szwadronu strzelców obrotowy pułk rezerwy		
29. 5. 1934	Przeznaczony do 14 szwadronu strzelców obrotowy pułk rezerwy		

19. Inne dane.

19. 7. 1933 - 29. 5. 1934. 7 batalion strzelców obrotowy pułk rezerwy
Przeznaczony do 14 szwadronu strzelców obrotowy pułk rezerwy

Miejscowość data **Kościan 16. 7. 1935**

Za zgodność: *ad wiole*

Powiatowy Komendant Uzbrojenia
[Signature]
 W. Z.
 podpis
MIELICKI, kpt.

198. Wyciąg z karty ewidencyjnej Dezyderygo Józefa Chłapowskiego, strona druga, 16.07.1935. Pot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezyderyg_Józef_481_C_1185_004

ORZECZENIE

Komisja kwalifikacyjna 14 Dywizjonu Artylerji Konnej
nazwa oddziału

w składzie:

D-cy pułku (sam. oddz.) w/z kpt. Plotkowiaka Stanisława jako przewodniczącego
stopień, nazwisko i imię

oraz kpt. Jarnowieckiego Leonida i por. Gatkiewicza Adama
stopień, nazwisko i imię

....., jako członków, po zbadaniu

świadczenia i opinji z ukończenia Szkoły Pchor. Rez., opinji z czasu służby czynnej w 14 Dywizji
nazwa oddziału

Artylerji Konnej i opinji za czas odbytego ćwiczenia

od 1.VII.do 10.VIII.1935r.

(daty odbytego wzgl. odbytych ćwiczeń)

oraz po zbadaniu, że kandydat opanował praktycznie i teoretycznie wiadomości w zakresie
w zakresie dowodzenia

dowodzenia plutonem-bardzo dobrze

plutonem względnie półplutonem dla młodszego oficera — b. dobrze (dobrze — dostatecznie)

stwierdza:

plut. podchor. rez. Chłapowski Dezydery-Józef
stopień, nazwisko i imię

pod każdym względem nadaje się na podporucznika rezerwy.

Białystok, dnia 4.VIII-1935 r.
miejsowość

Przewodniczący
Dowódca 14 D.A.K.

w/z

Plotkowiak kpt.
stopień

I. Członek
Dowódca 1 baterji 14 dak.

Jarnowiecki kpt.
stopień

II. Członek
Dowódca 2 baterji 14 dak.

Gatkiewicz por.
stopień
Nr 945138. 5 000. Główna Drukarnia Wojskowa.

Zal. Nr 1 — Wz. Nr 1.
Format 210x297 mm.

199. Orzeczenie stwierdzające posiadanie przez Dezyderego Józefa Chłapowskiego kompetencji na stopień podporucznika rezerwy, strona pierwsza, 4.08.1935.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_020

Wysok
powiat Kościan

Dokument urodzenia.

Nr. 26

Wysok am 3ten April 1913

Vor dem unterzeichneten Standesbeamten erschien heute, der Persönlichkeit nach _____

der Rittergutsbesitzer Micislaus von Czapowski bekannt,
(Micysław) von Czapowski
wohnhaft in Klein-Rogaczewo

Katholischer Religion und zeigte an, dass von der
Wanda Maria Franciszka von Czapowski
geborenen v. Potworowska, seiner
Chefrau Katholischer Religion,
wohnhaft bei ihm

zu Klein-Rogaczewo in seiner Wohnung
am neunundzwanzigsten März des Jahres
tausendneuhundert und dreissig Vor mittags
um neun ein halb Uhr ein Knabe

geboren worden sei und dass das Kind die Vornamen
Dezydery (Dezydery) Josef
erhalten habe.

Vorgelesen, genehmigt und unterschrieben

Micysław von Czapowski

Der Standesbeamte.

Deudzeisler

Zugend des obigen Auszuges mit der Hauptbuchung der Geburtsregister des Standesamtes
in Wysok

potwierdza się niniejszem.

Wysok dnia 5 sierpnia 1935

Urządnik stanu cywilnego

Lak

200. Akt urodzenia Dezyderygo Józefa Chłapowskiego, strona pierwsza, 5.08.1935.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_022

H) DEKLARACJE:

3

I

Stwierdzam, że złożyłem ustawową przysięgę służbową.

Dezydery Chłapowski
podpis

II

Stwierdzam, że pkt. 2 cz. II Regulaminu służby wewnętrznej, omawiający stanowisko oficera jest mi znany w całej osnowie.

Białystok dn. 10. VIII. 1935v.
miejsowość i data

Dezydery Chłapowski
podpis

Z jaką lokatą ukończył szkołę 34 Na ogólną ilość 76

OPIŃJA KOMENDANTA SZKOŁY PCHOR. O ABSOLWENCIE:

201. Lista kwalifikacyjna Dezyderego Józefa Chłapowskiego, strona trzecia, 10.08.1935.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_007

Wniosek nominacyjny na podporucznika rezerwy.

Stopień i tytuł	Nazwisko i imiona	Data urodzenia (dzień, mies. rok)	P. K. U. i ostatnie miejsce zamiesz.	Ukończył szkołę pchor. rez. gdzie, w jakim czasie, z jakim postępem i lokatą	Ogólna opinja za czas praktyki w pułku po ukończeniu szk. pchor. rez.	Data odbytego względnie odbytych ćwiczeń wojsk. w rezerwie i ogólna ocena z nich	Zakwalifikowany przez Komisję Kwalifikacyjną z oceną:	U w a g a
1	2	3	4	5	6	7	8	9
plut. pchor. rez.	Chłapowski Dezydery Józef	29. III. 1913	Łosiczan dla K. Kopanow po Kociczi	S.P. 2. Wychowanie od 19. 3. 35 do 29. 3. 35 i w komisji z ad- ministracyjnym lok. 54/36.	dobry	od 1. VI. 35r. do 10. VII. 35r. dobry	bardzo do- bry	

Załączniki:

- 1) metryka urodzenia
- 2) świadectwo dojrzałości *opisane w tabeli (zgodnie z tabelką)*
- 3) ~~...~~
- 4) zezwolenie Komisji Kwalifikacyjnej
- 5) odpis o sm. ref. int. D. O. K.
- 6) lista kwalifikacyjna i dane (wzrost, waga)
- 7) roczne uzupełniane listy kwalifikacyjne
- 8) karta ewidencyjna
- 9) karta służby w K. U.
- 10) karta...
- 11) karta...

Dowódca Dywizjona
na wstąpię

Stankiewicz
podpis i sygn. formacji
PLUTONIAŁ 14.

UWAGA: rubryki 5 i 6 opuścić przy wnioskach b. podofic. zawodowych.

202. Wniosek nominacyjny Dezyderego Józefa Chłapowskiego na podporucznika rezerwy, strona pierwsza, 20.09.1935.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_016

Stopień, nazwisko i imię *pl. plutonowy* *Chłapowski Dezydery*

WYSZCZEGÓLNIENIE	ZA CZAS POBYTU W SZKOLE PODOCH. REZERWY ARTYLERJI		ZA CZAS POBYTU NA PRAKTYCE W FORMACJI		
	Opinia dowódcy baterji szkolnej	Opinia komendanta Szkoły Pchor. Rez. Art.	Opinia dowódcy baterji	Opinia dowódcy dyonu	Ocena i opinia komisji egzaminacyjnej
1. OCENA WARTOŚCI OSOBISTYCH: indywidualność, energia, inicjatywa, poczucie honoru, godności i ambicji osobistej, charakter, siła woli, skłomności i wady, obowiązkowość, pilność, ambicja pracy, poczucie solidarności i odpowiedzialności, wyrobienie towarzyskie, stosunek do służby wojskowej; a) na tle ideowym, b) na tle honoru i ambicji, c) na tle posłuszeństwa, poczucie dyscypliny, stosunek do władzy, stosunek do społeczeństwa.	<i>Charakter pracy. Umiejętności. Negatywnie. Stwierdziłoby dobre umiark. Wobec państwowych bojów. Opatrzli i oszczędny.</i>		<i>energiczny o poczucie honoru, nieśmiały, b. wytrwały, poczucie honoru i godności osobistej. Poczucie solidarności i odpowiedzialności. B. dobre umiark. oszczędny. Dyscyplinowany.</i>		
2. OCENA WART. SZKOLNO-PROFESYJNYCH: odwaga osobista, umiarkowanie wojskowe, zdolności dowodzenia, zdolności szkolenia i instruowania, zdolności rozkazywania, kontrola wydawanych rozkazów.	<i>Nie miał okazji poznać.</i>		<i>Do czasu wyrobienia dobre.</i>		
3. OCENA WART. WYCHOWAWCZYCH: wytrzymalność fizyczna, sprawność fizyczna, ruchliwość, wymowa, wyrobienie sportowe, alkoholizm, narkotyzm i t. p.	<i>Trzymam się.</i>		<i>Bez zmian w stosunku do poprzedniego.</i>		
4. INTELIGENCJA: zdolności intelektualne, logika, konsekwencja (upostedzenia), rozwój umysłowy, bystrość, pamięć, zdolność podchwytliwych obcych myśli, zdolność powzięcia szybkich i rozsądnych postanowień, orjentowanie się w nowych warunkach, umiejętność użytkowania posiadanych wiadomości.	<i>Inteligentny, pamięć dobra. Orientacja dobra.</i>	KOMENDANT SZKOŁY <i>Mr. Filip Włodek Jan</i> plutonowy	<i>Inteligentny, rozumny, wytrwały.</i>		OGÓLNA OPINIA DOWÓDCY FORMACJI
5. OCENA ZDOBN. WYCHOWAWCZYCH: uzdolnienie kierownicze i wychowawcze, zdolność wywierania własnego wpływu, odporność, podatność na wpływ postronne, przyzwyczajenie do rygoru, stopień wymagania od podwładnych, poczucie sprawiedliwości, surowość, łagodność, stosunek do podwładnych.	<i>Na okazję wykonał wiele zadań. Sam z siebie nie odleg.</i>	zgodzam się z opinią dowódcy baterji i dobry	<i>Nie miał okazji poznać.</i>		
6. OC. ZDOBN. WYCHOWAWCZYCH: zmysł organizacyjny, planowość działania, wytrwałność, zdolność samodzielnego rozwiązywania zagadnień (bezradność), zmysł administracyjny, poczucie pracy, sumiennosc, dokładność w pracy, przestrzeganie przepisów, skłonność do uchybień.	<i>Pracuje planowo i konsekwentnie.</i>		<i>Do pracy dokładny, punktualny, sumienny.</i>		
7. SYL. MAT. I WYCHOWAWCZYCH: wpływ warunków rodzinnych i materialnych na spełnianie obowiązków, konkretny wniosek, któryby ułatwił byt w pracy.	<i>Dobro dobra.</i>		<i>Dobro dobra.</i>		
8. OKREŚL. PRZYD. WYCHOWAWCZYCH: na zajmowanym stanowisku i wyższym: a) w czasie pokoju, b) w czasie wojny, kierunek zainteresowania.	<i>Nadaje się na stanowisko d-cy plutonu.</i>		<i>Nadaje się na d-cę plutonu.</i>		
9. UZASADNIENIE RÓŻNICY OPINIJI NASTĘPNEGO PRZEŁOŻONEGO:					
10. OGÓLNA OCENA:	<i>Dobry.</i>		<i>Dobry.</i>	<i>Dobry.</i>	
11. PODPIS:	<i>[Podpis]</i>		<i>[Podpis]</i>	<i>[Podpis]</i>	

203. Karta oceny personalnej Dezydery Józefa Chłapowskiego, strona pierwsza, 20.09.1934.

Fot. CAW, sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_481_C_1185_018

204. Dezydery Chłapowski (1913–1997) i Gustaw Potworowski (1912–1970) w obozie jenieckim w Lienzu nad Drawą (Austria), grudzień 1939.

Fot. ADCh

205. Gustaw Potworowski (1912–1970) i Dezydery Chłapowski (1913–1997) w obozie jenieckim w Lienzu nad Drawą (Austria), kwiecień 1940.

Fot. ADCh

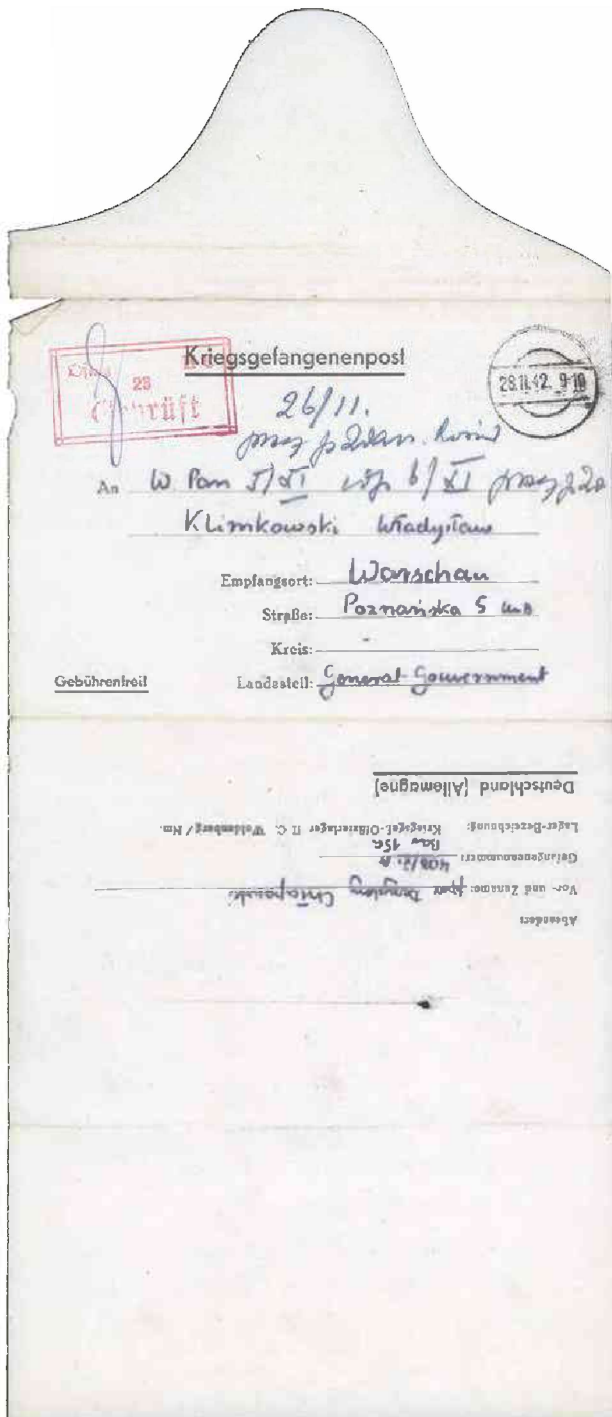

206. Od lewej stoją: Dezydery Chłapowski, Józef Krzyżanowski, Gustaw Potworowski, NN, W. Trefka, Mieczysław Leśniowski, Jerzy Maria Speichert, NN, siedzi: Andrzej Popiel, obóz jeniecki w Lienzu nad Drawą (Austria), wiosna 1940 r.

Fot. ADCh

207. List Dezyderygo Chłapowskiego (1913–1997) do matki Wandy z Potworowskich Chłapowskiej (1882–1959), strona pierwsza, 25.11.1942.

Fot. ADCh

Auf diese Seite schreibt nur der
Kriegsgefangene!
 Na tej stronie pisać wyłącznie jeńcy wojenny!
 Deutlich auf die Zeilen schreiben!
 Pisać tylko ołowikiem, wyrównie i nad liniami!

25.11.42 Kochane Mamuniu! Dł 12 dni
 nie piszę, że to bardzo nieprzyjemne. Długo-
 je że lat 2-3 i podobnie z tego. Proszę przy-
 spodobie powiesz mi Tydzień mi się. Długo
 że koc: powstanie mi. Proszę też podziękować
 Gottschalkowi, Smarzykowi i Jankowi. Wierzę że do-
 konacie pracy. Poza tym dostałem paczkę od Da-
 nium Dągal i z Bratysławy od Romualda i Chłopi.
 Od tego stycznia dostajemy dostawy po trzy
 razy w miesiącu, ponieważ nie ma więcej
 ani jednego człowieka a niebawem: wszystko dostanie
 nie więcej: ogólnie mówiąc nie ma co za-
 dążyć. Może więc Mamuniu napisz mi na po-
 dany napisz proszę, ale proszę dopisać po Świę-
 tach. Proszę wszystkim dziękować za wszystko dla
 mnie, szczególnie jestem wdzięczny za koc. Czy
 możesz mi napisać coś więcej o Kłomkowskich
 i Kłomkowskich? Czy pamiętasz Mamuniu
 że mam? Czy mam na imię? To bardzo
 - że mam? Mamuniu napisz mi na podany
 napisz i pamiętaj: mamuniu i daj mi
 napisz mi: Mamuniu napisz mi na podany
 napisz mi: Mamuniu napisz mi na podany
 napisz mi: Mamuniu napisz mi na podany
 napisz mi: Mamuniu napisz mi na podany

Tu oddzielnie
 Hier abtrennen

208. List Dezyderygo Chłapowskiego (1913–1997) do matki Wandy z Potworowskich Chłapowskiej (1882–1959), strona druga, 25.11.1942.

Fot. ADCh

List Dezyderego Chłapowskiego (1913–1997) do matki Wandy z Potworowskich Chłapowskiej (1882–1959), 25.11.1942:

25.XI.42 Kochana Mamusiu. Od 12 dni / nie pisałem, za co bardzo przepraszam. Dzięku- / ję za list z 11-ego i pocztówkę z 16-ego. Proszę przy / sposobności po-
winszować Tyszkiewiczowi syna. Dziękuję / za koc i pozostałe rzeczy. Proszę też
podziękować / Gustawowi, Smoczykowi i Jerzykiewiczowi za dos / konałe paczki.
Pozatem dostałem paczki od Da- / nusi Dangel i z Brazylii od Rozwadowskich. /
Od 1-go stycznia będziemy dostawać po trzy / nalepki na miesiąc, przyczem nie ma
różnicy / między czerwoną a niebieską; wszystkie dozwoło- / ne rzeczy i żywność
można przesyłać na oba ro- / dzaje. Może więc Mamusia wysyłać mi na posia- /
daną nalepkę paczkę, ale proszę dopiero po Świę- / tach. Proszę wszystkim dzię-
kować za prezenty dla / mnie, specjalnie jestem wdzięczny za koc. Czy / możnaby
wysyłać Celińskiemu nalepki dla Reni / Lasockiej i Rozwadowskich? Czy pisuje
Mamusia / do niego? Czy zna on ich adresy? Tu pogoda / ładna i parę stopni
mrozu. Jestem dobrze za- / opatrzony w ciepłe rzeczy i żywność i dobrze / się
czuję. Mam nadzieję, że Mamusia też. W / paczce od Danglowej oprócz żywności
otrzymałem / piękny damski naperfumowany sweter. Ściskam / Mamusię bardzo
serdecznie i rączki całuję Dezydery.

Zakończenie

CZYN ZBROJNY CHŁAPOWSKICH to przede wszystkim udział w walkach generała Dezyderego, a także wielu niższych rangą członków tego rodu. Gdy chodzi o Generała, to mamy do czynienia ze spektakularną biografią jednej z ciekawszych w dziejach Wielkopolski i Polski postaci, której aktywność dotyka niemal wszystkich aspektów życia politycznego i społecznego. Z tego też względu wpisuje się ona w poczet bohaterów narodowych. W przypadku członków rodu możemy wymienić kilkanaście osób, których służba wojskowa – z kilkoma wyjątkami – przebiegała raczej typowo: do 1918 roku Polaków powoływano do armii zaborczej, a po odzyskaniu niepodległości – do Wojska Polskiego. Pojawiają się wśród nich powstańcy wielkopolscy, uczestnicy wojny polsko-bolszewickiej, pracownicy administracji wojskowej i cywilnej, żołnierze AK i działacze emigracyjni. Niemal w każdym pokoleniu Chłapowskich obecni byli żołnierze, jednak nielicznych z nich zachowali w pamięci potomni. Poza wspomnieniami rodzinnymi tylko kilku z nich doczekało się obszerniejszych wzmianek lub biogramów w wydawnictwach słownikowych czy encyklopedycznych.

Do tradycji związanych z czynem zbrojnym, należy gromadzenie kolekcji militariów w siedzibach rodów. Wobec faktu rozgrabienia lub zniszczenia wielu pałaców i dworów, a wraz z nimi ich wyposażenia w czasie II wojny światowej, jak również z racji szczupłości informacji dotyczących np. inwentarzy mienia, trudno jednoznacznie stwierdzić, czy w rodzinie Chłapowskich funkcjonowały chociażby namiastki zbrojowni czy gabinetów pamiątek narodowych, jakie istniały w najbardziej okazałych siedzibach szlacheckich Wielkopolski, takich jak Kórnik Działyńskich, Rogalin Raczyńskich czy też Głuchowo Żółtowskich. Funkcję gabinetu pamiątek narodowych i rodowych pełnił salon pałacu w Kopaszewie, gdzie znajdowały się np. portrety¹ ważnych dla historii bohaterów, m.in. Stefana Czarnieckiego czy pułkownika Wacława Gutakowskiego². Jakkolwiek nie ma przesłanek wskazujących, iż była to celowa aranżacja, to jednak zbiór ten posiadał cechy historycznego lamusa, z pietyzmem przechowującego pamiątki związane z rodziną. Podobną funkcję pełniło poddasze nad kaplicą przypałacową w Turwi, wzniesioną z inicjatywy generała Chłapowskiego. Jego opis pozostawił Krzysztof Morawski:

¹ *Straty wojenne. Malarstwo polskie*, t. 2, oprac. Anna Tyczyńska, Krystyna Znojewska, Warszawa 2012, s. 305.

² E. Prałat, *Miejsca i Sztuka. Kopaszewo*, Łódź 2015, s. 120–123.

Osobno w okutych kufrach przechowywano mundury generała, które wyjmowano raz do roku i przyprószano naftaliną. Materiał, granatowe sukno, wyglądało na to, że wytrzyma jeszcze kilka wieków, tak był gęsto tkany i sztywny jak blacha. Żelazna cynkowana tuleja zawierała pióropusz szwoleżerów, który w takim etui mógł śmiało jechać na furgonie. Czerwone kołnierze i mankiety haftowane złotem wyglądały jak nowe, nie czerniały. Inne kufry zawierały kolekcje broni, karabinów, broni małokalibrowej, lanc, pałaszy i rapierów. Niektóre pistolety były pięknie grawerowane, ale nie była to kolekcja amatora artystycznej broni czy historyczna zbrojownia. Raczej przegląd istniejących i współcześnie używanych broni w rozmaitych armiach od wojen napoleońskich do 1848 r. Widocznie generał chciał znać typy broni zmieniającej się dość często i sprowadzał po jednym egzemplarzu³.

Opis nie pozostawia wątpliwości co do charakteru zbioru, który był sukcesywnie tworzoną i powiększaną, przemyślaną kolekcją. Co istotne – nie ma jakiegokolwiek pośredniej chociażby wzmianki o tym, jakoby w pałacu turewskim planowano stworzenie zbrojowni czy lamusa, w którym opisany zbiór mógłby zostać wyeksponowany. Kolekcja została najprawdopodobniej ewakuowana wraz z wyposażeniem pałacu w sierpniu 1939 roku do Warszawy⁴.

W innych siedzibach rodu – Szołdrach, Bonikowie, Czerwonej Wsi, Sosńnicy, Gleśnie, Goździchowie czy Żegocinie – nie funkcjonowały podobne zbiory. Niewiele zachowało się również podobizn w konwencji wojskowej. Odosobnionymi przypadkami artystycznej stylizacji są fotografie Kazimierza Chłapowskiego z Kopaszewa w mundurze z czasów Księstwa Warszawskiego czy Zygmunta Chłapowskiego z Turwi ubranego w strój szlachcica polskiego i trzymającego szablę.

Jako że w filozofię życiową rodu wpisywała się skromność, potomkowie Generała nie podejmowali starań w celu upamiętnienia jego dokonań czy też dokonań innych przedstawicieli rodu. Skromność ta znalazła odzwierciedlenie także w prostocie nagrobków znajdujących się na nekropoliach rąbińskiej i czerwonowiejskiej, gdzie próżno szukać – poza krótkimi inskrypcjami – jakichkolwiek elementów wskazujących na waleczność czy wojskową przeszłość pochowanej osoby.

Dlatego też chciałbym, aby książka ta nie stanowiła elementu gloryfikacji jednego tylko rodu, lecz stała się zachętą do poszukiwań i przypominania sylwetek wielu innych skromnych bohaterów, którzy swą odwagą, męstwem i szczerym patriotyzmem dali świadectwo nie tylko tego, co znaczyła dla nich wolność Ojczyzny, ale i pozostawili świadectwo własnej waleczności.

³ K. Morawski, *Wspomnienia z Turwi*, dz. cyt., s. 216–217.

⁴ W posiadaniu potomków znajduje się około 70% wyposażenia pałacu, jak również archiwum, dlatego też jest prawdopodobne, że przejęli oni również opisaną kolekcję. Obecni właściciele nie udzielają na ten temat informacji, co utrudnia ustalenie losów zbioru Generała.

The military activities of the Chłapowski family

Summary

2020 marks a hundred years since the Battle of Warsaw, an important event not only from a military, but also from a political point of view. Among those killed at the front at that time were Zdzisław Chłapowski (1892–1920) and Juliusz Chłapowski (1890–1920). The centenary of their death, intertwined with the anniversary of one of the greatest successes of the Polish military, can be seen as an opportunity to look at the military history of the Chłapowski family from a slightly broader perspective, taking into account not only the figure of General Dezydery (1788–1879), but also many other members of the family. The issue of the military activity of the Chłapowski family has not been described in a separate work. Such descriptions were undertaken almost exclusively with respect to General Dezydery, Napoleon's aide-de-camp, commander-in-chief of the November Uprising in Lithuania, Knight of the Order of Virtuti Militari and Legion of Honour. It was reflected in the number of studies to date (including translations into foreign languages) that were aimed at describing the history of Dezydery's military career. However, little is known about the activities of other members of this family. Therefore, the aim of the work is to bridge the cognitive gap in the knowledge of the Chłapowski family's military activities. Therefore the first chapter includes the overview of the available literature and the state of research, as well as the history of the chosen family members preceding and following the General. One of the first ones – who may have not fought himself, but was a signatory of the Maćko Borkowic confederation of 1352, was Piotr of Chłapowo. Maciej Chłapowski, the first professional soldier in the family, died in the Polish – Livonian war of 1600–1602. Other persons described include Ksawery and his daughter Barbara, the latter wife of Jan Henryk Dąbrowski, immortalised in the fourth verse of the Polish anthem, together with members of the family who took part in the Kościuszko Uprising, the November Uprising, the Revolutions of 1848, the January Uprising as well as WWI and WWII. Those described include the members of the Turew, Kopaszewo, Czerwona Wieś, Sośnica as well as less prominent branches of the family.

The second chapter presents descriptions based on previously unknown materials from the collection of the Central Military Archive and the private archive of the Chłapowski family. While working out the *Family Chronicle Dezydery Chłapowski* (1913–1997) had no access to military documentation. Therefore, it is treated as the axis of the book's narrative. The most extensive part was devoted to General Chłapowski, focusing exclusively on his military activities. A short description of the Land Forces Training Centre in Wędrzyn named after the general has also been included. The materials presented include a diploma granting the title of Baron of the French Empire as well as an act of nomination for the commander-in-chief of the uprising in Lithuania. Further on the following profiles were presented: major Jan Chłapowski (1863–1919), commander of the Poznan Bazar hotel during the Wielkopolska Uprising, lieutenant Kazimierz Chłapowski (1872–1923), lieutenant Mieczysław Chłapowski (1875–1947), colonel Adam Chłapowski (1881–1937), lieutenant colonel Konstanty Chłapowski

(1883–1939), lieutenant Marian Chłapowski (1885–1932), Captain Michał Chłapowski (1884–1944), second lieutenant Emilia Chłapowska (1887–1974), second lieutenant Stanisław Chłapowski (1888–1930), wachtmeister Juliusz Chłapowski (1890–1920), lieutenant Zdzisław Chłapowski (1892–1920), officer cadet Kazimierz Chłapowski (1896–1976), lieutenant colonel Kazimierz Chłapowski (1898–1969) and second lieutenant Dezydery Chłapowski (1913–1997). All those mentioned above were provided with a short biography, followed by copies and translations of the respective documents, together with their scans and photographs.

Due to the scarcity of the archive sources preserved it was not possible to provide complete biographies of the family members that preceded the General, therefore this part includes primarily the most salient events of the family's military history. Unfortunately the relatively high activity of the Chłapowski family during the period of 19th century national uprisings has not been reflected in the archival sources preserved. More light on this issue could be shed if the Turew archive was to be made available, however today it remains in the hands of the Tekla Chłapowska heirs and is accessible to the researchers.

Selected biographies include also some of the forms of commemoration of the Chłapowski family as well as the related iconographic sources. Making the private archives of Maria Naskalska, Krzysztof, Piotr and Konstanty Chłapowski available to the public made it possible to present many family memorabilia, that up until now were not present in the scientific circulation, including photographs, documents from the times of post-war emigration times as well as well as orders.

Wykazy

Wykaz skrótów

ADCh	– Archiwum Dezyderego Chłapowskiego
AKCh	– Archiwum Krzysztofa Chłapowskiego
AKonCh	– Archiwum Konstantego Chłapowskiego
APCh	– Archiwum Piotra Chłapowskiego
ASCh	– Archiwum Stanisława Chłapowskiego
CAW	– Centralne Archiwum Państwowe
mps	– maszynopis
rkps	– rękopis

Wykaz tabel

Tabela 1. Przebieg służby wojskowej Adama Chłapowskiego opracowany na podstawie archiwaliów. Oprac. E. P.

Wykaz tablic genealogicznych

- Tablica 1. Drzewo genealogiczne Stanisława i Henryki Chłapowskich. Oprac. E. P.
- Tablica 2. Drzewo genealogiczne Dezyderego Chłapowskiego (1788–1879). Oprac. E. P.
- Tablica 3. Drzewo genealogiczne Jana Chłapowskiego (1863–1919). Oprac. E. P.
- Tablica 4. Drzewo genealogiczne Kazimierza Chłapowskiego (1872–1923). Oprac. E. P.
- Tablica 5. Drzewo genealogiczne Mieczysława Chłapowskiego (1875–1947). Oprac. E. P.
- Tablica 6. Drzewo genealogiczne Adama Chłapowskiego (1891–1948). Oprac. E. P.
- Tablica 7. Drzewo genealogiczne Konstantego Chłapowskiego (1883–1939). Oprac. E. P.
- Tablica 8. Drzewo genealogiczne Michała Chłapowskiego (1883–1944). Oprac. E. P.
- Tablica 9. Drzewo genealogiczne Mariana Chłapowskiego (1885–1932). Oprac. E. P.
- Tablica 10. Drzewo genealogiczne Emilii Chłapowskiej (1887–1974). Oprac. E. P.
- Tablica 11. Drzewo genealogiczne Stanisława Chłapowskiego (1888–1930). Oprac. E. P.
- Tablica 12. Drzewo genealogiczne Juliusza Chłapowskiego (1890–1920). Oprac. E. P.
- Tablica 13. Drzewo genealogiczne Zdzisława Chłapowskiego (1892–1920). Oprac. E. P.
- Tablica 14. Drzewo genealogiczne Kazimierza Chłapowskiego (1896–1976). Oprac. E. P.
- Tablica 15. Drzewo genealogiczne Kazimierza Chłapowskiego (1898–1969). Oprac. E. P.
- Tablica 16. Drzewo genealogiczne Dezyderego Chłapowskiego (1913–1917). Oprac. E. P.

Bibliografia*

Źródła:

Dokument nr 1313: Mathyas palatinus Preczslaus castellanus Poznaniens. et alii primores Maioris Polonie 1352 Sept. 2, Poznań; fraternitatis foedus ineunt, quo contra hostes regis communiter stare, et in propriis necessitatibus se invicem iuvare sese obstringunt, [w:] *Kodeks dyplomatyczny wielkopolski*, t. 2, Poznań 1879.
Sąd Rejonowy w Międzychodzie, Postanowienie Sądu Grodzkiego w Międzychodzie nad Wartą z dnia 15 marca 1947, sygn. III.Zg.17/47 (mps).

Archiwum Piotra Chłapowskiego:

Dokumenty dotyczące Kazimierza Chłapowskiego (1896–1976).

Archiwum Stanisława Chłapowskiego:

Akta dotyczące majątności Szolndry.

Biblioteka Narodowa w Warszawie:

Nominacja Dezyderego Chłapowskiego na naczelnego wodza powstania na Litwie, 1831, rkps. 560.

Centralne Archiwum Wojskowe:

sygn. CAW Chłapowski_Adam_Michał_I_481_C_1184;
sygn. CAW Chłapowski_Dezydery_Józef_I_481_C_1185;
sygn. CAW Chłapowski_Jan_I_481_C_1186;
sygn. CAW Chłapowski_Juliusz_I_482_38-2957;
sygn. CAW Chłapowski_Juliusz nr odznaczenia 3693m;
sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1187;
sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_I_481_C_1188;
sygn. CAW Chłapowski_Kazimierz_Józef nr odznaczenia 4686;
sygn. CAW Chłapowski_Marian_I_481_C_1190;
sygn. CAW Chłapowski_Michał_I_481_C_1191;

* Poniższa bibliografia obejmuje zarówno prace bezpośrednio wykorzystane w publikacji, jak i literaturę uzupełniającą

sygn. CAW Chłapowski_Mieczysław_I_481_C_1193;
sygn. CAW Chłapowski Mieczysław Michał I 481 C 1192;
sygn. CAW Chłapowski Stanisław Ludwik I 481 C1194;
sygn. CAW Chłapowski Zdzisław API 481 C 1195;
sygn. CAW Chłapowski Zdzisław VM I 482 84-7997;
sygn. CAW Chłapowski Zdzisław VM I 482 84-800A.

Centrylny Derżawnyj Istoricznyj Archiw:

Zbiory Tadeusza Sauczeya, sygn. 195-1-58.

Wielkopolskie Muzeum Wojskowe. Oddział Muzeum Narodowego w Poznaniu:

Legitymacja Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego „Virtuti Militari” Kazimierza Chłapowskiego, 1933 r. Muzeum Narodowe w Poznaniu, Wielkopolskie Muzeum Wojskowe, nr inw. MNP/W/1347.

Wręczenie Odznaki Pamiątkowej 15. Pułku Ułanów Poznańskich Prezydentowi RP Ignacemu Mościckiemu (pierwszy z prawej Kazimierz Chłapowski). Muzeum Narodowe w Poznaniu, Wielkopolskie Muzeum Wojskowe, nr inw. MNP/WA/595.

Opracowania i artykuły:

Album Pamiątkowy Powstańców i Niepodległościowców Ziem Zachodnich R. P., [Poznań] 1938, nr 4.

Askenazy Szymon, *Akta Powstania Kościuszki*, Kraków 1918.

Bauer Piotr, *Dezydery Chłapowski*, Poznań 1983.

Bełza Władysław, *Dawni królowie tej ziemi*, Lwów 1897.

Chłapowski Adam, *Die Verlenzungen des Jagel und Fischereirechtsnachelen deutschen Reichstratgesetzduch*, Posen 1907.

Chłapowski Andrzej, *Die Bedeutung Polens als Absatzgebiet für die Schweizerische Maschinen und Apparate Industrie*, Hildesheim 1949.

Chłapowski Dezydery, *Als Ordonnanzoffizier Napoleons in den Kriegen 1806–1813. Erinnerungen*, Berlin 1910.

Chłapowski D., *Aus der Umgebung Bonapartes*, Berlin 1910.

Chłapowski D., *Lettre du General Chłapowski sur les événements militaires en Pologne et en Lithuanie*, Paris 1831.

Chłapowski D., *Memoires sur les guerres de Napoleon, 1806–1813*, Paris 1908.

Chłapowski D., *Memoirs of a Polish Lancer. The Pamietniki of Dezydery Chłapowski*, Chicago 1992.

Chłapowski D., *Pamiętniki*, cz. 1, *Wojny napoleońskie 1806–1813*; cz. 2, *Wojna roku 1830–1831*, Poznań 1899.

Chłapowski D., *Wojna w 1807 roku*, Kraków 1916.

Chłapowski Dezydery, *Chłapowscy. Kronika rodzinna*, uzup. i przygot. do druku Krzysztof Chłapowski, Warszawa 1998.

Chłapowski D., *Chłapowska Anna*, [w:] *Ziemia XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 38.

Chłapowski D., *Chłapowska Bronisława*, [w:] *Ziemia XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 42.

Chłapowski D., *Chłapowski Dezydery Andrzej*, [w:] *Ziemia XX wieku*, t. 2, cz. 1, Warszawa 1992, s. 36.

Chłapowski D., *Chłapowski Henryk Stanisław*, [w:] *Ziemia XX wieku*, t. 2, cz. 1, Warszawa 1992, s. 37.

- Chłapowski D., *Chłapowski Jan Wacław*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 38–39.
- Chłapowski D., *Chłapowski Konstanty Hubert*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 1 cz. 1, Warszawa 1992, s. 19.
- Chłapowski D., *Chłapowski Mieczysław Pius*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 40–41.
- Chłapowski D., *Chłapowski Stanisław Jan*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 1 cz. 1, Warszawa 1992, s. 39–40.
- Chłapowski D., *Chłapowski Stanisław Ludwik*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 36–37.
- Chłapowski D., *Chłapowski Zygmunt Lucjan*, [w:] *Ziemiańskie XX wieku*, t. 1, cz. 1, Warszawa 1992, s. 41–42.
- Chłapowski D., *Kalendarz życia i działalności generała Dezyderego Chłapowskiego 1788–1879*, Kościan 1979.
- Chłapowski Kazimierz, *O pojedynkach*, Warszawa 1902.
- Chłapowski K., *Pojedynki a Liga ku ochronie czci i honoru*, Poznań 1911.
- Chłapowski K., *W sprawie pojedynków w armii*, „Przegląd Polski” 1900, R. 35, t. 138, s. 400–404.
- Chłapowski K., *Wojna na Litwie w roku 1831*, Kraków 1913.
- Chłapowski Krzysztof, *Dezydery Chłapowski*, Warszawa 1998.
- Chwaliszewski Roman, Kicman Wojciech, *Kiedy ojczyzna wezwała. Powstanie Wielkopolskie na ziemi pilskiej*, Piła 2013.
- Chwaliszewski R., Kicman W., *Powrót Orła. Powstanie Wielkopolskie na Ziemi Pilskiej. Przebieg, bohaterowie, upamiętnienie*, Piła 2008.
- Czubiński Antoni, Grot Zdzisław, Miśkiewicz Benon, *Powstanie wielkopolskie 1918–1919. Zarys dziejów*, Warszawa – Poznań 1983.
- Czyn zbrojny Legionów Polskich 1914–1918*, pod red. Pawła Michalaka, Michała Polaka i Wawrzyńca Wierzejskiego, Koszalin 2015.
- Delaperrière Maria, *Miejsca pamięci czy pamięć miejsc? Kilka refleksji na temat uobecniania przeszłości w literaturze współczesnej*, [w:] *Kulturowa historia literatury*, red. Anna Łebkowska, Włodzimierz Bolecki, Warszawa 2015, s. 161–172.
- Der Übertritt der polnischen Corps von Gielgud, Chłapowski und Rybinski auf das Königlich Preußische Gebiet, ihr Aufenthalt daselbst und die angeordnete Entfernung derselben unter Benutzung amtlicher Quellen von W. v. Dankbahr*, Königsberg 1832.
- Dezydery Chłapowski, szwoleżer, prekursor Nowoczesnego Rolnictwa oraz Pracy Organicznej*, pod red. Lecha Wojciecha Szajdaka i Marka Szczepańskiego, Poznań 2018.
- Dzieje militarne Wielkopolski i Ziemi Lubuskiej. Wybrane problemy*, pod red. Dariusza Stanisława Kozerańskiego, Warszawa 2005.
- Fiszorowa Wirydianna, *Dzieje moje własne i osób postronnych. Wiązanka spraw poważnych, ciekawych*, tł. z fr. Edward Raczyński, Londyn 1975.
- Florkowski Henryk, *Dzieło Generała z Turwi*, Kościan 1979.
- Gen. Dezydery Chłapowski – żołnierz i pionier postępu rolniczego w Wielkopolsce. Sprawozdanie z konferencji popularno-naukowej w Manieczkach w 200 rocznicę urodzin*, Manieczki 1989.
- Grabiec Jan, *Rok 1863*, Poznań 1913.
- Grot Zdzisław, *Czyn zbrojny ludu wielkopolskiego 1918–1919*, Poznań 2008.
- Grot Z., *Dezydery Chłapowski 1788–1879*, Warszawa – Poznań 1983.
- Grot Z., *Dezydery Chłapowski i Franciszek Morawski – generałowie powstania listopadowego*, Kościan 1980.
- Grygiel Tadeusz, *Sytuacja polityczno-wojskowa w zachodniej części Wielkopolski w dniach Powstania 1918/1919*, „Sierakowskie Zeszyty Historyczne” 2018, nr 19, s. 25–80.
- Haiman M., *Chłapowski Karol*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 304.
- Jezierski Edmund, *Jan Henryk Dąbrowski. Twórca legionów*, Warszawa 1918.

- Kalinka Walerian, *Dzieła ks. Walaryana Kalinki*, t. 11, *Jenerał Dezydery Chłapowski, Żywot Tadeusza Tyszkiewicza*, Kraków 1900.
- Karwat Janusz, *Dowódcy wielkopolskich oddziałów kawalerii i broni pancernych*, Poznań – Wrocław 2004.
- Karwowski Stanisław, *Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego*, t. 1, Poznań 1918.
- Kęszycki Daniel, *Wspomnienia z 1919/22*, ks. 1, *Udział Śremu w Powstaniu Wielkopolskim*, Śrem 2018.
- Kęszycki D., *Z dni powstania wielkopolskiego*, Poznań 2005.
- Kicman Wojciech, *Chłapowscy z Bagdadu i Glesna herbu DRYA powstańcami wielkopolskimi 1918/1919*, Piła 2018.
- Kocoł Rafał, *Czyn zbrojny żołnierza polskiego 1914–1945. Kolekcja Jana Partyki. Komentarz do wystawy*, Rzeszów 2007.
- Kolbuszewska Daina, *Trzynastu wspaniałych*, Poznań 2008.
- Korespondencja Heleny Modrzejewskiej i Karola Chłapowskiego*, t. 1, wybór i oprac. Jerzy Got, Józef Szczublewski, Warszawa 1965.
- Korespondencja Heleny Modrzejewskiej i Karola Chłapowskiego*, t. 1–2, oprac. Alicja Kędziora, Emil Orzechowski, Warszawa 2015.
- Kubik Aleksander, *Mowa pogrzebowa wygłoszona na nabożeństwie żałobnym za duszę ś. p. Kazimierza Chłapowskiego*, Poznań 1925.
- Lange Tadeusz Wojciech, *Kawalerowie maltańscy w międzywojennej Polsce*, „Kronika Wielkopolski”, 2002, z. 4, s. 72–84.
- Łempicki Stanisław, *Polski ideał wychowawczy*, Lwów – Warszawa 1937.
- Łoza Stanisław, *Historja Orderu Orła Białego*, Warszawa 1922.
- Łoza S., *Kawalerowie Orderu Świętego Stanisława 1765–1813*, Warszawa 1925.
- Miśkiewicz Benon, *Czyn zbrojny Powstania Wielkopolskiego*, Poznań 1968.
- Modrzejewska Helena, *Artykuły, referaty, wywiady, varia*, wybór i oprac. Emil Orzechowski, Kraków 2008.
- Morawski Krzysztof, *Wspomnienia z Turwi*, Kraków 1981.
- Morawski K., *Z Krakowa i Wielkopolski*, Warszawa 2016.
- Muszyńska Janina, *Uczestnicy Insurekcji 1794 r. w zaborze pruskim*, [w:] „Roczniki Historyczne” 1937, nr 13, s. 317–351.
- Odpisy listów Dezyderego Chłapowskiego oraz listów Kazimierza Chłapowskiego*, [miejsce nieznanne, przed 1939].
- Oktabińska Stanisława, *Czyn zbrojny nad Mienią i Świdrem. Szkice z dziejów Ziemi Otwockiej*, Otwock 2006.
- Ośrodek Szkolenia Poligonowego Wojsk Lądowych im. gen. dyw. Dezyderego Chłapowskiego*, Wędrzyn 2018.
- Pohoska Hanna, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1928.
- Polak Bogusław, *Chłapowski Zdzisław*, [w:] *Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich 1918–1919*, red. nauk. Antoni Czubiński, Bogusław Polak, Poznań 2002, s. 52–53.
- Polak B., *Organizacja i rozwój wojska wielkopolskiego 1919 (marzec – listopad 1919 r.)*. Wybór dokumentów wojskowych, Leszno 2008.
- Powstańcy Wielkopolscy. Biogramy uczestników Powstania Wielkopolskiego 1918–1919*, t. 14, pod red. Bogusława Polaka, Poznań 2017.
- Prałat Emilian, *Miejsca i Sztuka. Czerwona Wieś*, Turew – Leszno 2020.
- Prałat E., *Miejsca i Sztuka. Turew*, Łódź 2017.
- Prałat E., *Miejsca i Sztuka. Kopszewo*, Łódź 2015.
- Prałat E., *Ród historii – historia rodu. Archiwum kopszewskie Chłapowskich*, Leszno 2016.
- Siedlecki Franciszek, *Helena Modrzejewska*, Warszawa 1920.
- Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich 1918–1919*, red. nauk. Antoni Czubiński, Bogusław Polak, Poznań 2002.
- Stablewski Tertulian, *Dziennik z wojny 1939–1945*, t. 2, Kórnik 2015.
- Straszewicz Józef, *Die Polen und Polinnen der Revolution vom 29. November 1830*, Stuttgart 1837.

- Studia i materiały nad życiem i działalnością Dezyderygo Chłapowskiego*, red. Kazimierz Zimmewicz, „Rocznik Leszczyński” 1980, nr 4, s. 117–286.
- Straty wojenne. Malarstwo polskie*, t. 2, oprac. Anna Tyczyńska, Krystyna Znojewska, Warszawa 2012.
- Syta Andrzej, *Generał Dezydery Chłapowski 1788–1879*, Warszawa 1971.
- Szczublewski Józef, *Żywot Modrzejewskiej*, Warszawa 1975.
- Szczygielski Wacław, *Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768–1770*, Warszawa 1970.
- Szlakiem legionów. Z pamiętników Generała Dezyd. Chłapowskiego*, 1, *Wojna 1807–1813*; 2, *1830–1831*, Warszawa 1903.
- Tarnowski Stanisław, *Xięga Pamiątkowa w 50-letnią rocznicę powstania roku 1830; zawierająca spis imienny dowódców i sztabs-oficerów tudzież oficerów, podoficerów i żołnierzy Armii Polskiej w tymż roku krzyżem wojskowym „Virtuti Militarii” ozdobionych*, Lwów 1881.
- Tupalski Jacek, *Generał Dezydery Chłapowski 1788–1879*, Warszawa 1983.
- Walter Jan, *Czyn zbrojny wychodźstwa polskiego w Ameryce 1914–1920. Zbiór dokumentów i materiałów historycznych*, New York – Chicago 2018.
- Weber Max, *Racjonalność, władza, odczarowanie*, Poznań 2004.
- Wojna. Doświadczenie i zapis. Nowe źródła, problemy, metody badawcze*, red. Sławomir Buryła, Paweł Rodak, Kraków 2006.
- Wołos Mariusz, *Alfred Chłapowski (1874–1940)*, Toruń 2001.
- Wspomnienia z Powstania Wielkopolskiego*, wybór i oprac. Janusz Karwat, Biblioteka „Kroniki Miasta Poznania”, Poznań 2007.
- Załączny Jolanta, *Tradycje patriotyczne elementem kształtowania zbiorowej świadomości historycznej w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2017.

Artykuły prasowe:

- „Głos Krajny. Orędownik powiatowy” 1939, nr 30 z 15.04.1939, s. 1.
- Nekrolog*, „Dziennik Poznański” 1919, R. 61, nr 150, s. 4.
- Nekrolog*, „Dziennik Poznański” 1919, R. 61, nr 151, s. 4.
- Nekrolog*, „Dziennik Poznański” 1919, R. 61, nr 152, s. 3.
- Z Poznania d. 6. Listopada*, „Gazeta Poznańska” 1807, nr 89, s. 1.

Strony internetowe:

- Kicman Wojciech, Chłapowscy z Bagdadu i Glesna herbu Drya powstańcami wielkopolskimi 1918/1919, <https://muzeum-zlotow.pl/wp-content/uploads/2019/02/Wojciech-Kicman-Chłapowscy.pdf> (dostęp: 12 września 2020).
- <https://muzeum-zlotow.pl/wp-content/uploads/2019/02/Emilia-Chłapowska-z-domu-Sczaniecka-.pdf> (dostęp: 12 września 2020).

Indeks osób*

A

Alter Franciszek Ksawery 33
Anders Władysław 189
Askenazy Szymon 22, 242

B

Bagrations Piotr 27, 40
Bamberger, Żyd z Poznania 132
Barclay de Tolly Michał 40
Bardel Louis Thomas 22
Barden Maciej 45
Bartoszewski Henryk 17
Basiński Apoloniusz 34
Bauer Piotr 242
Beauharnais Eugène 39
Bella Steffano della 26
Betza Władysław 19, 242
Bessières Jean-Baptiste 39–40
Beyer, starszy nauczyciel Królewskiego Gimnazjum Augusty Wiktorii 171
Biernacki Alojzy 26
Bolecki Włodzimierz 15, 243
Bonaparte Józef 39
Bonaparte Napoleon 14, 20, 25, 33, 37–41, 47–48, 237, 242
Borejsza Witold 199
Borkowic Maćko 24, 237
Böttger D., profesor Królewskiego Gimnazjum Augusty Wiktorii 171
Brodniewicz Kazimierz 34
Brüsewitz Karl-Friedrich von 37
Brzeżański Augustyn 22, 41
Buryła Sławomir 19, 244

C

Cambacérés Jean Jacques Régis de 48
Cenczkiewicz Sławomir 8
Chłapowscy, rodzina 11–16, 19, 21, 23–25, 29, 31–32, 35, 46, 49, 129, 235, 244

Chłapowska (Morawska) Izabela (ur. 1935) 96
Chłapowska (Adamska) Joanna (ur. 1955) 50
Chłapowska (Biegańska) Maria (1912–2009) 96, 130–131
Chłapowska (Bocheńska) Maria (1869–1921) 84, 148
Chłapowska (Bouius) Rita (ur. 1938) 50
Chłapowska (Chłapowska) Anna (1843–1919) 38, 50, 83–84, 147–148, 170, 180, 186, 202, 220
Chłapowska (Chłapowska) Nepomucena (1762–1838) 26
Chłapowska (Chodoire) Susanne (1916–1997) 31, 110
Chłapowska (Czerwińska) Wanda (1915–1993) 34, 50, 210
Chłapowska (Eckman) Eleonor 50
Chłapowska (Grudzińska) Antonina (1794–1857) 22, 38, 41, 44–45, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210, 220
Chłapowska (Jaczyńska) Zofia (1871–1952) 49–50, 82, 170, 180, 186, 202, 209–210
Chłapowska (Jezierska) Róża (1847–1879) 38, 46, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210, 220
Chłapowska (Kalkstein) Izabela (1856–1931) 95–96, 129–130
Chłapowska (Kurnatowska) Zofia (1828–1908) 38, 49–50, 84, 170, 180, 186, 202, 210, 220
Chłapowska (Lemke) Bogumiła (ur. 1939) 96, 130
Chłapowska (Lundin) Aneta (ur. 1947) 50
Chłapowska (Mańkowska) Tekla (1885–1962) 16, 38, 238
Chłapowska (Martynowska) Jadwiga (ur. 1952) 50
Chłapowska (Modrzejewska) Helena (1840–1909) 29, 244
Chłapowska (Morawska) Henryka (1815–1863) 29
Chłapowska (Morawska) Teresa (1923–2012) 220
Chłapowska (Moszczeńska) Urszula (1762–1796) 37–38, 50, 84, 170, 186, 202, 210

* Kursywą zaznaczono autorów opracowań, dzieł malarskich, rzeźbiarskich, fotografii, grafików i redaktorów.

- Chłapowska (Ordega) Bronisława (1891–1948) 31, 109–111
- Chłapowska (Piestrzyńska) Wanda (1906–1985) 50, 210–211
- Chłapowska (Ponińska) Celina (1881–1957) 96, 130
- Chłapowska (Potworowska) Wanda (1882–1959) 32, 84, 148, 219–220, 233–234
- Chłapowska (Radolińska) Katarzyna (1762–1822) 27
- Chłapowska (Rogalińska) Donata (1776–1841) 28–29, 110
- Chłapowska (Ruchaj) Aleksandra (1936) 210
- Chłapowska (Sadkowska) Maria (1855–1935) 109–110
- Chłapowska (Szczaniecka) Emilia (1887–1974) 22, 95–96, 130, 165–167, 245
- Chłapowska (Skoroszewska) Aniela (1857–1932) 137–138
- Chłapowska (Smahl) Maria (1900–?) 84, 147–148, 162
- Chłapowska (Sobańska) Róża 31
- Chłapowska (Sokolnicka) Tekla (1755–1848) 28, 30
- Chłapowska (Stęszewska) Aniela (1786–1853) 27
- Chłapowska (Szczerka) Aleksandra (1811–1898) 28
- Chłapowska (Szlągowska) Elżbieta (1904–1934) 50, 209–210
- Chłapowska (Szlągowska) Irena (1894–1957) 50, 210
- Chłapowska (Wojciechowska) Józefa (1800–?) 29
- Chłapowska (Woroniecka) Teofila (1857–1938) 163
- Chłapowska (Załucka) Barbara (ur. 1939) 50
- Chłapowska (Zbijewska) Krystyna (1730–1771) 30
- Chłapowska Aniela (1786–1853) 138
- Chłapowska Anna (1912–1983) 31
- Chłapowska Helena (1874–1956) 38
- Chłapowska Józefa (1837–1894) 38, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210, 220
- Chłapowska Ludwika (1877–1939) 84, 148, 220
- Chłapowska Maria (1834–1870)
- Chłapowska Maria (1866–1932) 220
- Chłapowska Maria (1877–1938) 138
- Chłapowska Marianna (1830–1831) 38, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210, 220
- Chłapowska Marianna (1899–1900) 210
- Chłapowska Paula (1836–1863) 29
- Chłapowska Teresa (1839–1841) 29
- Chłapowska Zofia (1912–2001) 50
- Chłapowski Adam (1891–1948) 5, 31, 109–128, 237, 239, 241–242
- Chłapowski Alfred (1874–1940) 16, 245
- Chłapowski Andrzej (†1602) 245
- Chłapowski Andrzej (1921–2016) 31, 110
- Chłapowski Antoni (1757–1826) 27
- Chłapowski Antoni (1817–1880) 28
- Chłapowski Antoni (ur. 1944) 16, 50
- Chłapowski Bogusław (†1675/1679) 26
- Chłapowski Dezydery (1788–1879) 5, 11, 13–15, 19–21, 23–25, 27–31, 37–48, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210–211, 237, 239, 241–244
- Chłapowski Dezydery (1855–1925) 13, 50, 169–170, 179–180, 185–186, 189, 201–202
- Chłapowski Dezydery (1894–1928) 50, 82, 210
- Chłapowski Dezydery (1913–1997) 16, 49, 110, 129, 169, 202, 210, 219–234, 237–239, 241–243
- Chłapowski Franciszek (1846–1923) 29
- Chłapowski Franciszek (ur. 1954) 50
- Chłapowski Ignacy (1813–1863) 27
- Chłapowski Jan (1845–1845) 29
- Chłapowski Jan (ur. 1932) 209–210
- Chłapowski Jan Nepomucen (1901–?) 50, 210
- Chłapowski Jerzy (†1633/1644) 24
- Chłapowski Jerzy 24
- Chłapowski Józef (1756–1826) 25, 37–38, 50, 84,
- Chłapowski Józef (1844–1904) 30, 137–138, 170, 180, 186, 202, 210
- Chłapowski Józef (1852–1915) 29
- Chłapowski Juliusz (1890–1920) 5, 13, 170, 179–183, 186–187, 202, 237–239, 241
- Chłapowski Kajetan (1828–1908) 29
- Chłapowski Karol (1733–1783) 30
- Chłapowski Karol (1841–1914) 29, 243–244
- Chłapowski Kazimierz (1832–1916) 31, 38, 50, 83–84, 147–148, 170, 180, 186, 202, 210, 220
- Chłapowski Kazimierz (1872–1923) 5, 83–94, 148, 220, 237, 239,
- Chłapowski Kazimierz (1896–1976) 5
- Chłapowski Kazimierz (ur. 1937) 34, 50
- Chłapowski Konstanty (1883–1939) 5, 96, 129–135, 162–163, 237–239, 242
- Chłapowski Konstanty (ur. 1940) 96, 131, 238–239
- Chłapowski Krzysztof* (ur. 1947) 16, 21, 49, 238–239, 242–243
- Chłapowski Ksawery (1755–1840) 26, 237
- Chłapowski Ludwik (1723–1783) 24, 28
- Chłapowski Ludwik (1768–1831) 28, 30–31
- Chłapowski Ludwik (1858–1875) 29
- Chłapowski Maciej († 1602) 24, 237
- Chłapowski Maciej (1771–1834) 28–29, 110
- Chłapowski Maciej (1837–1883) 29
- Chłapowski Marian (1885–1932) 5, 84, 147–163, 220, 238–239
- Chłapowski Michał († 1763) 27
- Chłapowski Michał (1800–1848) 30
- Chłapowski Michał (1847–1905) 30, 95–96, 129–130
- Chłapowski Michał (1848–1902) 109–110
- Chłapowski Michał (1884–1944) 30, 137–147

- Chłapowski Mieczysław (1874–1939) 83–84, 148, 162, 219–220, 242
 Chłapowski Mieczysław (1875–1947) 5, 165–166, 239, 241
 Chłapowski Mieczysław (1875–1947) 5, 30, 32–33, 65–66, 95–107, 130, 239, 241
 Chłapowski Mieczysław (1939) 50
 Chłapowski Piotr († po 1638) 24
 Chłapowski Piotr (ur. 1948) 16, 202, 220, 239, 241
 Chłapowski Stanisław (†1640/1643) 24
 Chłapowski Stanisław (1720–1780) 24–25
 Chłapowski Stanisław (1783–1823) 26
 Chłapowski Stanisław (1796–1863) 28–29
 Chłapowski Stanisław (1822–1902) 38, 45, 49–50, 84, 180, 186, 202, 210, 220
 Chłapowski Stanisław (1863–1929) 148, 220
 Chłapowski Stanisław (1888–1930) 169–178, 180, 186–187, 202, 238–239
 Chłapowski Stanisław (1903–1971) 32–34, 50
 Chłapowski Stanisław (ur. 1951) 45, 50, 82, 211, 239, 241
 Chłapowski Stanisław Henryk (1867–1909) 242
 Chłapowski Stefan (1810–1877) 28
 Chłapowski Stefan (1881–1939) 138
 Chłapowski Tadeusz (1826–1879) 38, 45–46, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210, 220
 Chłapowski Tadeusz (1870–1938) 30
 Chłapowski Tadeusz (1896–1935) 50, 82, 163, 210
 Chłapowski Zdzisław (1892–1920) 5, 13, 170, 180, 185–199, 202, 237, 239, 241, 244
 Chłapowski Zygmunt (1869–1919) 31, 38, 49, 236
 Chłapowski Zygmunt (1878–1940) 96, 130
 Chłapowski Zygmunt (1909–1949) 30
 Chłopicki Józef 22, 41–42
Chodera Janina 4, 17
 Chrzęszczewski Antoni 41
 Ciastowicz Antoni 41
 Cielecka (Chłapowska) Maria (ur. 1947) 16, 50
 Cielecki Piotr 50
 Colombier (Chłapowska) Elżbieta (ur. 1956) 50
 Colombier François 50
Cornelius Peter von 22
 Czarnecka (Mielżyńska) Anna 166
 Czarnecka (Polak) Maria 222
 Czarnecki Stanisław 166
 Czartoryscy, rodzina 22
 Czartoryski Adam 22
 Czosnek Stanisław 46
 Czyżewski Błażej 41
- D**
 Dangel Danuta 234
 Davout Louis Nicolas 39
 Dąbrowska (Chłapowska) Barbara 26–27, 237
 Dąbrowski Jan Henryk 26–27, 37, 237, 243
Delaperrière Maria 22, 243
- Dembiński Leon 34
 Dembiński Stanisław 34
 Duroc Gerard 37
 Dutard Jacques 135
 Dwernicki Józef 22
 Dybicz Iwan 42
 Dziabaszeowski Wacław 34
- E**
 Engeström Róża 37
- F**
 Fain Agathon Jean-François 41
 Fiszerowa Wirydianna 27, 243
Florkowski Henryk 21, 243
 Franciszek Józef I, cesarz 92–94
- G**
 Gagacki Jakub 30
 Gauza Stanisław 187
 Giełgud Antoni 44
 Giffenga Alexandre 39
 Gniewosz Ludwik 34
 Gomolczyk-Kresmeour Edward 131
Got Jerzy 244
 Górska (Chłapowska) Antonina 38
 Górski Konstanty 38
Grabiec Jan 243
 Gräulich, kopista urzędowy 74
Grot Zdzisław 19–20, 243
 Grudzińska (Dorpowska) Marianna 38, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210
 Grudziński Antoni 38, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210
Grygiel Tadeusz 129, 243
 Grześkowiak Jacek 4, 17
- H**
Haiman M., autor hasła z PSB 29, 243
Hampel L., malarz 39
 Hermann Rudolf 131–132
- J**
 Jagodziński Czesław 34
 Jakubowski Antoni 134
 Janowicz Alojzy 22
 Jasiński Władysław 34
 Jaxa-Dębicka (Chłapowska) Zofia 50
 Jaxa-Dębicki Andrzej 50
 Jełowicki Wacław 22
 Jerzmanowski Paweł 41
 Jerzykiewicz, przesyłał paczki do Woldenbergu 234
Jezierski Edmund 243
 Johnston, major 30

K

Kajsiewicz Hieronim 22–23
Kalinka Walerian 38, 244
Kantak Jan 138
Karwat Janusz 19, 244–245
Karwowski Stanisław 30, 244
Kędziora Alicja 29, 244
Kęszycki Daniel 49, 109, 243
Klaczko Julian 41
Klicki Stanisław 43
Kniaziewicz Karol 22
Kocoł Rafał 19, 244
Konarzewski Daniel 189
Konopko Aleksander 27
Kosmowska-Czapańska Beata 4
Kościuszko Tadeusz 21–22, 38, 242
Kozerański Dariusz Stanisław 19, 243
Kozmian (Chłapowska) Zofia 38, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210, 220
Kozmian Jan 38, 50, 84, 170, 180, 186, 202, 210, 220
Krasicka (Chłapowska) Maria 84, 148
Krasicki Ksawery 84, 148
Kraśński Wincenty 40
Krystek Henryk 7, 9, 16
Krzyżanowski Józef 232
Kummern, radca szkolny 171
Kurnatowski Jan 34
Kuruta Dymitr 44
Kurzawa Józef 132
Kwaliaszwili Michał 34

L

Lange Tadeusz Wojciech 130, 244
Langiewicz Marian 29
Laroche de, przewodniczący Międzynarodowego Związku Inwalidów Wojennych 34
Lasocka Teresa 234
Lefebvre-Desnouettes Charles 38
Leszczyński Wacław 244
Leśniowski Mieczysław 232
Liesse, profesor Królewskiego Gimnazjum Augusty Wiktorii 171
Linden Aleksander 44
Lubierski Bogdan 211

Ł

Łebkowska Anna 15, 243
Łempicki Stanisław 19, 244
Łubieńska (Chłapowska) Józefa 163
Łubieński Jan 163

M

Macdonald Étienne Jacques Joseph Alexandre 39
Majka Roman 34
Małecki Bartosz 4, 17
Marcinkowski Karol 44

Marcinkowski Władysław 23
Maria Ludwika Gonzaga 26
Maruszewski Artur 135
Miatkowski Wojciech 4, 17
Michalak Paweł 19, 243
Michniewicz (Speichert) Dorota 16, 222
Mieczynska Anna 16
Mikke Tadeusz 209
Mikołajczyk Przemysław 17, 45–46
Miśkiewicz Benon 243–244
Mniszech Jerzy 25
Morawska (Chłapowska) Izabela 96, 130
Morawska (Łubieńska) Paulina 29
Morawski Franciszek 20, 243
Morawski Ignacy 29
Morawski Kajetan 46
Morawski Kazimierz 38
Morawski Krzysztof 16, 21–22, 235–236, 244
Morawski Marian 96, 130
Morawski Teofil 22
Morawski, rotmistrz i p.o. sztabu BWP 189
Moroch, podoficer 38
Mościcki Ignacy 217, 242
Mühle D., profesor Królewskiego Gimnazjum Augusty Wiktorii 171
Müller E., major ds. służby i komendant Okręgu Ochrony 52–53
Murat Joachim 39
Muszyńska Janina 27, 244
Muszyński Mieczysław 34
Mycielska Maria 179

N

Napieralski, więzień Fortu VII 132
Naskalska (Chłapowska) Maria 16, 220, 238
Naskalski Jerzy 220
Ney Michel 41
Niemojowski Wincenty 109–110
Nowak Piotr 131
Nowowiejski Feliks 22

O

Ogińska Kunegunda 22
Oktabińska Stanisława 19, 244
Olejniczak Stanisław 34
Olizarowski Tomasz 41
Orłowski Leon 131
Orzechowski Emil 29, 244
Osten-Sacken Fabian Gottlieb von der 43
Overbeck Johann Friedrich 22

P

Paderewski Ignacy Jan 49, 170
Pawlicki Paweł 41
Perie, pomocnik majora Johnstona 30
Pfeif, esesman 132

- Pietrzyk Paweł 8
 Pitschman Józef 39
 Plater Cezary 22
 Płotkowiak, kapitan 219
Pohoska Hanna 19, 244
 Pol Wincenty 41
Polak Bogusław 19, 185, 244
 Polak Zenon 222
 Poniatowski Józef 22, 38–39
 Popiel (Chłapowska) Józefa 84, 148
 Popiel Andrzej 232
 Popiel Stanisław 163
 Popiel Wacław 84, 148
 Poprawski Marian 130
 Potworowski Gustaw 232
Prątat Emilian 220, 235, 244
 Priebe D., dyrektor Królewskiego Gimnazjum
 Augusty Wiktorii 171
 Prugar-Ketling Bronisław 31
 Przybyła Andrzej 17
 Puchalski, kapitan 37
- R**
Raczyński Edward 29, 245
 Raczyński Roger 136
 Ratajski Cyryl 136
 Reimer M., kandydat królewskiego Urzędu Na-
 uki 173
 Reinhold, lekarz sztabowy 64
Rodak Paweł 21, 247
 Rodig, adiutant okręgu 68
 Rogalińscy, rodzina 237
 Romanow Konstanty 44
 Romanow Michał 45
 Rozwadowscy, rodzina 236
 Rudolf Hermann 133
 Rumcke von, wojskowy okręgu Gniezno 82
 Ruszkiewicz Piotr 19
- S**
 Sawala Sławomir 46
 Scheel von, adiutant okręgu 61–62
 Scheve V., pracownik Dowództwa Okręgu Gło-
 gów 53, 57–58
 Szaniecka (Czarnecka) Felicja 165–166
 Szaniecka (Stablewska) Emilia 166
 Szaniecka (von Oppersdorff) Dorothea 166
 Szaniecka Emilia 22
 Szaniecki Stanisław 166
 Szaniecki Tadeusz 165–166
 Szaniecki Zygmunt 166
Siedlecki Franciszek 29, 244
 Sierpowski Stanisław 4, 17
 Sitkowski Tomasz 41
 Skrzynecki Jan 22, 42–44
 Smoczyk, przesyłał paczki do Woldenbergu 234
- Sobański Michał 185
 Söderlund (Chłapowska) Janina (1949–2004) 50
 Söderlund Ingemar 50
 Sokołowska Alina 16
 Speichert Jerzy Maria 220, 232
 Stablewscy, rodzina 131
 Stablewska (Chłapowska) Emilia
 Stablewski Stanisław 96, 130, 133
 Stablewski Stefan 173
 Stablewski Tertulian 131, 244
 Stachecki Ludwik 135
Stattler Henryk 22–23, 45
 Steinmetz Paweł 185
Straszewicz Józef 22, 244
 Strzyżowski Józef 34
 Suchorzewski Tadeusz 28
 Sułkowski Antoni 37
Sypniewski Feliks 26–27
Syta Andrzej 20, 245
Szajdak Lech 21, 243
Szczepański Marek 21, 243
Szczublewski Józef 29, 245
Szczygielski Wacław 28, 245
 Szenic Józef 34
 Szeptycki Stanisław 189
 Szlubowska (Chłapowska) Zofia 32, 84, 148
 Szlubowski Bronisław 32, 34, 84, 148
 Szołdrski Marian 34
 Szuman z Orzeszkowa 130
 Szymanowski Józef 22
 Świnarski Henryk 183
- T**
Tarnowski Stanisław 246
 Teck Adolf 85
 Trefka W., więzień obozu jenieckiego w Lienzu 232
Tupalski Jacek 22, 246
Turnau Jerzy 86
 Turno Maria 181
Twerdochlib Andrzej 23
Tyczyńska Anna 237, 246
 Tyszkiewicz, znajomy Dezyderego Chłapowskie-
 go (1942 r.) 234
 Tyszkiewicz Tadeusz 22, 245
- U**
 Umiński Jan 24
 Umiński Jan Nepomucen 30
- V**
 Verdier Jean-Antoine 41
- W**
 Wagner, esesman 134
 Walczak Bronisław 36
 Walczak Irena 47

Walter Jan 21, 246
Weber Maks 23, 246
Wicherkiewicz Maria 32
Wierzbęta z Paniewic 26
Wierzejewski Wawrzyniec 21, 245
Więckowski Erwin 136
Wład Franciszek 35
Władysław IV Waza 28
Wolski Klemens 36
Wołos Mariusz 18, 247
Woźniak Marek 4
Wybicki Józef 28

Z

Zahorski Sergiusz 136
Załączny Jolanta 21, 247

Zamoyski Władysław 46
Zan Tomasz 24
Zieliński Wacław 213
Zimniewicz Kazimierz 245
Znojewska Krystyna 235, 245
Zoll Antoni 222
Zoll Zenon 222

Ż

Żninski Kazimierz 36
Żymirski Franciszek 44

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W POZNANIU powstało 8 marca 1869 r. i do końca II wojny światowej mieściło się w Zamku Królewskim na Wzgórzu Przemysła. 22 lipca 1951 r. Archiwum przeniosło się do odbudowanego gmachu, należącego w okresie międzywojennym do Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, gdzie mieści się do dnia dzisiejszego.

Zasób archiwalny na koniec 2019 r. obejmuje 7430 zespołów i zbiorów materiałów, począwszy od roku 1153 (fundacja klasztoru cystersów w Łeknie pod Wągrowcem – najstarszy dokument w polskich archiwach państwowych) do czasów najnowszych i składa się z 1 239 912 jednostek archiwalnych, zajmujących około 15 tys. metrów bieżących półek. Najwięcej, bo ponad połowa zasobu, przypada na lata zaboru pruskiego, akt staropolskich jest ok. 800 m.b. – 5,5% zasobu, międzywojennych – 18%, okupacyjnych – 10%. Do największych zespołów należą: Akta miasta Poznania, Komisja Kolonizacyjna w Poznaniu, Konsystorz Ewangelicki, Namiestnik Rzeszy Okręgu „Kraj Warty”, Rejencja w Pile, Urząd Powierniczy w Poznaniu, Naczelne Prezydium w Poznaniu, zbiór ksiąg metrykalnych. Map i planów zgromadzono prawie 23,5 tys. Dokumentacja dźwiękowa obejmuje 563 j.a. nagrań. Fotografii jest ponad 15 tys. j.a. Najcenniejsze materiały pochodzą z okresu staropolskiego (w tym 4610 dokumentów pergaminowych i papierowych, 8800 ksiąg grodzkich, ziemskich, miejskich, cechowych), a z czasów najnowszych – akta Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i Urzędu Wojewódzkiego. Spośród tych najcenniejszych, wybrane, a mające wyjątkowe znaczenie dla historii Polski oraz dziejów Europy i świata, zostały wpisane na listę UNESCO. I tak w 2015 roku na Światową Listę Programu UNESCO „Pamięć Świata” zostały wpisane „Akta Braci Czeskich”. Z kolei na Krajową Listę tegoż programu w 2016 r. wpisany został, wspomniany wyżej, najstarszy dokument z 1153 r. zawierający fundację klasztoru cystersów w Łeknie pod Wągrowcem, natomiast w 2018 r., z okazji 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości, na Krajową Listę wpisane zostały „Dokumenty Powstania Wielkopolskiego” (rozkazy dzienne Dowództwa Głównego Polskich Sił Zbrojnych podpisane przez majora Stanisława Taczaka, pierwszego dowódcę i głównodowodzącego oraz jego następcę – generała Józefa Dowbor-Muśnickiego).

W pracowniach naukowych w Poznaniu oraz w oddziałach w Gnieźnie, Koninie i Pile, udostępnia się średnio rocznie, około 1400 osobom w trakcie 4300 wizyt, prawie 44 tys. jednostek archiwalnych, co stanowi około 3,5% całości zasobu. Aby zwiększyć tę ilość, a przede wszystkim znacznie poszerzyć możliwości dostępu do zasobu archiwalnego znacznie większej liczbie użytkowników niż obecnie, Archiwum od 2006 r. rozpoczęło proces systematycznej digitalizacji zbiorów i udostępniania ich w Internecie. W efekcie tych działań, na stronach internetowych „szukajwarchiwach” i Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej oraz na Cyfrowym Repozytorium Lokalnym CYRYL, na koniec 2019 r. dostępnych było prawie 6,8 mln skanów. Można przeglądać elektroniczne dokumenty miasta Poznania z okresu staropolskiego, Akta Braci Czeskich, akta kilkunastu miast wielkopolskich oraz stosunkowo dużą część materiałów metrykalnych wykorzystywanych głównie do badań genealogicznych. Na stronie „E-kartoteka” zamieszczono indeksy do skanów kartoteki mieszkańców miasta Poznania (z lat 1870–1932), natomiast dokumenty dotyczące Powstania Wielkopolskiego są dostępne na specjalnie dedykowanej podstronie „Cyfrowe Archiwum Powstania Wielkopolskiego”. Szczegółowe informacje o zespołach i sygnaturach określonych jednostek posiadających skany i udostępnionych w Internecie, dostępne są na stronie Archiwum.

Archiwum Państwowe w Poznaniu
ul. 23 Lutego 41/43, 60-967 Poznań
Tel. +48 61 852-46-01 do 03
www.poznan.ap.gov.pl,
e-mail: archiwum@poznan.ap.gov.pl

Henryk Krystek
dyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu

EMILIAN PRAŁAT
SPOŁECZNY OPIEKUN ZABYTKÓW
POWIATU KOŚCIAŃSKIEGO

FUNDACJA

BONUM ADIPISCI

DAŻYĆ DO DOBRA

**ARCHIWA
PAŃSTWOWE**
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W POZNANIU

Emilian Prałat – doktor nauk humanistycznych, historyk sztuki, filolog sławista, regionalista. Swoje zainteresowania badawcze koncentruje przede wszystkim na sztuce wielkopolskiej, zwłaszcza związanej z ziemiaństwem i rodem Chłapowskich. Pełni funkcję społecznego opiekuna zabytków powiatu kościańskiego, co znajduje odzwierciedlenie w zainteresowaniach i aktywnej działalności na rzecz ochrony zabytków oraz dziedzictwa kulturowego. W 2019 roku powołał Fundację „Bonum adipisci” – Dążyć do dobra. Jest stypendystą MKiDN, MNiSW, Fundacji Lanckorońskich, Fondazione Romana Marchesa J. S. Umiaszowska, członkiem kilku towarzystw naukowych. W 2017 roku został uhonorowany srebrną odznaką MKiDN „Za opiekę nad zabytkami”, nagrodą Generalnego Konserwatora Zabytków RP i Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków w kategorii prac naukowych i studialnych, a w 2018 i 2019 roku nagrodą Samorządu Województwa Wielkopolskiego za działania prokulturowe i proekologiczne. Jest autorem licznych artykułów naukowych i książek, z których najważniejsze to: autorska seria wydawnicza *Miejsca i Sztuka* (tomy dedykowane Kopaszewu, Racotowi, Rąbiniowi, Turwi, Choryni, Wyskoci, Czerwonej Wsi), *Ród historii – historia rodu. Archiwum kopaszewskie Chłapowskich*, Leszno 2016; *Slavia Graeco-Romana. Na pograniczu tekstu i obrazu – o iluminacjach rękopisów staro-południowo-słowiańskich (XII-XIV w.)*, *Wielcy w niepozornym. August Šenoa, Josip Eugen Tomić i polsko-chorwacka korespondencja. Stosunki kulturalne między Wielkopolską a Chorwacją w XIX wieku / Velikani u neprimjetnome. August Šenoa, Josip Eugen Tomić i poljsko-hrvatsko dopisivanje. Kulturne veze između Velike Poljske i Hrvatske u 19. stoljeću*, Poznań – Łódź 2014.

Czyn zbrojny Chłapowskich to książka mająca w dużym stopniu charakter wydawnictwa źródłowego, w którym publikowane są niewykorzystane dotąd wojskowe akta personalne, co podnosi jej wartość i powoduje, że będzie przydatna dla historyków wojskowości polskiej XX wieku, zwłaszcza zajmujących się Powstaniem Wielkopolskim 1918–1919 i wojną polsko-bolszewicką 1920 roku. Jest bowiem oparta na dokumentach z Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie, które przechowuje dokumentację wytworzoną przez jednostki i instytucje wojskowe począwszy od XIX wieku.

Jesteśmy jako potomkowie opisanych w książce osób pewni, iż stanie się ona cenną pozycją naukową, która zaowocuje kolejnymi badaniami i przysłuży się odbudowie i wzmocnieniu etosu, który stanowił fundament działań wielu członków rodu Chłapowskich.

Inicjatywa wydania przez Archiwum Państwowe w Poznaniu niniejszej książki, jest wyjątkowym świadectwem kultywowania tradycji, które dla Wielkopolski są jednym z najważniejszych fundamentów zbiorowej tożsamości.

Chłapowscy

ISBN 978-83-926860-8-8

9 788365 988515

ISBN 978-83-926860-8-8

9 788392 686088

FUNDACJA
BONUM ADIPISCI
DĄŻYĆ DO DOBRA
www.epralat.edu.pl

wiepostępa | POLSKA
KRAJOWA ORGANIZACJA
HISTORIOGRAFÓW